

Λ.ΓΑΒΑΛΑ - Δ.ΚΛΕΙΔΑ

- 69 ΗΛΒ

Γραμματική

της ἀπλῆς καθάρευσον

Μ.Ε.
ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

διέ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974 1950
ἀποφάσ. 'Υπουργείου Παιδείας

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
837

ΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΗΝΑΙ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ — ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ
Διευθ. Α' Προτύπου Μαρ. Ακαδημίας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΛΕΙΔΑ
Διευθ. Ζου Δημοτ. Σχολ. Α' Πειραιώς

5

69

ΠΔΒ

Γαβαλά (Α) Καρύστα (Δ)

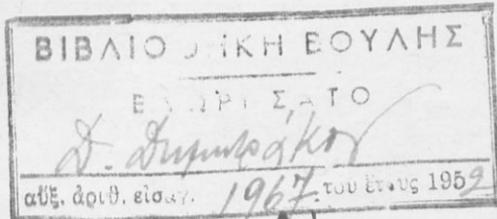
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974/19-6-50
ἀποφάσεως 'Υπουργ. Παιδείας

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ - ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

002
ΚΑΣ
ΣΤ2Α
837

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤ. ΒΙΒΛΙΩΝ
Αριθ. Πρωτ. 53016

Αθήναι τῇ 19-6-1950

Πρός

τοὺς κ. κ. Λ. Γαβαλᾶ—Δ. Κλειδᾶ

Ἐνταῦθα

Ανακοινοῦμεν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974)1950 ἀποφάσεως τοῦ
Υπουργείου μετὰ σύμφωνο γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ
Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῆ
ῶς βοηθητικὸς βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Γραμματικῆς διὰ τοὺς μαθητάς τῆς
Ε' καὶ ΣΤ' ετῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὄπό τὸν τίτλον Γραμματικὴ
τῆς Καθαρευούσης ἀδελίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν δθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ
βιβλίου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου
καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἐντολὴ Υπουργοῦ

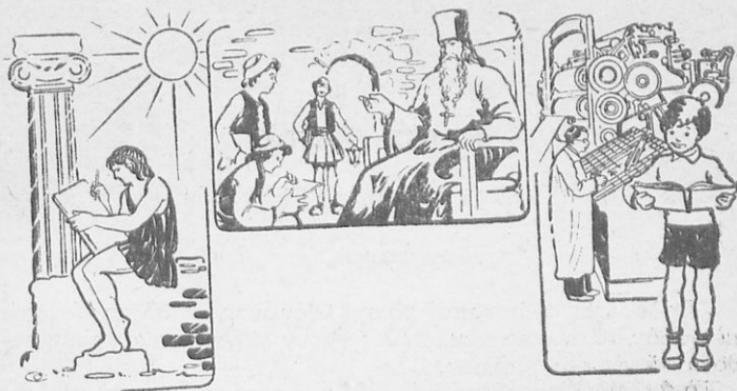
Ο Διευθυντὴς

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Πᾶν ἀντίτυπον ποέπει νὰ ἔχῃ τὰς ὑπογραφὰς τῶν συγγραφέων.

PRINTED IN GREECE

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤ. ΟΙΚΟΣ Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε λαός διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰς σκέψεις, τὰς ίδεας του καὶ τὰ συναισθήματά του χρησιμοποιεῖ τὴν ίδιαιτέραν του γλῶσσαν. Καὶ ήμεῖς οἱ "Ἐλληνες διὸ νὰ συνενοούμεθα μεταχειρίζόμεθα τὴν 'Ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

"Η σημερινὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα είναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῶν προγόνων μας, εἰς τὴν ὅποιαν ἔγραφησαν τόσα· καὶ τόσα σοφὰ συγγράμματα. "Ἐχει ἐπομένως ιστορίαν τριῶν χιλιάδων χρόνων καὶ μᾶς παρεδόθη εἴτε γραπτῶς (συγγράμματα) εἴτε προφορικῶς μὲ τὴν ζωντανὴν ὁμιλίαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἡ γλῶσσά μας ἔπαυθε πολλάς μεταβολὰς εἰς τοὺς τύπους, τὰς λέξεις, ἐπλούτισθη μὲ ἄλλας λέξεις νέας ἢ ξένας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ είναι ἡ ἴδια 'Ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον. Αὐτὴν τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς διδόξῃ τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς μὲ τὸ παρὸν βιβλίον.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

"Η Γραμματικὴ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: α) Τὸ φθογγολογικόν, β) τὸ τυπικὸν καὶ γ) τὸ ἐτυμολογικόν.

Τὸ φθογγολογικὸν ἔχετάζει τοὺς φθόγγους, μὲ τοὺς ὅποιους γίνονται αἱ λέξεις. Τὸ τυπικὸν ἔχετάζει τὰς μεταβολὰς (τύπους), ποὺ παθαίγουν αἱ λέξεις, καὶ τὸ ἐτυμολογικὸν ἔχετάζει τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον γίνονται αἱ λέξεις.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΝ

Λόγος

«Ἐτελείωσαν αἱ διακοπαὶ· τὸ σχολεῖον ἀνοίγει πάλι καὶ δέχεται μὲν χαρὰν τὰ παιδιά του, ποὺ τρέχουν γελαστά νὰ προμηθευθοῦν τὰ νέα των βιβλία».

Τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἐκφράζει τὰς σκέψεις μας καὶ τὰ διανοήματά μας· ἡ ἔκφρασις τῶν σκέψεών μας ἡ τῶν διανοημάτων μας λέγεται λόγος (όμιλία).

Ἡ ομιλία ἡ δὲ λόγος γίνεται γραπτῶς ἢ προφορικῶς· ἔχομεν ἐπομένως δύο εἰδῶν λόγους: τὸν προφορικὸν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον.

Πρότασις

Εἰς τὸν ἀνωτέρω λόγον ξεχωρίζουν αἱ ἑξῆς τέλειαι σκέψεις:

- α) Ἐτελείωσαν αἱ διακοπαὶ·
- β) τὸ σχολεῖον πάλιν ἀνοίγει,
- γ) δέχεται μὲν χαρὰν τὰ παιδιά του,
- δ) τρέχουν γελαστά,
- ε) νὰ προμηθευθοῦν τὰ νέα των βιβλία.

Κάθε μία ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς λέγεται πρότασις.

Πρότασις λοιπὸν είναι ἡ ἔκφρασις μιᾶς μόνον τελείας σκέψεως.

*Ασκησις 1η.

Γράψε 5 προτάσεις ἀπὸ τὸ μάθημά σου.

*Ασκησις 2α.

Σχημάτισε 5 προτάσεις ιδικάς σου.

Λέξεις

‘Ο—καλός—μαθητής—πρέπει—νἀ—εἶναι—πάντοτε—ἐπιμελής.

‘Η πρότασις ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρότερα μέρη, τὰ ὅποια λέγονται λέξεις.

*Ασκησις 3η.

Χώρισε 2 προτάσεις τῆς γραφῆς σου εἰς λέξεις, ὅπως τὸ παραπάνω παράδειγμα.

Συλλαβαί

5

Πᾶν μέτρον ἄριστον.

Κάθε λέξις χωρίζεται εἰς μικρότερα τμήματα, τὰ δποια λέγονται συλλαβαί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Φθόγγοι—γράμματα

$\Theta\varepsilon\circ\varsigma$ ($\Theta-\varepsilon-\circ-\varsigma$),

Ἐκάστη λέξις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπλᾶς φωνάς, αἱ δὲ ποιαὶ λέγονται φθόγγοι· π.χ. ἡ λέξις Θεός ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 φθόγγους, οἱ δὲ ποιοὶ παριστάνονται μὲν τὰ γραπτὰ σημεῖα Θ.ε.ο.ς. Τὰ γραπτὰ αὐτά σημεῖα λέγονται γράμματα.

“ΩΣΤΕ: Φθόγγος ειναι ό γχος, ή φωνή που
έχει κάθε γραπτὸν σημεῖον.

Γράμμα είναι τὸ γραπτὸν σημεῖον κάθε φωνῆς.

Τὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰναι 24, τὰ ἔξηντα: Μικρά: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, (ς), τ, υ, φ, χ, ψ, ω. — Κεφαλαῖα: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ζ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω.

Μὲ κεφαλαῖον γράμμα γράφονται: Τὸ πρῶτον γράμμα λέξεως μετὰ ἀπό τελείαν (στιγμὴν) καὶ τὸ πρῶτον γράμμα τῶν κυρίων ὄνουμάτων.

Μὲ τὰ γράμματα γίνονται αἱ σὐλλαβαῖ, μὲ τὰς συλλαβὰς αἱ λέξεις, μὲ τὰς λέξεις αἱ προτάσεις καὶ μὲ τὰς προτάσεις ὁ λόγος.

ΣΗΜ. Τὸ πρῶτον γράμμα εἰς τὴν ἀρχήν ἐκάστης λέξεως λέγεται ἀρχικόν, τὸ δὲ τελευταῖον τελικόν· π.χ. εἰς τὴν λέξιν μαθητῆς τὸ γράμμα μ μέναι τὸ ἀρχικόν καὶ τὸ σ τὸ τελικόν.

³Ασκησις

¹ Απομνημόνευσε τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαριθμήτου καὶ γράψε καλλιγραφικά τὰ μικρά καὶ κεφαλαῖα.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Τὰ 24 γράμματα διαιροῦνται εἰς 7 φωνήεντα καὶ 17 σύμφωνα.
Τὰ ἑπτὰ φωνήεντα Τὰ δεκαεπτά σύμφωνα

$\alpha, \epsilon, \eta, i, o, u, \omega$ | $\beta, \gamma, \delta, \zeta, \theta, \kappa, \lambda, \mu, v, \xi, \pi, p, \sigma, \tau, \Phi, \chi, \Psi$

Διαίρεσις φωνηέντων

¹Απὸ τὰ ἑπτὰ φωνήεντα,

1) τὸ ε καὶ ο λέγονται βραχέα.

- 2) τὸ η καὶ ω λέγονται μακρὰ καὶ
 3) τὸ α, ι, υ λέγονται δίχρονα.
 ΣΗΜ. 1. Τὰ φωνήντα η καὶ υ σήμερα προφέρονται ὅπως καὶ τὸ ι, τὸ
 δὲ ω ὅπως τὸ ο.

Παλαιότερα ή φωνὴ τοῦ η ἐγίνετο κάπτως τραβηγμένη (μακρὰ) ώσταν εε,
 ή φωνὴ τοῦ ω ώσταν οο. Διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγοντο μακρά.
 Ἡ δὲ φωνὴ τοῦ α, ι, υ ήτο ἀλλοτε μὲν βραχεῖα (α, ι, υ) ἀλλοτε μακρὰ (αα,
 ιι, υυ).

ΣΗΜ. 2. Διὰ νὰ φανερώσωμεν ὅτι τὸ δίχρονον εἶναι βραχὺ θέτομεν ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον (·) καὶ ὅτι εἶναι μακρόν, θέτομεν τὸ σημεῖον (-).

Δίφθογγοι

αῖμα, εἴχον, οἰκία, υἱός, αὔτός, εὐλογία, ηύχηθην, ούρανιος,
 ἄδω, τῇ, τῷ.

"Οπως βλέπετε εἰς τὰς ἀνωτέρω λέξεις, δύο φωνήντα προφέρονται μὲ μίαν φωνήν. Ἡ συνένωσις αὐτὴ τῶν δύο φωνήντων εἰς μίαν φωνὴν λέγεται δίφθογγος.

Αἱ δίφθογγοι εἶναι 11: 8 κύρια: αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ηυ, ου
 καὶ 3 καταχρηστικαί: ο, η, ω.

ΣΗΜ. 1. Τὸ ι, τὸ ὁποῖον γράφεται κάτωθεν τῶν καταχρηστικῶν διφθόγγων,
 λέγεται ὑπογεγραμμένον. "Οταν ή καταχρηστική δίφθογγος γράφεται μὲ
 κεφαλαίον γράμμα, τὸ ι δὲν ὑπογράφεται ὀλλὰ προσγράφεται,
 δηλ. γράφεται πλησίον τῆς π.χ. ("Αιδης").

ΣΗΜ. 2. "Ολαι αἱ δίφθογγοι εἶναι μακραί. Μόνον ή αι καὶ ή οι, ὅταν
 εὑρίσκωνται εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως καὶ δέν ἀκολουθῇ σύμφωνον, θεωροῦν-
 ται βραχεῖα: π.χ. είμαι, κῆποι, ἀλλά: τοῖς χώραις, τοῖς ἀνθρώποις.

ΣΗΜ. 3. "Οταν ή δίφθογγος χωρίζεται εἰς τοὺς δύο φθόγγους της, τότε
 θέτομεν ἐπάνω εἰς τὸ δεύτερον γράμμα (ι, υ) τὰ διαλυτικά σημεῖα: π.χ.
 Πανοσθηναϊκός, προϋπηρεσία.

*Α σκησις 1η.

Συμπλήρωσε τὰς κατωτέρω σειράς καὶ μὲ ίδικάς σου λέξεις:

- 1) αι : αἷμα, αἴσθημα,
- 2) ει : εἰκών, εἴσοδος,
- 3) οι : οἰκία, οἰκογένεια,
- 4) υι : υἱός, υἱοθετῶ,
- 5) αυ : αὔριον, αὔτός,
- 6) ευ : εὐχή, εὐλογία,
- 7) ηυ : ηύχαριστησα, ηύλογησα,
- 8) ου : ούρανός, ούρα.

*Α σκησις 2α.

Γράψε 10 λέξεις, που νὰ περιέχουν δίφθογγον.

Διαίρεσις συμφώνων

Από τὰ 17 σύμφωνα, ἄλλα μὲν δὲν ἔχουν φωνὴν καὶ λέγονται
ἢ φωνα, ἄλλα δὲ ἔχουν ήμίσειαν φωνὴν καὶ λέγονται ἡ μί-
φωνα.

Α φωνα είναι τὰ ἑξῆς 9: π, β, φ, κ, γ, χ, τ, δ, θ.

Η μίφωνα τὰ ἑξῆς 5: λ, μ, ν, ρ, σ.

Διπλά δὲ τὰ ἑξῆς 3: ζ, ξ, ψ.

Διαίρεσις τῶν ἀφώνων

Τὰ 9 ἀφώνα διαιροῦνται κατὰ τὸ φωνητικὸν ὅργανον μὲ τὸ
όποιον κυρίως προφέρονται:

α) εἰς χειλόφωνα, β) οὐρανισκόφωνα καὶ
γ) ὀδοντόφωνα.

α) Χειλόφωνα λέγονται τά: π, β, φ, ἐπειδὴ προφέρον-
ται μὲ τὰ χειλῆ.

β) Οὐρανισκόφωνα, τά: κ, γ, χ, ἐπειδὴ προφέρονται
μὲ τὸν οὐρανίσκον καὶ

γ) ὀδοντόφωνα, τά: τ, δ, θ, ἐπειδὴ προφέρονται μὲ
τοὺς ὀδόντας.

Τὰ ἄφωνα τὰ χωρίζομεν ἀκόμη κατὰ τὸ ποιὸν τῆς πνοῆς, ἢ
όποια τὰ συνοδεύει κατὰ τὴν προφοράν των:

α) εἰς ψιλά: κ, π, τ, β) εἰς δασέα: χ, φ, θ καὶ γ) εἰς
μέσα: γ, β, δ.

Διαίρεσις τῶν ήμιφώνων

Τὰ 8 ήμιφωνα διαιροῦνται:

α) εἰς διπλά, β) ίγρά γ) ἐνρινα καὶ δ) τὸ συρι-
στικὸν σ(ς).

α) Διπλά είναι τά: ζ, ξ, ψ, διότι γίνονται ἀπὸ δύο σύμ-
φωνα. Τὸ ζ γίνεται ἀπὸ ἕνα ὀδοντόφωνον (τ, δ, θ)+σ.

Τὸ ξ γίνεται ἀπὸ ἕνα οὐρανισκόφωνον (κ, γ, χ)+σ· καὶ
τὸ ψ γίνεται ἀπὸ ἕνα χειλόφωνον (π, β, φ)+σ.

β) Τὰ ίγρά είναι τά: λ, ρ, διότι προφέρονται μὲ ίγραν
φωνήν.

γ) Ἐνρινα είναι τά: μ, ν, διότι προφέρονται μὲ τὴν ρίνα
(μύτη) καὶ

δ) Συριστικὸν είναι τὸ σ, διότι ἡ φωνή του ὁμοιάζει
μὲ συριγμὸν (σφύριγμα).

**Όνομασία λέξεων
άναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν**

Εἰδομεν προηγουμένως, ὅτι συλλαβή εἶναι τὸ μικρότερον τμῆμα τῆς λέξεως· δύναται δὲ νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ἓν φωνῆν ἢ ἀπὸ μίαν δίφθογγον μόνον ἢ ἀπὸ ἓν, δύο καὶ τρία ἀκόμη σύμφωνα μεθ' ἑνὸς φωνήντος ἢ διφθόγγου συνεκφερόμενα.

“Υπάρχουν λέξεις μὲ μίαν μόνον συλλαβήν, μὲ δύο, μὲ τρεῖς ἢ περισσοτέρας.

α) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει μίαν συλλαβήν λέγεται μονοσύλλαβος (πᾶν, νοῦς, φῶς, πῦρ).

β) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει δύο συλλαβὰς λέγεται δισύλλαβος (μέτρον, κῆπος, δῶρον).

γ) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει τρεῖς συλλαβὰς λέγεται τρισύλλαβος (ἄριστον, ἄμαξα, σχολεῖον).

“Οταν μία λέξις ἔχῃ περισσοτέρας ἀπὸ τρεῖς συλλαβὰς λέγεται πολυσύλλαβος (τετράδιον, παντοπώλεῖον).

”Α σκησις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 λέξεις μονοσυλλάβους, 5 δισυλλάβους, 5 τρισυλλάβους καὶ 5 πολυσυλλάβους.

”Α σκησις 2α.

Συμπλήρωσε τὸν παρακάτω πίνακα μὲ λέξεις τῶν τριῶν πρώτων γραμμῶν τῆς γραφῆς σου.

μονοσύλλαβοι	δισύλλαβοι	τρισύλλαβοι	πολυσύλλαβοι
χθὲς	πρωΐ	μετέβην	σιδηροδρομικῶς κ.λ.

Παιγνίδια :

φλόξ

νοῦς

τροχός

φῶς

σχολεῖον

Έλένη

ἄμαξα

σιδηροδρομικός

άνθόκηπος

πῦρ

μαθητής

παντοπώλεῖον

ώς

Σχημάτισε καὶ σὺ παρόμοια καὶ ἄλλα σχήματα μὲ συλλαβὰς λέξεων.

Όνομασία συλλαβῶν

Κιμωλία.

“Η τελευταία συλλαβὴ τῆς λέξεως αὔτης (-α) καὶ κάθε ἄλλης λέξεως λέγεται λήγουσα.

‘Η συλλαβή (—λι—) ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα λέγεται π αρ α λ ἡ γ ο υ σ α.

Καὶ ἡ συλλαβή (—μω—) ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα λέγεται π ρ ο π α ρ α λ ἡ γ ο υ σ α.

^{”Α σ κ η σ 15}

Γράψε 5 πολυσυλλάβους λέξεις ἀπὸ τὸ μάθημά σου καὶ σημείωσε τὴν λήγουσαν μὲ τὸ γράμμα (λ), τὴν παραλήγουσαν μὲ τὸ (π) καὶ τὴν προπαραλήγουσαν μὲ (πρ).

Χρόνος συλλαβῶν

Αἱ συλλαβαὶ ἀναλόγως τοῦ φωνήεντος ἢ τῆς διφθόγγου ποὺ περιέχουν διακρίνονται:

α) εἰς β ρ α χ ε ī ας, ὅταν ἔχουν βραχὺν φωνῆεν ἢ βραχεῖαν διφθόγγον (νέος, νέοι, κόπος, κόποι, νέαι).

β) εἰς φ ύ σ ε ει μ α κ ρ ἄς, ὅταν ἔχουν μακρὸν φωνῆεν ἢ διφθόγγον (τρώγω, πληρώνω, χώραις, κήπους).

καὶ γ) εἰς θ ἑ σ ε ει μ α κ ρ ἄς, ὅταν μετὰ τὸ βραχύν φωνῆεν ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλοῦν (ἐνδοιξος, ἔμπορος, ἔχθρός).

^{”Α σ κ η σ 15}

Σημείωσε εἰς τὴν κατωτέρω προσευχὴν τὰ μακρά φωνήεντα μὲ τὸ σημεῖον (—), τὰ βραχέα μὲ τὸ (˘) καὶ τὰ δίχρονα μὲ (˙):

«Πάτερ ἡμῶν πανάγαθε, φύλαξον ἡμᾶς ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν πονηρῶν».

Ὑπόδειγμα: ἂν θρῶ πός.

Γ ύ μ ν α σ μ α

Σημείωσε τὰς βραχείας (˘), τὰς μακρὰς καὶ τὰς θέσει μακρὰς (—) συλλαβάς τοῦ κατωτέρω διηγήματος:

«Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ἀπαράμιλλος στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνικοῦ ἀγώνος τοῦ 1821, πιστεύων εἰς τὴν νίκην τῆς Ἑλλάδος συνήθιζε συχνά νὰ λέγῃ: «Βρὲ Ἔλληνες, ὁ Θεός ἔδωσε τὴν ὑπογραφὴν του γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἑλλάδας καὶ δέν τὴν πάρνει πίσω!».

Συλλαβισμὸς

Τὸ φθινόπωρον εἶναι μια ἀπὸ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους τότε ἀρχίζουν τὰ πρωτοβρόχια καὶ οἱ γεωργοὶ ἐτοιμάζονται διὰ τὴν σποράν.

Πολλάκις ὅταν γράφωμεν, φθάνομεν εἰς τὸ τέλος τῆς σειρᾶς χωρίς νὰ τελειώνῃ καὶ ἡ λέξις τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ χωρίσωμεν τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ νὰ γράψωμεν τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς εἰς ἄλλην σειράν. Εἰς τὸ παραπάνω παράδειγμα ἡ λέξις πρωτοβρόχια ἔχωρισθη εἰς τὴν συλλαβὴν βρο- καὶ τὸ ὑπόλοιπον -χια ἐγράφη εἰς ἄλλην σειράν.

‘Ο χωρισμός αὐτὸς πρέπει νὰ γίνεται ἐκεῖ ὅπου χωρίζονται δύο συλλαβαὶ καὶ ὅχι εἰς ἄλλο μέρος καὶ ὀνομάζεται συλλαβή.

‘Ο συλλαβισμὸς γίνεται κατὰ τοὺς ἔξης κανόνας:

α) Σύμφωνον εύρισκόμενον μεταξὺ δύο φωνηέντων τῆς αὐτῆς λέξεως συλλαβίζεται μὲ τὸ ἀμέσως ἐπόμενόν του φωνῆν:

σή—με—ρον.

β) Δύο σύμφωνα μεταξὺ δύο φωνηέντων συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερον φωνῆν, ὅτα ἀρχίζῃ ἑλληνικὴ λέξις ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα· π.χ. ἄ—ρν—τρον. (Τὰ τρία συλλαβίζονται μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆν, διότι ἀρχίζει ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτὰ· π.χ. τρέχω, τροχός).

Ἐὰν ὅμως δὲν ἀρχίζῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτά, τότε χωρίζονται τὸ πρῶτον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆν καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ ἐπόμενον· π.χ. ἀρ—πά—ζω (τὰ τρία συλλαβίζονται, ἐπειδὴ ἑλλ. λέξις δὲν ἀρχίζει ἀπὸ αὐτά).

γ) Δύο ὅμοια σύμφωνα μεταξὺ δύο φωνηέντων χωρίζονται πάντοτε· π.χ. Ἐλ—λην, ἄγ—γε—λος, Σάβ—βα—τον, θάρ—ρος, σάκ—κος, θά—λασ—σα.

δ) Τρία σύμφωνα μεταξὺ δύο φωνηέντων συλλαβίζονται μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆν, ἐὰν ἀρχίζῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτὰ ἢ καὶ ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα μόνον· π.χ. ἀ—στρα—πή (στρατός), ἐ—χθρός (χθές).

Ἐὰν ὅμως δὲν ἀρχίζῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ τὰ τρία ἢ τὰ δύο πρῶτα τότε χωρίζονται τὸ πρῶτον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆν καὶ τὰ δύο ἄλλα μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆν· π.χ. ἄν—θρω—πος.

ΣΗΜ. Ἀφωνον εύρισκόμενον πρὸ τοῦ μὴ ν συλλαβίζεται πάντοτε μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆν: π.χ. πρᾶ—γμα, ἀρι—θμός, δά—φη, φά—τη.

ε) Αἱ σύνθετοι λέξεις κατὰ τὸν συλλαβισμὸν χωρίζονται εἰς τὰ μέρη των· π.χ. προσ—έ—χω, συν—α—θροί—ζω, Ἐλ—λησ—πον—τος, ἔκτὸς ἐὰν γίνεται ἐσωτερικὴ ἕκθλιψις: παρὰ+ἔχω=παρ+ἔχω=πα—ρέ—χω.

“Α σκηνή σ. 1η.

Χώρισε εἰς τὰς συλλαβάς των τὰς παρακάτω λέξεις:

Δένδρον, ἄκαρπον, θάλασσα, ἑλληνική, εὐγενής, μαθητής, γενναῖος, στρατιώτης, δάνθηρος, κῆπος, ἔθνικός, ὑμνος, εὐαγγέλιον, ἔχθρικόν, τάγμα, πραγματική, τέχνη, ἀριθμητική, ἐπιστροφή, ἵπποδρόμιον, Χριστούγεννα.

“Α σκηνή σ. 1η.

Χώρισε εἰς τὰς συλλαβάς των 10 λέξεις ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀντιγραφήν σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

I. Τόνοι

“Ο Ἀντώνης είναι ἐργαστικὸς καὶ ἄριστος μαθητής.

Μία συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξιν προφέρεται κάπως δυνατώτερα ἀπὸ τὰς ἄλλας προφέρεται μὲν τόνον, τὸν ίζεται. Ἐπάνω εἰς τὸ φωνῆν (ἢ τὴν διφθογγον) τῆς τονιζομένης συλλαβῆς γράφομεν ἐν σημείον, τὸ δόπιον ὀνομάζεται τόνος. Οἱ τόνοι τίθενται εἰς τὰς τονιζομένας συλλαβᾶς ἐπὶ τῶν φωνηέντων εἰς τὰς διφθογγούς τονίζεται τὸ δεύτερον φωνῆν (ἄνθρωπος, αὔριον).

Ολαὶ αἱ λέξεις τὸν ίζονται, ἐκτὸς μόνον δέκα, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται ἄτονοι. Αἱ ἄτονοι λέξεις είναι:

α) οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

β) αἱ προθέσεις εἰς, ἐν, ἐκ (ἔξ).

γ) τὰ μόρια ώς, οὐ (οὐκ, οὐχ) καὶ εἰ (εἰ δὲ μὴ =εἰδεμή).

Τόνον δέχονται μόνον ἡ λήγουσα, παραλήγουσα καὶ προπαραλήγουσα. Πέραν ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσαν δὲν τίθεται τόνος.

Σημεῖα τονισμοῦ τῶν ἔλληνικῶν λέξεων—οἱ τόνοι—είναι τρεῖς: ὁξεῖα (‘), βαρεῖα (‘) καὶ περισπωμένη (˘). Συνήθως χρησιμοποιοῦμεν τὴν ὁξεῖαν καὶ περισπωμένην.

ΣΗΜ. Ἡ βαρεῖα χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὰ ἔντυπα τίθεται δὲ εἰς τὴν λήγουσαν ἀντὶ τῆς ὁξείας, δταν δὲν ἀκολουθῇ σημείον στίξεως.

Αἱ λέξεις ἀνάλογα πρὸς τὸν τόνον ποὺ δέχονται ὀνομάζονται:

α) ὁξύτονοι, ἐὰν ἔχουν ὁξεῖαν εἰς τὴν λήγουσαν (μαθητής).

β) παροξύτονοι, ἐὰν ἔχουν ὁξεῖαν εἰς τὴν παραλήγουσαν (βιβλίον).

γ) προπαραλήγουσαν (ἄνθρωπος).

δ) περισπωμέναι, ἐὰν ἔχουν περισπωμένην εἰς τὴν λήγουσαν (ἀγαπῶ).

ε) προπερισπώμεναι, ἐὰν ἔχουν περισπωμένην εἰς τὴν παραλήγουσαν (σχολεῖον).

ΣΗΜ. “Οσαι λέξεις δὲν τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης λέγονται βαρύτονοι.

*Α σ κ η σ 15 1η.

Γράψε ἀνὰ 5 λέξεις, ὁξυτόνους, παροξυτόνους, προπαροξυτόνους, περισπωμένας, προπερισπώμενας καὶ βαρύτονους.

*Ασκησις 2α.

Χώρισε τὰς λέξεις 2 γραμμῶν τῆς γραφῆς σου εἰς δξυτόνους, παροξυτόνους κ.τ.λ. δπως πρίν.

Τονισμὸς τῶν λέξεων

α' Πότε καὶ ποῦ θέτομεν ὄξεῖαν;

"Αν—θρω—πος ἀ—γράμ—μα—τος ξύ—λον ἀ—πε—λέ—κη—τον"

1. Εἰς τὴν προπαραλήγουσαν θέτομεν πάντοτε ὄξεῖαν.

Νέ—ος φρό—νι—μος καὶ κα—λός.

2. Εἰς τὴν βραχεῖαν συλλαβήν θέτομεν πάντοτε ὄξεῖαν.

'Η μή—τηρ δι—ορ—θώ—νει ἐγκαίρως τὰ φορέματα.

3. Εἰς τὴν μακρὰν παραλήγουσαν θέτομεν πάντοτε ὄξεῖαν, ὅταν καὶ ἡ λήγουσα εἴναι μακρά.

4. Εἰς τὴν ἀσυναίρετον Ὄνομ., Αἰτ. καὶ Κλητ. 'Ενικοῦ καὶ Πληθυντικοῦ τῶν ὄνομάτων τονιζομένων ἐπὶ τῆς ληγούσης π.χ. τὸν μαθητήν, οἱ μαθηταί, τοὺς μαθητὰς κλπ.

ΣΗΜ. 1. 'Η ὄξεια δύναται νὰ τεθῇ εἰς τὴν λήγουσαν, εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ εἰς τὴν προπαραλήγουσαν.

2. "Οταν ἡ λήγουσα είναι μακρά ἡ προπαραλήγουσα δὲν τονίζεται" π.χ. διδάσκαλος—διδασκάλου.

β' Πότε καὶ ποῦ θέτομεν περισπωμένην;

'Ο κῆ—πος εī—ναι ώ—ραī—ος.

1. Εἰς τὴν μακρὰν παραλήγουσαν θέτομεν περισπωμένην, ὅταν ἡ λήγουσα εἴναι βραχεῖα.

2. Εἰς τὰς λέξεις αἱ ὄποιαι τελειώνουν εἰς αυ, ευ, ου καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης, θέτομεν περισπωμένην, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς λέξεις ιδοὺ καὶ ού· π.χ. βασιλεῦ, ποῦ; παντοῦ.

3. Εἰς τὴν μακρακατάληκτον Γεν. καὶ Δοτ. 'Ενικ. καὶ Πληθ. τῶν ὄνομάτων τονιζομένων ἐπὶ τῆς ληγούσης, π.χ. τοῦ μαθητοῦ, τοῖς μαθηταῖς κλπ.

ΣΗΜ. Περισπωμένη δέχονται ἡ λήγουσα καὶ παραλήγουσα, ποτὲ δὲ ἡ προπαραλήγουσα.

γ' Πότε καὶ ποῦ θέτομεν βαρεῖαν;

Κα-λὸς μα-θη-τής.

Βαρεῖα τίθεται μόνον ἐπὶ τῆς ληγούσης ἀντὶ τῆς ὁξείας, ὅταν κατόπιν τῆς λέξεως δὲν ὑπάρχῃ σημεῖον στίξεως· π.χ. ὁ ἀήρ τοῦ δωματίου δὲν εἶναι πάντοτε καθαρὸς ἀήρ.

*Ασκησις 1η.

Γράψε 10 λέξεις μὲ δξείαν καὶ 10 μὲ περισπωμένην.

*Ασκησις 2α.

Χώρισε τὰς λέξεις 3 σειρῶν τῆς γραφῆς σου καὶ γράψε χωριστὰ ὥσας ἔχουν δξείαν, περισπωμένην καὶ βαρεῖαν.

Γύμνασμα

Βάλε τὸν τόνον ποὺ χρειάζετο (ἐπὶ τοῦ ε, ο, η, ω ἢ διφθόγγου) εἰς τὰς λέξεις τοῦ ἐπομένου μύθου:

Λεων ὄνος καὶ ἀλωπῆς ἐκαμπαν ἐταιρειαν καὶ ἔξηλθον νὰ κυνηγησουν. Το κυνηγιον τῆς πρωτης ἡμερας ἦτο ἀφθονον. Δια τουτο ὁ λεων διετάξε τον ὄνον να το μοιραστη και εἰς τους τρεις συνεταίρους. 'Ο ὄνος μοιραζει και οἱ ἀλλοι βλεπουσι. Μοιραζει τιμιωτατα εἰς τρια ίσα μερη. 'Ο λεων ὅμως θυμωνει διοτι ἐλαφε ισον μεριδιον με τους ἀλλους και τρωγει τον ὄνον.

'Επειτα κατ' ἐντολην τού λεωντος ἔξηκολουθησε την διανομην ἡ ἀλωπηξ. Αὕτη ἐδωκεν εἰς τον λεοντα σχεδον ὅλον το κυνηγιον καὶ δια τον ἐαυτον της ἕκρατησεν ἐλαχιστα.

—Ποιος σ' ἔμαθε νὰ μοιραζης τοσον ώραια; λεγει ὁ λεων.

—Η συμφορα του ονου! ἀπηντησεν ἐκεινη.

2. Πνεύματα

Ο 'Ηλιας, δ Εύγένιος καὶ ἡ 'Ελένη εἶναι ἀδελφοί.

Υπεράνω ἑκάστου φωνήντος ἢ διφθόγγου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως θέτομεν ἐν ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα (΄΄), τὰ ὅποια δύομάζονται πνεύματα.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο: ἡ ψιλὴ (΄) καὶ ἡ δασεῖα (΅).

Σημ. Πριν ἔδασσοντο καὶ δσαι λέξεις ἥρχιζον ἀπὸ ρ (ρήτωρ, ρόπαλον).

Ο ρ θ ο γ ρ α φ ί α: 1. Τὰ πνεύματα εἰς τὰς διφθόγγους γράφονται εἰς τὸ δεύτερον φωνῆν· (Αἴγινα, Αὔγουστος, εἰκών, εὔκολος, οἰκία, ούρανός).

2. Αἱ περισσότεραι λέξεις τῆς γλώσσης μας, αἱ ὅποιαι λαμβάνουν πνεῦμα, δέχονται ψιλὴν.

Δασείαν δέχονται:

α) ὅλαι αἱ λέξεις, πιού ἀρχίζουν ἀπὸ υ (ὕπνος, ὑπόγειον κ.τ.λ.).
 β) οἱ τύποι τοῦ ἀρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

γ) ὁ πληθυντικὸς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν τοῦ α'
 καὶ β' προσώπου ἡ μεῖς, ὑ μεῖς.

δ) ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία οὗτος, αὐτη.

ε) οἱ σύνδεσμοι ὅμως, ἵνα, ὅπως, ὥστε, ἐπομένως,
 ώς, ὅτι, ὅτε, ὅπότε, ὅταν, ὅπόταν.

ζ) τὰ ἀριθμητικὰ εἰς, ἐν, ἔξ, ἐπτά, ἑκατόν· καὶ τὰ παράγωγά
 των καὶ

η) αἱ παρακάτω λέξεις αἱ ὅποιαι ἀρχίζουν:

Ἄπὸ α: ἄβρός, ἄγιος, ἄγνος, ἄδης, ἄδρος, αἷμα, ἄθροος,
 ἄλας, ἄλμυρός, ἄλμα, ἄλυσις, ἄλωνιον, ἄμαξα, ἄμαρτάνω,
 ἄμιλλα, ἄπαλός, ἄπτω, ἄρπάζω, ἄψις, ἄρμα.

Ἄπὸ ε: Ἐβραῖος, ἔδρα, ἕκών, είμαρμένη, είρκτή, ἑκουσίως,
 Ἐλένη, ἔλξις, ἔλκος, ἔλος, Ἐλλήν, ἔβδομάς, ἔξις (συνήθεια),
 ἔορτή, ἔπομαι, ἔρμα (σαβούρα πλοιών), ἔρμηνεύω, Ἐρμῆς,
 ἔρπω, ἔσπερα, ἔταῖρος, ἔτοιμος, εύρισκω.

Ἄπὸ η: Ἡβη, ἡδονή, ἡλικία, ἡλιος, ἡμέρα, ἡμερος, ἡμισυς,
 ἡνία, ἡπαρ (οικότι), Ἡρα, ἡρως, ἡσυχος, Ἡφαιστος.

Ἄπὸ ι: ἰδρύω, ἰδρώς, ἱέραξ, ἴκανός, ἴκετης, ἴλαρός, ἴππος,
 ἴστος, ἴστορία.

Ἄπὸ ο: ὃδος, ὅλος, ὄμαλός, ὅμηρος, ὅμοιος, ὅπλον, ὅμοι,
 ὄρκος, ὄρμή, ὄρμος, ὄρος (σύνορον), ὄσιος, ὄσος, ὄστις.

Ἄπὸ ω: ὠρα, ὠριμος, ὠραῖος, ώς, ώδε.

"Α σ κ η σ 15

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 10 λέξεις μὲ ψιλὴν καὶ 5 μὲ δασεῖαν.

Ἐργασία

"Ἀρχισε ἀπὸ σήμερα νὰ γράφης σὲ ίδιαίτερον φύλλον τοῦ τετραδίου σου
 ὅσας λέξεις συναντᾶς μὲ δασεῖαν.

Γ ύ μ ν α σ μ α

Συμπλήρωσε τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα εἰς τὰς λέξεις τοῦ παρακάτω
 γυμνάσματος:

Ο καιρός ειναι ωραιος. Ο ουρανος καταγαλανος. Οι εκατον μαθηται του
 σχολειου ειναι ετοιμοι δια την εκδρομην. Ολοι θα μεινουν εις το υπαιθρον
 καθ ολην την ημεραν.

Εκει θα περασουν ωραια. Θα κοψουν ωριμα φρουτα, θα παιξουν ωραια
 παιγνιδια και το εσπερας θα επιστρεψουν ευχαριστημενοι εις τας οικιας των,
 αφου ευχαριστησουν και του διδασκαλον του σχολειου, ο οποιος τους
 συνωδευσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πάθη φθόγγων

Κατὰ τὴν ὄμιλίαν μας παρουσιάζονται συχνὰ δύο φωνήεντα τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου, ποὺ ἀνήκουν εἰς δύο γειτονικὰς συλλαβάτις. Αἱ σύλλαβαι αὗται εἰναι δυνατὸν νὰ εύρισκωνται εἰς δύο γειτονικὰς λέξεις (παράδ. 1, 2, 3, 4) ή εἰς μίαν καὶ τὴν αὕτην λέξιν (παράδ. 5).

Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται χασμωδία.

¹⁸ φανερόν τον οὐτισμόν της. Επειδή ή, χασμωδία αύτή είναι κακοφωνία, πού δὲν ἀρέσει εἰς τὴν ἀκοήν μας, ή γλῶσσά μας ἐνώνει τὰ δύο γειτονικά αύτὰ φωνήντα εἰς ἔνα. Ἡ ἑνωσίς αύτή λέγεται συναλοιφή. Μέ τὴν συναλοιφήν ἀποφεύγομεν τὴν χασμωδίαν. Εἰδη συναλοιφῆς είναι ή ἐκθλιψίες (παράδ. 1, 2), ή κρᾶσις (παράδ. 3, 4) καὶ ή συναίρεσις (παράδ. 5).

ΣΗΜ. Εις τὴν δημοτικὴν ὑπάρχουν ἀκόμη: ἡ ἀφαίρεσις, ἡ συνίζησις καὶ ἡ συγκοπὴ.

α) Ἔκθλιψις. Καθώς βλέπομεν εἰς τὰ παραδείγματα 1 και 2 μία λέξις τελειώνει εἰς φωνῆν καὶ ὅλη ἀρχίζει ἀπό φωνῆν. Τότε τὸ τελευταῖον βραχὺ φωνῆν τῆς πρώτης λέξεως. ἀποβιβάλλεται, ύπεράνω δὲ τῆς θέσεώς του τίθεται ἡ ἀπόστροφος ('). Τὸ φαινόμενον αὐτὸν λέγεται ἔκθλιψις.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Ἔκθλιψις λέγεται ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ
βραχέος φωνήνετος πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς; ἐπομένης.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 1. Εις τὴν ἔκθλιψιν, ὅταν τὸ φωνῆν τῆς ἐπομένης λέξεως ἔχῃ δ α σ ε ī α ν, τότε τὸ σύμφωνον, εἰς τὸ δόποιον τελείωνει ἡ προηγουμένη λέξις μετὰ τὴν ἔκθλιψιν, γίνεται: Τὸ ψιλὸν π τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχὸν του δασὺ φ, τὸ ψιλὸν τ εἰς τὸ ἀντίστοιχὸν του δασὺ θ καὶ τὸ ψιλὸν κ εἰς τὸ ἀντίστοιχὸν του δασὺ χ. (Π.χ. ἐπὶ ἀμάξης=ἐπ' ἀμάξης=ἐφ' ἀμάξης=κατὰ ἑκάστην=κατ' ἑκάστην=καθ' ἑκάστην). Τὸ ἀμάξης=κατὰ ἑκάστην=κατ' ἑκάστην=καθ' ἑκάστην).

Ἐξαίρεσις γίνεται εἰς τὰς λέξεις: μετὰ-αὔριον=μετ-αύριον=

μεθαύριον καὶ ἐπί—ἔτος=ἐπ—ἔτος=ἔφέτος, ἃν καὶ αἱ ἐπόμεναι λέξεις δὲν ἔχουν δασεῖαν.

2. Τὸ ο τῆς προθέσεως π ρ ὁ καὶ τὸ ι τῆς π ε ρ ί, ἀ χ ρ ι, π ἐ χ ρ ι ι δὲν ἐκθλίβονται· π.χ. πρὸ ὀλίγου, περὶ αὐτοῦ. 'Ἐπισης τὸ ο τῶν μονοσυλλάβων λέξεων, τό, τὰ κλπ., πολλάκις δὲ καὶ τὸ ι τῆς ἐ π ι κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων: ἐπίορκος, ἀλλὰ ἐφύμινον.

ΣΗΜ. 1 Εἰς τὴν δημοτικὴν ἑκθλιψις γίνεται ἀκόμη καὶ δταν ἡ ἐπομένη λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον· π.χ. ἀπὸ τὸ χωριό =ἀπ' τὸ χωριό. Δόσε του =δόσ' του. 'Απὸ τὰ κόκκαλα βγαλμένη =ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη. Τοῦτο δμως δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

2. "Ἐκθλιψιν πάσχουν συνήθως αἱ προθέσεις: ἀντί, ἀπό, διά, ἐπ ι, κατά, μετά, παρὰ καὶ οἱ σύνδεσμοι: ἀλλά, οὔτε, μήτε, οὔδε, μηδέ.

3. Εἰς τὴν δημοτικὴν γίνεται ἑκθλιψις πολλάκις καὶ εἰς τὴν δίφθογγον αἱ τοῦ καὶ. Τότε εἰς τὴν θέσιν τοῦ αἱ τίθεται ἔνα ι' π.χ. καὶ ἔτσι=κι ἔτσι, καὶ αὐτὸ=κι αὐτό.

"Ασκησις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ βιβλίον σου 10 λέξεις, ποὺ νὰ ἔχουν πάθει ἑκθλιψιν.

"Ασκησις 2α.

Νὰ γίνη ἑκθλιψις εἰς τὰς παρακάτω λέξεις: Μετὰ ἐμοῦ, μετὰ ἡμῶν, κατὰ εύθειαν, παρὰ αὐτοῦ, διὰ ἐνός, μετὰ ἐνός, κατὰ ἡμῶν, κατὰ ὀλοκληρίαν, ἐπὶ ἀμάξης.

"Ασκησις 3η.

Νὰ γίνη ἑκθλιψις εἰς τὰς συνθέτους λέξεις: κατὰ+δόδος, κατὰ+ἄγγελλω, ἀνά+δόδος, ἐπὶ+Ἔλκω, ἀπὸ+δρμήν, ἐπὶ+δσον, κατὰ+δσον, κατὰ+δρίζω, ἐπὶ+οὐράνιος, κατὰ+ἴδρυμα, κατὰ+ἀπτοματι, ἐπὶ+ἄμιλλον, κατὰ+ἐβλήθη.

β) Κρᾶσις.

τὸ ἔλαχιστον	—τούλάχιστον
τὸ ἐναντίον	—τούναντίον
θὰ ἔχω	—θᾶχω
μοῦ ἔδωκε	—μοῦδωκε.

"Οπως βλέπομεν εἰς τὰ παραδείγματα αὐτά, τὸ τελευταῖον φωνῆν τῆς προηγουμένης λέξεως συγχώνεύεται μὲ τὸ ἀρχικὸν φωνῆν τῆς ἐπομένης λέξεως εἰς ἐν φωνῆν ἡ μίαν δίφθογγον. Αἱ δύο λέξεις τότε γίνονται μία καὶ ὑπεράνω τῆς θέσεως ὅπου ἔγινεν ἡ συγχώνευσις (κρᾶσις) τῶν δύο φωνηέντων θέτομεν σημείον μὲ τὴν ἀπόστροφον, ποὺ λέγεται κ ο ρ ω ν ι ζ ('). Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται κρᾶσις.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Κρᾶσις λέγεται ἡ συγχώνευσις τοῦ τελικοῦ φωνήντος ἡ διφθόγγου μιᾶς λέξεως μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ φω-

νήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἐπομένης, εἰς ἐν μακρὸν φωνῆν ἢ δίφθογγον.

ΣΗΜ. 'Η κρᾶσις γίνεται συχνότερον εἰς τὴν δημοτικήν' π.χ. μούφερε σούπτε, τούστειλε, θάχωμε, τάγραψα.

*Ασκησις 1η.

Γράψε τί λέγεται κρᾶσις.

*Ασκησις 2α.

Νὰ γίνηται κρᾶσις εἰς τὰς ἐπομένας λέξεις: τὰ ἄλλα, τὰ ἔδιωξε, πιού ἔχεις, τοῦ εἴπα.

γ) Συναίρεσις.

ἄγαπάώ	—ἀγαπῶ
συκέα	—συκῆ.

Πολλάκις κατὰ τὴν ὄμιλίαν μας ἔχομεν κακοφωνίαν δύο ἀλλεπαλλήλων φωνηέντων μέσα εἰς τὴν ἴδιαν λέξιν· διὰ νὰ τὴν ἀποφύγωμεν συγχωνεύομεν αὐτὰ εἰς ἐν φωνῆν μακρὸν ἢ εἰς μίαν δίφθογγον.

Αὐτὸν λέγεται συναίρεσις.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Συναίρεσις δέ τις λέγεται ἡ συγχώνευσις δύο φωνηέντων ἢ ἐνὸς φωνήεντος καὶ μιᾶς διφθόγγου τῆς αὐτῆς λέξεως εἰς ἐν μακρὸν φωνῆν ἢ μίαν δίφθογγον.

'Η συναίρεσις γίνεται κυρίως εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: 'Ἐρμέας καὶ Ἐρμῆς, Ἀθηνᾶς—Ἀθηνᾶ, γαλέα—γαλῆ, ἀπλόοι—ἀπλοῖ, ἀπλόαι—ἀπλαῖ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ. Η συλλαβή, ποὺ γίνεται ἀπὸ τὴν συναίρεσιν εἶναι πάντοτε μακρὰ καὶ τονιζομένη περισπάται. Π.χ. ἀγαπάομεν—ἀγαπῶμεν, τιμάω—τιμῶ.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικήν ἔχομεν ἀκόμη τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν συνίζησιν καὶ τὴν συγκοπήν.

α) 'Η ἀφαίρεσις εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἑκθίψεως. Δηλαδή: εἰς τὴν ἑκθίψιν ἀποβάλλεται τὸ τελικὸν φωνῆν μιᾶς λέξεως, ὅταν ἡ ἐπομένη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν· εἰς τὴν ἀφαίρεσιν ἀποβάλλεται τὸ ἀρχικὸν φωνῆν τῆς ἐπομένης εἴτε τοῦτο εἶναι βραχὺ εἴτε μακρόν· π.χ. ἀπὸ μᾶς, ἥλθε ::εῖνος, ποὺ 'ναι;

β) Συνίζησις. Εἰς πολλὰς λέξεις, ὅταν μετά τὸ ι (η, υ, ει, οι) ἢ ε(αι) ἀκολουθῇ ἄλλο φωνῆν, προφέρονται τὰ δύο φωνήεντα μαζί, ὡς νὰ ἀποτελοῦν μίαν σύλλαβήν· π.χ. βοήθεια, σάπιο, πιά.

γ) Συγκοπή. Εἰς μερικὰς λέξεις χάνεται ἐν φωνῆν μεταξύ δύο συμφωνῶν. Αὐτὸν λέγεται συγκοπή· π.χ. φέρε το—φέρ' το, θέλετε—θέλτε, φέρετε—φέρτε.

"Ατονοί λέξεις

«Ο Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος καὶ οἱ σύντροφοί του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς καὶ ἐκεὶ ἐπο-

Γραμματική Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ—Δ. Κλειδᾶ

λέμησαν ως λέοντες κατά τῶν Τούρκων. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἐχθρῶν οὐ μόνον ἀπέτυχον νὰ κυριεύσουν τὸ χάνι, ἀλλὰ καὶ πιολοὶ ἔξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν. Ἐν καιρῷ νυκτὸς οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν εἰς τὰ ὅρη, ἀφοῦ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸν ἔχθρον. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δύο μόνον ἐφονεύθησαν.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω διήγημα βλέπομεν ὅτι ὑπάρχουν μερικαὶ λέξεις μονοσύλλαβοι, χωρὶς τόνον. Αἱ λέξεις αὐταὶ λέγονται ἀτονοὶ καὶ εἶναι αἱ ἔξῃς:

α) οἱ τέσσαρες τύποι τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

β) αἱ προθέσεις ἐν, εἰς, ἐκ (ἔξ).

γ) ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπίρρημα ως καὶ τὸ ἀρνητικὸν οὐ.

Α σκη σις

Γράψε τὰς ἀτόνους λέξεις, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν γραφήν σου.

Γύμνσισμα

Βάλε τόνους καὶ πνεύματα εἰς τὸ παρακάτω γύμνασμα καὶ ὑπογράμμισε τὰς ἀτόνους λέξεις:

«Ο Αποστόλος Παῦλος λεγεται καὶ αποστόλος των εθνων. Περιηλθε πλειστα μερη, διδασκων εις διαφορα εθνη το Ευαγγελιον. Εν Αθηναις ευρισκομενος, ειδε μικρον νασον με την επιγραφην «τω αγνωστω Θεω». Εκ τουτου ελαφεν αφορμην να διδαχη εις τους Αθηναιους τον αληθινον Θεον. Εξ Αθηνων μετεβη και εις αλλας πολεις της Ελλαδος. Οτε ευρισκετο εν Θεσσαλονικη κατεδιωχθη υπο των εκει Εβραιων ως αιρετικος».

Ἐγκλιτικαὶ λέξεις

«Ημέραν τινὰ ὁ ἔξαρχος μονο, ἡ ἀδελφὴ μονο καὶ ἔγω, μετέβημεν εἰς τινα ὥραίσιν ἔξοχήν. Ή χαρά μας ἦτο ἀπεργιαπτος ὅταν ἀντικρύσαμεν τὸν μικρὸν καταρράκτην, μὲ τὰ παφλάζοντα νερά τον. Πλῆθος πτηνά εἶδομεν νὰ πετοῦν εἰς τὰς χλοερὰς ὅχθας. Τὸ μελωδικὸν δσμά των ἡκούετο ως εὔχαριστήριος προσευχὴ πρὸς τὸν Δημιουργόν.

«Πόσον θαυμαστὰ εἶναι τὰ ἔργα ο ου, Κύριε!».

Εἰς τὰ παραπάνω παρατηροῦμεν μερικὰς λέξεις χωρὶς τόνον. Αἱ λέξεις αὐταὶ δὲν εἶναι ἀτονοὶ ὀλλά, ἡ χάνουν τὸν τόνον των ἡ τὸν μεταβιβάζουν εἰς τὴν λήγουσσον τῆς προηγουμένης λέξεως καὶ τότε ἐκείνη φαίνεται ὅτι ἔχει δύο τόνους. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται ἐγκλισίς τόνου. Αἱ δὲ λέξεις που μενον αὐτὸ λέγεται ἐγκλιτικά.

Αἱ κυριώτεραι ἐγκλιτικαὶ λέξεις εἶναι: μοῦ, μοί, μέ, σοῦ, σοί,

σέ, μᾶς, σᾶς, τοῦ, τῆς, τόν, τήν, τό, τῶν, τούς, τάς, τά, τίς, τί,
τινός, τινές, τινά, πότε, ποτέ.

Τὰ μόρια τῆς ἀρχαίας: τέ, πέρ, γέ, κ.ἄ.

Κανόνες τῆς ἐγκλίσεως

‘Η ἐγκλισίς τοῦ τόνου γίνεται κατὰ τοὺς ἔξῆς κανόνας:

1. ‘Ο τόνος τῷ ν ἐγκλιτικῷ ν ἀποβάλλεται α’)
ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις είναι ὁρίζοντος ἢ περισπωμένη· π.χ. ἔχθρός τις, σοφοί τινες, ἀγαπῶ σε, ἀγαπῶ τινα.

β) ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις είναι παρορίζοντος καὶ τὸ ἐγκλιτικὸν μονοσύλλαβον· π.χ. δάσος τι, τὸ βιβλίον των, λέγε μου, γράψε μας.

2. ‘Ο τόνος τῷ ν ἐγκλιτικῷ ν ἀναβίβαλλεται εἰς τὰ εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως (πάντοτε ὡς ὁρίζεια):
α) ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις είναι προταρορίζοντος ἢ προπερισπωμένη· π.χ. ἄνθρωποί τινες, φίλτατέ μου, δῶρόν τι, κῆποί τινες.

β) “Οταν ἡ προηγουμένη λέξις είναι ἀτανος· π.χ. εῖς τι, ἔκ τινος, ἐν τίνι.

ΣΗΜ. 1. “Οταν εύρεθοῦν εἰς τὴν σειρὰν δύο ἢ περισσότερα ἐγκλιτικά, ὁ τόνος των μεταβιβάζεται, ἔως ὅτου μείνῃ τὸ τελευταῖον ἐγκλιτικὸν ἄτονον. π.χ. Φέρε μάς τα, γράψετε μού τα.

2. Μερικὰ ἐγκλιτικὰ ἐνώνονται μὲ τὴν προηγουμένην λέξιν εἰς μίαν. Αὐτὸς συμβαίνει μὲ τὰ μόρια τέ, τοὶ καὶ πέρ· π.χ. οὔτε (οὐ+τέ), ώστε (ώσ+τέ), καίτοι (καί+τοί). ‘Ομοίως: μήτε, εἴθε, εἴτε, ἤτοι, ώσπερ.

Αἱ λέξεις αὗται ὁξύνονται (παρὰ τὸν κανόνα), διότι είναι δύο λέξεις. ἡ δὲ δευτέρα είναι ἐγκλιτικὴ καὶ, ἢ ἔχασε τὸν τόνον τῆς ἢ τὸν μετεβίβασεν εἰς τὴν προηγουμένην.

“Α σκησις

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινὸν σου μάθημα τὰς ἐγκλιτικὰς λέξεις.

Γύμνασμα

Τόνισε τὸ κατωτέρω γύμνασμα:

«Ἄνθρωπος τις είχε δύο υιούς καὶ είπεν ο νεωτερος εἰς τὸν πατέρα του: Πατέρ μου, δος μοι το αναλογον μεριδιον μου απὸ τὴν περιουσιαν μας. Ο πατήρ καίτοι ελυπηθῇ διεμοιρασεν τὴν περιουσιαν του κοι εις τους δυο. Ήμεραν δε τινα ο νεωτερος ανεχωρησεν εις μακρυνην χωραν, οπου εσπαταλησε τὴν περιουσιαν του εις διασκεδασεις και ασωτειας. Ουτε τα υποδηματα του επροστατευον τους ποδας του, ουτε τα ενδυματα του εκαλυππαν το σωμα του. Ήσαν ρακη πλέον. Προσεπτειν γεμιστη την κοιλιαν του με ξυλοκερατα, που ετρωγον οι χοιροι. Εσκεπτετο την οικιαν του πατρος του και τους υπηρετας των, οι οποιοι εζων καλλιτερα απὸ αυτον. Μετενοησε τοτε δια τα σφαλματα του και απεφασισε να επιστρεψη εις τὸν πατέρα του και να ζητηση την συγχωρησιν του».

Σημεῖα στίξεως

“Οπως γνωρίζομεν, τὰ κυριώτερα σημεῖα στίξεως είναι τὰ ἀκόλουθα:

- 1) Τὸ κόμμα (·), γράφεται διὰ νὰ χωρίζωνται αἱ πράττασεις, αἱ λέξεις καὶ εἰς τὸ ἀναφορικὸν ὅτι.
- 2) Ἡ ἄνω τελεία ἡ ἄνω στιγμή (·), διὰ νὰ χωρίζωνται μέρη τῆς ὁμιλίας μὲ νόημα αὐτοτελές.
- 3) Ἡ τελεία ἡ τελεία στιγμή (·), διὰ νὰ χωρίζωνται μέρη τῆς ὁμιλίας μὲ πλήρες νόημα.
- 4) Τὸ ἐρωτηματικόν (;), τὸ ὅποιον γράφεται μετὰ ἀπὸ λέξιν ἡ πρότασιν διὰ τῆς ὅποιας ἐρωτῶμεν.
- 5) Τὸ θαυμαστικὸν (!), τὸ ὅποιον γράφεται μετὰ ἀπὸ λέξιν ἡ πρότασιν, ὅταν ἐκφράζουν θαυμασμόν, ἔκπληξιν κ.τ.λ.

Ἄλλα δευτερεύοντα σημεῖα στίξεως είναι:

- α) Τὰ διαλυτικά (·) γράφονται ἐπάνω ἀπὸ τὸ ι ἡ υ, ὅταν δὲν ἀποτελοῦν δίφθογγον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆταιν (ἄυπνος, Μάϊος).
- β) Τὰ ἀποσιωπητικά (...) διὰ νὰ δηλώσωμεν, ὅτι παραλείπομεν, ἀποσιωπῶμεν λέξιν ἡ φράσιν ἔνεκα φόβου, ἐντροπῆς κ.τ.λ.
- γ) Τὰ εἰσαγωγικά (« »), ὅταν θέλωμεν νὰ ἀποδώσωμεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους ἐνὸς ἄλλου.
- δ) Ἡ παρένθεσις () ἐντὸς αὐτῆς περικλείομεν λέξιν ἡ φράσιν τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοῦμεν πρὸς ἐξήγησιν ἡ συμπλήρωσιν τῶν ὕστων γράφομεν.

*Α σκη σις

Νὰ δείξης εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα ὅσα σημεῖα στίξεως οὐπάρχουν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΥΠΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Τὰ μέρη τοῦ λόγου

"Οπως γνωρίζομεν, δλαι αἱ λέξεις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ποὺ μεταχειρίζομεθα εἰς τὴν ὁμιλίαν μας, χωρίζονται εἰς δέκας κατηγορίας· αἱ κατηγορίαι αὐταὶ δνομάζονται μέρη τοῦ λόγου.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι δέκα (10) τὰ ἔξης:

"Ἄρθρον, ὄνομα οὔσιαστικόν, ὄνομα ἐπίθετον, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος καὶ ἐπιφώνημα.

'Απὸ τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου τὰ ἔξ (6) πρῶτα μεταβάλλουν μορφήν, κλίνονται καὶ δνομάζονται κλιτά (ἄρθρον, οὔσιαστικόν, ἐπίθετον, ἀντωνυμία, ρῆμα καὶ μετοχή).

Τὰ ἄλλα τέσσερα δὲν μεταβάλλονται, δὲν κλίνονται καὶ δνομάζονται ἀκλιτά (πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος καὶ ἐπιφώνημα).

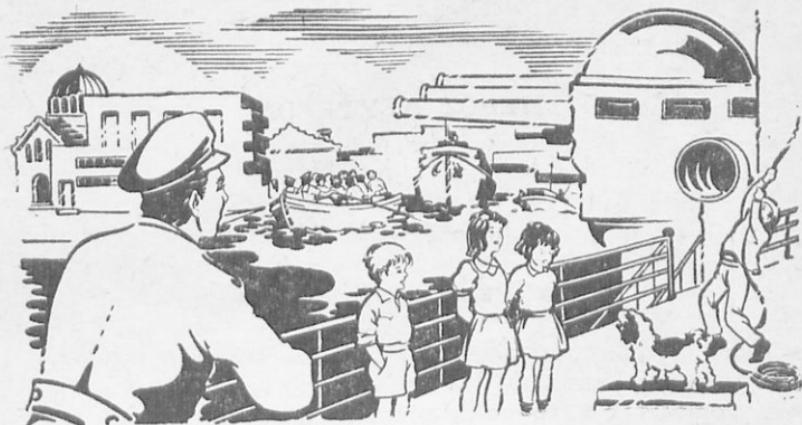
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Οὔσιαστικά

Μια ἐπίσκεψις

«Σήμερον τὸ χωρίον μας ἐδοκίμασε μίαν εύχαριστον ἔκπληξιν. Εἰς τὸν λιμένα μας κατέπλευσεν τὸ πολεμικὸν πλοῖον τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ «Πυρπόλητής». Ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου πλοίου ἐκυμάτιζεν ἡ κυανόλευκος σημαία μας. Οἱ μαθήται καὶ αἱ μαθήτριαι τοῦ σχολείου μὲ τούς διδασκάλους των ἐπεσκέφθησαν κατόπιν συνεννοήσεως τὸ πλοῖον. 'Ο κυβερνήτης καὶ οἱ ναῦται ὑπεδέχθησαν μὲ εὔ-

χαρίστησιν καὶ εὐγένειαν τοὺς μικροὺς μαθητάς, καθώς καὶ ὁ μικρὸς σκύλος τοῦ πλοίου, ποὺ ἥκουεν εἰς τὸ ἀστεῖον ὄνομα «Τραμουντάνας». Τοὺς ἔδειξαν τὰ διάφορα μέρη τοῦ πλοίου καὶ τέλος ὁ γερο-Θωμᾶς —ό μάγειρος—τοὺς προσέφερε διάφορα γλυκίσματα. Εἰς τοὺς μαθητὰς ἔκαμαν ἐντύπωσιν ἡ τάξις, ἡ καθαριότης καὶ ἡ πειθαρχία ποὺ ἐβασίλευαν εἰς τὸ πλοῖον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου ηγαπήσθησε τὸν καλὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν περιποίησιν ποὺ τοὺς ἔκαμαν. Πόσην ὑπερηφάνειαν ἦσθανθσαν ὅλοι ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆ!».

Αἱ λέξεις: κυβερνήτης, ναῦται, διδάσκαλος, μαθηταί, μαθήτριαι κ.τ.λ. φανερώνουν πρόσωπα.

‘Η λέξις: σκύλος, φανερώνει ζῷον.

Αἱ λέξεις: πλοῖον, λιμένα, χωρίον, σημαία κ.τ.λ. φανερώνουν πράγματα.

Αἱ λέξεις μὲ τὰς ὅποιας ὄνομάζομεν τὰ πρόσωπα, τὰ ζῷα καὶ τὰ πράγματα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά.

α) Προσηγορικά-κύρια

μάγειρος, σκύλος, πλοῖον
Θωμᾶς, Τραμουντάνας, «Πυρπολητής»

Μὲ τὸ ὄνομα μάγειρος ὄνομάζεται κάθε μάγειρος· μὲ τὸ ὄνομα σκύλος ὄνομάζεται κάθε σκύλος· καὶ μὲ τὸ ὄνομα πλοῖον ὄνομάζεται κάθε πλοῖον. Τὰ ὀνόματα αὐτά, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς

ἐν σύνολον δόμοις προσώπων, ζῷων ἢ πραγμάτων λέγονται προσήγορικά ἢ κοινά.

"Οταν δόμως θέλωμεν νὰ φανερώσωμεν ἔνα ὡρισμένον μάγειρον, σκύλον ἢ πλοῖον, τοῦ δίδομεν ἔνα ἴδιαίτερον ὄνομα (Θωμᾶς, Τραμουντάνας, «Πυρπολητής». Τὰ ὀνόματα ποὺ φανερώνουν ἔνα ὡρισμένον πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα λέγονται κύρια ὀνόματα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῶν κυρίων ὀνομάτων γράφεται κεφαλαῖον (Θωμᾶς, Ἀθῆναι, Ὁλυμπος).

2. Τὰ κύρια ὀνόματα κλίνονται εἰς τὸν ὀριθμὸν ποὺ συναντῶνται (Θεσσαλονίκη, Πάτραι).

"Ασκησις 1η.

Παρατήρησε τὴν εἰκόνα καὶ γράψε καὶ ἄλλα οὐσιαστικά.

"Ασκησις 2α.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα ἀπὸ 3 οὐσιαστικά, ποὺ νὰ φανερώνουν πρόσωπον, ζῷον καὶ πρᾶγμα καὶ ὅσα κύρια ὀνόματα ἔχει.

6. Συγκεκριμένα

ναύτης, σκύλος, σημαία, θάλασσα

"Οσα οὐσιαστικὰ σημαίνουν πρόσωπον ἢ ζῷον ἢ πρᾶγμα λέγονται συγκεκριμένα.

ΣΗΜ. Τὰ οὐσιαστικὰ "Ἐλλην, Ἀμερικανός, Ἀθηναῖος, Κύπριος, Δωδεκανήσιος, Ἡπειρώτης κ.ἄ. φανερώνουν πρόσωπα καταγόμενα ἀπὸ ἕνα τόπον ἢ ἔθνος καὶ λέγονται ἐθνικά.

Τὰ ἑθνικὰ ἔχουν τὸ ἀρχικὸν γράμμα κεφαλαῖον.

γ) φηρημένα

ἐπίσκεψις, καθαριότης, τάξις, ύπερηφάνεια

Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ φανερώνουν ἐνέργειαν, ἕδιότητα ἢ κατάστασιν. δὲν τὰ ἀντιλαμβανόμεθα μὲ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ λέγονται ἀφηρημένα.

"Ασκησις

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 οὐσιαστικὰ συγκεκριμένα, 5 ἀφηρημένα καὶ 5 ἑθνικά.

Γύμνασμα

Γράψε χωριστὰ τὰ προσηγορικά (κοινά), τὰ κύρια, τὰ συγκεκριμένα, τὰ ἀφηρημένα καὶ τὰ ἑθνικὰ ὀνόματα τοῦ γυμνάσματος:

«Ἡ Ρόδος εἶναι ἡ μεγαλυτέρα νῆσος τῆς Δωδεκανήσου.

‘Η Δωδεκάνησος άνήκει πλέον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον.
Οἱ Δωδεκανήσιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν σπογγαλιείαν, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν ἐργατικότητα, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὸν πατριωτισμόν των».

”Αρθρα

ό ναύτης, ἡ θάλασσα, τὸ πλοῖον

Αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις ὁ, ἡ, τό, ποὺ γράφομεν πρὸ τῶν ὄνομάτων, διὰ νὰ φανερώσωμεν, ὅτι εἶναι γνωστὰ καὶ ὠρισμένα λέγονται ἢ ρ θ ρ α.

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: ἢ ρ σενικόν, θηλυκὸν καὶ ούδετερον.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν ἑκτὸς τοῦ παραπάνω ἄρθρου ποὺ λέγεται ἔκει ὁ ριστικόν, μεταχειρίζομεθα καὶ τὸ ἢ ριστόν ἄρθρου, ἔνας, μίσα, ἔνα, κάποιος, —α, —ο κ.τ.λ. Εἰς τὴν καθαρεύουσαν διὰ τὴν ἀόριστον αὐτήν ἔκφρασιν μεταχειρίζομεθα τὰς ἀορίστους ἀντωνυμίας, (ἄνθρωπός τις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Παρεπόμενα τῶν ὄνομάτων ὄνομάζομεν τὸ γένος, τὸν ἢ ριθμόν, τὴν πτῶσιν καὶ τὴν κλίσιν.

I. Γένη

ό ναύτης,	ἡ θάλασσα,	τὸ πλοῖον
ό μαθητής,	ἡ σημαία,	τὸ σχολεῖον

“Οσα ὄνόματα ἔχουν τὸ ἄρθρον δ εἶναι ἢ ρ σενικά.

“Οσα τὸ ἄρθρον ἡ θηλυκὰ καὶ

ὅσα τὸ ἄρθρον τὸ εἶναι ούδετερα.

Τὰ γένη λοιπὸν εἶναι τρία: ἢ ρ σενικόν, θηλυκὸν καὶ ούδετερον γένος. Τὸ γένος τοῦτο, τὸ διποίον φανερώνεται διὰ τοῦ ἄρθρου λέγεται γραμματικὸν γένος.

ΣΗΜ. ‘Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω γένους ὑπάρχει καὶ τὸ φυσικὸν λεγόμενον γένος’ τοῦτο φανερώνει εἰς ποῖον γένος πραγματικὰ ἀνήκει τὸ οὐσιαστικὸν καὶ δὲν συμφωνεῖ πάντοτε μὲ τὸ πραγματικόν. Π.χ. τὸ κοράσιον=ἡ κόρη· ἐνῶ τὸ πραγματικὸν εἶναι οὐδέτερον, τὸ φυσικὸν εἶναι θηλυκόν.

”Ασκησις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 ὄνόματα ἀριθμητικά, 5 θηλυκά καὶ 5 οὐδέτερα.

"Α σκηνή σις 2α.

Γράψε τό κατάλληλον ἄρθρον εἰς τὰ παρακάτω ὀνόματα:
 κῆπος, τοῖχος, ἔλαφος, παιδίον, γραφή, κιμωλία, τετράδιον, διδάσκαλος, μαθήτρια, βασιλεύς, ἔθνος, πατρίς, κράτος, νῆσος, ὁδός, δικαστής, στρατώτης, γέφυρα, ταμίας, γλώσσα, δῶρον, στρατός, βιβλίον, λέξις, ἔκθεσις, βῆμα, βιβλιοπωλείον, ἄγορά.

2. Ἀριθμοί

ὅ σκύλος (ἐν ζῷον)	οἱ σκύλοι (πολλὰ ζῷα)
ἡ μαθήτρια (ἐν πρόσωπον)	αἱ μαθήτριαι (πολλὰ πρόσωπα)
τὸ πλοῖον (ἐν πρᾶγμα)	τὰ πλοῖα (πολλὰ πράγματα)

"Οταν τὸ ὄνομα φανερώνῃ ἐν πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα εἶναι ἀριθμοῦ ἐνικόν.

"Οταν τὸ ὄνομα φανερώνῃ πολλὰ πρόσωπα, ζῷα ἢ πράγματα εἶναι ἀριθμοῦ πληθυντικοῦ.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι δύο: ὁ ἐνικός καὶ ὁ πληθυντικός.

'Ο μὲν ἐνικός φανερώνει ἐν οὐσιαστικόν, ὁ δὲ πληθυντικός πολλὰ οὐσιαστικά.

"Α σκηνή σις 1η.

Ποίου ἀριθμοῦ εἶναι αἱ λέξεις: τὸ δένδρον, οἱ μαθηταί, τὸ πλοῖον, τὰ σχολεῖα, ὁ κῆπος, οἱ στρατιῶται, οἱ ναῦται, ὁ ἀρρεπόρος, ἡ σημαία, αἱ μαθήτριαι, ἡ πηγή, τὰ ὅρη, αἱ οἰκίαι, αἱ ἄμαξαι, τὰ πρόβατα, ἡ βενζινάκατος.

"Α σκηνή σις 2α.

Γράψε 10 ὀνόματα ἐνικοῦ καὶ 10 πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

3. Πτώσεις

Ἐνικός ἀριθμὸς

Χθὲς ἀπεστρατεύθη	(ποιος;)	ὅ διδάσκαλος
ἔγινεν ἕορτὴ πρὸς τιμὴν	(ποίου;)	τοῦ διδασκάλου
προσέφερον ἀνθοδέσμην (εἰς ποιον;)	(εἰς τὸν διδάσκαλον)	τῷ διδασκάλῳ
διότι ἀγαποῦν	(ποιον;)	τὸν διδασκάλον
πόστον καλός εἶσθε,		ὡς διδάσκαλε,

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Εἰς τὸ σχολεῖον μας εἶναι τρεῖς	(ποιοι;)	οἱ διδάσκαλοι
εἶναι ἱερὸν τὸ ἔργον	(ποίων;)	τῶν διδασκάλων
ὁφείλομεν πολλὰ (εἰς ποίους;)	(εἰς τοὺς διδασκάλους)	τοῖς διδασκάλοις
δι' αὐτὸν δὲν λησμονῶμεν	(ποίους;)	τοὺς διδασκάλους
πόστον κουράζεσθε δι' ἡμᾶς,		ὡς διδάσκαλοι.

Τὸ ὄνομα διδάσκαλος εἰς τὰς ἄνω προτάσεις δὲν ἔμεινεν ἀμετά-
βλητον.

Μετεβλήθη ἀνάλογα πρὸς τὴν σχέσιν, ποὺ ἔχει εἰς τὴν ὁμιλίαν.

Αἱ διάφοροι μορφαὶ, ποὺ λαμβάνει κάθε ὄνομα, λέγονται
π τ ώ σ ε i c.

Αἱ πτώσεις εἶναι πέντε: ὄ ν ο μ α σ τ i kή, γ e n i kή, δ o-
t i kή, α i t i a t i kή καὶ κ l η t i kή.

Ἡ Ὀνομαστικὴ δίδει ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν π ο i o c ;,
ἡ Γενικὴ εἰς τὴν ἐρώτησιν π ο i o u ;, ἡ Δοτικὴ εἰς τὴν ἐρώ-
τησιν ε i c π ο i o v ;, (π ο i w ;), ἡ Αἰτιατικὴ εἰς τὴν ἐρώτη-
σιν π ο i o n ;, ἡ δὲ Κλητικὴ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς κλή-
σεις (ὅταν καλῶμεν) καὶ τὰς προσφωνήσεις.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν δὲν ἔχομεν δοτικήν. Ἀντὶ τῆς δοτικῆς μεταχειρι-
ζόμεθα συνήθως τὴν αἰτιατικὴν μαζὶ μὲ μίαν πρόθεσιν εἰς, πρὸς, μέ, ἢ τὴν
γενικὴν καὶ τὴν πρόθεσιν μετά π.χ. προσέφερον εἰς, πρὸς τὸν διδάσκαλον.

”Α σ κ η σ i s

Νὰ γράψετε εἰς τὴν ίδιαν πτῶσιν τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ τὰ ἔξης ὄνόματα:
Οἱ καλοὶ μαθηταί, ὁ νέος διδάσκαλος, ἡ ωραία ἀνθοδέσμη, αἱ σχολικαὶ
ἔορταί, τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, τὸ ιερόν ἔργον, τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἡ μεγάλη
σημαία, ἡ καλὴ μαθήτρια, ὁ σχολικὸς κῆπος.

4. Κλίσεις

’Ονομαστική	Γενική	Δοτική	Αἰτιατική	Κλητική
ὁ ναύτης	τοῦ ναύτου	τῷ ναύτῃ	τὸν ναύτην	ὦ ναῦτα
ὁ διδάσκαλος	τοῦ διδασκάλου	τῷ διδασκάλῳ	τὸν διδάσκαλον	ὦ διδάσκαλε
ὁ λιμὴν	τοῦ λιμένος	τῷ λιμένι	τὸν λιμένα	ὦ λιμὴν

Τὰ παραπάνω ὄνόματα μεταβάλλονται (κλίνονται) κατὰ δια-
φορετικὸν τρόπον τὸ καθένα.

Οἱ διαφορετικοὶ αὐτοὶ τρόποι, κατὰ τοὺς ὅποιους κλίνονται
τὰ ὄνόματα, ὄνομάζονται κ λ i s e i s.

Αἱ κλίσεις εἶναι τρεῖς: π ρ ώ τ η, δ e u t é r a καὶ τ ρ í t η.

5. Θέμα—κατάληξις—χαρακτήρ

ὁ διδάσκαλος	τὸ σχολεῖον
τοῦ διδασκάλου	τοῦ σχολείου
οἱ διδάσκαλοι	τὰ σχολεῖα

Κατὰ τὴν κλίσιν τῶν ὄνομάτων παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν μετα-
βάλλεται ὀλόκληρον τὸ ὄνομα· μεταβάλλεται μόνον ἓνα μέρο-

τῆς ληγούσης αὐτοῦ. Τὸ μέρος αὐτό, τὸ ὅποιον μεταβάλλεται δινομάζεται κατάληξις.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Κατάληξις λέγεται τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξεως μέρος, τὸ δινομάζεται μεταβάλλεται.

Τὸ μέρος ποὺ δὲν μεταβάλλεται λέγεται θέμα, τὸ δὲ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος λέγεται χαρακτήρας = σύμφωνον. Τὸ δινομα διδάσκαλος ἔχει χαρακτήρα λαμπτήρα.

"Οσα δύναματα ἔχουν χαρακτήρα φωνῆς δινομάζονται φωνής εντόλη κτα καὶ ὅσα σύμφωνον συμφωνίαν ὀληκτα.

*Ασκησις

Τί είναι κατάληξις, τί θέμα καὶ τί χαρακτήρας; Χώρισε 10 λέξεις τῆς προηγουμένης διατάξεως εἰς κατάληξιν καὶ θέμα καὶ ύπογράμμισε τὸν χαρακτήρα.

‘Υπόδειγμα :

θέμα	χ.	κατάληξις
κα	λ	-οὶ
μαθητ	τ	-αὶ

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ

Ένικός ἀριθμός				Πληθυντικός ἀριθμός		
Πτώσεις	Ἄρσεν.	Θηλυκὸν	Οὐδέτερ.	Ἄρσεν.	Θηλυκὸν	Οὐδέτερ.
Όνομαστική	ό	ή	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Αἰτιατική	τὸν	τὴν	γά	τοὺς	τὰς	τὰ
Κλητική	ώ	ώ	ώ	ῶ	ῶ	ῶ

ΠΑΡΑΡΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Τὸ ἄρθρον δὲν ἔχει κλητικήν· ἀντὶ ταύτης λαμβάνομεν τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὡς.

2. Η γενικὴ καὶ δογικὴ τῶν ἄρθρων περισπῶνται, ἥ δὲ αἰτιατικὴ δξύνεται.

3. Οἱ τύποι τῶν ἄρθρων, οἱ διποῖοι ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆς δασύνονται (ό, ή, οἱ, αἱ).

ΣΗΜ. Οἱ τύποι: τόν, τήν, τό, τούς, τὰ κλπ. ὅταν συνοδεύουν ρήματα δὲν είναι ἄρθρα, ἀλλὰ ἀντωνυμίαι π.χ. τὸν συνέλαβον=συνέλαβον αὐτόν.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
Πρώτη κλίσις

ό ταμίας	ή θάλασσα
ό ναύτης	ή νίκη

Τὰ ὄνόματα τῆς πρώτης κλίσεως είναι ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά.

Τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν κατάληξιν **ας**, **ης**, τὰ δὲ θηλυκὰ **α**, **η**.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ: ‘Η πρώτη κλίσις δὲν ἔχει οὐδέτερα.

Τὰ ὄνόματα τῆς πρώτης κλίσεως κλίνονται κατὰ τὰ ἔπομενα παραδείγματα:

Άρσενικά -ας, -ης γεν. ου

Πτώσεις	Άρθρ.	‘Ενικὸς ἀριθμὸς			
’Ονομ.	ό	λοχί-ας	μαθητ-ής	ναύτ-ης	πολίτ-ης
Γεν.	τοῦ	λοχί-ου	μαθητ-οῦ	ναύτ-ου	πολίτ-ου
Δοτ.	τῷ	λοχί-ᾳ	μαθητ-ῇ	ναύτ-ῃ	πολίτ-ῃ
Αἰτ.	τὸν	λοχί-αν	μαθητ-ὴν	ναύτ-ην	πολίτ-ην
Κλητ.	ῶ	λοχί-α	μαθητ-ά	ναύτ-α	πολίτ-α

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

’Ονομ.	οἱ	λοχί-αι	μαθητ-αὶ	ναῦτ-αι	πολίτ-αι
Γεν.	τῶν	λοχί-ῶν	μαθητ-ῶν	ναῦτ-αις	πολίτ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	λοχί-αῖς	μαθητ-αῖς	ναῦτ-αῖς	πολίτ-αῖς
Αἰτ.	τούς	λοχί-ας	μαθητ-άς	ναῦτ-ας	πολίτ-ας
Κλητ.	ῶ	λοχί-α	μαθητ-ά	ναῦτ-α	πολίτ-α

‘Ενικὸς ἀριθμὸς

’Ονομ.	ό	νομάρχ-ης	βιβλιοπώλ-ης	τελών-ης	εἰρηνοδίκ-ης
Γεν.	τοῦ	νομάρχ-ου	βιβλιοπώλ-ου	τελών-ου	εἰρηνοδίκ-ου
Δοτ.	τῷ	νομάρχ-ῃ	βιβλιοπώλ-ῃ	τελών-ῃ	εἰρηνοδίκ-ῃ
Αἰτ.	τὸν	νομάρχ-ην	βιβλιοπώλ-ην	τελών-ην	εἰρηνοδίκ-ην
Κλ.	ῶ	νομάρχ-α	βιβλιοπώλ-α	τελών-α	εἰρηνοδίκ-α

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

’Ονομ.	οἱ	νομάρχ-αι	βιβλιοπώλ-αι	τελῶν-αι	εἰρηνοδίκ-αι
Γεν.	τῶν	νομάρχ-ῶν	βιβλιοπώλ-ῶν	τελῶν-ῶν	εἰρηνοδίκ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	νομάρχ-αῖς	βιβλιοπώλ-αῖς	τελῶν-αῖς	εἰρηνοδίκ-αῖς
Αἰτ.	τούς	νομάρχ-ας	βιβλιοπώλ-ας	τελῶν-ας	εἰρηνοδίκ-ας
Κλ.	ῶ	νομάρχ-α	βιβλιοπώλ-α	τελῶν-α	εἰρηνοδίκ-α

Από τὰ προηγούμενα ὄνόματα βλέπομεν, ὅτι αἱ καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν τῆς α' κλίσεως εἰναι αἱ ἔξῆς:

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὀνομ.	—ας —ης	—αι
Γεν.	—ου	—ῶν
Δοτ.	—α —η	—αις
Ἄλτ.	—αν —ην	—ας
Κλ.	—α —η ἢ —α	—αι

Κατὰ τὸ λοχίας κλίνονται: ταμίας, κοχλίας, κτηματίας, ἐπαγγελματίας, εἰσοδηματίας, τραυματίας, Ἄνδρεας, Ρήγας, Ἐπαμεινώνδας κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μαθητής κλίνονται: διοικητής, ποιητής, βουλευτής, πρεσβευτής, δικαστής, θεατής, ὁγοραστής, πολεμιστής, νικητής, ἐνοικιαστής, φοιτητής, λογιστής, δανειστής, χορευτής, ἔλεγκτής κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ναύτης κλίνονται: στρατιώτης, νησιώτης, ταξιδιώτης, ἐπαρχιώτης, πατριώτης, ἐργάτης, συντάκτης, διαβάτης, πελάτης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ πολίτης κλίνονται: ὀπλίτης, μεσίτης, τεχνίτης, πλανήτης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ νομάρχης κλίνονται: σταθμάρχης, γυμνασιάρχης, πατριάρχης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ βιβλιόπωλης κλίνονται: παντοπώλης, χαρτοπώλης, κ.τ.λ.

Ἐπίσης ὅπως αὐτὰ κλίνονται: ὁ εἰδωλολάτρης, γεωμέτρης κ.τ.λ.

Ἀσκησις 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὄνόματα:
τραυματίας, κτηματίας, διοικητής, στρατιώτης, ἐργάτης.

Ἀσκησις 2α.

Νὰ γράψῃς 10 ὄνόματα ἀπὸ τὰ παραπάνω εἰς τὴν ὄνομαστικὴν ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Ἀσκησις 3η.

Νὰ γράψῃς τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ καὶ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἴδιων ὄνομάτων.

Παρατηρήσεις

ἐπὶ τῶν ἀρσενικῶν τῆς πρώτης κλίσεως.

1. Ἡ κατάληξις —ας τῶν πρωτοκλίτων ὄνομάτων εἶναι παντοῦ μ α κ ρ ἄ· π.χ. τοὺς ναύτας, τοὺς βιβλιοπώλας.
 2. Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων τῶν πρωτοκλίτων ὄνομάτων τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούστης καὶ περισπᾶται· π.χ. τῶν πολιτῶν, τῶν ναυτῶν.
 3. Τὰ δέκτονα ὄνόματα τῆς α' κλίσεως εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν ἔνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ περισπῶνται: μαθητής—μαθητοῦ, μαθητῇ, μαθητῶν, μαθηταῖς.
 4. Ἀπὸ τὰ εἰς —ης πρωτόκλιτα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς —α βραχύ:
- α) τὰ ἑθνικά· π.χ. Πέρσης —ῶ Πέρσα.
- β) ὅσα τελειώνουν εἰς —της· π.χ. μαθητής—μαθητά, πολίτης—πολῖτα.
- γ) τὰ σύνθετα μὲ τὰς καταλήξεις: —άρχης, —πώλης, —μέτρης, —τρίβης, —λάτρης, —ώνης· π.χ. νομάρχα, βιβλιοπώλης—βιβλιοπώλα, γεωμέτρης—γεωμέτρα, ἐλαιοτρίβης—ἐλαιοτρίβα, εἰδωλολάτρης—εἰδωλολάτρα, τελώνης—τελῶνα.

Ολα δὲ τὰ ἄλλα ὄνόματα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς της π.χ. εἰρηνοδίκης—εἰρηνοδίκη, βυρσοδέψης—βυρσοδέψη, εὔπατρίδης—εὔπατρίδη.

ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα δεσπότης ἔχει κλητικὴν ὥδησ ποτα.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης τῶν εἰς -άτης, -ίτης καὶ -ύτης πρωτοκλίτων ὄνομάτων.

(Σπάρτη) Σπαρτιάτης—Σπαρτιάται	(διαβάτης) διαβάτης—διαβάται
(όπλον) ὀπλίτης—όπλιται	(κρίνω) κριτής—κριταῖ
(πόλις) πολίτης—πολίται	(λύνω) λύτης—λύται
(πρέσβυς) πρεσβύτης—πρεσβύται	(δύνω) δύτης—δύται.

Απὸ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμεν, ὅτι ὅσα ὄνόματα εἰς —άτης, —ίτης καὶ —ύτης παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὄνόματα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούστης μ α κ ρ ὡ ν (Σπαρτιάται), ὅσα δὲ παράγονται ἀπὸ ρήματα τὸ ἔχουν βραχύ (διαβάται).

Θηλυκά εις -η γεν. ης

Πτώσεις	Άρθρο	Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός			
'Ον.	ή	έορτ-ή	μάχ-η	καλωσύν-η	οί	έορτ-αι	μάχ-αι	καλωσύν-αι
Γεν.	τῆς	έορτ-ῆς	μάχ-ης	καλωσύν-ης	τῶν	έορτ-ῶν	μάχ-ῶν	καλωσύν-ῶν
Δοτ.	τῇ	έορτ-ῇ	μάχ-ῃ	καλωσύν-ῃ	ταῖς	έορτ-αῖς	μάχ-αῖς	καλωσύν-αῖς
Αἰτ.	τὴν	έορτ-ὴν	μάχ-ην	καλωσύν-ην	τὰς	έορτ-ὰς	μάχ-ἃς	καλωσύν-ἃς
Κλ.	ῶ	έορτ ḥ	μάχ-η	καλωσύν-η	ῶ	έορτ-αι	μάχ-αι	καλωσύν-αι

Θηλυκά εις -α γεν. -ας, -α γεν. -ης

Πτώσεις	ἄρθρο	Ἐνικός ἀριθμός			
'Ον.	ή	στρατι-ά	δμιλί-α	σημαί-α	χώρ-α
Γεν.	τῆς	στρατι-ᾶς	δμιλί-σ	σημαί-ας	χώρ-ας
Δοτ.	τῇ	στρατι-ᾶ	δμιλίᾳ	σημαί-ᾳ	χώρ-ᾳ
Αἰτ.	τὴν	στρατι-άν	δμιλί-αν	σημαί-αν	χώρ-αν
Κλ.	ῶ	στρατι-ά	δμιλί-α	σημαί-α	χώρ-α

Πληθυντικός ἀριθμός

'Ον.	οἱ	στρατι-οι	δμιλί-οι	σημαί-οι	χώρ-οι
Γεν.	τῶν	στρατι-ῶν	δμιλί-ῶν	σημαί-ῶν	χώρ-ῶν
Δοτ.	ταῖς	στρατι-αῖς	δμιλί-αῖς	σημαί-αῖς	χώρ-αῖς
Αἰτ.	τὰς	στρατι-ὰς	δμιλί-ὰς	σημαί-ὰς	χώρ-ὰς
Κλ.	ῶ	στρατι-οί	δμιλί-οι	σημαί-οι	χώρ-οι

Ἐνικός ἀριθμός

'Ον.	ή	ἀσθένει-ά	γέφυρ-ά	τράπεζ-ά	γλῶσσ-ά
Γεν.	τῆς	ἀσθένει-ᾶς	γέφυρ-ᾶς	τραπέζ-ῆς	γλῶσσ-ῆς
Δοτ.	τῇ	ἀσθένει-ᾶ	γέφυρ-ᾶ	τραπέζ-ῆ	γλῶσσ-ῆ
Αἰτ.	τὴν	ἀσθένει-αν	γέφυρ-αν	τραπέζ-αν	γλῶσσ-αν
Κλ.	ῶ	ἀσθένει-ά	γέφυρ-ά	τραπέζ-ά	γλῶσσ-ά

Πληθυντικός ἀριθμός

'Ον.	οἱ	ἀσθένει-οι	γέφυρ-οι	τράπεζ-οι	γλῶσσ-οι
Γεν.	τῶν	ἀσθένει-ῶν	γέφυρ-ῶν	τραπέζ-ῶν	γλῶσσ-ῶν
Δοτ.	ταῖς	ἀσθένει-αῖς	γέφυρ-αῖς	τραπέζ-αῖς	γλῶσσ-αῖς
Αἰτ.	τὰς	ἀσθένει-ὰς	γέφυρ-ὰς	τραπέζ-ὰς	γλῶσσ-ὰς
Κλ.	ῶ	ἀσθένει-οί	γέφυρ-οί	τραπέζ-οί	γλῶσσ-οί

Καταλήξεις θηλυκῶν α' κλίσεως

Ένικός

Όνομ.	-η	-α
Γεν.	-ης	-ας ḥ -ης
Δοτ.	-ῃ	-ᾳ ḥ -ῃ
Αἰτ.	-ην	-αν
Κλητ.	-η	-α

Πληθυντικός

-αι
-ων
-αις
-ας
-αι

Κατὰ τὸ ἔορτὴ κλίνονται: φωνή, βροχή, τιμή, κεφαλή, ἀρετή, σκηνή, ἀστραπή, πηγή, στιγμή, βροντή, ἀδελφή, ἐκδρομή, δεξαμενή, ταραχή, αύλη, πληγή, εύχη, ἀρχή, γραμμή, σχολή, καταστροφή κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μάχη κλίνονται: δίκη, νίκη, γνώμη, στέγη, ἀνθοδέσμη, δαπάνη, καλύβη, φάτνη, κώπη κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ καλωσύνη κλίνονται μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν τὰ δύνοματα: δικαιοσύνη, εὐγνωμοσύνη, μετριοφροσύνη, ἐμπιστοσύνη, σωφροσύνη κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ στρατιὰ κλίνονται: πρασιά, θεά, γενεά, φωλεά, στερεά, δωρεά, στοά, φρουρὰ κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ δμιλία κλίνονται: οἰκία, θυσία, ζημία, ἀδικία, κακία, αἰτία, ἐργασία, πικρία, ἀνησυχία, κοινωνία, ἀτυχία, παροιμία, ὀμαρτία, ίστορία, διδασκαλία, συγκοινωνία, ἐτοιμασία κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μαία κλίνονται: προκυμαία, κεραία, θρησκεία, ἐκστρατεία, πορεία.

Κατὰ τὸ χώρα κλίνονται: ἕδρα, κατάρα, χήρα, κηρήθρα, σαύρα κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ἀσθένεια κλίνονται: ὠφέλεια, ἀσφάλεια, ἐπιφάνεια, καλλιέργεια, οἰκογένεια, ἐνέργεια, ἀμέλεια, συνήθεια, βοήθεια, ἔννοια, μαθήτρια, ὑπηρέτρια, ἐργάτρια κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ γέφυρα κλίνονται: ἄγκυρα, μάχαιρα, πλήμμυρα, σφαῖρα, πεῖρα, μοῖρα, πρῷρα, γραῖα, μαῖα, μυῖα.

Κατὰ τὸ τράπεζα καὶ γλῶσσα κλίνονται: ρίζα, μούσα, πεῖνα, ὅμαξα, τράπεζα, αἴθουσα, μέλισσα, φάλαινα, βασίλισσα κ.τ.λ.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν θηλυκῶν πρώτης κλίσεως

-α γεν. -ας δοτ. -ᾳ

ἡ	σημαί-α,	χώρ-α
τῆς	σημαί-ας,	χώρ-ας
τῇ	σημαί-α,	χώρ-ᾳ

-α γεν -ης δοτ. -ῃ

τράπεζ-α,	θάλασσ-α
τραπέζ-ης,	θαλάσσ-ης
τραπέζ-ῃ,	θαλάσσ-ῃ

Παρατηροῦμεν, ὅτι ἄλλα θηλυκὰ διατηροῦν τὸ —α εἰς τὰς ἄλλας πτώσεις καὶ ἄλλα τὸ τρέπουν εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν εἰς η.

Διατηροῦν τὸ α ὅσα πρὸ αὐτοῦ ἔχουν φωνὴν ρ, (ἐλαίσ, χώρ—α). τὸ τρέπουν δὲ εἰς η ὅσα ἔχουν πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον ἐκτὸς τοῦ ρ (τράπεζ—α, ρίζ—α, θάλασσ—α, πεῖν—α, δίψ—α).

Ἄπο τὰ θηλυκὰ τῆς πρώτης κλίσεως ἔχουν τὸ —α βραχύ: α) ὅλα τὰ προπαροξύτονα (ἀλήθεια, εὐγένεια).

β) ὅσα τρέπουν τὸ α τῆς ὀνομαστικῆς εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν εἰς η (μοῦσα—μούσης, πεῖνα—πείνης).

γ) ὅσα δισύλλαβα βα τελειώνουν εἰς —αια (γραῖα, μαῖα καὶ τὸ μυῖα).

δ) ὅσα δισύλλαβα βα τελειώνουν εἰς —ρα καὶ ἔχουν εἰς τὴν παραλήγουσαν δίφθογγον ἐκτὸς τῆς —αν (σφαῖρα, μοῖρα, πρῶρα, πεῖρα, καὶ τὸ σφῦρα).

“Ολα τὰ ἄλλα ὀνόματα τὸ ἔχουν μακρόν.

*Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ή τιμή, ή δόξα, ή λόγχη, ή ἄγκυρα.

*Α σκησις 2α.

Νὰ διακρίνης καὶ νὰ σημειώσῃς μὲ τὰ σημεῖα (—, —) τὸ α ποῦ εἶναι μακρὸν καὶ ποῦ εἶναι βραχὺ εἰς τὰς λέξεις: σοφία, σημαῖα, ἐλαῖα, γραῖα, αυρα, λαυρα, σαυρα, σφαῖρα, μηλεα, εύσεβεια, γλωσσα, πειρα, μοῖρα, δουλεια, τιμωρια, ψωρα, κερατια.

*Α σκησις 3η.

Τόνισε τὰς ἀνωτέρω λέξεις.

Αἱ καταλήξεις τῶν πρωτοκλίτων

Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ἄρσενικά	Θηλυκά	Ἄρσενικά καὶ θηλυκά	
Ὄνομ. —ας —ης	—α	—η	—αι
Γεν. —ου	—ας η —ης —ης		—ων
Δοτ. —α —η	—ας η —η —η		—αις
Αἰτ. —αν —ην	—αν	—ην	—ας
Κλητ. —α —η —(α)	—α	—η	—αι

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ πρωτόκλιτα

1. Τὸ —ας τῆς πρώτης κλίσεως εἶναι πάντοτε μακρὸν (τῆς σφαῖρας, τούς ναύτας).

Γραμματικὴ Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ-Δ. Κλειδᾶ

2. Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπᾶται (τῶν ταμιῶν, τῶν θαλασσῶν).

3. Αἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν εἶναι αἱ ἴδιαι.

4. Ἡ αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἔχουν τὸν τόνον τῆς ὁνομαστικῆς (ποιητής—ποιητὴν—ποιητά).

Ἐξ αἱροῦντας ὅσα ἀρσενικὰ εἰς —ης σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς α βραχύ· (στρατιώτης—στρατιῶτα).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Ἡ μακροκατάληκτος γενικὴ καὶ δοτικὴ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονίζομένη περισπᾶται· (τοῦ μαθητοῦ—τῷ μαθητῇ—τῶν μαθητῶν—τοῖς μαθηταῖς).

2. Ἡ ἀσυναίρετος ὁνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονίζομένη ὀξύνεται· (ὁ δικαστής—τὸν δικαστὴν—δικαστὰ—δικαστᾶ—δικαστά).

Συνηρημένα οὔσιαστικὰ α' κλίσεως

Μερικὰ ὄντα τῆς α' κλίσεως, ποὺ ἔχουν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήντα, ἐνώνουν (συναιροῦν) αὐτὰ εἰς ἐν μακρὸν φωνῆν τῷ εἰς μίαν δίφθογγον. Τὰ ὄντα αὐτὰ λέγονται συνφωνῆν τῷ εἰς μέν α. Ἡ συναίρεσις γίνεται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις· ἔχουν δὲ τὰς ἔξης συνήθως καταλήξεις: ἀρσενικὰ εἰς —έας, —ῆς καὶ θηλυκὰ εἰς —έα, —ῆ καὶ —άσ, —ᾶ.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	δ	βορρ—ᾶς (έας)	Ἐρμ—ῆς(έας)	ή	Αθην—ᾶ(άα)
Γεν.	τοῦ	βορρ—ᾶ	Ἐρμ—οῦ	τῆς	Αθην—ᾶς
Δοτ.	τῷ	βορρ—ᾶ	Ἐρμ—ῆ	τῇ	Αθην—ᾶ
Αἰτ.	τὸν	βορρ—ᾶν	Ἐρμ—ῆν	τὴν	Αθην—ᾶν
Κλ.	ῶ	βορρ—ᾶ	Ἐρμ—ῆ	ῶ	Αθην—ᾶ

Σημ. Κατὰ τὸ βορρᾶς κλίνονται τά : Σκουφᾶς, Παλαμᾶς κ. ἄ.

Ἐνικὸς				Πληθυντικὸς		
Όνομ.	ή	μν—ᾶ(μνά—ά)	συκῆ(συκέα)	αἱ	μναῖ	συκαῖ
Γεν.	τῆς	μν—ᾶς	συκῆς	τῶν	μνῶν	συκῶν
Δοτ.	τῇ	μν—ᾶ	συκῆ	τοῖς	μναῖς	συκαῖς
Αἰτ.	τὴν	μν—ᾶν	συκῆν	τὰς	μνᾶς	συκᾶς
Κλ.	ῶ	μν—ᾶ	συκῆ	ῶ	μνᾶ	συκᾶ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : 1. Τὰ συνηρημένα τῆς α' κλίσεως εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ἔχουν τὰς καταλήξεις τῶν ἀσυναιρέτων.

2. Εἰς ὅλας τὰς πτώσεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ περισπῶνται.

3. Τὸ ὄνομα ‘Ἐρμῆς ἔχει πληθυντικόν: οἱ ‘Ἐρμαῖ (=τὰ ὁγάλματα τοῦ ‘Ἐρμοῦ, ποὺ ἡσαν εἰς τοὺς δρόμους τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν), τῶν ‘Ἐρμαῖς, τοῖς ‘Ἐρμᾶς, ὡς ‘Ἐρμαῖ.

ΣΗΜ. 1. Τὸ ὄνομα γῆ κλίνεται ως ἔξης: ἡ γῆ, τῆς γῆς, τῇ γῇ, τὴν γῆν, ὡς γῆ. Πληθυντικός: αἱ γαῖαι (=τὰ χωράφια), τῶν γαιῶν, ταῖς γαιάσι, τὰς γαιάς, ὡς γαῖαι.

2. Τὰ κυριώτερα συνηρημένα τῆς α' κλίσεως εἶναι: γαλῆ, λεοντῆ, ἀλωπεκῆ, συκῆ, ἀμυγδαλῆ, γῆ, βιορᾶς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, ‘Ἐρμῆς, Ἀπελλῆς, Θαλῆς· τὰ ἐπίθετα: κυανῆ, χελκῆ, ἀπλῆ, διπλῆ, χρυσῆ, πορφυρᾶ, σιδηρᾶ, ἀργυρᾶ.

Α σκη σ 15

Νὰ κλίνης τὰ ἔξης δύνοματα: ἡ λεοντῆ, ἡ γαλῆ, ἡ ἀλωπεκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ Ναυσικᾶ, ὁ Ἀπελλῆς.

Δευτέρα κλίσις

ὅ κηπουρ-ὸς	ἡ ὄδ-ὸς	τὸ φυτ-ὸν
ὅ χρόν-ος	ἡ νόσ-ος	τὸ δένδρ-ον
ὅ ἀνθρωπ-ος	ἡ ἔλαφ-ος	τὸ ἄροτρ-ον
ὅ κῆπ-ος	ἡ νῆσ-ος	τὸ σχολεῖ-ον

Ἡ δευτέρα κλίσις ἔχει δύνοματα ἀρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα κατάληξιν —ος, τὰ δέ οὐδέτερα κατάληξιν —ον.

Τὰ δύνοματα τῆς δευτέρας κλίσεως κλίνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

Ἀρσενικά

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ὅ	γεωργ-ὸς	φίλ-ος	ἀνθρωπ-ος	ὑπάλληλ-ος	κῆπ-ος
Γεν.	τοῦ	γεωργ-οῦ	φίλ-ου	ἀνθρωπ-ου	ὑπαλλήλ-ου	κῆπ-ου
Δοτ.	τῷ	γεωργ-ῷ	φίλ-ῷ	ἀνθρωπ-ῷ	ὑπαλλήλ-ῷ	κῆπ-ῷ
Αἰτ.	τὸν	γεωργ-ὸν	φίλ-ον	ἀνθρωπ-ον	ὑπαλληλ-ον	κῆπ-ον
Κλητ.	ῷ	γεωργ-ὲ	φίλ-ε	ἀνθρωπ-ε	ὑπαλληλ-ε	κῆπ-ε

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομ.	οἱ	γεωργ-οὶ	φίλ-οιν	ἀνθρωπ-οι	ὑπαλλήλ-οι	κῆπ-οι
Γεν.	τῶν	γεωργ-ῶν	φίλ-ων	ἀνθρωπ-ῶν	ὑπολλήλ-ῶν	κῆπ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	γεωργ-οῖς	φίλ-οις	ἀνθρωπ-οῖς	ὑπαλλήλ-οῖς	κῆπ-οῖς
Αἰτ.	τούς	γεωργ-ούς	φίλ-ους	ἀνθρωπ-ούς	ὑπαλλήλ-ους	κῆπ-ους
Κλητ.	ῷ	γεωργ-οὶ	φίλ-οι	ἀνθρωπ-οι	ὑπαλλήλ-οι	κῆπ-οι

Θηλυκά
Ένικός ἀριθμός

Όνομ.	ή	όδ-ός	νόσ-ος	ὅμπελ-ος	περίπολ-ος	νῆσ-ος
Γεν.	τῆς	όδ-οῦ	νόσ-ου	ὅμπελ-ου	περιπόλ-ου	νῆσ-ου
Δοτ.	τῇ	όδ-ῷ	νόσ-ῷ	ὅμπελ-ῷ	περιπόλ-ῷ	νῆσ-ῷ
Αἰτ.	τὴν	όδ-ὸν	νόσ-ον	ὅμπελ-ον	περιπόλ-ον	νῆσ-ον
Κλ.	ῶ	όδ-ὲ(ός)	νόσ-ε(ος)	ὅμπελ-ε(ος)	περιπόλ-ε(ος)	νῆσ-ε(ος)

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	αἱ	όδ-οὶ	νόσ-οι	ὅμπελ-οι	περίπολ-οι	νῆσ-οι
Γεν.	τῶν	όδ-ῶν	νόσ-ῶν	ὅμπελ-ῶν	περιπόλ-ῶν	νῆσ-ῶν
Δοτ.	ταῖς	όδ-οῖς	νόσ-οις	ὅμπελ-οῖς	περιπόλ-οῖς	νῆσ-οῖς
Αἰτ.	τὰς	όδ-ούς	νόσ-ους	ὅμπελ-ούς	περιπόλ-ους	νῆσ-ους
Κλ.	ῶ	όδ-οι	νόσ-οι	ὅμπελ-οι	περιπόλ-οι	νῆσ-οι

Ένικός ἀριθμός

Όνομ.	τὸ	φαγητ-ὸν	ὅπλ-ον	δάνει-ον	παράθυρ-ον	πλοϊ-ον
Γεν.	τοῦ	φαγητ-οῦ	ὅπλ-ου	δανεί-ου	παραθύρ-ου	πλοιο-ου
Δοτ.	τῷ	φαγητ-ῷ	ὅπλ-ῷ	δανεί-ῷ	παραθύρ-ῷ	πλοιο-ῷ
Αἰτ.	τὸ	φαγητ-ὸν	ὅπλ-ον	δάνει-ον	παραθύρ-ον	πλοιο-ον
Κλητ.	ῶ	φαγητ-ὸν	ὅπλ-ον	δάνει-ον	παραθύρ-ον	πλοιο-ον

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τὰ	φαγητ-ὰ	ὅπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοϊ-α
Γεν.	τῶν	φαγητ-ῶν	ὅπλ-ων	δανεί-ων	παραθύρ-ων	πλοιο-ων
Δοτ.	τοῖς	φαγητ-οῖς	ὅπλ-οις	δανεί-οις	παραθύρ-οις	πλοιο-οις
Αἰτ.	τὰ	φαγητ-ὰ	ὅπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοϊ-α
Κλητ.	ῶ	φαγητ-ὰ	ὅπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοϊ-α

‘Από τὰ παραπάνω ὄνόματα βλέπομεν ὅτι αἱ καταλήξεις τῶν ὄνομάτων τῆς β' κλίσεως εἶναι αἱ ἔξης:

Καταλήξεις δευτεροκλίτων ὄνομάτων

Ένικός		Πληθυντικός		
Ἄρσενικά Θηλυκά		Οὐδέτερα	Άρσενικά Θηλυκά	Οὐδέτερα
Όν.	-ος	-ον	-οι	-α
Γεν.	-ου	-ου	-ων	-ων
Δοτ.	-ῷ	-ῷ	-οις	-οις
Αἰτ.	-ον	-ον	-ους	-σ
Κλητ.	-ε ἡ-ος	-ον	-οι	-α

Παρατηρήσεις. 1. 'Ο χαρακτήρ υ τῶν ἀνωτέρω δομάτων μετάξυ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται. (βασιλευ + ως = βασιλέως· γραυ + ος = γραός).

2. Τὸ ε τοῦ θέματος την εἰς -ευς μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ χαρακτῆρος υ συναιρεῖται μὲ τὸ ἐπόμενον ι ἥ ε τῶν καταλήξεων εἰς ει: (βασιλε + ι = βασιλεῖ, βασιλε + ες = βασιλεῖς).

3. 'Η κλητική τοῦ ἑνικοῦ τῶν εἰς εἰς -ευς σχηματίζεται μόνον ἀπὸ τὸ θέμα ἄνευ καταλήξεως: ὡ βασιλεῦ.

4. 'Η γενική τοῦ ἑνικοῦ τῶν εἰς -ευς γράφεται ὅχι μὲ ος, ἀλλὰ μὲ ως καὶ τὸ α τῆς καταλήξεως αἰτιατικῆς τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ εἶναι μακρὸν (βασιλέ-ᾶ, βασιλέ-ᾶς).

5. 'Η αἰτιατική τοῦ ἑνικοῦ τῶν εἰς -αυς καὶ -ους φωνη-εντολήκτων ὀνομάτων λαμβάνει κατάληξιν -ν, τοῦ δὲ πληθυντικοῦ -νς· τὸ ν πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται π.χ. ἡ γραῦς-τὴν γραῦ-ν, τὰς γραυ + νς = γραῦς.

6. 'Η ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἑνικοῦ καὶ ἡ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ περισπῶνται παρὰ τὸν κανόνα (ὁ βοῦς, τὸν βοῦν, ὡ βοῦ, τὰς γραῦς).

7. Τὰ ὀνόματα βοῦς καὶ χοῦς (=χῶμα) ἔχουν αἰτιατικήν πληθυντικήν καὶ βόας, χόας.

8. Τὸ ὄνομα ναῦς (=πολεμικὸν πλοῖον) κλίνεται ὡς ἔξης: ἡ ναῦς, τῆς νηός, τῇ νηī, τὴν ναῦν, ὡ ναῦ· αἱ νῆες, τῶν νεῶν, ταῖς ναυσί, τὰς ναῦς, ὡ νῆες.

Κατὰ τὸ ὄνομα βασιλεὺς κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ γονεὺς, ὁ σκαππανεὺς, ὁ ἴππεὺς, ὁ ἀλιεὺς, συγγραφεὺς κ.ἄ.

*Α σκηνής

Νὰ κλίνηται τὰ ὀνόματα: ἡ γοργὴ ναῦς, ὁ δυνατὸς βοῦς.

δ') 'Ακατάληκτα εἰς -ώ, γεν. -οῦς, διπλόθεμα.

*Ενικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ἡ	λεχώ	ἡχώ	ἡ	Λητώ
Γεν.	τῆς	λεχοῦς(ο-ος)	ἡχοῦς(ο-ος)	τῆς	Λητοῦς(ο-ος)
Δοτ.	τῇ	λεχοῖ(ο-ι)	ἡχοῖ(ο-ι)	τῇ	Λητοῖ(ο-ια)
Αἰτ.	τὴν	λεχώ(ο-α)	ἡχώ(ο-α)	τὴν	Λητώ(ο-)
Κλητ.	ώ	λεχοῖ	ἡχοῖ	ώ	Λητοῖ

Παρατηρήσεις. 1. Τὰ θηλυκὰ εἰς -ώ κανονικῶς ἔχουν μόνον ἑνικὸν ἀριθμόν. Οσάκις σχηματίζονται καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, κλίνονται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν: π.χ. αἱ λεχοί, τῶν λεχῶν, ταῖς λεχοῖς, τὰς λεχούς.

2. 'Η αἰτιατική τοῦ ἑνικοῦ τῶν εἰς -ω θηλυκῶν δξύνονται, παρ' ὅλον ὅτι προέρχεται ἀπὸ συναίρεσιν.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δευτεροκλίτων ὄνομάτων

1. Τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ἔχουν τὰς ἴδιας καταλήξεις εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν.
2. Τὰ οὐδέτερα ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὁμοίας: ὄνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν.
3. Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνίκου ἔχουν καταλήξιν ←ε καὶ -ος (ὦ νῆσος, ὦ νῆσε).
4. Τὸ -α εἰς τὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύ, (τὰ δῶρα, τὰ σχολεῖα).
5. Τὰ προπαροξύτονα εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς τὴν γενικήν, δοτικήν καὶ αἰτιατικήν τοῦ πληθυντικοῦ καταβιβάζουν τὸν τόνον· (ἄνθρωπος, ἀνθρώπου, ἀνθρώπῳ, ἀνθρώπους).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. ‘Η γενικὴ καὶ δοτικὴ καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν τονιζομένη ἐπὶ τῆς ληγούσης περισπᾶται’ (τοῦ κηπουρῶν—τῶν κηπουρῶν—τοῖς κηπουροῖς).

2. ‘Η αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονιζομένη ἐπὶ τῆς ληγούσης δένυνται’ (τοὺς γεωργούς, τοὺς κηπουρούς, τοὺς ιατρούς).

3. ‘Η προπαραλήγουσα τονιζομένη δένυνται, ἐκτὸς ἢ λήγουσα εἶναι μακρά.

*Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ἔξης ὀνόματα: ὁ ἄριστος ιατρός, ὁ ὥραῖος ἀνθόκηπος, ἡ ἀνώμαλος δόδος, ἡ ἀγρία ἄρκτος, τὸ ὥραιον πρόσωπον, τὸ ἀρχαῖον ἀγγεῖον.

*Α σκησις 2α.

Γράψε τὰς ἴδιας πτώσεις εἰς τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τῶν ἔξης ὀνομάτων: Γράψε τὰς ἴδιας πτώσεις εἰς τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τῶν ὀνόματων: τὰς ἡδρόσος, τοῦ στρατοῦ, τῶν οὐρανῶν, οἱ φόροι, οἱ χοίροι, τοὺς οἴνους, τὰς ἡδρόσους, τοῦ στρατοῦ, τῶν οὐρανῶν, οἱ φόροι, οἱ χοίροι, τοὺς οἴνους, τὰς βίβλους, τῆς εἰσόδου, τὴν διφθογγον, τοῖς ιατροῖς, τῇ ἀνόδῳ, τὸ μάρμαρον, τῶν τριανταφύλλων, τὰ δρέπανα, τοῦ πλοίου, τῷ ἄγγελε, τὴν παρθενόν, αἱ ψῆφοι, τὰ γραφεῖα, τῶν νεύρων, τοῦ πηδαλίου, τοῖς κωδωνοτάσσοις.

Συνηρημένα οὐσιαστικὰ τῆς 6' κλίσεως

Καὶ εἰς τὴν δευτέραν κλίσιν μερικὰ ὀνόματα, ποὺ ἔχουν πρὸ τῶν καταλήξεων φωνῆσεν οἱ εἰς συναιροῦν αὐτὸ μὲ τὴν καταληξιν εἰς μακρὸν φωνῆσεν η δίφθογγον.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται συνηρημένα.

Τὰ συνηρημένα ὀνόματα τῆς β' κλίσεως εἶναι:

‘Αρσενικὰ—θηλυκὰ εἰς —οος -ους (νόος—νοῦς, περίπλοος—περίπλους, πρόχοος—πρόχους).

Οὐδέτερα εἰς εον—οῦν (όστεον—όστοῦν).

'Ενικός ἀριθμός

'Ονομ.	δ	πλοῦς(πλόος)	τὸ	δστοῦν(δστέον)
Γεν.	τοῦ	πλοῦ	τοῦ	δστοῦ
Δοτ.	τῷ	πλᾶ	τῷ	δστῷ
Αἰτ.	τὸν	πλοῦν	τὸ	δστοῦν
Κλητ.	ῷ	πλοῦ	ῷ	δστοῦν

Πληθυντικός ἀριθμός

'Ονομ.	οἱ	πλοῖ (καὶ πλόες)	τὰ́	δστᾶ (δστέα)
Γεν.	τῶν	πλῶν	τῶν	δστῶν
Δοτ.	τοῖς	πλοῖς	τοῖς	δστοῖς
Αἰτ.	τούς	πλοῦς	τὰ	δστᾶ
Κλητ.	ῷ	πλοῖ	ῷ	δστᾶ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ συνηρημένα οὐσιαστικὰ εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ἔχουν τὰς ίδίας καταλήξεις μὲ τὰ ἀσυναίρετα πλήγη τῆς δύνομ. καὶ αἴτ. τοῦ ἑνικοῦ, ὃπου ἀντὶ οἱ ἔχουν οὐ.

2. Τονίζονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπῶνται.

3. Τὰ σύνθετα τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν' (ὅ ἕκπλους, ἡ πρόχους, δ ἀπόπλους).

ΣΗΜ. 1. Τὰ δύναματα ν ο ὅς καὶ π λ ο ὅς εἰς τὸν πληθ. συνήθως σχηματίζονται ώς τριτόκλιτα: οἱ νόες, τῶν νόων, τοὺς νόας—οἱ πλόες, τῶν πλόων, τούς πλόας.

2. Τὰ συνηρημένα συνήθως δὲν σχηματίζουν κλητικήν.

"Α σ κ η σ 1 s 1η.

Νὰ κλίνης τὰ δύναματα: δ ροῦς, δ νοῦς, δ εὔρους, δ χρυσοῦς, δ ἀργυροῦς.

"Α σ κ η σ 1 s 2α.

Νὰ κλίνης τὰ παρακάτω δύναματα:

α) δ ἔνδοξος τραυματίσ, δ ἀριστος τεχνίτης, δ γενναῖος πολεμιστής, δ ἀργυροῦς δίσκος.

β) ἡ εύρυχωρος οἰκία, ἡ ἀμάξιτή δόδος, ἡ μεγάλη νῆσος, ἡ χρυσῆ ἐνδυμασία.

γ) τὸ ήμερον ζῷον, τὸ φιλόπτωχον ταμεῖον, τὸ δημόσιον κτίριον.

Τρίτη κλίσις

'Ο "Ελλην ἡ μήτηρ τὸ σῶμα

"Η τρίτη κλίσις περιλαμβάνει δύναματα καὶ τῶν τριῶν γενῶν" δηλ.ἀρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα, (ὅπως καὶ ἡ δευτέρα κλίσις).

τὸ σῶμα τὸ μέλι τὸ ἄστυ ἡ Σαπφώ τοῦ σώματ-ος τοῦ μέλιτ-ος τοῦ ἄστε-ως τῆς Σαπφ-οῦς

δ χειμῶν δ κρατήρ ἡ ισχὺς δ φύλακς δ Ἀραψ τοῦ χειμῶν-ος τοῦ κρατήρ-ος τῆς ισχύ-ος τοῦ φύλακ-ος τοῦ Ἀραψ-ος

Τὰ ὄνόματα τῆς τρίτης κλίσεως εἰς τὴν γενικήν, δοτικὴν καὶ αἵτιατικὴν ἔχουν μίαν πτῶσιν περισσοτέραν ἀπὸ τὴν ὄνομαστικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ καὶ λέγονται διὰ τοῦτο ὄνόματα πειττοσύλλαβα β α· (κρα-τήρ, κρα-τῆ-ρος).

Τὰ τριτόκλιτα ὄνόματα δὲν ἔχουν ὡρισμένην κατάληξιν εἰς τὴν ὄνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι δύο κλίσεις τελειώνουν δὲ εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ φωνήν τα: α, ι, υ, ω τῇ εἰς ἐν ἀπὸ τὰ σύμφωνα: ν, ρ, ζ, ξ, ψ.

Θέμα—χαρακτήρ—κατάληξις

Διὰ νὰ εὔρωμεν τὴν ὄνομαστικὴν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὸ θέμα. Τὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων εύρισκεται ἀπὸ τὴν γενικήν, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν κατάληξιν -ος. π.χ. στάχυος θέμα οταχυ-, χειμῶν-ος, θέμα χειμώνων).

Ἄπὸ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ τριτόκλιτα ὄνόματα ἄλλα μὲν σχηματίζουν τὴν ὄνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ μὲ τὴν κατάληξιν -ς (ἰσχύ +ς=ἰσχύς, φύλακ +ς=φύλαξ) καὶ λέγονται καταληκτικά, ἄλλα δὲ χωρὶς κατάληξιν (χειμών, κρατήρ) καὶ λέγονται ἀκατάληκτα.

Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα δὲν λαμβάνουν κατάληξιν εἰς τὴν ὄνομαστικήν, αἵτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ (τὸ σῶμα)

ΣΗΜ. Τὰ οὐδέτερα σιγμόληκτα (τὸ ἔθνος, τὸ χρέος) δὲν λαμβάνουν κατάληξιν (s), ἄλλα σχηματίζονται μὲ τὸ θέμα καὶ τροπήν τοῦ εἰς ο. (ἔθνεσ=ἔθνος).

Ἄπὸ τὰ τριτόκλιτα ὄνόματα ἄλλα μὲν σχηματίζονται ἀπὸ ἕνα θέμα καὶ λέγονται μονόθεμα (κρατήρ, κρατήρος Κ.Τ.Λ.), ἄλλα δὲ ἀπὸ δύο θέματα καὶ ὄνομάζονται δικτυόθεμα (ἄστυ, ἄστε-ως, λιμήν, λιμέν-ος). πτλόθεμα (λιμέν-ον, τὲ ἔχει μακρὸν φωνῆν τελευταίαν συλλαβήν (λιμήν), καὶ τότε λέγεται ἵσχυρόν, τὲ δὲ ἄλλο ἔχει βραχὺ φωνῆν (λιμέν-) καὶ λέγεται ἀσθενές.

Ἄπὸ τὰ διπλόθεμα ὄνόματα τὸ ἔν θέμα εύρισκεται ἀπὸ τὴν γενικήν μετὰ τὴν ἀφαιρέσιν τῆς καταλήξεως, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ τὴν ὄνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ (λιμέν-ος, λιμήν).

Διαίρεσις τῶν τριτοκλίτων

Τὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων ὄνομάτων τελειώνει εἰς ἐν ἀπὸ τὰ φωνήν τα: α, ι, υ, ω καὶ εἰς ἐν ἀπὸ τὰ κάτωθι σύμφωνα: κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ, λ, ρ, ν, σ.

“Ωστε ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα ὄνόματα ἄλλα μὲν ἔχουν χαρακτήρα σύμφωνον καὶ ὄνομάζονται συμφωνόληκτα, ἄλλα δὲ φωνῆν καὶ ὄνομάζονται φωνητόληκτα.

Α σκηνή σις

Νὰ εύρεθῇ τὸ θέμα καὶ δὲ χαρακτήρ τῶν παρακάτω ὄνομάτων καὶ νὰ χωρισθοῦν ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος εἰς φωνηντόληκτα καὶ συμφωνόληκτα: κόρακος, πατρίδος, σώματος, ἥρωος, πήχεως, πόλεως, τμῆματος, τίγρεως, γάλακτος, στατῆρος, λιμένος, ἀκτίνος, φλογός, χάριτος, χειμῶνος, δύδοντος, πτέρυγος, θώρακος, ὅνυχος, αἴθέρος.

Αἱ καταλήξεις τῶν τριτοκλίτων ὄνομάτων

Πτώσις	Ἐνικὸς ἀριθμὸς		Πτώσις	Πληθυντικὸς ἀριθμὸς	
	ἀρσεν. καὶ θηλυκ.	οὐδ.		ἀρσεν. καὶ θηλυκ.	οὐδ.
Ὀνομ.	-ς ἡ -	-	Ὀνομ.	-ες	-ᾶ
Γεν.	-ος ἡ ως	-ος	Γεν.	-ων	-ων
Δοτ.	-ι	-ι	Δοτ.	-σι	-σι
Αἰτ.	-ν ἡ -ά	-	Αἰτ.	-άς ἡ -ες	-ᾶ
Κλητ.	-ις ἡ -	-	Κλητ.	-ες	-ᾶ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ. Αἱ καταλήξεις -ι, -α, -σι, καὶ -ας τῆς τρίτης κλίοεως εἶναι βραχεῖαι.

Διαιρεσίς συμφωνολήκτων

Τὰ συμφωνόληκτα ὄνόματα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος των ὑποδιαιροῦνται:

1. εἰς οὐρανισκοφωνόληκτα μὲ χαρακτῆρα οὐρανισκόφωνον κ, γ, χ.
2. » χειλοφωνόληκτα μὲ χαρακτῆρα χειλόφωνον π, β, φ.
3. » δόνοντοφωνόληκτα μὲ χαρακτῆρα δόνοντόφωνον τ, δ, θ.
4. » ἐνρινόληκτα μὲ χαρακτῆρα ἐνρινον ν.
5. » ὑγρόληκτα μὲ χαρακτῆρα ὑγρὸν λ, ρ.
6. » σιγμόληκτα μὲ χαρακτῆρα σ.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΩΝ

Α' Συμφωνόληκτα

α) Οὐρανισκοφωνόληκτα (χαρακτήρ κ, γ, χ)

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πτώσ.	θέμα: πίνακ-	θέμα: ἀνθρακ-	θέμα: πτέρυγ-	θέμα: ὅνυχ-
Ὀνομ.	δ πίναξ(κ+ς)	δινθραξ	ἡ πτέρυξ(γ+ς)	ὅνυξ(χ+ς)
Γεν.	τοῦ πίνακ-ος	δινθρακ-ος	τῆς πτέρυγ-ος	τοῦ ὅνυχ-ος
Δοτ.	τῷ πίνακ-ι	δινθρακ-ι	τῇ πτέρυγ-ι	τῷ ὅνυχ-ι
Αἰτ.	τὸν πίνακ-α	δινθρακ-α	τὴν πτέρυγ-α	τὸν ὅνυχ-α
Κλητ.	ῶ πίναξ(κ+ς)	ἄνθραξ	ὦ πτέρυξ	ῶ ὅνυξ

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ πίνακ-ες	ἄνθρακ-ες	αἱ πτέρυγ-ες	οἱ ὄνυχ-ες
Γεν.	τῶν πινάκ-ων	ἀνθράκ-ων	τῶν πτερύγ-ων	τῶν ὄνυχ-ῶν
Δοτ.	τοῖς πίναξι(κ+σι)	ἄνθραξι	ταῖς πτέρυξι	τοῖς ὄνυξι
Αἰτ.	τούς πίνακ-ας	ἄνθρακ-ας	τὰς πτέρυγ-ας	τοὺς ὄνυχ-ας
Κλητ.	ῷ πίνακ-ες	ἄνθρακ-ες	ῷ πτέρυγ-ες	ῷ ὄνυχ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ οὐρανισκοφωνόληκτα εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἑνίκου λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἴτ. τοῦ πληθυντικοῦ -ας.

2. Ὁ χαρακτήρ κ, γ, χ τῶν οὐρανισκοφωνόληκτων ἐνώνεται μὲ τὸς τῆς καταλήξεως καὶ γίνεται ξ (πίνακ+ς=πινάκς=πίναξ, πίνακ+σι=πίνακσι=πίναξι).

Κατὰ τὸ πίναξ καὶ ἄνθραξ κλίνονται τὰ ὄνόματα: ὁ κόραξ, ὁ βάμβαξ, ὁ θώραξ, ὁ φοῖνιξ, ὁ σκώληξ, ὁ βλάξ, ἡ κλίμαξ, ἡ πέρδιξ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πτέρυξ κλίνονται τὰ ὄνόματα: ἡ φλόξ, ἡ αἴξ, ὁ ὄρπαξ, ὁ πρόσφυξ κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ὄνυξ κλίνονται: ἡ διῶρυξ, ἡ θρὶξ (γεν. τριχός).

ΣΗΜ. Τὸ ἀρχικὸν θ τοῦ θέματος (θριχ-) διστηρεῖται μόνον ὅπου κατὰ τὴν κλίσιν ὑπάρχει ξ, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις τρέπεται εἰς τ (τριχῶν, θριξι).

"Α σ κη σις 1η.

Νὰ κλίνης τρία ὄνόματα ἀπὸ κάθε ὅμαδα.

"Α σ κη σις 2α.

Νὰ κλίνης τὰ παρακάτω ὄνόματα: ὁ ὑψηλὸς φοῖνιξ, ὁ τυφλὸς σκώληξ, ἡ ὑψηλὴ κλίμαξ, ἡ πτωχὴ πρόσφυξ.

Τὸ ἐπίθετον θά κλιθῇ κατὰ τὴν ιδικήν του κλίσιν (ὁ καθαρὸς βάμβαξ, τοῦ καθαροῦ βάμβακος, τῷ καθαρῷ βάμβακι κ.τ.λ.).

6) Χειλοφωνόληκτα (χαρακτήρ π, β, φ)

κώνωψ θέμα: κώνωπ-

"Αραψ θέμα: "Αραβ-

Πτώσεις	Ἐνικός			Πληθυντικός		
Όνομ.	δ	κώνωψ(π+ς)	"Αραψ(β+ς)	οἱ	κώνωπ-ες	"Αραβ-ες
Γεν.	τοῦ	κώνωπ-ος	"Αραβ-ος	τῶν	κώνωπ-ῶν	"Αραβ-ῶν
Δοτ.	τῷ	κώνωπ-ι	"Αραβ-ι	τοῖς	κώνωψι	"Αραψι
Αἰτ.	τὸν	κώνωπ-α	"Αραβ-α	τοὺς	κώνωπ-ας	"Αραβ-ας
Κλητ.	ῷ	κώνωψ	"Αραψ	ῷ	κώνωπ-ες	"Αραβ-ες

ΠΑΝΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ χειλοφωνόληκτα εἰς τὴν αἰτιατ. τοῦ ἑνίκου λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἴτ. τοῦ πληθ. -ας.

2. Ό χαρακτήρ π, β, φ τῶν χειλοφωνολήκτων ἐνώνεται μὲ τὸ σ τῆς καταλήξεως καὶ γίνεται ψ (κώνωπ +ς = κώνωπς = κώνωψ, Ἀραβ +σι "Ἀραβσι = Ἀραψι).

3. Ή κλητική είναι όμοιά μὲ τὴν ὄνομαστικήν.

Κατὰ τὸ κώνωψ κλίνονται τὰ ὄνόματα: ὁ μύωψ, ὁ μώλωψ, ὁ γύψ, ἡ λαῖλαψ. Μόνον εἰς τὸν ἑνικὸν τὰ ὄνόματα: ὁ Κύκλωψ, ὁ Αἴθιοψ κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ Ἀραψ κλίνονται τὰ ὄνόματα: ὁ χάλυψ, ἡ φλέψ ὁ λίψ κ.τ.λ.

*Α σκη σ 15

Νὰ κλίνηται τὰ ὄνόματα: ἡ καταστρεπτική λαῖλαψ, ὁ σκληρὸς χάλυψ.

γ) Ὁδοντοφωνόληκτα

I. Χαρακτήρ τ, δ, θ.

*Ενικός ἀριθμός

Πτώσεις	θέμα: ταπητ-	θέμα: πεδιάδ-	θέμα: ὅρνιθ-	θέμα: χαριτ-				
Ὀν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλ.	ό τοῦ τῷ τὸν ῶ	τάπης τάπητ-ος τάπητ- τάπητ-α τάπης	ή τῆς τῇ τὴν ῶ	πεδιάδς πεδιάδ-ος πεδιάδ-ι πεδιάδ-α πεδιάδς	ή τῆς τῇ τὴν ῶ	ὅρνις ὅρνιθ-ος ὅρνιθ-ι ὅρνιθ-α ὅρνι	ή τῆς τῇ τὴν ῶ	χάρις χάριτ-ος χάριτ-ι χάριν χάρι

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλητ.	οἱ τῶν τοῖς τούς ῶ	τάπητ-ες ταπητά-ων τάπητ-σι τάπητ-ας τάπητ-ες	αἱ τῶν ταῖς τὰς ῶ	πεδιάδ-ες πεδιάδ-ων πεδιάδ-σι πεδιάδ-ας πεδιάδ-ες	αἱ τῶν ταῖς τὰς ῶ	ὅρνιθ-ες ὅρνιθ-ῶν ὅρνιθ-σι ὅρνιθ-ας ὅρνιθ-ες	αἱ τῶν ταῖς τὰς ῶ	χάριτ-ες χάριτ-ων χάριτ-σι χάριτ-ας χάριτ-ες
--------------------------------------	--------------------------------	---	-------------------------------	---	-------------------------------	--	-------------------------------	--

σῶμα
μάθημα

θέμα: σωματ-
θέμα: μάθηματ-

*Ενικός

Πληθυντικός

Ἐνικός	Πληθυντικός					
Ὀν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλητ.	τὸ τοῦ τῷ τὸν ῶ	σῶμα σώματ-ος σώματ-ι σῶμα σῶμα	μάθημα μάθηματ-ος μάθηματ-ι μάθημα μάθημα	τὰ τῶν τοῖς τὰς ῶ	σώματ-α σώματ-ῶν σώματ-σι σώματ-α σώματ-α	μάθηματ-α μάθηματ-ῶν μάθηματ-σι μάθηματ-α μάθηματ-α

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ ὁδοντοφωνόληκτα εἰς τὴν αἴτ. τοῦ ἑνικοῦ λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἴτ. τοῦπληθ. -ας.

2. Τὰ οὐδέτερα ἔχουν τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν ὅμοίας.

3. Τὰ ὁδοντοφωνόληκτα εἰς τὴν ὀνομαστικήν καὶ κλητικήν τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς τὴν δοτικήν τοῦ πληθυντ. ἀποβάλλουν τὸν χαρακτῆρα τ, δ, θ, (πρὸ τῆς καταλήξεως οἱ καὶ σι). π.χ. θέμα τάπτητ- καὶ -ς (κατάληξις) ταπτητ· ὁ χαρακτήρ τ ἀποβάλλεται καὶ γίνεται τάπτης· πατρίδ-σι—πατρίσι κ.τ.λ.

4. Τὰ οὐδέτερα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικήν ἑνικοῦ ἀφοῦ ἀποβάλλουν τὸ ἄφωνον ἢ τὰ ἄφωνα σύμφωνα, ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὸ τέλος τοῦ θέματος· π.χ. τὸ θέμα σώματ-ἀποβάλλει τὸ τ καὶ σχηματίζεται ἡ ὄνομ. σῶ μα· τὸ ἴδιο θέμα γαλακτ-ἀποβάλλει τὰ σύμφωνα κτ καὶ μένει γάλα.

5. Ἀπὸ τὰ ὄνόματα, ποὺ τελειώνουν εἰς -ις (γεν. -ιτος, -ιδος, -ιθος) καὶ -ις, γεν. -ιθος, τὰ βαρύτονα σχηματίζουν τὴν αἴτ. τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς -ιν καὶ -ιν· π.χ. ὅρνις, ὅρνιθα καὶ ὅρνιν· κόρυς, κόρυθα καὶ κόρυν.

Κατὰ τὸ τά πης κλίνονται: ὁ λέβης, ὁ γέλως, ὁ ἵδρως, ἡ κοινότης, ἡ θερμότης,

Κατὰ τὸ πεδιάς τά: κοιλάς, ἐβδομάς, ἀγελάς, ἑκατοντάς κτλ.

Κατὰ τὸ χάρις καὶ ὅρνις τὰ ὄνόματα: ἔρις, κόρυς, νεᾶνις.

Κατὰ τὸ πατρίς τά: ἐλπίς, φροντίς, σφραγίς, ναυαρχίς, βαλβίς, νυκτερίς, Ἐλληνίς, κρηπίς, καταιγίς, ἀσπίς κ.τ.λ.

ΣΗΜ. Τὰ εἰς -ις γεν. -ιδος κύρια καὶ προστηγορικά ἔχουσι τὸ ι βραχὺ (όβις-ιδος, Ἀτθίς-ιδος), ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔξης: ἀψίς (-ιδος), βαλβίς, κηκίς, κηλίς, κυνηγίς, κρηπίς, σφραγίς, σχοινίς καὶ τὰ ὑποκοριστικά: νησίς, ραφανίς, στηλίς, χειρίς, καὶ ψηφίς (τὸ βαθμίς γεν. -ιδος, -ιδος).

Κατὰ τὸ σῶ μα κλίνονται: χρῶμα, χρῆμα, τραῦμα, τέρμα, βλέμμα, κῦμα, πτῶμα, στόμα, γράμμα, πρᾶγμα, βῆμα, σπέρμα, νῆμα, σχῆμα, πνεῦμα κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μάθημα κλίνονται: ποίημα, πάθημα, δυστύχημα, εἰσόδημα διήγημα κ.τ.λ.

"Ασκησις 1η.

Νὰ κλίνης 2 ὄνόματα ἀπὸ κάθε ὅμάδα.

"Ασκησις 2α.

Νὰ κλίνης τὰ ὄνόματα: ἡ πλουσία κοινότης, ἡ ἀθλητικὴ ὅμάς, ἡ ἀρχαία Ἐλληνίς.

"Ασκησις 3η.

Νὰ σχηματίσῃς τὴν γενικήν τοῦ ἑνικοῦ καὶ ὄνομ. τοῦ πληθυντικοῦ 3 ὄνομάτων ἀπὸ κάθε ὅμάδα.

2. Θέμα εἰς - ντ

Ἐνικδές ἀριθμός

Πτώσεις	θέμα γεροντ-	θέμα ὁδοντ-	θέμα πλακουντ-	θέμα ἐλεφαντ-	θέμα ἀνδριαντ-
Όνομ.	ό γέρων	ὁδοίς	πλακοῦς	ἐλέφας	ἀνδριάς
Γεν.	τοῦ γέροντος	ὁδόντος	πλακούντος	ἐλέφαντος	ἀνδριάντος
Δοτ.	τῷ γέροντι	ὁδόντι	πλακούντι	ἐλέφαντι	ἀνδριάντι
Αἰτ.	τὸν γέροντα	ὁδόντα	πλακούντα	ἐλέφαντα	ἀνδριάντα
Κλητ.	ῷ γέρον	ὁδοῖς	πλακοῦς	ἐλέφαν	ἀνδριάς

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ γέροντες	ὁδόντες	πλακοῦντες	ἐλέφαντες	ἀνδριάντες
Γεν.	τῶν γερόντων	ὁδόντων	πλακοῦντων	ἐλεφάντων	ἀνδριάντων
Δοτ.	τοῖς γέρουσι	ὁδοῖσι	πλακοῦσι	ἐλέφασι	ἀνδριάσι
Αἰτ.	τούς γέροντας	ὁδόντας	πλακοῦντας	ἐλέφαντας	ἀνδριάντας
Κλητ.	ῷ γέροντες	ὁδόντες	πλακοῦντες	ἐλέφαντες	ἀνδριάντες

θέμα:
θέμα:

Ζενοφωντ-
καθηκοντ-

Πτώσεις	Ἐνικδές		Πληθυντικές	
Όνομ.	ό Ζενοφῶν	τὸ καθῆκον	τὰ καθήκοντα	
Γεν.	τοῦ Ζενοφῶντος	τοῦ καθήκοντος	τῶν καθηκόντων	
Δοτ.	τῷ Ζενοφῶντι	τῷ καθήκοντι	τοῖς καθήκουσι	
Αἰτ.	τὸν Ζενοφῶντα	τὸ καθῆκον	τὰ καθήκοντα	
Κλητ.	ῷ Ζενοφῶν	ῷ καθῆκον	ῷ καθήκοντα	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Ἡ ὀνομαστικὴ τῶν ὄνομάτων τὰ ὅποια ἔχουν θέμα εἰς -ντ σχηματίζεται, ἐκ τοῦ ἵσχυροῦ θέματος.

2. Τὸ ντ- πρὸ τῆς καταλήξεως -σι τῆς δοτικῆς τοῦ πληθ. ὀποβάλλεται καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ εύρισκόμενον βραχὺ φωνῆν ἔκτείνεται εἰς μακρὸν (τὸ ο εἰς ου, τὸ ε εἰς ει, τὸ α εἰς α καὶ τὸ ς εἰς ς· π.χ. θ: ὁδοντ + σι = ὁδοντοι = ὁδοῦσι· θ: γεροντ - σι = γεροντσι = γέρουσι).

3.. Τὰ εἰς -ας γεν. -αντος δξύτονα δδοντοφωνόληκτα σχηματίζουν τὴν κλητ. δμοίαν μὲ τὴν ὄνομ. (ὅ ἀνδριάς, ς ἀνδριάς- διμάς, ς διμάς) τὰ βαρύτονα τὴν σχηματίζουν δμοίαν μὲ τὸ θέμα μὲ ὀπιβολήν τοῦ τελικοῦ τ (ὅ ἐλέφας, ς ἐλέφαν-δ γίγας, ς γίγαν).

4. Τὰ ς ἀνω μὲ χαρακτῆρα -ντ ὄνόματα σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἑνικοῦ εἰς -α· (τὸν γέροντα, τὸν ἀνδριάντα).

ΣΗΜ. Τὰ εἰς -ας βαρύτονα δδοντοφωνόληκτα πολλάκις σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ εἰς -α, κατὰ τὰ πρωτόκλιτα εἰς -ας, (ς γίγα).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ εἰς ων—οντος ὄνόματα γράφονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ ο πλήν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἑνίκου. Ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ω εἰς ὅλας τὰς πτώσεις τὰ συνηρημένα (περισπώμενα): δὲ Ζενοφῶν, δὲ ἀγαπῶν, δὲ τιμῶν· γεν. τοῦ Ζενοφῶντος, τοῦ ἀγαπῶντος, τοῦ τιμῶντος.

2. Τὰ εἰς ον—οντος οὐδέτερα οὐσιαστικὰ γράφονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ ο π.χ. καθῆκον, καθήκοντος, καθήκοντι κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ὄνομα γέρων κλίνονται: δὲ λέων, δὲ ἄρχων, δὲ λέγων, δὲ λαβών, δὲ παρών, δὲ ὁρίζων, δὲ παράγων, δὲ ἐπιλαχών.

Κατὰ τὸ ἔλέφας κλίνονται: δὲ γίγας, ἀδάμας, Αἴας, Κάλχας.

Κατὰ τὸ ἀνδρίας: δὲ ἵματς.

Κατὰ τὸ καθῆκον: τὸ ἀνήκον, τὸ λέγον, τὸ προσῆκον.

Α σκησις

Να κλίνησ τὰ ὄνόματα: δὲ πολύτιμος ἀδάμας, τὸ μακρὸν φωνῆεν, δὲ παρών μαθητής, δὲ καλὸς ἄρχων, τὸ σημερινὸν ἀνακοινωθέν.

δι) Ἐνρινόληκτα (χαρακτήρ. vi)

τὰ εἰς -ων -ωνος καὶ -ων -ονος δέξυτονα.

Ἐνικός ἀριθμός

Πτώσεις	θέμα: ἄγων-	θέμα: αἰῶν-	θ. κανων-κανον-	θ. κηδεμων-κηδεμον-	θ. εἰκων-εἰκον-
Όνομ.	ό	ἄγων	αἰῶν	κανὼν	κηδεμὼν
Γεν.	τοῦ	ἄγῶν-ος	αἰῶν-ος	κανόν-ος	κηδεμόν-ος
Δοτ.	τῷ	ἄγῶν-νι	αἰῶν-νι	κανόν-νι	κηδεμόν-νι
Αἰτ.	τὸν	ἄγῶν-α	αἰῶν-α	κανόν-α	κηδεμόν-α
Κλητ.	ῷ	ἄγών	αἰών	κανὼν	κηδεμὼν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οἱ	ἄγῶν-ες	αἰῶν-ες	κανόν-ες	κηδεμόν-ες	αἱ	εἰκόν-ες
Γεν.	τῶν	ἄγῶν-ων	αἰῶν-ων	κανόν-ων	κηδεμόν-ων	ταῖς	εἰκόν-ων
Δοτ.	τοῖς	ἄγῶν-σι	αἰῶν-σι	κανόν-σι	κηδεμόν-σι	ταῖς	εἰκόν-σι
Αἰτ.	τούς	ἄγῶνας	αἰῶνας	κανόν-ας	κηδεμόν-ας	τὰς	εἰκόν-ας
Κλητ.	ῷ	ἄγῶν-ες	αἰῶν-ες	κανόν-ες	κηδεμόν-ες	ῷ	εἰκόν-ες

τὰ εἰς -ων -ωνος καὶ -ων -ονος παροξύτονα.

Ἐνικός ἀριθμός

Πτώσεις	θέμα: γείτων-γείτον-	θ. πνευμων-πνευμον-	θέμα σαπων-	θέμα κωδων-
Όν.	ό	γείτων	πνεύμων	σάπων
Γεν.	τοῦ	γείτον-ος	πνεύμον-ος	σάπων-ος
Δοτ.	τῷ	γείτον-ι	πνεύμον-ι	σάπων-ι
Αἰτ.	τὸν	γείτον-α	πνεύμον-α	σάπων-α
Κλ.	ῷ	γείτον	πνεύμον	σάπων

Πληθυντικός ἀριθμός

Όν.	οί	γείτον-ες	πνεύμον-ες	σάπων-ες	κώδων-ες
Γεν.	τῶν	γειτόν-ων	πνευμόν-ων	σαπών-ων	κωδών-ων
Δοτ.	τοῖς	γείτοσ-ι	πνεύμο-σι	σάπων-σι	κώδων-σι
Αἰτ.	τούς	γείτον-ας	πνεύμον-ας	σάπων-ας	κώδων-ας
Κλητ.	ῶ	γείτον-ες	πνεύμον-ες	σάπων-ες	κώδων-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. 'Ο χαρακτήρ -ν τῶν ἐνρινόλήκτων ὄνομάτων πρὸ τῆς καταλήξεως -σι ἀποβάλλεται' (θ. ἀγων +σι =ἀγωνσι =ἀγῶσι).

2. "Ολα τὰ εἰς ων ἐνρινόληκτα ἔχουν τὴν ὄνομαστικὴν τοῦ ἑνίκου μὲ ω, εἰς δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις ἄλλα μὲν ὄνόματα διατηροῦν τὸ ω, ἄλλα δὲ τὸ τρέπουν εἰς ο.

3. "Ολα τὰ εἰς -ων ἐνρινόληκτα εἰς τὴν ὄνομαστικὴν τοῦ ἑνίκου γράφονται μὲ ω· εἰς τὰς ἄλλας πτώσεις ἄλλα μὲν γράφονται μὲ ω, ἄλλα δὲ μὲ ο.

4. Γράφονται μὲ ω: α) ὅλα τὰ ἀρσενικά ὄντα παρατηροῦνται μὲ ω: αἱών-ῶνος, αἰών-ῶνος, δαφνών-ῶνος, ἐλαϊών-ῶνος, ὄρνιθών-ῶνος, κυκλών-ῶνος, κοιτών-ῶνος, νυμφών-ῶνος, Κιθαιρών-ῶνος, Πάρθενών-ῶνος, Ἐλικών-ῶνος κ.τ.λ.

'Εξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ο μερικά πού τελειώνουν εἰς -νων καὶ -μων π.χ. κανών-όνος, κηδεμών-όνος κ.ἄ.

β) τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ κύρια ὄνόματα: Π.γ. Πλάτων-ωνος, Σόλων-ωνος, Κύλων-ωνος, Κίμων-ωνος, Κρίτων-ωνος, Ζήνων-ωνος, Δευκαλίων-ωνος, Ἀπόλλων-ωνος, Ἱων-ωνος, Λάκρων-ωνος, Βύρων-ωνος, Βαψυλών-ῶνος, Σικυών-ῶνος, Αὐλών-ῶνος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰς -δῶν θηλυκὰ (Καρχηδών-όνος, Χαλκηδών-όνος, Σιδών-όνος).

5. Γράφονται μὲ ο: α) ὅλα τὰ θηλυκὰ ὄξειτονα π.χ. εἰκών-όνος, χελιδών-όνος, χιών-όνος, ἀηδών-όνος, σινδών-όνος, σταγών-όνος, σιαγών-όνος, ἀλγηδών-όνος κ.ἄ.

β) "Ολα τὰ ἀρσενικά παροξύτονα π.χ. γείτων-ονος, βραχίων-ονος, κίων-ονος, ἄξων-ονος, ἄκμων-ονος, ἐπιστήμων-ονος, καὶ μερικὰ μυθικὰ κύρια ὄνόματα: Ἰάσων-ονος, Ἄγαμέμνων-ονος, Ἀμφικτύων-ονος, Ἀριστογείτων-ονος καὶ Σάξων-ονος.

'Απὸ τὰ παροξύτονα ἔξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ω ὅσα εἰς τὴν δημοτικὴν τρέπουν τὸ ω εἰς ου π.χ. σάπων-ωνος (σαπούνι), κώδων-ωνος (κουδούνι), ρώθων-ωνος (ρουθούνι), πώγων-ωνος (πηγούνι) κ.ἄ.

6. Τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνίκου σχηματίζουν δμοίσαν μὲ τὴν ὄνομαστικὴν ὅλα τὰ ὄξειτονα καὶ τὰ μονόθεμα παροξύτονα, (ὅ διατηροῦνται μὲ ων, δ ἀγών-ῶ ἀγών, δ σάπων-ῶ σάπων). τὴν κανών-ῶ κανών, δ ἀγών-ῶ ἀγών, δ σάπων-ῶ σάπων)

σχηματίζουν δὲ ὅμοίαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα τὰ διπλόθεμα παροξύτονα (ὅ γείτων-ῶ γεῖτον, ὁ γέρων-ῶ γέρον).

*Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὄντα: ὁ φοβερός χειμών, ὁ χρυσοῦς αἰών, ὁ καλὸς γείτων, ἡ ώραία εἰκών.

*Α σκησις 2α.

Νὰ γράψῃς ὅσα ὄντα: ἐνρινόληκτα ἀναφέρομεν εἰς τὰς παρατηρήσεις, εἰς τὸν ἑνικὸν καὶ πληθυντικὸν καὶ νὰ μάθῃς πῶς γράφονται.

τὰ εἰς -ην -ηνος, -ην -ενος, -εις -ενος (ἀρσενικά)

-ις -ινος (θηλυκά) καὶ -ον -ονος (οὐδέτερα).

Πτώσεις	'Ενικὸς ἀριθμὸς				
	θ. λιμην-λιμέν-	θ. κτεν-	θ. ἀκτιν-	θ. σωλην-	
'Ονομ.	ὁ	λιμήν	κτείς	ἡ	ὁ
Γεν.	τοῦ	λιμέν-ος	κτεν-ὸς	τῆς	σωλήν
Δοτ.	τῷ	λιμέν-ι	κτεν-ἱ	τῇ	σωλήν-ος
Αἴτ.	τὸν	λιμέν-α	κτέν-α	τὴν	σωλήν-ι
Κλητ.	ῶ	λιμήν	κτεῖς	ῶ	σωλήν-α
					σωλήν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

'Ονομ.	οἱ	λιμέν-ες	κτέν-ϝς	αἱ	ἀκτιν-ες	οἱ	σωλήν-ες
Γεν.	τῶν	λιμέν-ων	κτεν-ῶν	τῶν	ἀκτιν-ων	σωλήν-ων	
Δοτ.	τοῖς	λιμέν-σι	κτε-σι	τοῖς	ἀκτιν-ι	τοῖς	σωλήν-σι
Αἴτ.	τούς	λιμέν-ας	κτέν-ας	ταῖς	ἀκτιν-ας	τούς	σωλήν-ας
Κλητ.	ῶ	λιμέν-ες	κτέν-ες	ῶ	ἀκτιν-ες	ῶ	σωλήν-ες

τὰ εἰς -αν -ανος

ὅ μεγιστάν θ. μεγισταν-

'Ενικὸς ἀριθμὸς

'Ον. ὁ μεγιστάν
Γεν. τοῦ μεγιστάν-ος
Δοτ. τῷ μεγιστάν-ι
Αἴτ. τὸν μεγιστάν-α
Κλ. ὡ μεγιστάν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ μεγιστάν-ες
τῶν μεγιστάν-ων
τοῖς μεγιστᾶ-σι
τούς μεγιστάν-ας
ῶ μεγιστάν-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Καὶ ἐδῶ τὸν τῶν ὄντων πρὸ τῆς κατατάξεως -σι ἀποβάλλεται· π.χ. θ. σωλην + σι = σωληνσι = σωλῆσι.

2. Τὰ εἰς -ην-ενος γράφονται μόνον εἰς τὴν ὄνομ. καὶ κλητ. τοῦ ἑνικοῦ μὲν η, τὰ δὲ εἰς -ην -ηνος εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲν η.

3. Ἡ ὄνομαστικὴ τῶν ἐνρινολήκτων ὄνομάτων ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν σχῆματίζεται ἐκ τοῦ ἴσχυροῦ θέματος.

4. Ὅσα ἔχουν θέμα ποὺ τελειώνει εἰς -ιν λαμβάνουν τὴν κατάληξιν -ς καὶ ἀποβάλλουν πρὸ αὐτοῦ τὸ ν. π.χ. θ. ἀκτιν+ς=ἀκτινες=ἀκτίς.

ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα κτεῖς μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ν ἔκτείγει τὸ ε εἰς ει· π.χ. θ. κτεν+ς=κτενες=κτες=κτείς.

5. Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ εἰς τὰ δξύτον α μὲν εἶναι ὅμοία μὲ τὴν ὄνομαστικὴν (δ σωλήν-ῶ σωλόν, ἡ ἀκτίς-ῶ ἀκτίς, εἰς δὲ τὰ παροξύτον α ὅμοία μὲ τὸ θέμα.

Κατὰ τὸ ὄνομα σωλὴν κλίνονται τὰ ὄνόματα: πυρήν, κηφήν, λειχήν, σπλήν, μὴν κ.ἄ.

Κατὰ τὸ λιμὴν τὰ ὄνόματα: ποιμήν, πυθμήν, ἄρρην κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀκτίς: δελφίς, ῥίς, Σαλαμίς κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κτείς: μηδείς, οὐδείς μόνον εἰς τὸν ἐνικόν.

*Α σκηνισ

Νὰ κλίνης τὰ ὄνόματα: δ γέρων ποιμήν, δ χειμερινὸς μήν, δ μέλας πίναξ, δ εὔθυμος μεγιστάν.

ε) Ὕγρόληκτα (μὲν χαρακτῆρα λ, ρ)

Πτώσεις		Ἐνικὸς ἀριθμὸς			
Ὀν.	δ	χαρακτήρ	αἰθήρ	κτήτωρ	δικτάτωρ
Γεν.	τοῦ	χαρακτῆρος	αἰθέρ-ος	κτήτορ-ος	δικτάτωρ-ος
Δοτ.	τῷ	χαρακτῆρι	αἰθέρ-ι	κτήτορ-ι	δικτάτωρ-ι
Αἰτ.	τὸν	χαρακτῆρα	αἰθέρ-α	κτήτορ-α	δικτάτωρ-α
Κλ.	ῶ	χαρακτήρ	αἰθήρ	κτῆτορ	δικτάτωρ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	οὶ	χαρακτῆρες	αἰθέρ-ες	κτήτορ-ες	δικτάτωρ-ες
Γεν.	τῶν	χαρακτῆρων	αἰθέρ-ων	κτήτορ-ων	δικτάτωρ-ων
Δοτ.	τοῖς	χαρακτῆρσι	αἰθέρ-σι	κτήτορ-σι	δικτάτωρ-σι
Αἰτ.	τούς	χαρακτῆρας	αἰθέρ-ας	κτήτορ-ας	δικτάτωρ-ας
Κλ.	ῶ	χαρακτῆρες	αἰθέρ-ες	κτήτορ-ες	δικτάτωρ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ ὕγρόληκτα ἔχουν χαρακτῆρα ρ· με
χαρακτῆρα λ εἶναι μόνον τὸ ὄνομα ἡ ἄλς-άλδς=θάλασσα (τὸ
ἄλς=άλάτι).

Γραμματικὴ Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ-Δ. Κλειδᾶ

2. Η ὄνομαστικὴ τῶν ὑγρολήκτων σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ θέματος.

3. "Οσα ὀνόματα τελειώνουν εἰς -ηρ -ερος γράφονται μὲ τη μόνον εἰς τὴν ὄνομ. καὶ κλητ. τοῦ ἑνικοῦ· ὅσα δὲ εἰς -ηρ-ηρος εἰς ὄλας τὰς πτώσεις ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

4. Τὰ εἰς -ωρ ἀρσενικὰ ὀνόματα γράφονται εἰς ὄλας τὰς ἄλλας πτώσεις μὲ ο, ἔκτὸς τῶν: δικτάτωρ, πραίτωρ καὶ μερικῶν ἄλλων, καὶ τὸ διατηροῦν παντοῦ.

5. Η κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ εἰς τὰ δξύτονα εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὄνομαστικὴν (ὁ χαρακτήρ, ὁ χαρακτήρ), εἰς δὲ τὰ παροξύτονα ὁμοία μὲ τὸ θέμα (ὁ κτήτωρ θ. κτήτορ-, ὁ κτῆτορ).

Κατὰ τὸ χ αρ ακ τ ḥ ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: κρατήρ, στατήρ, κλητήρ, σπινθήρ, ζωστήρ, μνηστήρ, σωτήρ (ὁ σῶτερ), λαμπτήρ, φωστήρ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ α i θ ḥ ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἀήρ, ἀστήρ (τοῖς ἀστράσι).

Κατὰ τὸ κ τ ḥ τ ω ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: εἰσπράκτωρ, αὐτοκράτωρ, κοσμήτωρ, ἀλέκτωρ, γεννήτωρ κ.ἄ.

*Α σ κ η σ i s 1η.

Νὰ κλίνηται τὰ ὀνόματα: ὁ ἔξαιρετικὸς λαμπτήρ, ὁ αὔστηρὸς κλητήρ, ὁ θερμὸς ἀήρ, ὁ ὑπερήφανος ἀλέκτωρ.

*Α σ κ η σ i s 2α.

Νὰ γράψῃς 2 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τὴν γενικὴν καὶ αἰτιατικὴν ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

ς) Συγκοπτόμενα ὀνόματα εἰς -ηρ

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ό	πατήρ	ἀνήρ	ή	μήτηρ	γαστήρ
Γεν.	τοῦ	πατρ-ὸς	ἀνδρ-ὸς	τῆς	μητρ-ὸς	γαστρ-ὸς
Δοτ.	τῷ	πατρ-ὶ	ἀνδρ-ὶ	τῇ	μητρ-ὶ	γαστρ-ὶ
Αἴτ.	τὸν	πατέρ-α	ἀνδρ-α	τὴν	μητέρ-α	γαστέρ-α
Κλ.	ῶ	πάτερ	ἄνερ	ῶ	μῆτερ	γαστήρ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	οἱ	πατέρ-ες	ἀνδρ-ες	αἱ	μητέρες	γαστέρ-ες
Γεν.	τῶν	πατέρ-ων	ἀνδρ-ῶν	τῶν	μητρ-ῶν	γαστρ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	πατρά-σι	ἀνδρά-σι	ταῖς	μητρά-σι	γαστρά-σι
Αἴτ.	τοὺς	πατέρ-ας	ἀνδρ-ας	τὰς	μητέρ-ας	γαστέρ-ας
Κλ.	ῶ	πατέρ-ες	ἀνδρ-ες	ῶ	μητέρ-ες	γαστέρ-ες

Ὀν. ἡ Δημήτηρ, Γεν. τῆς Δήμητρ-ος, Δοτ. τῇ Δήμητρ-ι, Αἴτ. τὴν Δήμητρ-α, Κλ. ω Δήμητερ.

Παρατηρήσεις:

1. Τὰ συγκοπτόμενα είναι ύγροληκτα δύναμεις, ποὺ τελειώνουν εἰς τὴν δύναμην. τοῦ ἑνικοῦ εἰς -ηρ-ερος. Διαφέρουν ἀπὸ ἐκεῖνα, διότι συγκόπητον εἰς τὴν γεν. καὶ δοτ. τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς τὴν δοτ. τοῦ πληθ. τὸ φωνῆν ε, ποὺ είναι πρὸ τοῦ χαρακτῆρος ρ· διὰ τοῦτο δύναμέζονται συγκοπτόμενα καὶ είναι τὰ δύναμεις: πατήρ, ἀνήρ, ἀστήρ, μήτηρ, γαστήρ, θυγάτηρ, Δημήτηρ.

Παράδειγμα: τὸ ὄνομα πατήρ. θέμα είναι π α τ ε ρ: εἰς τὴν δύναμαστικὴν δὲν λαμβάνει κατάληξιν ἀλλὰ γρέπει τὸ ε εἰς η=π α τ ή ρ. Εἰς τὴν γενικὴν τὸ θέμα π α τ ε ρ- λαμβάνει τὴν κατάληξιν -ος=πατερ-ος, κόπτει τὸ ε καὶ γίνεται πατρός. Τὸ ίδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ ἑνικοῦ.

2. Ἡ δύναμη. τοῦ ἑνικ. ὅλων σχηματίζεται μὲν ἔκτασιν τοῦ εἰς η.

3. Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθ. συγκόπητον τὸ ε καὶ λαμβάνουν πρὸ τῆς κατάληξεως -σι ἔνα α'. πατερ=πατρ=πατρα+σι=πατράσι.

4. Τὸ ὄνομα ἀνήρ συγκόπητει τὸ ε εἰς ὅλας τὰς πτώσεις, πλὴν τῆς κλητικῆς τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς τὴν θέσιν του λαμβάνει ἔνα δ· γεν. ἀνερος, φεύγει τὸ ε=ἀνρος, λαμβάνει τὸ δ μεταξύ ν καὶ ρ=ἀνδρὸς (χάριν εὐφωνίας).

5. Ἡ κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ τῶν δύναμάτων πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ καὶ ἀνήρ είναι ὄμοια μὲ τὸ θέμα καὶ ἀναβιβάζει τὸν τόνον (ό πατήρ-ῶ πάτερ, ό ἀνήρ-ῶ ἀνερ).

"Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ δύναματα: ὁ γενναῖος ἀνήρ, ὁ ἀγαπητός πατήρ, ἡ φιλόστοργος μήτηρ, ἡ φρόνιμος θυγάτηρ, ὁ λαμπρὸς ἀστήρ, ἡ μεγάλη γαστήρ.

"Α σκησις 2α.

Νὰ εὔρῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα δύσα δύναματα συγκοπτόμενα ἐνρινώληκτα καὶ ύγροληκτα ὑπάρχουν καὶ νὰ τὰ γράψῃς κατὰ κατηγορίαν εἰς τὴν δύναμην. τοῦ ἑνικοῦ.

"Α σκησις 3η.

'Ομοίως νὰ εὕρῃς δύσα ἔχουν χαρακτῆρα οὐρανικόν, χειλικὸν καὶ ὁδον τι κὸν καὶ νὰ τὰ χωρίσῃς εἰς τρεῖς δύμάδας.

ζ) Σιγμόληκτα

Σιγμόληκτα δύναμεις λέγονται, διότι ἔχουν χαρακτῆρα σ, είναι δὲ α) τὰ οὐδέτερα οὐσιαστικά, ποὺ τελειώνουν εἰς τὴν δύναμαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ εἰς -ας (τὸ κρέας, τὸ γέρας), β) τὰ εἰς -ος οὐδέτερα (τὸ βάρος, τὸ χρέος, τὸ θέθνος), γ) τὰ εἰς -ης κύρια δύναμεις (ό Σωκράτης, ο Περικλῆς) καὶ δ) τὰ εἰς -ως θηλυκὰ τῆς ἀρχαίας γλώσσης (ἡ ἡώς, ἡ αἰδώς=ἐντροπή).

Τὰ σιγμόληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

α) οὐδέτερα εἰς —ας

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	τὸ	τέρας	κρέας	τὰ	τέρατ-α	κρέατ-α
Γεν.	τοῦ	τέρατ-ος	κρέατ-ος	τῶν	τέρατ-ων	κρέατ-ων
Δοτ.	τῷ	τέρατ-ι	κρέατ-ι	τοῖς	τέρα-σι	κρέα-σι
Αἰτ.	τὸ	τέρας	κρέας	τὰ	τέρατ-α	κρέατ-α
Κλ.	ῶ	τέρας	κρέας	ῶ	τέρατ-α	κρέατ-α

Παρατηρήσεις: 1. Τὰ εἰς —ας οὐδέτερα ἀνήκουν εἰς τὰ σιγμόληκτα, διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν εἶχον χαρακτῆρα σ (κρέασ-ος).

2. Τὰ εἰς —ας οὐδέτερα σιγμόληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ὁδοντωφωνόληκτα, είναι δὲ τὰ ἔξης: κρέας, κέρας, πέρας, τέρας, γέρας καὶ γέρας.

β) Οὐδέτερα εἰς —ος

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	τὸ	ἔθνος	χρέος	τὰ	ἔθνη	χρέη
Γεν.	τοῦ	ἔθνους	χρέους	τῶν	ἔθνῶν	χρέων
Δοτ.	τῷ	ἔθνει	χρέει	τοῖς	ἔθνεσι	χρέεσι
Αἰτ.	τὸ	ἔθνος	χρέος	τὰ	ἔθνη	χρέη
Κλ.	ῶ	ἔθνος	χρέος	ῶ	ἔθνη	χρέη

Παρατηρήσεις:

1. Τὰ εἰς —ος σιγμόληκτα σχηματίζονται ἀπὸ δύο θέματα: τὸ ἐν λήγει εἰς —ος καὶ τὸ ἄλλο εἰς —εσ-. Ἀπὸ τὸ πρῶτον σχηματίζεται ἡ ὄνομ., αἰτ. καὶ κλητ. τοῦ ἑνικοῦ, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο αἱ ὅλαι πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ καὶ ὅλαι τοῦ πληθυντικοῦ. π.χ. ὄνομα ἔθνος: θέμα ἔθνοσ— = τὸ ἔθνος.

Θέμα: ἔθνεσ- + ος = ἔθνεσος = ἔθνεος = ἔθνους
 » ἔθνεσ- + ι = ἔθνεσι = ἔθνε-ι = ἔθνει
 » ἔθνεσ- + α = ἔθνεσα = ἔθνε-α = ἔθνη
 » ἔθνεσ- + ων = ἔθνεσων = ἔθνε-ων = ἔθνῶν
 » ἔθνεσ- + σι = ἔθνεσι = ἔθνεσι

2. Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος τὸ σ μεταξὺ δύο φωνητέντων ἀποβάλλεται (ἔθνεσ-ος=ἔθνεος), τὰ δὲ συναντώμενα φωνήεντα συναιροῦνται.

παρατηροῦμεν ὅτι	τὸ ε+ο	εἰς οὐ	(ἔθνεος=ἔθνους)
	τὸ ε+α	εἰς η	(ἔθνεα=ἔθνη)
	τὸ ε+ω	εἰς ω	(ἔθνέων=ἔθνῶν)
καὶ	τὸ ε+ι	εἰς ει	(ἔθνε-ι=ἔθνει)

3. Ἀπὸ τὰ εἰς -ος οὐδέτερα σιγμόληκτα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρὸν καὶ περισπῶνται τὰ ἔξτις: κῦρος, ψῦχος, μῖσος, ρίγος, στίφος.

Κατὰ τὸ ἔθνος κλίνονται τὰ ὀνόματα: κράτος, ἄνθος (γεν. πληθ. ἀνθέων), ὄρος (ὄρέων), ἔτος, κέρδος, κάλλος, μέρος, δάσος, πιένθος, νέφος, βάρος, ίχνος, μέγεθος, μῆκος, εἶδος, στῆθος, ψεῦδος, χείλος (χειλέων), ὕψος.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δοτικήν τοῦ πληθυντικοῦ τὰ δύο σ ἀπλοποιοῦνται εἰς ἐν (ἔθνεσ-+σι=ἔθνεσι).

γ) Κύρια εἰς -ης

1. ὁ Σωκράτης, τοῦ Σωκράτους, τῷ Σωκράτει, τὸν Σωκράτη, ὡς Σώκρατες.

2. ὁ Περικλῆς, τοῦ Περικλέους, τῷ Περικλεῖ, τὸν Περικλῆ, ὡς Περίκλεις.

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ις :

1. Τὰ εἰς -ης (γεν. -ους) ἥ -κλῆς (γεν. -κλέους) σιγμόληκτα σχηματίζονται ἀπὸ δύο θέματα. Τὸ πρῶτον θέμα λήγει εἰς -ης (ἥ κλησ-) καὶ σχηματίζεται ἀπ' αὐτὸ μόνον ἥ ὀνομαστική. Τὸ δὲ δεύτερον λήγει εἰς -εσ (ἥ -κλεες) καὶ σχηματίζονται ἀπ' αὐτὸ αἱ ὄλλαι πτώσεις. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πτώσεων αὐτῶν τὸ σ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται, τὰ δὲ συναντώμενα φωνήντα συναιροῦνται ὡς ἀνωτέρω.

2. Τὰ ὡς ἀνω κύρια ὀνόματα δὲν ἔχουν συνήθως πληθυντικόν· δόσακις ὄμως λαμβάνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν τὰ μὲν εἰς -ης σχηματίζονται κατὰ τὴν α' κλίσιν (οἱ Σωκράται), τὰ δὲ εἰς -κλῆς κατὰ τὴν γ' κλίσιν (οἱ Ἡρακλεῖς).

5. Η κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ σχηματίζεται εἰς τὴν δημοτικὴν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα (ὡς Σωκράτη, ὡς Περικλῆ).

3. Τὰ εἰς -ας οὐδέτερα σιγμόληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ὀδοντοφωνόληκτα, είναι δὲ τὰ ἔξτις: κρέας, κέρας, πέρας, τέρας, γέρας καὶ γῆρας.

δ) Θηλυκὰ εἰς -ως

- ἡ αἰδώς, τῆς αἰδοῦς, τῇ αἰδοῖ, τὴν αἰδῶ, ὡς αἰδώς.
- ἡ Ἡώς, τῆς Ἡοῦς, τῇ Ἡοῖ, τὴν Ἡῶ, ὡς Ἡώς.

Α σκηνις 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ δύναματα: τὸ ὡραῖον ἀνθος, τὸ εὔτυχὲς ἔτος, τὸ ὑψηλὸν δρος, τὸ πυκνὸν δάσος, τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος, τὸ φοβερὸν ψυχος, τὸ μικρὸν χρέος, τὸ φοβερὸν τέρας.

Α σκηνις 2α.

Νὰ γράψῃς δόλα τὰ σιγμόληκτα δύναματα εἰς τὴν δόνομ. καὶ γεν. ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Α σκηνις 3η.

Νὰ εὕρῃς ἀπὸ τὸ βιβλίον σου τὰ σιγμόληκτα δύναματα καὶ νὰ τὰ γράψῃς εἰς τὴν δόνομ. τοῦ ἐνικοῦ.

Β') Φωνηεντόληκτα

Φωνηεντόληκτα λέγονται ὅσα δύναματα ἔχουν χαρακτῆρα φωνῆν· ἔχουν θέμα πού τελειώνει, ὅπως εἴπαμεν εἰς: ι, υ, ευ, ου, ω καὶ ο καὶ κλίνονται σύμφωνα μὲ τὰ παρακάτω παραδείγματα:

α) Τὰ εἰς -ως, -ωος καὶ -υς, -υος

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ό	ἡρω-ς	θώ-ς	ἰχθύ-ς	στάχυ-ς	μύ-ς
Γεν.	τοῦ	ἡρω-ος	θώ-ός	ἰχθύ-ος	στάχυ-ος	μυ-ός
Δοτ.	τῷ	ἡρω-ι	θώ-ι	ἰχθύ-ϊ	στάχυ-ϊ	μυ-ϊ
Αιτ.	τὸν	ἡρω-α'	θώ-α	ἰχθύ-ν	στάχυ-ν	μυ-ν
Κλητ.	ῶ	ἡρω-ς	θώ-ς	ἰχθύ	στάχυ	μῦ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οι	ἡρω-εις	θώ-εις	ἰχθύ-εις	στάχυ-εις	μύ-εις
Γεν.	τῶν	ἡρω-ων	θώ-ων	ἰχθύ-ων	στάχυ-ων	μυ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	ἡρω-σι	θώ-σι	ἰχθύ-σι	στάχυ-σι	μυ-σι
Αιτ.	τοὺς	ἡρω-ας	θώ-ας	ἰχθύ-ς	στάχυ-ς	μῦ-ς
Κλητ.	ῶ	ἡρω-εις	θώ-εις	ἰχθύ-εις	στάχυ-εις	μύ-εις

Π αρ α τ η ρήσεις

1. Τὰ εἰς-υς γεν.-υος οὐσιαστικὰ γράφονται εἰς ὄλας τὰς πτώσεις μὲν υ βραχύ. Σχηματίζουν τὴν κλητικὴν δόμοίαν μὲ τὸ θέμα, τὴν δὲ αἰτιαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲν καὶ τοῦ πληθυντικοῦ μὲν νς, ὅπου τὸ ν πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται· τὸ ύ βραχὺ γίνεται μακρὸν καὶ περισπᾶται: π.χ. αἰτ. ἐνικοῦ θ. ιχθυ + ν = ιχθύν, κλητικὴ δι ιχθύ· αἰτιαστικὴ πληθυντικὴ θ. ιχθυ + νς = ιχθυνς = ιχθύς (μὲν περισπῶμένην).

2. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι καὶ ἡ αἰτιαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἐν γένει, ὅταν τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης, περισπῶνται· π.χ. ἡ δρῦς, τὴν δρῦν, ὁ μῦς, τὸν μῦν, δι μῦ, τοὺς μῦς, τοὺς ιχθῦς. Κατὰ τὸ ήρως κλίνονται: ὁ Τρώς, ὁ Μίνως.

Κατὰ τὸ ἴχθυς: ἡ κλιτύς, ἡ ὁφρύς, ἡ ἰσχύς, ἡ πίτυς.

Κατὰ τὸ στάχυς: ὁ βότρυς.

Κατὰ τὰ δρῦς καὶ μῆσ: ὁ σῦς.

*Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὄνόματα: ἡ ἀπότομος κλιτύς, ἡ ὑψηλὴ πίτυς, ὁ ὠριμος
βότρυς.

*Α σκησις 2α.

Νὰ εὔρῃς ἀπὸ τὸ βιβλίον σου ὄνόματα ὅπως τὰ παραπάνω.

*Α σκησις 3η.

Νὰ κλίνῃς τὸ ὄνομα ὁ ἀρχαῖος γῆρας.

β) Τὰ εἰς -ις γεν. -εως, -υς, -εως καὶ τὸ οὐδέτερον εἰς -υ γεν. -εως

*Ενικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	ἡ	πόλι-ς	πτῶσι-ς	δέησι-ς
Γεν.	τῆς	πόλε-ως	πτώσε-ως	δεήσε-ως
Δοτ.	τῇ	πόλει(ε-1)	πτώσει(ε-1)	δεήσει(ε-1)
Αἰτ.	τὴν	πόλι-ν	πτώσι-ν	δέησι-ν
Κλητ.	ῷ	πόλι	πτῶσι	δέησι

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	αἱ	πόλεις(ε-εις)	πτώσεις	δέησεις
Γεν.	τῶν	πόλε-ων	πτώσ-εων	δεήσε-ων
Δοτ.	ταῖς	πόλε-σι	πτώσε-σι	δεήσε-σι
Αἰτ.	τὰς	πόλεις	πτώσεις	δέησεις
Κλητ.	ῷ	πόλεις	πτώσεις	δεήσεις

*Ενικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	ό	πτέλεκυ-ς	τὸ	ἄστυ
Γεν.	τοῦ	πτελέκε-ως	τοῦ	ἄστε-ως
Δοτ.	τῷ	πτελέκει(ε-1)	τῷ	ἄστει(ε-1)
Αἰτ.	τὸν	πτέλεκυ-ν	τὸν	ἄστυ
Κλητ.	ῷ	πτέλεκυ	ῷ	ἄστυ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	οἱ	πτελέκεις	τὰ	ἄστη(ε-α)
Γεν.	τῶν	πτελέκε-ων	τῶν	ἄστε-ων
Δοτ.	τοῖς	πτελέκε-σι	τοῖς	ἄστε-σι
Αἰτ.	τούς	πτελέκεις	τὰ	ἄστη(ε-α)
Κλητ.	ῷ	πτελέκεις	ῷ	ἄστη(ε-α)

Π α ρ α τ η ρ ί σ ε 1

1. Τὰ παραπάνω ὄνόματα είναι διπλόθεμα (πόλι- καὶ πόλει-) καὶ σχηματίζουν τὴν δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ, ὄνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυντικοῦ διὰ συναιρέσεως: π.χ. ἡ πόλις, δοτ. τῇ πόλε +ι = πόλει, ὄνομ. πόλε + εις = πόλεις.

2. Τὰ φωνητόληκτα παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα ὄνοματα εἰς -ις καὶ -υς ἔχουν τὴν γεν. τοῦ ἐνικοῦ εἰς -ως καὶ εἰς τὴν

πτῶσιν αὐτήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν γεν. τοῦ πληθ. τονίζονται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν παρὰ τὸν κανόνα (πόλεως-πόλεων, πρέσβεως-πρέσβεων, πήχεως-πήχεων).

3. Τὰ εἰς -ις ὀνόματα σχηματίζουν τὴν αἰτιαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ μὲν (ἡ πόλις, τὴν πόλιν), τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὴν ὄνομαστικὴν ἢ συνήθως ἄνευ -ις (ὦ πόλις ἡ πόλι), τὴν δὲ αἰτιαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὄνομαστικὴν: αἱ πόλεις, τὰς πόλεις· οἱ πελέκεις, τοὺς πελέκεις.

ΣΗΜ. 'Ο χαρακτήρ ε τοῦ οὐδετέρου ὀνόματος τὸ ἀστυ εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν συνατρεῖται μὲ τὴν κατάληξιν α εἰς η: (ἀστε-α) = ἀστη-

Κατὰ τὸ πόλις κλίνονται: ἡ τάξις, ἡ δόσις, ἡ φράσις, ἡ ἔξις, ἡ κρίσις, ἡ στάσις, ἡ ψύξις, ἡ σκέψις, ὁ ὄφις, ὁ μάντις κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πτῶσις: ἡ γνῶσις, ἡ πρᾶξις, ἡ πτῆσις, ἡ θλίψις, ἡ κλῆσις, ἡ γεῦσις, ἡ τῆξις, ἡ χρῆσις κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δέησις: ἡ ἔκθεσις, ἡ ἔκφρασις, ἡ ζύμωσις, ἡ κατάστασις, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ περιθαλψις, ἡ περιποίησις, ἡ ἐπίθεσις, ἡ κατάληψις, ἡ κατάβασις, ἡ ἀκρόπολις, ἡ ἀσκησις, ἡ κυβέρνησις, ἡ ἀπόφασις, ἡ βεβαίωσις, ὁ πρύτανις, ὁ Δούναβις, κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πέλεκυς κλίνονται ὁ πῆχυς, ὁ πρέσβυς κ.ἄ.

"Ασκησις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ἡ ὥραία τάξις, ἡ ὄρθη σκέψις, ἡ τολμηρὰ πτῆσις ἡ φοβερὰ ἐπίθεσις.

"Ασκησις 2α.

Νὰ γράψῃς 5 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τὴν γεν. καὶ αἰτ. ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

"Ασκησις 3η.

Νὰ εὑρῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα φωνηεντόληκτα ὀνόματα, ὅπως τὰ παραπάνω.

γ) Τὰ εἰς -ευς γεν. -εως, -αυς καὶ -ους μονόθεμα.

'Ενικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ό	βασιλεύς	ἡ	γραῦς	ὅ	βοῦς
Γεν.	τοῦ	βασιλεώς	τῆς	γραῖς	τοῦ	βο-ὸς
Δοτ.	τῷ	βασιλεῖ(ε-1)	τῇ	γραῖ	τῷ	βο-ΐ
Αἰτ.	τὸν	βασιλέα	τὴν	γραῦν	τὸν	βοῦν
Κλητ.	ῷ	βασιλεῦ	ῷ	γραῦ	ῷ	βοῦ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οἱ	βασιλεῖς	αἱ	γραῖες	οἱ	βό-ες
Γεν.	τῶν	βασιλέων	τῶν	γραῖων	τῶν	βο-ῶν
Δοτ.	τοῖς	βασιλεῦσι	ταῖς	γραῖσι	τοῖς	βου-σι
Αἰτ.	τοὺς	βασιλεῖς	τὰς	γραῖς	τοὺς	βοῦς
Κλητ.	ῷ	βασιλεῖς	ῷ	γραῖες	ῷ	βό-ες

Κατὰ τὸ γεωργὸς κλίνονται: ἀδελφός, ἰατρός, μισθός, σωρός, ποταμός, ὄγρος, καρπὸς κ.ἄ.

Κατὰ τὸ φίλος: νόμος, φόρος, δρόμος, κόσμος, ἵππος, λόφος, σπόρος, κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀνθρώπος καὶ ὑπάλληλος: πόλεμος, δῆμαρχος, ἐμπόρος, κάτοικος, πλοίαρχος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κῆπος: οἶνος, δῆμος, οἰκος, χῶρος, τοῖχος, ἥχος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δόδος κλίνονται: δοκός, τροφός κ.ἄ.

Κατὰ τὸ νόσος: ράβδος, βάτος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀμπελος καὶ περίπολος: εἴσοδος, ἔξοδος, σύζυγος, ἄνοδος, δίφθογγος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ νῆσος: ψῆφος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ φαγητὸν κλίνονται τὰ ὀνόματα: φυτόν, ποτόν, πτηνόν, λουτρόν, πτερόν.

Κατὰ τὸ ὅπλον τά: μέτρον, χόρτον, φύλλον, βιβλίον, χωρίον, θηρίον κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δάνειον καὶ παράθυρον κλίνονται τὰ ὀνόματα: πρόβατον, κάτοπτρον, πρόσωπον, πέταλον, ἔντομον, φρούριον, ἄροτρον, κιβώτιον, πηδάλιον, μοναστήριον, ποδήλατον, λύκειον, σχέδιον, τηλέφωνον, δίκτυον, ἔπιπλον, οἰκόπεδον, αὐτοκίνητον, ραδιόφωνον, γραμμόφωνον, ἀεροπλάνον, πρωτόκολλον, ὑπόγειον, κύπελλον, ἀντικείμενον κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ πλοῖον κλίνονται τὰ ὀνόματα: μῆλον, δῶρον, δεῖπνον, ζῷον, ἀγγεῖον, σχολεῖον, ἰατρεῖον, γραφεῖον, ὑπουργεῖον, μουσεῖον, ταμεῖον, ἀστεῖον, ἀνθοπωλεῖον, ἐργαλεῖον κ.τ.λ.

*Α σκη σις 1η.

Νὰ γράψῃς 5 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τὴν δνομ. ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ.

*Α σκη σις 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: τὸ ὠφέλιμον πτηνόν, τὸ ὡραῖον βιβλίον, τὸ ἴστορικὸν φρούριον, τὸ δημόσιον γραφεῖον, τὸ φορτηγὸν αὐτοκίνητον.

*Α σκη σις 3η.

Νὰ κλίνῃς 2 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα.

*Εργασία

Νὰ γράψῃς εἰς ιδιαίτερον φύλλον τοῦ τετραδίου σου καὶ εἰς δύο στήλας παροξύτονα εἰς -ιον μὲ -ι καὶ μὲ -ει κατὰ τὸ ὑπόδειγμα:

-ιον	-ειον
βιβλίον	σχολεῖον
χωρίον	κουρεῖον
θρανίον	ταμεῖον
κ.τ.λ.	κ.τ.λ.

Νὰ συμπληρώσῃς τὰς ἄνω σειρὰς μὲ ἄλλα ὅμοια ὀνόματα καὶ νὰ μάθῃς τὴν ὀρθογραφίαν των.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὄνόματα κλίνονται: ἡ πειθώ, ἡ φειδώ, ἡ Γοργώ, ἡ Ἡρώ, ἡ Σαπφώ, ἡ Καλυψώ, ἡ Ἐρατώ, ἡ Κλειώ.

*Α σκηνή 15

Νὰ κλίνῃς 5 ἀπὸ τὰ παραπάνω ὄνόματα.

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ τριτόκλιτα

1. Αἱ καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ὄνομάτων τῆς τρίτης κλίσεως εἶναι εἰς ὅλας τὰς πτώσεις αἱ αὐταί.

2. Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα ὡς πρὸς τὰς καταλήξεις διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ὄνόματα μόνον εἰς τὴν ὄνομ. αἴτ. κοι κληικήν.

3. Ἀπὸ τὰς καταλήξεις -ι, -σι, -α, -ας τῆς τρίτης κλίσεως τὸ δίχρονον εἶναι βραχύ (κλητῆρι, κλητῆρι, κλητῆρα, κλητῆρας).

4. Τῶν μονοουλλάβων τριτοκλίτων ὁ τόνος εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ κατεβαίνει εἰς τὴν λήγουσαν (μήν-μηνός, μηνί, μηνῶν, μησῖ).

Σ. Η.Μ. Ἐξαιροῦνται τὰ ὄνόματα: παῖς, φῶς, οὔς, θώς, Τρώς, δάς, τὰ δόποια εἰς τὴν γεν. πληθ. τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης (τῶν παίδων, φώτων, θώων, Τρώων, δάδων).

Ἄνωμαλα οὐσιαστικά

Πολλὰ οὐσιαστικὰ ὄνόματα δὲν κλίνονται ἐντελῶς σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας μιᾶς ἀπὸ τὰς τρεῖς κλίσεις καὶ δι’ αὐτὸν ὄνομάζονται ἀνώμαλα.

Περιπτώσεις ἀνωμαλίας εἶναι αἱ ἔξης:

1. Ἄκλιτα: Πολλὰ οὐσιαστικὰ ἔχουν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατάληξιν καὶ διὰ τοῦτο ὄνομάζονται ἄκλιτα. Ἅκλιτα εἶναι: α) τὰ ὄνόματα τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου (ἄλφα, βήτα κ.ἄ.).

β) μερικὰ ἔνεικα κύρια ὄνόματα (Πάσχα, Ἰωσήφ, Ἀβραάμ).

γ) τὰ ἀριθμητικὰ πέντε μέχρι τοῦ ἑκατόν.

2. Ἰδιόκλιτα: Μερικὰ ἔνεικα ἴδιως ὄνόματα κλίνονται κατ’ ἵδιαν κλίσιν καὶ ὄνομάζονται διὰ τοῦτο Ἰδιόκλιτα π.χ. ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θωμᾶς, ὁ Μωϋσῆς.

Τὰ ἴδιόκλιτα εἶναι γένους ἀρσενικοῦ καὶ ἔχουν τὴν λήγουσαν μακράν διὰ τοῦτο σχεδὸν ὅλα εἰς ὅλας τὰς πτώσεις περισπῶνται.

3. Μεταπλαστά: Μερικὰ ὄνόματα σχηματίζονται μὲν κατὰ μίαν ὡρισμένην κλίσιν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις, ἀλλὰ τὸ θέμα των μεταπλάττεται δηλ. μεταβάλλεται καὶ διὰ τοῦτο ὄνομάζονται μεταπλαστά: π.χ. τὸ ὄνομα ναῦς γεν. νεώς, ὄνομ. πληθ. νῆες. Θέμα τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ εἶναι ναυ-, νε-, νη-.

Όνόματα μεταπλαστά είναι ό κύων, ό Ζεύς, κ.ἄ.

4. Έτεροκλιτα είναι: "Άλλα όνόματα κλίνονται εἰς τὸν ἔνα ἀριθμὸν κατὰ μίαν κλίσιν καὶ εἰς τὸν ἄλλον κατ' ἄλλην κλίσιν." ή εἰς μερικάς πτώσεις κατὰ μίαν κλίσιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατ' ἄλλην καὶ διὰ τοῦτο όνομάζονται ἐτεροκλιτα· π.χ. ό νοῦς, τῶν νόων, τοὺς νόας κ.τ.λ.

Όνόματα ἑτερόκλιτα είναι ή γυνή, ό πλοοῦς, ή ὁκᾶ κ.ἄ.

5. Διπλογενῆ ή ἐτερογενῆ: Μερικὰ όνόματα κατ' ἀριθμὸν ἀλλάσσουν γένος καὶ διὰ τοῦτο όνομάζονται διπλογενῆ ή ἐτερογενῆ· π.χ. ό δεσμός, οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεομά, ό πλοοῦτος, τὰ πλούτη, ό δάκτυλος, οἱ δάκτυλοι καὶ τὰ δάκτυλα.

6. Έλλειπτικά πτικά: Πολλὰ δὲν είναι εὔχρηστα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἀριθμοὺς ή εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ λέγονται ἐλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν ή κατὰ πτῶσιν.

Ἐλειπτικά κατ' αριθμὸν είναι α) Τὰ κύρια όνόματα, τὰ ὅποια κανονικῶς κλίνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν ποὺ συναντῶνται· π.χ. αἱ Ἀθῆναι, ό Πειραιεύς, τὰ Καλάβρυτα, ό Ιανουάριος, ό Φεβρουάριος, τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα, τὰ Φῶτα κ.ἄ.

β) Τὰ όνόματα τῶν μετάλλων· π.χ. σίδηρος, χαλκός, τὸ ράδιον κ.ἄ.

γ) Τὰ όνόματα: ή γῆ, τὸ ἔαρ, ἀήρ, αἰθήρ, αἱ δυσμαί, τὰ ἔγκατα, οἱ ἐτησίαι (=τὰ μελτέμια). ᘾλειπτικά κατὰ πτῶσιν ή κατ' ἀριθμὸν είναι αἱ λέξεις: τὸ σέβας, τὰ σέβη καὶ σεβάσματα, τὸ ὄφελος, τὰ ὄφέλη, καθὼς καὶ ή λέξις μάλης (εἰς τὴν γενικήν) εὔχρηστος εἰς τὴν φράσιν ὑπὸ μάλης = ὑπὸ τὴν μασχάλην.

Πίναξ ἀνωμάλων όνομάτων

Τὸ γόνυ τοῦ γόνατος, τῷ γόνατι, τὸ γόνυ, ὡς γόνυ, τὰ γόνατα, τῶν γονάτων, τοῖς γόνασι, τὰ γόνατα, ὡς γόνατα.

Τὸ γάλα τοῦ γάλακτος κ.τ.λ. τὰ γάλατα, τοῖς γάλαξι.

Ἡ γυνή, τῆς γυναικός αἱ γυναικες, ταῖς γυναιξὶ (ν.).

Τὸ δάκρυν, τοῦ δακρύου κ.τ.λ. τὰ δάκρυα, τοῖς δακρύοις καὶ δάκρυσι.

Τὸ δόρυ, τοῦ δόρατος κ.τ.λ.

Ο Ζεύς, τοῦ Διός, τῷ Διί, τὸν Δία, ὡς Ζεῦ.

Τὸ ἥπαρ, τοῦ ἥπατος κ.τ.λ.

Τὸ κρίνον, τοῦ κρίνου κ.τ.λ. τοῖς κρίνεσι.

Ο μάρτυς, τοῦ μάρτυρος κ.τ.λ. τοῖς μάρτυσι.

Ο κύων, ροῦ κυνὸς κ.τ.λ. οἱ κύνες.

Ἡ ὅρνις, τῆς ὅρνιθος, τὴν ὅρνιθα καὶ ὅρνιν· τὰς ὅρνιθας καὶ ὅρνεις.

Τὸ οὗς, τοῦ ὡτός, τῷ ὡτί· τὰ ὠτα κ.τ.λ.

‘Ο πρεσβευτής οἱ πρέσβεις, τῶν πρέσβεων κ.τ.λ.

Τὸ πῦρ, τοῦ πυρός· τὰ πυρά (κατὰ τὴν β' κλ.).

Τὸ ὑδωρ, τοῦ ὕδατος· τὰ ὕδατα κ.τ.λ.

Τὸ φρέαρ, τοῦ φρέστος· τὰ φρέστα κ.τ.λ.

‘Η χείρ, τῆς χειρός, τῇ χειρὶ, τὴν χειρα· ταῖς χερσὶ(ν).

‘Η κλείς, τῆς κλειδός, τῇ κλειδὶ, τὴν κλεῖν (κλεῖδα), ὥκλεις· αἱ κλεῖδες, τῶν κλειδῶν, ταῖς κλεισί, τὰς κλεῖς καὶ κλεῖδας, ὥκλειδες.

Τὸ φῶς, τοῦ φωτός, τῷ φωτί· τὰ φῶτα, τῶν φώτων, τοῖς φωσὶ κ.τ.λ.

‘Η δάκη, τῆς δάκδος, τῇ δάκδῃ, τὴν δάκδα, ὥδας. Αἱ δάκδες, τῶν δάκδων, ταῖς δάσι, τὰς δάκδας, ὥδας.

‘Ο παῖς, τοῦ παιδός, τῷ παιδὶ, τὸν παιδα, ὥπαι. Οἱ παιδεῖς, τῶν παιδῶν, τοῖς παισί, τούς παιδας, ὥπαιδες.

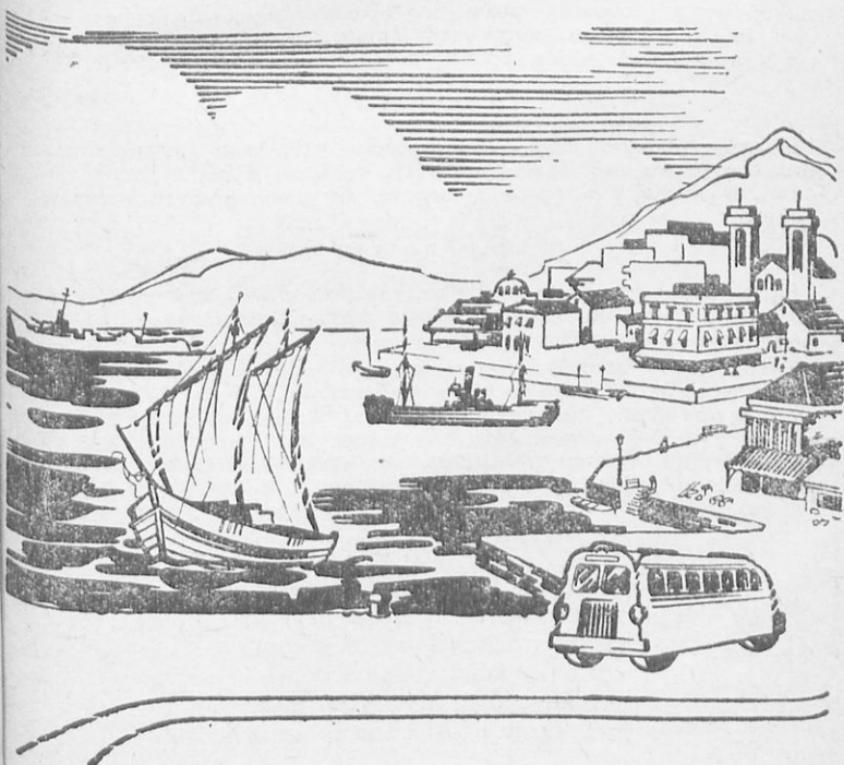

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

'Επίθετα

Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν ἔνα ἐμπορικὸν λιμένα. Φαίνονται πλοῖα, κτίρια, μέσα συγκοινωνίας, ὄνθρωποι. "Ολα αὐτά, ὅπως γνωρίζουμεν, είναι ούσια στικά. Παρατηροῦμεν δέ, ότι τὰ πλοῖα (ούσιαστικὸν) είναι διαφόρων εἰδῶν: ἐμπορικά, πολεμικά, ιστιοφόρα, μικρά, μεγάλα κ.τ.λ. Τοιουτοτρόπως ἔχουμεν ἐμπορικὸν πλοῖον, πολεμικὸν πλοῖον, ιστιοφόρον πλοῖον, μικρὸν πλοῖον, μεγάλο πλοῖον. Δηλαδὴ δι' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸν ούσιαστικὸν (πλοῖον) χρησιμοποιοῦμεν διαφόρους λέξεις, διὰ νὰ δρίσωμεν καλλίτερα τί εἶδους πλοῖον ἔννοοῦμεν.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Αἱ λέξεις αὗται ποὺ προσδιορίζουν

τὸ οὐσιαστικὸν καὶ φανερώνουν μίαν ποιότητα ἡ ἴδιότητά του λέγονται ἐπίθετα.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λέγομεν ὅτι ἔνα κτίριον (οὐσιαστικὸν) ἔχει τὴν ἴδιότηταν νὰ είναι: ύψη λόν, χαμηλόν, νέον, παλαιόν, διώροφον, τριώροφον κ.τ.λ. Καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ ποὺ προσδιορίζουν τὸ οὐσιαστικὸν κτίριον λέγονται ἐπίθετα.

Παρατήρησε τὴν εἰκόνα καὶ γράψε εἰς τὸ τετράδιόν σου τί ἐπίθετα ταιριάζουν εἰς τὰ ἄλλα οὐσιαστικά (νερὸ θαλάσσιον, ἀλμυρόν, γλυκύν, θερμόν, ψυχρόν, πόσιμον κ.τ.λ.).

*Α σκηνή 1η.

Παρατήρησε τὴν εἰκόνα καὶ γράψε τὰ τετράδιά σου τί ἐπίθετα ταιριάζουν εἰς τὰ ἄλλα οὐσιαστικά (νερὸ θαλάσσιον, ἀλμυρόν, γλυκύν, θερμόν, ψυχρόν, πόσιμον κ.τ.λ.).

*Α σκηνή 2α.

Απὸ τὰς παρακάτω φράσεις χώρισε τὰ οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα: λευκὸς τοῖχος, γαλανὸς οὐρανός, τρικυμιώδης θάλασσα, ψυχρὸς ἄνεμος, φορτωμένος ἐργάτης, φορτηγὸν αὐτοκίνητον, ἐπιβατικὸν πλοῖον, καλὸς μαθητής, ταχὺς ἵππος, μακρὸν φωνῆν, βραχεῖα συλλαβή, καινουργὲς τετράδιον.

*Α σκηνή 3η.

Εἰς τὰ παρακάτω οὐσιαστικὰ πρόσθεσε κατάλληλα ἐπίθετα (ὅπου είναι δυνατὸν καὶ περισσότερα τοῦ ἑνός): σχολεῖον, ἀγρός, θάλασσα, οὐρανός, ἐνδυμασία, βιβλίον, οἰκία, σημαία, ἐκκλησία, γλῶσσα, ἄροτρον, σκύλος.

*Α σκηνή 4η.

Εἰς τὰ παρακάτω ἐπίθετα πρόσθεσε τὸ κατάλληλον οὐσιαστικόν: ἀγροτική, γαλανόλευκη, ἐμπορικός, ἀνώμαλος, ἀγαθός, ώραῖος, πυκνή, ἐλώδης, παχύ, ταχεῖα, ταραχώδης, ἀφηνιασμένος.

Σ.Η.Μ. 'Η σημασία τῶν ἐπίθετων είναι μεγάλη, ίδιως εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰ ποιήματα ὅπου ἀφθονα ἐπίθετα χρησιμοποιοῦνται, διότι αὐτὰ δίδουν ζωὴν εἰς τὸν λόγον, προφορικὸν ἥγειραπόν. Φράσεις μὲ οὐσιαστικὰ τὸ ἔνα κοντὲ εἰς τὸ ἄλλο χωρὶς ἐπίθετο είναι ἔντονα καὶ κουραστικά. Διὰ νὸς καταλάβηται τὴν σημασίαν τῶν ἐπίθετων ἀφαίρεσε τὰ ἐπίθετα ἀπὸ τὰ παρακάτω ποίημα. Θὰ ίδῃς πόσο ξηρὸν θὰ ἀπομείνῃ.

ΤΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη περιπατῶντα, ἡ Δόξα μονάχη μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια καὶ σιὴν κόμη στεφάνι φερεῖ, γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια, ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ. Σολωμὸς

Ἐργασία: Εἰς ίδιαιτέρον τετράδιον νὰ καταγράφησι καθημερινῶς ὅσα ὠραῖα ἐπίθετα συναντᾶς μὲ τὰ οὐσιαστικὰ ποὺ συνοδεύουν φρόντιζε νὰ τὰ χρησιμοποιῆσι εἰς τὰς ἑκθέσεις σου· θὰ ίδῃς πόσον καλλίτεραι θὰ εἶναι.

Διαίρεσις τῶν ἐπιθέτων

α) Τριγενῆ-τρικατάληκτα:

ὅ ύψηλὸς πύργος, ἡ ύψηλὴ ἐκρλησία, τὸ ύψηλὸν δένδρον
ὅ ταχύς ἵππος, ἡ ταχεῖα ὀμαξα, τὸ ταχὺ πλοιον.

Τὰ παραπάνω ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη καὶ ίδιαιτέραν κατάληξιν δι’ ἕκαστον γένος.

“Οσα ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη καὶ ίδιαιτέραν κατάληξιν δι’ ἕκαστον γένος λέγονται τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα.

β) Τριγενῆ-δικατάληκτα:

ὅ εὐγενῆς μαθητής, ἡ εὐγενῆς μαθήτρια, τὸ εὐγενὲς παιδίον.
Καὶ τὸ ἐπίθετον εὐγενῆς βλέπομεν, ὅτι ἔχει τρία γένη, δὲν
ἔχει ὅμω, καὶ τρεῖς διαφορετικὰς καταλήξεις, ὅλλα μόνον δύο:
μίαν κοινὴν διὰ τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν καὶ μίαν διὰ τὸ οὐδέτερον. Διὰ τοῦτο λέγονται τριγενῆ καὶ δικατάληκτα.

γ) Διγενῆς ἦ—μονοκατάληκτα:

ὅ φυγάς ἀνήρ, ἡ φυγάς γυνή.

Τὸ ἐπίθετον φυγὰς ἔχει δύο μόνον γένη καὶ μίαν κοινὴν κατάληξιν διὰ τὸ ἀρσενικόν καὶ θηλυκόν οὐδέτερον δὲν ἔχει.
Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται διγενῆς καὶ μονοκατάληκτα.

α) Τρικατάληκτα ἐπίθετα

Τρικατάληκτα ἐπίθετα εἶναι ὅσα ἔχουν τρεῖς διαφορετικὰς καταλήξεις, μίαν δι’ ἕκαστον γένος.

Αἱ καταλήξεις τῶν τρικατάληκτων ἐπιθέτων εἶναι αἱ ἔξης:

*Ἀρσ. θηλ. οὐδέτ.

—ος	—η	—ον	ὅ καλὸς	ἡ καλὴ	τὸ καλὸν
—οις	—α	—ον	ὅ νέος	ἡ νέα	τὸ νέον
—οῦς	—ῆ	—οῦν	ὅ χρυσοῦς	ἡ χρυσῆ	τὸ χρυσοῦν
—ούς	—ᾶ	—οῦν	ὅ σιδηροῦς	ἡ σιδηρᾶ	τὸ σιδηροῦν

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται: τὸ μὲν ἀρσενικόν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὴν δευτέρην κατά τὴν πρώτην κατὰ τὴν πρώτην καὶ λέγονται δευτέροκλιτα.

Παρατηρήσεις: 1. “Οσα ἐπίθετα τελειώνουν εἰς -ος (δευτερόκλιτα) σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν ὅλλα μὲν εἰς -α, ὅλλα δὲ εἰς -η.

Εἰς α σχηματίζουν τὸ θηλυκόν ὅσα πρὸ τῆς καταλήξεως -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν φωνῇ εν ἥρ τὸ α αὐτὸ εἶναι πάντοτε

μακρόν, ὅπως καὶ εἰς τὰ οὐσιαστικά· π.χ. ἄγιος, ἀγία, ἄγιον· καθαρός, καθαρά, καθαρόν. (Ἐξαιρεῖται τὸ ὅγδοος-η-ον).

Εἰς η σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν ὅσα πρὸ τῆς καταλήξεως -ος τοῦ ἀρσ. ἔχουν σύμφωνον, ἐκτὸς ἀπὸ ρ· π.χ. σοφός, σοφή, σοφόν· καλός, καλή, καλόν.

2. Τὰ εἰς -οῦς, -ῆ (-ᾶ), -οῦν δευτερόκλιτα ἐπίθετα εἶναι ουνηρημένα καὶ κλίνονται ὅπως τὰ συνηρημένα οὐσιαστικὰ τῆς β' κλίσεως· (τὸ θηλυκὸν πάντοτε κατὰ τὴν πρώτην).

*Αλλαὶ καταλήξεις:

Άρσ.	Θηλ.	ούδ.			
-υς	-εισ	-υ	δ ταχὺς	ἡ ταχεῖα	τὸ ταχὺ
-εις	-εσσα	-εν	ὁ χαρίεις	ἡ χαρίεσσα	τὸ χαριέν
-ας	-ασσα	-αν	ὁ ἀπασ	ἡ ἀπασσα	τὸ ἀπαν
-ας	-αινα	-αν	δ μέλας	ἡ μέλαινα	τὸ μέλαν.

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται: τὸ μὲν ἀρσενικὸν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν πρώτην καὶ λέγονται τριτόκλιτα.

Παρατηρήσεις: 1. Τὸ α τῶν θηλυκῶν, τῶν ὅποιών τὸ ἀρσενικὸν κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν (τριτόκλιτα), εἶναι βραχύ π.χ. ἡ πλατεῖα (ἀρσ. πλατύς), ἡ εὐθεῖα (ἀρσ. εὐθύς).

2. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης, ὅπου ύπάρχει, εἶναι μακρόν ὁ πᾶς, ἡ πᾶσσα κ.τ.λ.

Σ.Η.Μ. Πολλὰ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ὅταν γίνουν σύνθετα μεταβάλλονται εἰς δικατάληκτα· π.χ. σοφός, σοφή, σοφόν=τρικατάληκτον· ὁ πάνσοφος, τὸ πάνσοφον=δικατάληκτον. Όμοίως πιστός-ή-ὸν-ἄπιστος-ος-ον.

*Α σκηνή σις

Σχηματίσε τὰ τρία γένη τῶν ἔξι τοῦ ἐπίθετών (πρόσεξε τὸν τονισμὸν τοῦ θηλυκοῦ): καλός, ἔτερός, ὀρατός, ταχύς, μέλας, γλυκύς, γενναῖος, ισχυρός, ἀνδρεῖος, ἀρχαῖος, ὁξύς, πλούσιος, πτωχός, πυκνός, κόσμιος, φαιδρός, σιδηροῦς, χρυσοῦς, διπλοῦς, ἀπλοῦς.

8) Δικατάληκτα ἐπίθετα

Δικατάληκτα ἐπίθετα εἶναι ὅσα ἔχουν δύο μόνον καταλήξεις, μίαν κοινὴν διὰ τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ μίαν διὰ τὸ οὐδέτερον. Αἱ κυριώτεραι καταλήξεις τῶν δικατάληκτων ἐπιθέτων εἶναι αἱ ἔξι:

Άρσ.	Θηλ.	Ούδ.		
-ης	-ες	ὅ	ἡ εὔσεβής	τὸ εὔσεβές
-ις	-ι	ὅ	ἡ εὔελπις	τὸ εὔελπτι
-ος	-ον	ὅ	ἡ φρόνιμος	τὸ φρόνιμον
-ῶν	-ον	ὅ	ἡ νοῆμων	τὸ νοῆμον

Παρατηρήσεις: 1. Ἐκ τῶν δικαταλήκτων τούτων ἐπιθέτων ὅσα τελειώνουν εἰς -ος (ἀρσ., θηλ.) καὶ -ον (οὐδ.) κλίνονται κατὰ τὴν β' κλίσιν (=δευτερόκλιτα), ὥλα δὲ τὰ ἄλλα κατὰ τὴν τρίτην (=γριτόκλιτα).

Α σ κ τ σ 1 5

Σχημάτισε τὰ τρία γένη τῶν ἔξης ἐπιθέτων: ἐπιμελής, δασώδης, φιλόπατρις, ἔξυπνος, σώφρων, εὐδάμιος, χαριτικός, αἴπατρις, εὐλαβής, ἔνδοξος, δύρυπνος, σύντροφος, ὀφέλιμος.

γ) Μονοκατάληκτα ἐπίθετα

Μονοκατάληκτα ἐπίθετα εἰναι: ὅσα ἔχουν δύο γένη καὶ μίαν κοινὴν κατάληξιν διὰ τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν π.χ. ὁ βλάξ-ή βλάξ, ὁ φυγάς-ή φυγάς, ὁ πένης-ή πένης, ὁ ἄπαις-ή ἄπαις, ὁ ἄρπαξ-ή ἄρπαξ, ὁ νῆστις-ή νῆστις, ὁ μύωψ-ή μύωψ, ὁ πρόσφυξ-ή πρόσφυξ.

Παρατήρησε: Τὰ μονοκατάληκτα ἐπίθετα κλίνονται τὰ περισσότερα κατὰ τὴν γ' κλίσιν.

Κλίσις ἐπίθετων

Τὰ ἐπίθετα ἀναλόγως τῆς καταλήξεώς των κλίνονται κατὰ τὴν πρώτην, τὴν δευτέρων καὶ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά (ἀσυναίρετα—συνηρημένα).

Δηλαδή: "Οσα ἀρσενικά τελειώνουν εἰς -ος καὶ οὐδέτερα εἰς -ον κλίνονται κατὰ τὴν β' κλίσιν" π.χ. ὁ σοφὸς-τὸ σοφόν, κατὰ τὸ γεωργὸς καὶ φαγητόν.

"Οσα ἀρσενικά τελειώνουν εἰς -οῦς καὶ οὐδέτερα εἰς -οῦν κλίνονται κατὰ τὰ συνηρημένα τῆς β' κλίσεως" π.χ. ὁ χρυσοῦς-τὸ χρυσοῦν, κατὰ τὸ πλοῦς καὶ δόστοιν.

"Όλα δὲ τὰ ἄλλα ἀρσενικά καὶ οὐδέτερα κλίνονται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν καὶ ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος, ὅπως τὰ ὅμοιά των οὐσιαστικά.

"Όλα τὰ θηλυκά ἐπίθετα κλίνονται κατὰ τὴν α' κλίσιν, δύοισις καὶ τὰ συνηρημένα κατὰ τὰ συνηρημένα τῆς πρώτης κλίσεως π.χ. ἡ καθαρὰ κατὰ τὸ χαρά, ἡ σοφὴ κατὰ τὸ πηγή, ἡ ἀργυρᾶ κατὰ τὸ μνᾶ καὶ τὸ χρυσῆ κατὰ τὸ συκῆ.

Σημείωσις. Αἱ μετοχαὶ κλίνονται ἀναλόγως τῆς καταλήξεώς κατὰ τὴν δευτέρων ἢ τὴν τρίτην κλίσιν (τὰ θηλυκά κατὰ τὴν πρώτην): π.χ. ὁ λουόμενος κατὰ τὸ ἀνθρωπός, τὸ λουόμενον κατὰ τὸ ἄροτρον ὁ τρέχων κατὰ τὸ λέων.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Α) ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΗΤΑ

Ι) Ἀσυναίρετα τρικατάληκτα

Ἐνικός ἀριθμὸς

Όνομ.	δ	καλ-ός	ή	καλ-ή	τό	καλ-όν
Γεν.	τοῦ	καλ-οῦ	τῆς	καλ-ῆς	τοῦ	καλ-οῦ
Δοτ.	τῷ	καλ-ῷ	τῇ	καλ-ῇ	τῷ	καλ-ῷ
Αἰτ.	τὸν	καλ-όν	τὴν	καλ-ήν	τό	καλ-όν
Κλητ.	ῷ	καλ-ὲ	ῷ	καλ-ή	ῷ	καλ-όν

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Όν.	οἱ	καλ-οὶ	αἱ	καλ-αι	τὰ	καλ-ά
Γεν.	τῶν	καλ-ῶν	τῶν	καλ-ῶν	τοῖς	καλ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	καλ-οῖς	τοῖς	καλ-οῖς	τοῖς	καλ-οῖς
Αἰτ.	τοὺς	καλ-ούς	τὰς	καλ-άς	τὰ	καλ-ά
Κλητ.	ῷ	καλ-ο!	ῷ	καλ-αι	ῷ	καλ-αι

Ἐνικός ἀριθμὸς

Όν.	δ	δίκαι-ος	ή	δικαί-α	τό	δίκαι-ον
Γεν.	τοῦ	δικαί-ον	τῆς	δικαί-ας	τοῦ	δικαί-ον
Δοτ.	τῷ	δικαί-ῷ	τῇ	δικαί-ᾳ	τῷ	δικαί-ῳ
Αἰτ.	τὸν	δικαί-ον	τὴν	δικαί-ην	τό	δικαί-ον
Κλητ.	ῷ	δικαί-ε	ῷ	δικαί-α	ῷ	δικαί-ον

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Όν.	οἱ	δίκαι-οἱ	αἱ	δίκαι-αι	τὰ	δίκαι-ά
Γεν.	τῶν	δικαί-ῶν	τῶν	δικαί-ῶν	τῶν	δικαί-ῶν
Δοτ.	τοῖς	δικαί-οις	τοῖς	δικαί-αις	τοῖς	δικαί-οις
Αἰτ.	τούς	δικαί-ους	τὰς	δικαί-ας	τὰ	δικαί-α
Κλητ.	ῷ	δικαί-οι	ῷ	δικαί-αι	τὰ	δικαί-α

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε 15

1. Ἡ ὄνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων, τῶν δόποιών τὸ ἀρσενικὸν εἶναι δευτερόκλιτον τονίζεται εἰς τὴν συλλαβήν, ποὺ τονίζεται καὶ ἡ ὄνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ π.χ. πλούσιαι, (ἀρσ. πλούσιοι), ὥραῖαι (ἀρσ. ὥραῖοι), σεμνοὶ (ἀρσ. σεμνοὶ).

2. Ἡ γενικὴ τοῦ Πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν, τῶν δόποιών τὸ ἀρσενικὸν εἶναι δευτερόκλιτον δὲν τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης, ὅπως τὰ οὐσιαστικά, (τῶν χωρῶν, τῶν τραπεζῶν, τῶν ἔλαιων), ἀλλὰ ὅπου καὶ τὰ ἀρσενικά π.χ. ἀρσ. τῶν πλουσίων, θηλ. τῶν ὥραίων· ἀρσ. τῶν ὥραίων, θηλ. τῶν ὥραίων· ἀρσ. τῶν σεμνῶν, θηλ. τῶν σεμνῶν.

2) Συνηρημένα τρικατάληκτα

‘Ενικός ἀριθμός

*Ον.	δ	ἀπλοῦς	ἡ	ἀπλῆ	τὸ	ἀπλοῦν
Γεν.	τοῦ	ἀπλοῦ	τῆς	ἀπλῆς	τοῦ	ἀπλοῦ
Δοτ.	τῷ	ἀπλῷ	τῇ	ἀπλῇ	τῷ	ἀπλῷ
Αἰτ.	τὸν	ἀπλοῦν	τὴν	ἀπλῆν	τὸ	ἀπλοῦν

Πληθυντικός ἀριθμός

*Ον.	οἱ	ἀπλοῖ	οἱ	ἀπλαῖ	τὰ	ἀπλᾶ
Γεν.	τῶν	ἀπλῶν	τῶν	ἀπλῶν	τῶν	ἀπλῶν
Δοτ.	τοῖς	ἀπλοῖς	τοῖς	ἀπλαῖς	τοῖς	ἀπλοῖς
Αἰτ.	τούς	ἀπλοῦς	τὰς	ἀπλαῖς	τὰ	ἀπλᾶ

‘Ενικός ἀριθμός

*Ον.	δ	ἀργυροῦς	ἡ	ἀργυρᾶ	τὸ	ἀργυροῦν
Γεν.	τοῦ	ἀργυροῦ	τῆς	ἀργυρᾶς	τοῦ	ἀργυροῦ
Δοτ.	τῷ	ἀργυρῷ	τῇ	ἀργυρᾷ	τῷ	ἀργυρῷ
Αἰτ.	τὸν	ἀργυροῦν	τὴν	ἀργυρᾶν	τὸ	ἀργυροῦν

Πληθυντικός ἀριθμός

*Ον.	οἱ	ἀργυροῖ	οἱ	ἀργυραῖ	τὰ	ἀργυρᾶ
Γεν.	τῶν	ἀργυρῶν	τῶν	ἀργυρῶν	τῶν	ἀργυρῶν
Δοτ.	τοῖς	ἀργυροῖς	τοῖς	ἀργυροῖς	τοῖς	ἀργυροῖς
Αἰτ.	τούς	ἀργυροῦς	τὰς	ἀργυραῖς	τὰ	ἀργυρᾶ

Π α ρ α τ ḥ ρ η σ i s . Τὰ τρικατάληκτα συνηρημένα ἐπίθετα εἰς -οῦς σχηματίζουν κανονικῶς τὸ θηλυκὸν εἰς -ῆς: κυανοῦς -κυανῆ, χαλκοῦς-χαλκῆ, διπλοῦς-διπλῆ.

“Οταν ὅμως πρό τῆς καταλήξεως -ο υ σ τοῦ ἀρσενικοῦ ὑπάρχη ε ḥ ρ τότε σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -ᾶς: κεραμοῦς - κεραμεᾶ, ἀργυροῦς-ἀργυρᾶ.

3) Συνηρημένα δικατάληκτα

‘Ενικός ἀριθμός

*Όνομ.	δ,	ἡ	εὔνους	τὸ	εὔνουν
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὔνου	τοῦ	εὔνου
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὔνῳ	τῷ	εὔνῳ
Αἰτ.	τὸν,	τὴν	εὔνουν	τὸ	εὔνουν

Πληθυντικός ἀριθμός

*Όνομ.	οἱ,	οἱ	ε ḥ ν ο i	τὰ	ε ḥ ν ο α
Γεν.		τῶν -	εὔνων	τῶν	εὔνων
Δοτ.	τοῖς,	τοῖς	εὔνοις	τοῖς	εὔνοις
Αἰτ.	τούς,	τὰς	εὔνους	τὰ	ε ḥ ν ο α

Δι ατάληκτα συνηρημένα ἐπίθετα εἰς -οῦς είναι σύνθετα ἐπίθετα, μὲ δεύτερον συνθετικὸν τὰς λέξεις: νοῦς, πλοῦς, ροῦς, χροῦς: ὁ, ἡ κακόνους, τὸ κακόνου· ὁ, ἡ εὔπλους, τὸ εὔπλουν· ὁ, ἡ ἄχρους, τὸ ἄχρουν.

ΣΗΜ. Τὰ πολλαπλασιαστικὰ ἀριθμητικὰ εἰς -πλοῦς είναι τρικατάληκτα καὶ κλίνονται κατὰ τὸ συνηρημένον ἐπίθετον ὁ χρυσοῦς, ἡ χρυσή, τὸ -οῦν, διπλοῦς-ῆ-οῦν.

Παρατηρήσεις

1. Ἡ κατάληξις -ο α τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ οὐδετέρου τῶν δικασταλήκτων συνηρημένων εἰς -οῦς, μένει ἀσυναίρετος: τὰ ἄχροα, τὰ εύπλοα, τὰ εὔνοα.

2. Ἡ κατάληξις -οι τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ, ἀν καὶ προέρχεται ἐκ συναιρέσεως, θεωρεῖται βραχεῖα ὡς πρὸς τὸν τονισμόν: οἱ εὖνοι, (ὅπως οἱ κῆποι).

B) Τριτόκλητα

I) Φωνηεντόληκτα τρικατάληκτα

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ὁ	πλατὺς	ἡ	πλατεῖα	τὸ	πλατύ
Δεν.	τοῦ	πλατέος	τῆς	πλατείος	τοῦ	πλατέος
Δοτ.	τῷ	πλατεῖ	τῇ	πλατεία	τῷ	πλατύ
Αἰτ.	τὸν	πλατύν	τὴν	πλατείαν	τὸ	πλατύ
Κλητ.	ῶ	πλατύ	ῶ	πλατεία	ῶ	πλατύ
Όνομ.	ἡμισυς		ἡ	ἡμίσεια	τὸ	ἡμισυ
Γεν.	τοῦ	ἡμίσεος	τῆς	ἡμίσειας	τοῦ	ἡμίσεος
Δοτ.	τῷ	ἡμίσει	τῇ	ἡμίσεια	τῷ	ἡμίσει
Αἰτ.	τὸν	ἡμισυν	τὴν	ἡμίσειαν	τὸ	ἡμισυ
Κλητ.	ῶ	ἡμισυ	ῶ	ἡμίσεια	ῶ	ἡμισυ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οἱ	πλαστεῖς	αἱ	πλαστεῖαι	τὰ	πλαστέα
Γεν.	τῶν	πλαστέων	τῶν	πλαστειῶν	τῶν	πλαστέων
Δοτ.	τοῖς	πλαστέσι	ταῖς	πλαστείσι	τοῖς	πλαστέσι
Αἰτ.	τούς	πλαστεῖς	τὰς	πλαστείας	τὰ	πλαστέα
Κλητ.	ῶ	πλαστεῖς	ῶ	πλαστεῖαι	ῶ	πλαστέα
Όνομ.	οἱ	ἡμίσεις	αἱ	ἡμίσειαι	τὰ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)
Γεν.	τῶν	ἡμίσεων	τῶν	ἡμίσειῶν	τῶν	ἡμίσεων
Δοτ.	τοῖς	ἡμίσεσι	τοῖς	ἡμίσεισι	τοῖς	ἡμίσεσι
Αἰτ.	τούς	ἡμίσεις	τὰς	ἡμίσειας	τὰ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)
Κλητ.	ῶ	ἡμίσεις	ῶ	ἡμίσειαι	ῶ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε 15

1. Τὰ εἰς -υς τριτόκλιτα ἐπίθετα εἶναι τὰ περισσότερα δξύτονα (βαθύς, βαρύς, εύρυς, ταχύς, δξὺς κ.τ.λ.): βαρύτονα δὲ εἶναι (= ὅσα δὲν τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης) μόνον τὸ ήμισυς καὶ θῆλυς (θηλ. θήλεια, οὐδ. θῆλυ). Τὸ θηλυκὸν αὔτῶν σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα, τὸ ὄποιον λήγει εἰς -ε, μὲ τὴν κατάληξιν -ια: βαρὲ + ια = βαρεῖα.

2. Τὸ α τῆς καταλήξεως τῶν θηλυκῶν τούτων, τῶν ὄποιων τὸ ἀρσενικὸν εἶναι τριτόκλιτον, εἶναι βραχὺ καὶ ἐπομένως περισπῶνται: ὁ ταχύς-ἡ ταχεῖα, ὁ πλαστὺς-ἡ πλαστεῖα, ἐνῷ ή ὡραία ἔχει τὸ α μακρόν, διότι τὸ ἀρσενικὸν εἶναι δευτερόκλιτον.

3. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τῶν θηλυκῶν, τῶν ὄποιων τὸ ἀρσενικὸν εἶναι τριτόκλιτον, τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά π.χ. τῶν πλαστειῶν, τῶν δξειῶν, (ὅπως τῶν θαλασσῶν), ὀλλὰ αἱ ἀγιαι-τῶν ἀγίων, αἱ δίκαιαι-τῶν δικαίων, διότι τὸ ἀρσενικόν των εἶναι δευτερόκλιτον.

4. Τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν εἰς -ε ος (γενική) γράφονται πάντοτε μὲ διμικρόν π.χ. τοῦ βαθέος (βαθύς), τοῦ ταχέος (ταχύς), τοῦ γλυκέος (γλυκύς), ὥστι ὅπως τὰ οὐσιαστικά εἰς -υς, -ις καὶ -ε υς (πῆχυς-πήχεως, πόλις-πόλεως, βασιλεὺς-βασιλέως).

*Α σ κ η σ 15

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα, ὅσα ἐπίθετα ὑπάρχουν εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τριῶν γενῶν.

2) Φωνηεντόληκτα δικατάληκτα

Κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν κλίνονται καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα εἰς -υς (γεν. -υος ἢ -εος) σύνθετα, μὲ δεύτερον συνθετικὸν ὄνομα φωνηεντόληκτον, τὸ ὄποιον λήγει εἰς -υς (γεν.-υος ἢ -εως), π.χ.

*Ενικὸς ἀριθμὸς

³ Όνομ.	ό,	ή	εύβοτρυς	τὸ	εύβοτρυ
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εύβότρυ-ος	τοῦ	εύβότρυ-ος
Δοτ.	τῶ,	τῇ	εύβότρυ-ϊ	τῶ	εύβότρυ-ϊ
Αἰτ.	τόν,	τὴν	εύβοτρυ-ν	τό	εύβοτρυ
³ Όνομ.	οί,	αἱ	εύβότρυ-ες	τὰ	εύβότρυ-α
Γεν.	τῶν		εύβοτρύ-ων	τῶν	εύβοτρύ-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εύβότρυ-σι	τοῖς	εύβότρυ-σι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	εύβότρυ-ας	τὰ	εύβότρυ-α

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	ό,	ή	δίπηχυ-ς	τό	δίπηχυ
Γεν.	τοῦ,	τῆς	διπήχε-ος	τοῦ	διπήχε-ος
Δοτ.	τῷ,	τῇ	διπήχει	τῷ	διπήχει
Αἰτ.	τόν,	τὴν	δίπηχυ-ν	τό	δίπηχυ
Όνομ.	οἱ,	αἱ	διπήχεις	τὰ	διπήχεα (καὶ διπήχη)
Γεν.	τῶν			διπήχεων	
Αἰτ.	τοῖς,	ταῖς	διπήχεοι	τοῖς	διπήχεσι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	διπήχεις	τὰ	διπήχεα (καὶ διπήχη)

3) Συμφωνόληκτα

α) Ἀφωνόληκτα

1. Τρικατάληκτα:

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ό	χαρίεις	ή	χαρίεσσα	τὸ	χαρίεν
Γεν.	τοῦ	χαρίεντ-ος	τῆς	χαρίεσσης	τοῦ	χαρίεντ-ος
Δοτ.	τῷ	χαρίεντ-ι	τῇ	χαρίεσση	τῷ	χαρίεντ-ι
Αἰτ.	τόν	χαρίεντ-α	τὴν	χαρίεσσαν	τό	χαρίεν
Κλητ.	ῶ	χαρίεν	ῶ	χαρίεσσα	ῶ	χαρίεν
Όνομ.	ἄπας		ἡ	ἄπασα	τὸ	ἄπαν
Γεν.	τοῦ	ἄπαντ-ος	τῆς	ἄπαστης	τοῦ	ἄπαντ-ος
Δοτ.	τῷ	ἄπαντ-ι	τῇ	ἄπαστη	τῷ	ἄπαντ-ι
Αἰτ.	τόν	ἄπαντ-α	τὴν	ἄπασαν	τό	ἄπαν
Κλητ.	ῶ	ἄπας	ῶ	ἄπασα	ῶ	ἄπαν

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	χαρίεντ-ες	αἱ	χαρίεσσαι	τὰ	χαρίεντ-α
Γεν.	τῶν	χαρίεντ-ων	τῶν	χαρίεσσῶν	τῶν	χαρίεντ-ων
Δοτ.	τοῖς	χαρίε-σι	ταῖς	χαριέσσαις	τοῖς	χαρίε-σι
Αἰτ.	τούς	χαρίεντ-ας	τὰς	χαριέσσας	τὰ	χαρίεντ-α
Κλητ.	ῶ	χαρίεντ-ες	ῶ	χαριέσσαι	ῶ	χαρίεντ-α
Όνομ.	οἱ	ἄπαντ-ες	αἱ	ἄπασαι	τὰ	ἄπαντ-α
Γεν.	τῶν	ἄπαντ-ων	τῶν	ἄπασῶν	τῶν	ἄπαντ-ων
Δοτ.	τοῖς	ἄπασ-σι	ταῖς	ἄπασαις	τοῖς	ἄπασ-σι
Αἰτ.	τούς	ἄπαντ-ας	τὰς	ἄπασας	τὰ	ἄπαντ-ας
Κλητ.	ῶ	ἄπαντ-ες	ῶ	ἄπασαι	ῶ	ἄπαντ-ας

ΣΗΜ. Κατὰ τὸ ἄπας κλίνεται καὶ τὸ ἐπίθετον πᾶς, πᾶσα, πᾶν (παντός, παντί, πάντες, πάντων).

Κατὰ τὸ ἐπίθετον χαρίεις, κλίνονται καὶ τὰ ἐπίθετα ἀστερόεις (ἀστερόεσσα, ἀστερόεν), ιχθύοεις, ύλήεις, φωνήεις (φωνήεσσα, φωνήνεν).

Παρατήρησις. Η δοτική πληθυντική καὶ τὸ θηλυκὸν τῶν ὀνομάτων τούτων σχηματίζονται ἀπό θέμα εἰς -ετ: (τοῖς φωνήετ-σι=) φωνήεσι, (ή φωνήετ-ια=) φωνήεσσα.

2. Δικατάληκτα.

Ταῦτα είναι σύνθετα μὲ δεύτερον συνθετικὸν ὄνομα οὐσιαστικὸν τριτόκλιτον ἀφωνόληκτον. Τὰ ἐπίθετα αὗτὰ κλίνονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὅπως καὶ τὸ δεύτερον συνθετικόν των, π.χ. ὁ, ἡ εὔελπις, τὸ εὔελπι-τοῦ, τῆς εὐέλπιδος-τόν, τὴν εὔελπιν κτλ.-οῖ, αἱ εὐέλπιδες, τῶν εὐέλπιδων κτλ.

‘Ο, ἡ δίπους, τὸ δίπουν -τοῦ, τῆς δίποδος, τῷ τῇ δίποδι, τόν, τὴν δίποδα κτλ. οἱ, αἱ δίποδες, τὰ δίποδα, τῶν διπόδων, τοῖς δίποσι κτλ.

3. Μονοκατάληκτα:

Ταῦτα είναι ἀπλᾶ ἢ σύνθετα, π.χ. ὁ, ἡ βλάξ -τοῦ, τῆς βλακὸς κ.τ.λ. ὁ, ἡ ἄρπαξ -τοῦ, τῆς ἄρπαγος κ.τ.λ.

ὁ, ἡ πένης -τοῦ, τῆς πένητος, κ.τ.λ. ὁ, ἡ φυγὰς -τοῦ, τῆς φυγάδος κλπ.

β) Ἐνρινόληκτα καὶ ύγροληκτα

1. Τρικατάληκτα:

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ὅ	μέλας	ἡ	μέλαινα	τὸ	μέλαν
Γεν.	τοῦ	μέλαν-ος	τῆς	μελαίνης	τοῦ	μέλαν-ος
Δοτ.	τῷ	μέλαν-ι	τῇ	μελαίνῃ	τῷ	μέλαν-ι
Αἰτ.	τὸν	μέλανα	τὴν	μέλαιναν	τό	μέλαν
Κλητ.	ῷ	μέλαν	ῷ	μέλαινα	ῷ	μέλαν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οἱ	μέλαν-ες	αἱ	μέλαιναι	τὰ	μέλαν-α
Γεν.	τῶν	μέλαν-ῶν	τῶν	μελαινῶν	τῶν	μελάν-ῶν
Δοτ.	τοῖς	μέλαν-σι	ταῖς	μελαίναις	τοῖς	μέλαν-σι
Αἰτ.	τοὺς	μέλαν-ας	τὰς	μελαίνας	τὰ	μέλαν-α
Κλητ.	ῷ	μέλαν-ες	ῷ	μέλαιναι	ῷ	μέλαν-α

Κατὰ τὸ μέλας κλίνεται καὶ τὸ ἐπίθετον τὰλας (τάλαινα, τάλαν).

Παρατήσεις

1. Τὸ θηλυκὸν τῶν (τριτοκλίτων τρικαταλήκτων) ἐπιθέτων τούτων τελειώνει πάντοτε εἰς α βραχύ: ταχύς, ταχεῖα-πᾶς, πᾶσσα-φωνήεις, φωνήεσσα-μέλας, μέλαινα.

2. Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης: τῶν ταχεῖῶν, πασῶν, μελαινῶν κτλ.

2. Δικατάληκτα:

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ό,	ή	εύδαιμων	τὸ	εύδαιμον
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εύδαιμον-ος	τοῦ	εύδαιμονος
Δοτ.	τῶ,	τῇ	εύδαιμον-ι	τῷ	εύδαιμονι
Αἰτ.	τόν,	τὴν	εύδαιμον-α	τῷ	εύδαιμον
Κλητ.	ώ				
Όνομ.	ό,	ή	σώφρων	τὸ	σῶφρον
Γεν.	τοῦ,	τῆς	σώφρον-ος	τοῦ	σῶφρον-ος
Δοτ.	τῶ,	τῇ	σώφρον-ι	τῷ	σῶφρον-ι
Αἰτ.	τόν,	τὴν	σώφρον-α	τῷ	σῶφρον
Κλητ.	ώ			σῶφρον	

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οί,	αἱ	εύδαιμον-εις	τὰ	εύδαιμον-α
Γεν.		τῶν	εύδαιμόν-ων	τῶν	εύδαιμόν-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εύδαιμο-σι	τοῖς	εύδαιμο-σι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	εύδαιμονας	τὰ	εύδαιμον-α
Κλητ.	ώ		εύδαιμον-εις	ώ	εύδαιμον-α
Όνομ.	οἱ,	αἱ	σώφρον-εις	τὰ	σώφρον-α
Γεν.		τῶν	σωφρόνων	τῶν	σωφρόν-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	σώφρο-σι	τοῖς	σώφρο-σι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	σώφρον-ας	τὰ	σώφρον-α
Κλητ.	ώ		σώφρον-εις	ώ	σώφρον-α

Π α ρ α τ Η ρ ή σ ε 15

1. Τὰ ἐνρινόληκτα καὶ ὑδρόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα, σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἔνικοῦ πάντοτε δόμοιαν μὲ τὸ θέμα: ὡς μέλαν· ἐάν δὲ εἶναι διπλόθεμα, δόμοιαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα: ὡς μέλαν· (ὅ ἐλεήμων, τὸ ἐλεῆμον), ὡς ἐλεῆμον· (ὅ ναήμων, τὸ νοῆμον), ὡς νοῆμον· (ὅ ἄρρην, ἄρρενος), ὡς ὅρρεν.

2. Ἀπὸ τὰ σύνθετα εἰς -ων τὰ περισσότερα ἀναβιβάζουν τὸν τόνον εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἔνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ τόνον εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ οὐδετέρου· π.χ. (ό, ή εὔγνωμων), ὡς εὔγνωμον, τὸ εὔγνωμον· (ό, ή εύσχήμων), ὡς εύσχημον, τὸ εύσχημον· ὅλλα (ό, ή ἀμνήμων), ὡς ἀμνήμον, τὸ ἀμνῆμον· (ό, ή μεγαλόφρων), ὡς μεγαλόφρον, τὸ μεγαλόφρον.

ΣΗΜ. Ἐνρινόληκτα καὶ ὑγρόληκτα τριτόκλιτα, ἐπίθετα εἶναι ἐπίσης μονοκατάληκτα ἐπίθετα ἀπλᾶ ή σύνθετα, μὲ δεύτερον συνθετικὸν ὄνομα οὐσιαστικὸν τριτόκλιτον ἐνρινόληκτον ή ὑγρόληκτον, π.χ.

ό, ή μάκαρ-τοῦ, τῆς μάκαρος κτλ.

ό, ή μακρόχειρ-τοῦ, τῆς μακρόχειρος κτλ.

γ) Σιγμόληκτα

Τὰ σιγμόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα εἶναι ὅλα δικατά-
λη κτα, διπλόθεμα εἰς -ης τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ εἰς
-εις τὸ οὐδέτερον εἶναι δὲ τὰ περισσότερα σύνθετα, μὲ δεύτερον
συνθετικὸν ὄνομα οὐδέτερον σιγμόληκτον εἰς -ος ἢ ρῆμα· π.χ.
ὅ, ἢ ὑγιής, τὸ ὑγιές ὅ, ἢ εὐγενής, τὸ εὐγενές, (εὖ + γένος).
ὅ, ἢ πλήρης, τὸ πλήρες ὅ ἢ εύσεβης, τὸ εύσεβες (εὖ + σέβομαι).

*Ενικὸς ἀριθμὸς

'Ονομ.	ὅ,	ἡ	εὐγενής	τὸ	εὐγενὲς
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὐγενοῦς	τοῦ	εὐγενοῦς
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὐγενεῖ	τῷ	εὐγενεῖ
Αἰτ.	τόν,	τὴν	εὐγενῆ	τὸ	εὐγενὲς
Κλητ.		ῶ	εὐγενὲς		
'Ονομ.	ὅ,	ἡ	συνήθης	τὸ	σύνηθες
Γεν.	τοῦ,	τῆς	συνήθους	τοῦ	συνήθους
Δοτ.	τῷ,	τῇ	συνήθει	τῷ	συνήθει
Αἰτ.	τόν,	τὴν	συνήθη	τὸ	συνήθες
Κλητ.		ῶ	συνήθες		
'Ονομ.	ὅ,	ἡ	ἐπιμελῆς	τὸ	ἐπιμελές
Γεν.	τοῦ,	τῆς	ἐπιμελοῦς	τοῦ	ἐπιμελοῦς
Δοτ.	τῷ,	τῇ	ἐπιμελεῖ	τῷ	ἐπιμελεῖ
Αἰτ.	τόν,	τὴν	ἐπιμελῆ	τὸ	ἐπιμελές
Κλητ.		ῶ	ἐπιμελές		

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

'Ονομ.	οἱ,	αἱ	εὐγενεῖς	τὰ	εὐγενῆ
Γεν.		τῶν	εὐγενῶν	τῶν	εὐγενῶν
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εὐγενέσι	τοῖς	εὐγενέσι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	εὐγενεῖς	τὰ	εὐγενῆ
Κλητ.		ῶ	εὐγενεῖς	ῶ	εὐγενῆ
'Ονομ.	οἱ,	αἱ	συνήθεις	τὰ	συνήθη
Γεν.		τῶν	συνήθων	τῶν	συνήθων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	συνήθεσι	τοῖς	συνήθεσι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	συνήθεις	τὰ	συνήθη
Κλητ.		ῶ	συνήθεις	ῶ	συνήθη
'Ονομ.	οἱ,	αἱ	ἐπιμελεῖς	τὰ	ἐπιμελῆ
Γεν.		τῶν	ἐπιμελῶν	τῶν	ἐπιμελῶν
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	ἐπιμελέσι	τοῖς	ἐπιμελέσι
Αἰτ.	τούς,	τὰς	ἐπιμελεῖς	τὰ	ἐπιμελῆ
Κλητ.		ῶ	ἐπιμελεῖς	ῶ	ἐπιμελῆ

Π α ρ α τ η ρ ἡ σ ε i s

1. Τὰ εἰς -ης, -εις σιγμόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα σχηματίζουν

ἀπὸ τὸ ἴσχυρὸν θέμα μόνον τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους.

2. Σχηματίζουν τὴν μὲν κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους δύοισαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα, τὴν δὲ αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ δύοισαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ π.χ. (ὅ, ἡ εὐγενής), ὥ εὐγενές- (οἱ αἱ εὐγενεῖς) τούς, τὰς εὐγενεῖς.

3. Τὰ βαρύτονα (= ὅσα δὲν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν) εἰς τὴν ἑνικήν κλητικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ θηλυκοῦ καὶ εἰς τὴν ἑνικήν ὀνομαστικὴν (αἵτιατικὴν καὶ κλητικὴν) τοῦ οὐδετέρου ἀναβιβάζουν τὸν τόνον· εἰς δὲ τὴν γενικὴν πληθυντικὴν παντὸς γένους τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν, παρὰ τὸν κανόνα, ὁ ὄποιος λέγει, ὅτι ἡ συλλαβή, ποὺ προέρχεται ἐκ συναιρέσεως κανονικῶς τονίζεται, ἔὰν πρὸ τῆς συναιρέσεως ἐτονίζετο ἡ μία ἐκ τῶν δύο συλλαβῶν, ποὺ συντηρέθησαν (τιμάομεν = τιμῶμεν· ἀλλὰ ἔθνεα = ἔθνη, γέλας = γέλα). π.χ. ὁ, ἡ συνήθης, ὥ σύνηθες, τὸ σύνηθες—ὅ, ἡ αὐτάρκης, ὥ αύταρκες, τὸ αὐτάρκες-οἱ, αἱ πλήρεις, τὰ πλήρη, τῶν πλήρων (οἵχι πληρῶν), ἔκ τοῦ πληρεσ-ων, πληρέων = πλήρων) οἱ, αἱ εὔμεγέθεις, τὰ εὔμεγέθη, τῶν εὔμεγέθων, (ἐκ τοῦ: εὔμεγεθέσ-ων, εὔμεγεθέ-ων = εὔμεγέθων).

ΣΗΜ. "Οσα σύνθετα λήγουν εἰς -ώ δης, -ώλης καὶ -ήρης, τονίζονται κανονικῶς εἰς τὴν ἑνικήν κλητικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ καὶ εἰς τὸ οὐδετέρον" π.χ. εὐώδης, ὥ εὐώδες, τὸ εὐώδες· ἔξωλης, ὥ ἔξωλες· ἕιφήρης, ὥ ἕιφήρες, τὸ ἕιφήρες.

Γενικὴ παρατήρησις

Τὰ ἐπίθετα συμφωνοῦν μὲ τὰ ούσιαστικά, τὰ ὄποια συνοδεύουν, κατὰ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτῶσιν· π.χ. ἡ ταχεῖα κάμηλος, οἱ εἴλικρινεῖς φίλοι, τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα.

*Α σκηνήσις 1η.

Γράψε κατάλληλα ἐπίθετα εἰς τὰ κάτωθι ούσιαστικά:
...μαθητής,...στρατιώται,...χώρα,... χωρῶν,... οἰκίας (γεν. ἐν.) ...θαλάσσας,... κέρδη,... ἔθνεσι,... κράτει,... Ιππεῖα,... βασιλεῦσι... μελίσσας.

*Α σκηνήσις 2α.

Νὰ κλίνης εἰς τὴν γεν. καὶ δοτικὴν καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ὅσα ἐπίθετα ὑπάρχουν εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα.

·Ανώμαλα ἐπίθετα

Τὰ συνηθέστερα ἀνώμαλα ἐπίθετα είναι: ὁ πολὺς—ἡ πολλὴ—τὸ πολύ, ὁ μέγας—ἡ μεγάλη—τὸ μέγα καὶ ὁ πρᾶος—ἡ πραεῖα τὸ πρᾶον· κλίνονται δὲ ὡς ἔξης:

'Ενικόδες ἀριθμός

'Ονομ.	δ	πιολύς	ή	πιολή	τὸ	πιολυ
Γεν.	τοῦ	πιολοῦ	τῆς	πιολῆς	τοῦ	πιολοῦ
Δοτ.	τῷ	πιολᾶ	τῇ	πιολᾶ	τῷ	πιολᾶ
Αἰτ.	τὸν	πιολὺν	τὴν	πιολῆν	τὸ	πιολὺν
Κλητ.	ῶ	πιολὺ	ῶ	πιολῆ	ῶ	πιολὺ
'Ονομ.	δ	μέγας	ή	μεγάλη	τὸ	μέγα
Γεν.	τοῦ	μεγάλου	τῆς	μεγάλης	τοῦ	μεγάλου
Δοτ.	τῷ	μεγάλῳ	τῇ	μεγάλῃ	τῷ	μεγάλῳ
Αἰτ.	τὸν	μέγαν	τὴν	μεγάλην	τὸ	μέγα
Κλητ.	ῶ	μέγα	ῶ	μεγάλη	ῶ	μέγα
		ή μεγάλε				
'Ονομ.	ό	πρᾶος	ή	πραεῖσ	τὸ	πρᾶον
Γεν.	τοῦ	πράου	τῆς	πραεῖσ	τοῦ	πράου
Δοτ.	τῷ	πράω	τῇ	πραείσ	τῷ	πράω
Αἰτ.	τὸν	πρᾶον	τὴν	πραεῖαν	τὸ	πρᾶον
Κλητ.	ῶ	πρᾶε	ῶ	πραεῖα	ῶ	πρᾶον

Πληθυντικός ἀριθμός

'Ονομ.	οἱ	πιολοὶ	αἱ	πιολοῖ	τὰ	πιολλὰ
Γεν.	τῶν	πιολλῶν	τῶν	πιολλῶν	τῶν	πιολλῶν
Δοτ.	τοῖς	πιολλοῖς	ταῖς	πιολλαῖς	τοῖς	πιολλοῖς
Αἰτ.	τούς	πιολλούς	τάς	πιολλάς	τὰ	πιολλὰ
Κλητ.	ῶ	πιολλοί	ῶ	πιολλοῖ	ῶ	πιολλὰ
'Ονομ.	οἱ	μεγάλοι	αἱ	μεγάλαι	τὰ	μεγάλα
Γεν.	τῶν	μεγάλων	τῶν	μεγάλων	τῶν	μεγάλων
Δοτ.	τοῖς	μεγάλοις	ταῖς	μεγάλαις	τοῖς	μεγάλοις
Αἰτ.	τούς	μεγάλους	τάς	μεγάλας	τὰ	μεγάλα
Κλητ.	ῶ	μεγάλοι	ῶ	μεγάλαι	ῶ	μεγάλα
'Ονομ.	οἱ	πρᾶοι	αἱ	πραεῖαι	τὰ	πραέα
Γεν.	τῶν	πράων	τῶν	πραεῖων	τῶν	πραέων
Δοτ.	τοῖς	πράοις	ταῖς	πραείσαις	τοῖς	πραέσι
Αἰτ.	τούς	πράους	τάς	πραεῖας	τὰ	πραέα
Κλητ.	ῶ	πρᾶοι	ῶ	πραεῖαι	ῶ	πραέα

Παρατηρήσεις: 1. Τὸ ἐπίθετον π ο λ ὑ ἡ γράφεται μὲν ἐν λ εἰς ὅσας πτώσεις ἔχει υ, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας μὲν δύο λλ· π.χ. πολύς, πολλή, πολλά.

2. Τὸ ἐπίθετον π ο λ ὑ σχηματίζει τὴν ὄνομ. αἵτ. καὶ κλητ. τοῦ ἑνικοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου ἀπὸ τὸ θέμα π ο λ υ- καὶ κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὸ θέμα π ο λ λ ο.

3. Τὸ ἐπίθετον μέγας ἐπίσης σχηματίζει τὴν ὄνομ. αἵτ. καὶ κλητ. τοῦ ἑνικοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου ἀπὸ τὸ θέμα

με γ α- καὶ κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὸ θέμα με γ α λ ο.

4. Τὸ ἀρσενικὸν τοῦ π ρ ἡ ος κλίνεται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν καὶ τὸ οὐδέτερον εἰς μὲν τὸν ἑνικὸν κατὰ τὴν β', εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν γ' κλίσιν.

5. Τὸ θηλυκὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιθέτων κλίνεται κατὰ τὴν α' κλίσιν.

*Α σκηνις 1η.

Συμπλήρωσε τὰς λέξεις στὸ παρακάτω γύμνασμα: Πολ—άνθρωποι ἔργά—ζονται πολ—μακράν τῆς κατοικίας των. Διὰ τοῦτο καθ' ἕκαστην πρωίαν σηκώνονται πολ—ἐνωρίς καὶ ἀναμένουν ἐπὶ πολ—ῷραν μέσον συγκοινωνίας.

*Α σκηνις 2α.

Ἐτοίμασε φράσεις, μὲ τοὺς παρακάτω τύπους: πολύς, πολλά, πολλή, πολύ, πολλοί, πολλαί.

Βαθμοὶ ἐπιθέτων

«Αἱ Ἀθῆναι βέβαια εἶναι μία με γ ἀλη πόλις καὶ πολύανθρωπος. Ἐὰν ὅμως συγκρίνω μεν τὰς Ἀθήνας μὲ τὸ Λονδίνον εύρισκομεν, ὅτι τὸ Λονδίνον εἶναι με γ α λ υ τέρα καὶ πολυναθρωπος πόλις.

Ἡ Νέα Υόρκη ὅμως εἶναι ἡ με γίστη ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κόσμου καὶ πολυναθρωποτάτη.

Ἐπίσης ἡ Ρουμανία εἶναι πλούσια εἰς παραγωγὴν πετρελαίου· ἡ Ρωσία ὅμως ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ρουμανίαν εἶναι πλούσιωτέρα, αἱ δὲ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἶναι πλούσιωτάτη χώρα εἰς παραγωγὴν πετρελαίου.»

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ ἐπίθετα με γ ἀλη, πολυναθρωπος καὶ πλούσια φανερώνουν μίαν ἴδιότητα ἀπλῶς ποὺ ἔχουν τὰ οὐσιαστικὰ πόλις καὶ χώρα.

Τὰ ἐπίθετα με γ ἀλ υ τέρα, πολυναθρωπος, πλούσια φανερώνουν ἴδιότητα αὐτὴν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας.

Καὶ τέλος τὰ ἐπίθετα με γίστη, πολυναθρωπος οτάτη, καὶ πλούσιωτάτη φανερώνουν ὅτι τὰ οὐσιαστικὰ πόλις καὶ χώρα ἔχουν τὴν ἴδιότητα αὐτὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἡ ύπερτατον βαθμόν

Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ τῆς ποιότητος ἡ ἴδιότητος ποὺ φανερώνουν τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων.

Οι βαθμοί αὐτοὶ εἶναι τρεῖς, ὡς βλέπομεν.

“Οταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ἀπλῶς μίαν ἰδιότητα τοῦ οὐσι-
αστικοῦ λέγομεν, ὅτι εἶναι εἰς τὸν θετικὸν βαθμόν (πλού-
σιος ἀνθρωπος, πλουσία χώρα, πλούσιον χωρίον· μεγάλος κῆ-
πος, μεγάλη πόλις, μεγάλο δάσος).

“Οταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μίαν ἰδιό-
τητα εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἐν συγκρίσει
πρὸς ὅλα τὰ ὅμοιειδῆ τῇ καὶ ἀπολύτως, λέγομεν, ὅτι εἶναι εἰς
τὸν συγκριτικὸν βαθμόν (πλουσιώτερος ἀνθρωπος,
πλουσιωτέρα χώρα, πλουσιώτερον χωρίον· ἐνδοξότερος τῆρας,
ἐνδοξότερα μάχη, ἐνδοξότερον ἔθνος).

“Οταν τέλος τὸ ἐπίθετον φανερώνῃ, ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει
μίαν ἰδιότητα εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν, λέγομεν, ὅτι
εἶναι εἰς τὸν ὑπερθετικὸν βαθμόν (πλουσιωτάτης ἀν-
θρωπος, πλουσιωτάτη νῆσος, πλουσιωτάτον χωρίον· ὠραιό-
τατος τόπος, ὠραιοτάτη ἔπαιλις, ὠραιότατον τοπίον).

“Ωστε οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων εἶναι τρεῖς: θετικός, συγ-
κριτικός, ὑπερθετικός.

‘Ο συγκριτικὸς καὶ ὑπερθετικὸς βαθμὸς λέγονται μὲν λέξιν
παραθετικὰ τῶν ἐπιθέτων.

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Υπερθετικὸς
νέος	θέμα	νεώτερος
σοφὸς	»	σοφώτερος
ἀγαθὸς	»	ἀγαθώτερος
ἱερὸς	»	ἱερώτερος
ώραῖος	»	ώραιοτέρος
γενναῖος	»	γενναιότερος
ἀδύνατος	»	ἀδυνάτερος
ξηρὸς	»	ξηρότερος
σκληρὸς	»	σκληρότερος
ἐνδοξός	»	ἐνδοξότερος
λεπτός	»	λεπτότερος
ἐντιμός	»	ἐντιμότερος
πρόθυμος	»	προθυμότερος
ἄγιος	»	ἄγιοτερος
εὔτυχής	»	εὔτυχέστερος
εὐγενής	»	εὐγενέστερος
όξυς	»	όξυτερος
εὐδαιμων	»	εὐδαιμονέστερος
ἀπλοῦς	»	ἀπλούστερος
βλαχός	»	βλακίστερος

Παρατηρήσεις εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν

Ἄπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα παρατηροῦμεν, πῶς σχηματίζονται οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων.

1. Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξιν -τερος διὰ τὸ ἀρσενικόν, -τερα διὰ τὸ θηλυκὸν καὶ -τερον διὰ τὸ οὐδέτερον.

2. Ὁ ύπερθετικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξιν -τατος, -τατη, -τατον.

ΣΗΜ. 1. α) Τὰ λήγοντα εἰς -ης ἐπίθετα σχηματίζουν τὸ παραθετικὰ εἰς -εστερος -εστατος (εὔγενής-εὐγενέστερος-εὐγενέστατος). Ὄμοιως δὲ σχηματίζουν καὶ τὰ εἰς -ων -ον (γεν., -ονος): π.χ. εὐδαιμων-εὐδαιμονέστερος-εὐδαιμονέστατος.

β) τὰ εἰς -νους σύνθετα συντηρημένα δευτερόκλιτα καὶ τὸ ἀ π λ ο ū s π.χ. εὔνους-εὔνουστερος-εὔνουστατος, ἀπλοῦς-ἀπλούστερος-ἀπλούστατος.

καὶ γ) τὰ ἄκρατος, πένης, ἔρωμένος (πενέστερος κ.τ.λ.).

2. Τὰ παραθετικὰ τῶν ἐπιθέτων λάλος καὶ βλάξ σχηματίζονται εἰς -ι σ τ ερος καὶ -ι σ τ α τος (λαλίστερος-τατος, βλακίστερος-τατος).

3. Τὰ παραθετικὰ τοῦ ἐπιθέτου ἴδιος σχηματίζεται εἰς -αιτερος-αίτατος (ἴδιαίτερος-ίδιαίτατος).

Αἱ καταλήξεις αὐτὰὶ λέγονται π α ρ α θ ε τ i κ a i καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων καὶ προστίθενται εἰς τὸ θέμα τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ (ἀρσενικοῦ γένους).

3. Τὰ ἐπίθετα ποὺ φανερώνουν ὑλην, χρόνον, μέτρον, καταγωγήν, τόπον, συγγένειαν ἢ κατάστασιν ἀμετάβλητον δὲν ἔχουν παραθετικά: π.χ. χρυσοῦς, βραδυνός, περυσινός, νεκρός, ἀθάνατος, πατρικός, οὐράνιος, σημερινός, ἵσος, σῶος.

4. Τὰ παραθετικὰ τῶν ἐπιθέτων κλίνονται καὶ εἰς τὰ τρία γένη ως ἐπίθετα τρικατάληκτα: π.χ. ώραιότερος, ώραιοτέρα, ώραιότερον-ώραιότατος, ώραιοτάτη, ώρσιότατον.

Π α ρ α τ η ρ ἡ σ ε i c s : 1. Ὁ χαρακτήρ ο τοῦ θέματος τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων μετὰ τὴν προσθήκην τῶν παραθετικῶν καταλήξεων εἰς αὐτὸν μένει ἀμετάβλητος, ἐὰν ἡ πρὸ αὐτοῦ συλλαβὴ εἶναι φύσει ἡ θέσει μακρά, εἰδεμὴ ἐκτείνεται εἰς ω.

ΣΗΜ. Φύσει μακρὰ συλλαβὴ λέγεται ἐκείνη ἡ ὅποια ἔχει μακρὸν φωνῆν η ω ἡ δίφθογγον θέσει δὲ μακρὰ λέγεται ἐκείνη ἡ ὅποια ἔχει μὲν βραχὺ φωνῆν ε-ο ἡ δίχροον (α, ι, υ) ἀλλ' εὐρίσκεται πρὸ δύο ἡ περισσοτέρων συμφώνων ἡ διπλοῦ (ζ, ξ, ψ): π.χ. σεμνός, θ. σεμνο-σεμνότερος· ἔνδοξος, θ. ἔνδοξο-ἔνδοξότερος.

2. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης εἶναι βραχύ (καὶ τὸ -ωτερος καὶ -ωτατος γράφεται μὲν ω) εἰς τὰ ἐπίθετα, ποὺ τελειώνουν εἰς τὰς καταλήξεις: —αθός, —ακός, —αλός, —ανός, —αρός,

—ατός, —ιος, —ικός, —ιλος, —ιμος, —ινὸς καὶ —υρός π.χ. ἀγαθώτερος, μαλακώτερος, δπαλώτερος, ικανώτερος, νεαρώτερος, δυνατώτερος, ἀγιώτερος, γενικώτερος, ποικιλώτερος, πενθιμώτερος, ἀληθινώτερος, γλαφυρώτερος.

3. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης ἔχουν μακρὸν τὰ ἐπίθετα: ἄκρατος, ἀκρίβος, ἀνισάρος, μιᾶρος, γρῦπος, ἴσχυρός, ἀλιτός, σιγαλός, σιμός, σπανός, τραϊνός, φλύάρος, ψιλός, (ἀκρατότερος, ἀκριβότερος, ἀνιαρότερος, ἴσχυρότερος κ.τ.λ.).

4. Ἐχουν ἐπίσης τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρὸν τὰ σύνθετα ἐκ τῶν: θυμός, κίνδυνος, κῦρος, λύπη, νίκη, τιμή, χυλός, χυμός καὶ ψυχή: π.χ. εὐθυμότερος, ἐπικινδυνότερος, ἐγκυρότερος, ἀλυπότερος, πολυνικότερος, ἐντιμότερος κ.τ.λ.

*Α σκησις 1η.

Σχημάτισε τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων: ἔπρος, πλαστύς, ὑγιής, χαρίεις, εἰλικρινής, νέος, ικανός, ἥσυχος, ἐντιμός, ἀγιος, ἄφρων, πεδινός, ἀπλούς, ἔνδοξος, εύσεβης, δίκαιος, ἐπιμελής.

*Α σκησις 2α.

Παρατήρησε τὸν συγκριτικὸν πίνακα τῶν βουνῶν καὶ γράψε τὰ ἐπίθετα μὲ τὰ παραθετικά των.

*Α σκησις 3η.

Γράψε φράσεις μὲ τὰ παραθετικὰ τῶν παρακάτω ἐπιθέτων: ἐπιμελής, σεμνός, ὑψηλός, πτωχός, λευκός, σοφός, ἀγιος.

·Ανώμαλα παραθετικά

Πολλὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά των ἀνωμάλως, εἶναι δὲ αὐτὰ τὰ ἔξης:

καλὸς	καλύτερος	—κάλλιστος
κακός	—χειρότερος	κάκιστος καὶ χείριστος
ἀγαθός	—ἀγαθώτερος	—ἀγαθώτατος καὶ
»	—βελτίων	—βέλτιστος ἢ ἄριστος
πολύς	—πλειότερος ἢ περισσότερος—πλεῖστος	
ὅλιγος	—δλιγώτερος ἢ ἐλάσσων—δλιγίστος ἢ ἐλάχιστος	
μέγας	—μεγαλύτερος	—μέγιστος
μικρός	—μικρότερος	—μικρότατος καὶ ἐλάχιστος
αἰσχρός	—αἰσχρότερος	—αἰσχρότατος καὶ αἰσχιστος
ταχύς	—ταχύτερος	—ταχύτατος καὶ τάχιστος
φίλος	—φίλτερος	—φίλτατος

ΣΗΜ. Τὸ ἐπίθετον ὑψηλὸς ἔχει ὑπερθετικὸν ψιστος ὁ ὕψιστος (=διθεός). τῶν συγκριτικῶν ἐπιθέτων ἐπικρατέστερος, μεταγενέστερος, προγενέστερος καὶ προτιμότερος δὲν ὑπάρχει οτερος, προγενέστερος καὶ προτιμότερος.

Παραθετικά ἀπὸ ἐπιρρήματα καὶ προθέσεις

Παραθετικά ἐπίθετα σχηματίζονται καὶ ἀπὸ μερικὰ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις μὲ τοπικὴν σημασίαν ὡς ἔξῆς:

ἄνω	—ἀνώτερος	—ἀνώτατος
κάτω	—κατώτερος	—κατώτατος
ἄπω	—ἄπιστερος	—ἄπιστατος
ἔνδον	—ἐνδότερος	—ἐνδότατος
ἔξω	—ἔξωτερος	—ἔξωτατος
ἔσω	—ἔσωτερος	—ἔσωτατος
ἔγγυς	—ἔγγύτερος	—ἔγγυτατος
πλησίον	—πλησιέστερος	—πλησιέστατος
πρὸ	—πρότερος	—πρῶτος
ύπερ	—ύπερτερος	—ύπερτατος
ὕστερον		—ὕστατος.

ΣΗΜ. Τὰ παραθετικὰ τῶν ἐπιθέτων ἑκάτερα τοῦ μονολεκτικοῦ τύπου, ποὺ εἶδομεν μέχρι τώρα, δύνανται νὰ σχηματίζωνται καὶ περιφραστικά, δηλ. μὲ δύο ἢ περισσοτέρας λέξεις.

Ο μὲν συγκριτικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὸ ἐπίρρημα μὲ ἀλλον ἢ περισσὸν σότερον καὶ τὸ θετικὸν τοῦ ἐπιθέτου, δὲ δὲ ὑπερθετικὸς μὲ τὸ ἐπίρρημα μάλιστα, πάρα πολὺ καὶ τὸ θετικὸν τοῦ ἐπιθέτου π.χ. εὐγενής, περισσότερον εὐγενής ἢ μᾶλλον εὐγενής—πάρα πολὺ εὐγενής.

Περιφραστικῶς κυρίως σχηματίζονται τὰ παραθετικά.

- 1) μετοχῶν π.χ. ἡλικιωμένος—μᾶλλον ἡλικιωμένος—λίσιν ἡλικιωμένος.
- 2) ἐπιθέτων μονοκαταλήκτων π.χ. βλάξ—μᾶλλον βλάξ—λίσιν βλάξ.
- καὶ 3) οὐσικοτικῶν μὲ ἐπιθετικὴν σημασίαν π.χ. πλεονέκτης—μᾶλλον πλεονέκτης—λίσιν πλεονέκτης.

Παραθετικὰ ἐπιρρημάτων

Παραθετικὰ σχηματίζουν καὶ πλεῖστα ἐπιρρήματα, κυρίως δύσα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα καὶ δύσα ἔχουν τοπικὴν σημασίαν.

α) "Οσα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα: αὐτὰ σχηματίζονται εἰς τὸν θετικὸν βαθμὸν ἢ ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ οὐδετέρου ἢ ἀπὸ τὴν γεν. τοῦ πληθ. διὰ τροπῆς τοῦ ν εἰς c.

Π.χ. πολύ, ὀλίγον, καλῶς, εὐγενῶς, δριστικῶς, βεβαίως, εὐχαρίστως κ.ἄ. Αὐτὰ τὰ ἐπιρρήματα σχηματίζουν τὸν ουγκριτικὸν βαθμὸν μὲ τὴν αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ συγκριτικοῦ ἐπιθέτου, τὸν δὲ ὑπερθετικὸν μὲ τὴν αἰτ. τοῦ πληθ. τοῦ οὐδετέρου τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐπιθέτου π.χ.

(πολὺς)	πλειότερον ἢ πλέον ἢ περισσότερον — πλεῖστα
(δλίγος)	δλίγον δλιγώτερον ἐλάχιστα, δλίγιστα
(σαφής)	σαφῶς σαφέστερον σαφέστατα
(ἀπλούς)	ἀπλῶς ἀπλούστερον ἀπλούστατα
(καλός)	καλῶς καλύτερον κάλλιστα, ἄριστα
(δίκαιος)	δικαίως δικαιότερον δικαιότατα

β) Τοπικά ἐπιρρήματα σχηματίζουν τὰ παραθετικά των συν- ήθως μὲ τὰς καταλήξεις:	—τέρω —τάτω ἢ τερον—τατα π.χ. ἄνω —ἀνωτέρω —ἀνωτάτω κάτω —κατωτέρω —κατωτάτω πέρα —περαίτέρω — ἔνδον —ἐνδότερον —ἐνδότατα ἔγγυς —ἐγγύτερον —ἐγγύτατα	

Τὰ παραθετικὰ εἰς τὴν δημοτικὴν

Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν πολλὰ παραθετικὰ σχηματίζονται ὅπως καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσαν, μὲ τὴν προσθήκην δηλαδὴ τῶν καταλήξεων —τερος καὶ —τατος.

Συνήθως ὅμως τὰ παραθετικὰ εἰς τὴν δημοτικὴν σχηματίζονται περιφραστικῶς· π.χ. παχύς—πιὸ παχύς—πάρα πολὺ παχύς ἢ ό πιὸ παχύς, καλός—πιὸ καλός, πάρα πολὺ καλός ἢ ό πιὸ καλός.

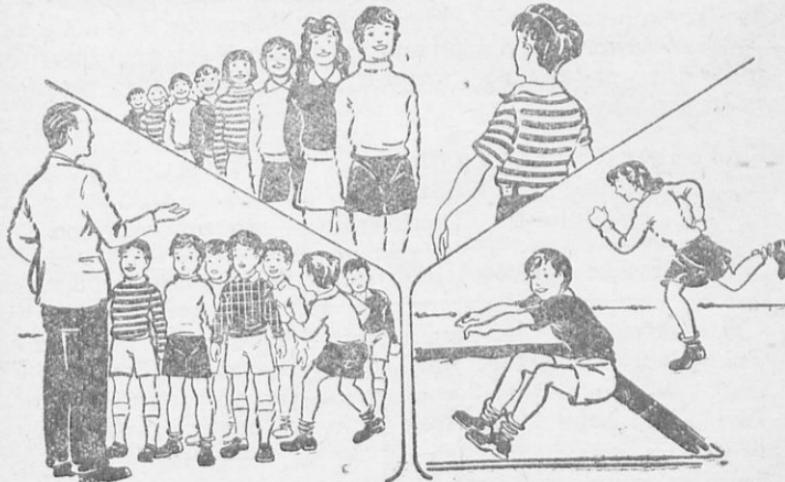
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

1. 'Ο Παῦλος παραγγέλλει εἰς τοὺς συμμάθητάς του: ἀριθμήσατε!

Οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦν: ἔν, δύο, τρία, τέσσερα, πέντε, ἔξι, ἔπτα, δέκτω κ.τ.λ.

2. 'Ο διδάσκαλος ἔδωσε τὸ παράγγελμα οἱ μαθηταὶ νὰ σχημα-

τίσουν τριάδας. Εἰς τὴν πρώτην τριάδα πρῶτος δεξιὰ εἶναι ὁ Πέτρος, δεύτερος ὁ Σπύρος καὶ τρίτος ὁ Κώστας.

3. Οἱ Ἀντώνης πηδᾶ ἄλμα ἀπλοῦν, ἢ δὲ Ἐλένη ἄλμα τριπλοῦν.

Αἱ λέξεις ἔν, δύο τρία, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τριάδες, ἀπλοῦς, τριπλοῦς κ.τ.λ. φανερώνουν ώρισμένον ἀριθμὸν οὐσιαστικῶν καὶ ὀνομάζονται ἀριθμητικά.

Τὰ ἀριθμητικὰ εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) ἀριθμητικὰ ἐπίθετα, β) ἀριθμητικὰ οὐσιαστικὰ καὶ γ) ἀριθμητικὰ ἐπίθετα.

A') Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα διαιροῦνται εἰς ἔξι κατηγορίας: εἰς ἀπόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά καὶ διανεμητικά.

α) Ἀριθμητικὰ ἀπόλυτα

Εἰς ἄνθρωπος. Αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους εἶναι τέσσαρες. Ἡ ἑβδομάς ἔχει ἐπτά ημέρας. Τὸ ἔτος περιλαμβάνει δώδεκα μῆνας.

Τὰ ἀριθμητικὰ εῖς, τέοαρες, ἐπτά, δώδεκα, φανερώνουν ἀπολύτως ώρισμένον πλῆθος ἀντικειμένων, διὰ τὰ ὅποια γίνεται λόγος.

Τὰ ἀριθμητικά, τὰ ὅποια φανερώνουν ἀπλῶς ώρισμένον πλῆθος ἀντικειμένων (δηλ. οὐσιαστικῶν), λέγονται ἀπόλυτα.

Μὲ τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν πόσοι; πόσαι; πόσα; (εἷς, δύο, τρεῖς, τέσσαρες, πέντε κ.τ.λ.).

Κλίσις τῶν ἀριθμητικῶν εῖς, τρεῖς, τέσσαρες.

Πτώσεις	εῖς—μία—én				τρεῖς—τρία		τέσσαρες—τέσσαρα	
	'Ενικὸς ἀριθμός				Πληθ. ἀριθ.		Πληθυνικὸς ἀριθμὸς	
'Ον.	εῖς	μία	én	én	τρία	τρία	τέσσαρες	τέσσαρα
Γεν.	énōς	μιᾶς	énōs	énōs	τριῶν	τριῶν	τέσσαρων	τέσσαρων
Δοτ.	énī	μιᾶ	énī	énī	τριοῖ	τριοῖ	τέσσαρσι	τέσσαρσι
Αἰτ.	énα	μίαν	én	én	τρεῖς	τρία	τέσσαρας	τέσσαρα
Κλητ.	—	—	—	—	—	—	—	—

Παρατηρήσεις: 1. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ εἰς, τρεῖς καὶ τέσσαρες κλίνονται. Τὸ εἷς καὶ τὸ ἐν εἷς τὸν ἑνικὸν ὡς τριτόκλιτα ἐπίθετα, καὶ τὸ μία εἰς τὸν ἑνικὸν ὡς πρωτόκλιτον· τὰ δὲ τρεῖς καὶ τέσσαρες εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς δικατάληκτα ἐπίθετα (ἀρσ. καὶ θηλ. τρεῖς, τέσσαρες, οὐδ. τρία, τέσσαρα). Ἀπὸ τὰ διακόσια καὶ ἄνω μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα. Π.χ. πεντακόσιοι, τῶν πεντακοσίων, τοῖς πεντακοσίοις, τοὺς πεντακοσίους.

2. Τὰ ἀριθμητικὰ δύο (2) καὶ ἀπὸ τοῦ πέντε (5) μέχρι τοῦ ἑκατὸν ἐνενήκοντα ἐννέα (199) εἶναι ἄκλιτα.

3. "Ολα τὰ ἀριθμητικὰ καὶ τὰ παράγωγά των δασύνονται, πλὴν τοῦ ὅκτω, ἐν νέα καὶ εἴκοσι. Π.χ. εἷς, ἕν, ἔξ, ἑπτά, ἑκατόν, ἑκατομύριον κτλ.

4. Τὸ ἐν νέα ὡς ἀπλοῦν (εἰς τὰς μονάδας) γράφεται μὲν δύο νν· εἰς δὲ τὰ παράγωγά του μὲ ἔνα ν· π.χ. ἐν ατος, ἐν ενήκοντα, ἐν εακόσια.

Σημείωσις. Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἔχρησιμοποίουν ἀντὶ τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3 κτλ. τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαριθμοῦ, μὲ μίαν δξεῖσαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιά. Ἐχώριζον δὲ τὰ 24 γράμματα εἰς τρεῖς δμάδας, α-θ, ι-π, ρ-ω: μὲ τὰ γράμματα τῆς πρώτης δμάδος παρίστανον τὰς ἀπλᾶς μονάδας: α=1, β=2, γ=3, δ=4, ε=5· διὰ τὸν ἀριθ. 6 ἔχρησιμοποίουν τὸ ζ' (στίγμα) ἥ στ', ζ=7, η=8, θ=9.

Μὲ τὰ γράμματα τῆς δευτέρας δμάδος παρίστανον τὰς διεκάδας: ι=10, κ'=20, λ'=30, μ'=40, ν'=50, ξ'=60, ο'=70, π'=80· διὰ τὸν ἀριθ. 90 ἔχρησιμοποίουν τὸ σημεῖον ζ' (κόππα).

Μὲ τὰ γράμματα τῆς τρίτης δμάδος παρίστανον τὰς ἑκατοντάδας: ρ'=100, σ'=200, τ'=300, υ'=400, φ'=500, χ'=600, ψ'=700, ω'=800· διὰ τὸν ἀριθ. 900 ἔχρησιμοποίουν τὸ σημεῖον ζ' (σαμπη).

Διὰ τὰς χιλιάδας ἔχρησιμοποίουν τὰ ίδια στοιχεῖα ὅλλα μὲ τὴν δξεῖσαν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερά: α=1.000, β=2.000, γ=3.000 κλπ. ,αωκα'=1921, αχιβ'=1912, αχιμ'=1949.

β) Τακτικὰ ἀριθμητικά

"Ο Πέτρος ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ πήδημα, ὁ Δῆμος δεύτερος καὶ ὁ Φάνης τρίτος. Ό Μάιος εἶναι πέμπτος μήν τοῦ ἔτους καὶ ὁ Ἰούλιος ἔβδομος.

Τὰ ἀριθμητικὰ πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, πέμπτος, ἔβδομος κτλ. φανερώνουν τὴν τάξιν ἢ τὴν σειράν, ποὺ ἔχουν μεταξύ ὅλλων, καὶ λέγονται τακτικὰ ἀριθμητικά.

Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ τελειώνουν εἰς -τος ἢ -ος καὶ ἀπὸ τὸ εἶκοσι καὶ ἄνω εἰς -στὸς (εἰκοστός, τριακοστός πρῶτος).

Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως. Π.χ. τέταρτος-τετάρτη-τέταρτον.

ΠΙΝΑΣ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Αριθμοί	Απόλυτα	Τακτικά
1 α'	εἷς, μία, ἐν	πρῶτος, -η, -ον
2 β'	δύο	δεύτερος, -α, -ον
3 γ'	τρεῖς, τρία	τρίτος, -η, -ον
4 δ'	τέσσερες, τέσσαρα	τέταρτος, -τη, τον
5 ε'	πέντε	πέμπτος, -η, -ον
6 ζ'	ἕξ	ἕκτος, -η, -ον
7 ιζ'	έπτα	έβδομος, -η, -ον
8 η'	όκτω	ογδοος, -η, -ον
9 θ'	ἐννέα	ἐνατος, -η, -ον
10 ι'	δέκα	δέκατος, -η, -ον
11 ια'	ἐνδεκα	ἐνδέκατος, -η, -ον
12 ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος, -η, -ον
13 ιγ'	δέκα τρία	δέκατος τρίτος, -η, -ον
14 ιδ'	δέκα τέσσαρα	δέκατος τέταρτος, -η, -ον
15 ιε'	δέκα πέντε	δέκατος πέμπτος, -η, -ον
16 ιις'	δέκα ἕξ	δέκατος ἕκτος, -η, -ον
17 ιιζ'	δέκα ἔπτα	δέκατος ἔβδομος, -η, -ον
18 ιη'	δέκα ὀκτώ	δέκατος ογδοος, -η, -ον
19 ιθ'	δέκα ἐννέα	δέκατος ἐνατος, -η, -ον
20 κ'	εἴκοσι	είκοστός, -ή, -ὸν
30 λ'	τριάκοντα	τριακοστός, -ή, -ὸν
40 μ'	τεσσαράκοντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ὸν
50 ν'	πεντήκοντα	πεντηκοστός, -ή, -ὸν
60 ξ'	έξηκοντα	έξηκοστός, -ή, -ὸν
70 ο'	έβδομήκοντα	έβδομηκοστός, -ή, -ὸν
80 π'	ογδοήκοντα	ογδοηκοστός, -ή, -ὸν
90 η'	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ὸν
100 ρ'	έκατὸν	έκατοστός, -ή, -ὸν
200 σ'	διακόσιοι, -αι, -α	διακοσιοστός, -ή, -ὸν
300 τ'	τριακόσιοι, -αι, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ὸν
400 υ'	τετρακόσιοι, -αι, -α	τετρακοσιοστός, -ή, -ὸν
500 φ'	πεντακόσιοι, -αι, -α	πεντακοσιοστός, -ή, -ὸν
600 χ'	έξακόσιοι, -αι, -α	έξακοσιοστός, -ή, -ὸν
700 ψ'	έπτακόσιοι, -αι, -α	έπτακοσιοστός, -ή, -ὸν
800 ω'	όκτακόσιοι, -αι, -α	όκτακοσιοστός, -ή, -ὸν
900 ρ'	ἐνεακόσιοι, -αι, -α	ἐνεακοσιοστός, -ή, -ὸν
1.000 α	χίλιοι, -αι, -α	χιλιοστός, -ή, -ὸν
2.000 β	δισχιλιοι, -αι, -α	δισχιλιοστός, -ή, -ὸν
3.000 γ	τρισχιλιοι, -αι, -α	τρισχιλιοστός, -ή, -ὸν
4.000 δ	τετρασχιλιοι, -αι, -α	τετρασχιλιοστός, -ή, -ὸν
5.000 ε	πεντακισχιλιοι, -αι, -α	πεντακισχιλιοστός, -ή, -ὸν
1.0.000 ι	μύριοι, -αι, -α	μυριοστός, -ή, -ὸν
2.0.000 κ	δισμύριοι, -αι, -α	δισμυριοστός, -ή, -ὸν

γ) Χρονικά ἀριθμητικά

Χρονικά ἀριθμητικά λέγονται ἑκεῖνα, τὰ δποῖα φανερώνουν τὸν ἀριθμὸν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν δποίαν συμβαίνει κάτι τι ἀφοῦ ἥρχισε τοῦτο προηγουμένως. Σχηματίζονται δὲ ἀπὸ τὸ θέμα τῶν τακτικῶν, ἀφοῦ προστεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ κατάληξις -αῖος. Π.χ. (τρίτος) τριταῖος, (τέταρτος) τεταῖος πυρετός δηλ. τὴν τρίτην ἡ τετάρτην ἡμέραν· ἐβδομαδιαῖον πρόγραμμα ἔργασίας κτλ.

Τὰ χρονικά ἀριθμητικά κλίνονται ως τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως.

δ) Πολλαπλασιαστικά

Οἱ μαθηταὶ προπονοῦνται εἰς τὸ τριπλοῦν ἀλμα (=τὸ ἀλμα, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 ἀπλᾶ ἀλματα). Ο Τάκης ἔδεσεν εἰς τὸν δετόν του διπλῆν κλωστήν (=ἡ κλωστή, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 κλωστάς).

Πολλαπλασιαστικά λέγονται τὰ ἀριθμητικά, ποὺ φανερώνουν ἀπὸ πόσα ὅμοια μέρη ἀποτελεῖται κάτι τι: σχηματίζονται δὲ ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -πλοῦς, -πλῆ, -πλοῦν.

Σημείωσις. Τὸ πολλαπλασιαστικὸν τοῦ εἷς εἶναι ἀπλοῦς, τοῦ διπλοῦς, τοῦ τρεῖς τριπλοῦς τοιουτοτρόπως ἔχομεν: πενταπλοῦς, -η, -οῦν, δεκαπλοῦς, -η, -οῦν, ἑκατονταπλοῦς, -η, -οῦν κ.τ.λ.

Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά κλίνονται ὅπως τὰ συνηρημένα ὀνόματα τῆς β' κλίσεως.

ε) Ἀναλογικά

Τὸ μερίδιόν σου εἶναι διπλάσιον τοῦ ἴδιοῦ μου. Ἡ ἐσοδεία τοῦ ἑλαίου προβλέπεται δι' ἐφέτος τετραπλασία τῆς περυσινῆς.

Τὰ ἀριθμητικὰ διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, τετραπλάσιος κτλ. φανερώνουν πόσας φοράς ἔνα πρᾶγμα εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ἔνα ὅλο ὅμοιον. Τὰ ἀριθμητικὰ αὐτὰ λέγονται ἀναλογικά.

Καὶ τὰ ἀναλογικά σχηματίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -πλάσιον κλίνονται δὲ ως δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

Σ ΗΜ. 1η. Τὸ εἰς δὲν ἔχει ἀναλογικόν.

2. Εἰς τὰ ἀριθμητικὰ δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ φράσεις ἐκφερομένας μὲ τὰς προθέσεις : ἀνά, κατά, ἀπό :

Ἄριθμήσατε ἀνὰ τρεῖς, ἀνὰ τέσσαρες, ἀνὰ πέντε, κατὰ τριάδας, ἀπό δέκα κ.ο.κ.

Ταῦτα ἔχουν ἔννοιαν διανομῆς.

B') Ἀριθμητικὰ οὐσιαστικὰ

Οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν σχηματίζουν δυάδας, τριάδας, τετράδας. Μία δωδεκάς μανδήλια.

Τὰ ἀριθμητικὰ οὐσιαστικὰ φανερώνουν ἀφηρημένην οὐσιαστικὴν ποσότητα καὶ σχηματίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -ας γεν. -άδος.

Τὸ οὐσιαστικὸν τοῦ εἰς εἶναι μονάς, γεν. μονάδος. Τοιουτορόπως λέγομεν: δυάς, τριάς, πεντάς, ἐκατοντάς κτλ.

Τὰ ἀριθμητικὰ οὐσιαστικὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ καὶ κλίνονται κατὰ τὰ ὀδούτοφωνόληκτα τριτόκλιτα.

Γ') Ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα

Ἐμελέτησα τετράκις τὴν ἴστορίαν· ἔγραψα τρίς τὴν γραφήν μου καὶ δὶς τὴν γεωγραφίαν μου.

Τὰ ἀριθμητικὰ αὐτά, δίς, τρίς, τετράκις κτλ. τὰ ὅποια φανερώνουν πόσας φοράς ἐπαναλαμβάνεται κάτι τι εἶναι ἐπιρρήματα. Σχηματίζονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -κις η -άκις (ἐπτά) ἐπτάκις, (δέκα) δεκάκις, (πέντε) πεντάκις κτλ.

ΣΗΜ. 1. Εἶναι ὅλα ἄκλιτα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἐπιρρήματα.

2. Τὸ ἐπίρρημα τοῦ εἰς εἶναι ἀπαξ, (=μίαν φοράν), τοῦ δύο, δις (=δύο φοράς) τοῦ τρεῖς τρίς (=τρεις φοράς).

Γενικαὶ ὄρθογραφικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀριθμητικὰ

1. "Ολα τὰ ἀριθμητικὰ ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν δασύνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄκτω, ἐννέα καὶ εἴκοσι καὶ τὰ παράγα τῶν (ὅγδοος, ἔνατος, εἴκοστός, ἔνενήκοντα κτλ.).

2. Τὸ εἰς ὡς ἀπλοῦν περισπᾶται· σύνθετον δὲ ὀξύνεται.
(Π.χ. οὐδείς, καθείς, κανείς).

3. Τὸ τέσσαρα γράφεται μὲ δύο σσ.

4. Τὸ ἐννέα γράφεται μὲ δύο νν, ἀλλὰ τὰ παράγωγά του
μὲ ἓνα.

5. Τὰ εἰς -άς γεν. -άδος οὐσιαστικὰ ἀριθμητικὰ ἔχουν τὸ
α βραχύ· π.χ. τριάδος, πεντάδος, ἑκατοντάδος.

6. Ἡ κατάληξις -ά κις τῶν ἀριθμητικῶν ποσοτικῶν ἐπιρ-
ρημάτων γράφεται μὲ ι· π.χ. πεντάκις, ἑξάκις, δεκάκις. Τὰ ἀπλᾶ
δίς, τρίς ἐπίσης μὲ ι· τὸ ἄπαξ δασύνεται.

*Α σκηνή σις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ἀριθμητικά: εῖς, μία, ἔν, τέσσαρες, τέσσαρα, χίλιοι ἐπτα-
κόσιοι δέκα τρεῖς, διακόσιοι δύο.

*Α σκηνή σις 2α.

Νὰ κλίνης εἰς τὰ 3 γένη τὰ πολλαπλασιαστικὰ διπλοῦς καὶ δεκαπλοῦς·

*Α σκηνή σις 3η.

Γράψε τὸ ἀπόλυτον, τακτικόν, πολλαπλασιαστικόν, ἀναλογικόν, οὐσια-
στικὸν καὶ ἐπίρρημα τῶν ἑξῆς ἀριθμῶν:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 21, 15, 18, 20, 30, 40, 50, 60, 100, 200, 300,
400, 500, 1.000, 2.000, 5.000, 10.000.

*Α σκηνή σις 4η.

Γράψε μὲ ψηφία τοῦ ἀλφαβήτου τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:
6 7, 9, 19, 23, 25, 137, 246, 392, 930, 938, 999, 1204, 1821, 1912, 1913
1922, 1940, 1941, 1949, 1950.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Αντωνυμίαι

Λόγοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

- «...ἄφετε τὰ παιδία νὰ ἔλθουν πρὸς Ἐ μέ». «...ἀγάπατε ἀλλα λόγους: ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθρους ὑμῶν». «...πίετε ἔξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα Μού». «...εἴς ἔξ ὑμῶν θὰ Μὲ παραδώσῃ». «...Ἐγὼ εἰμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, η ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». «...Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...». «...Ἐγὼ εἰμαι ἡ ἀμπελός, σεῖς τὰ κλήματα καὶ δι Πατέρι μού ὁ γεωργός». «...ἀγάπα τὸν πλησίον σου, ως σε αυτόν». «...τίς εἶναι δι πλησίον;» «...τίς εἶναι δι πλησίον;»
 Ἐγώ (δι Χριστός)... σεῖς (οἵ μαθηταί).
 Τίς; (ἄνθρωπος). Πίετε ἔξ αὐτοῦ (τοῦ ποτηρίου).
 Αἱ λέξεις ἐγώ, σεῖς, τίς, αὐτοῦ ἐτέθησαν εἰς τὸν λόγον ἀντὶ τῶν δονομάτων: Χριστός, μαθηταί, ἄνθρωπος, ποτηρίου κ.τ.λ. καὶ λέγονται ἀντωνυμίαι.
 Ἀντωνυμίαι λέγονται αἱ λέξεις, αἱ διποιαὶ τίθενται ἀντωνυμίαι.
 Ἐχουν διαφόρους σημασίας καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν

των ἔχουν διαφόρους ὀνομασίας καὶ εἶναι ἐννέα εἰδῶν: προσωπικαὶ, δεικτικαὶ, ὁριστικὴ—ἐπαναληπτικὴ, κτητικαὶ, αὐτοπαθεῖς, ἀλληλοπαθεῖς, ἐρωτηματικαὶ, ἀόριστοι καὶ ἀναφορικαὶ.

α) Προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι

Ἐγώ γράφω, σὺ μελετᾷς, αὐτὸς παίζει.

Αἱ λέξεις ἐγώ, σύ, αὐτὸς λέγονται προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι, διότι φανερώνουν τὰ πρόσωπα τῆς ὁμιλίας.

Τὰ πρόσωπα εἰς τὸν λόγον (όμιλίαι) εἶναι τρία: πρῶτον, δεύτερον, ἐκεῖνο εἰς τὸν ὄποιον ὅμιλον λογοῦμεν καὶ τρίτον, ἐκεῖνο διὰ τὸ ὄποιον ὅμιλον.

“Ἄστε τὰ πρόσωπα εἶναι τρία: πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον.

Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι κλίνονται ὡς ἔξης:

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πρῶτον πρόσωπον Δεύτερον πρόσωπον Τρίτον πρόσωπον

Όνομ.	ἐγώ	σύ	αὐτὸς
Γεν.	ἐμοῦ ἢ μοῦ	σοῦ	αὐτοῦ
Δοτ.	ἐμοὶ ἢ μοὶ (=εἰς ἐμὲ)	σοὶ (=εἰς ἐσὲ)	αὐτῷ
Αἰτ.	ἐμὲ ἢ μὲ	σὲ	αὐτὸν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	ἡμεῖς (=ἐμεῖς)	ὑμεῖς (=σεῖς)	αὐτοὶ
Γεν.	ἡμῶν	ὑμῶν	αὐτῶν
Δοτ.	ἡμῖν (εἰς ἡμᾶς)	ὑμῖν (=εἰς σᾶς)	αὐτοῖς
Αἰτ.	ἡμᾶς	ὑμᾶς (=σᾶς)	αὐτούς

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ ἀντωνυμίαι δὲν ἔχουν κλητικὴν οὕτε ἀρθρὸν λαμβάνουν, παρὰ δοσάκις ἔχουν σημασίαν ἐπιθέτου.

2. Τὸ α' καὶ β' πρόσωπον ἐγώ καὶ σὺ εἶναι τὸ ἕδιον καὶ διὰ τὰ τρία γένη εἰς τὸν ἑνικὸν καὶ πληθ. ἀριθμόν.

3. Οἱ πληθυντικοὶ τοῦ α' προσώπου γράφεται μὲν η, τοῦ δὲ δευτέρου μὲν υ καὶ δ α σύνοντα.

4. Τὸ τρίτον πρόσωπον ἔχει τρία γένη (αὐτὸς-ἡ-ὅ) καὶ κλίνεται ὡς τρικατάληπτον ἐπίθετον.

5. Ἡ ἀντωνυμία αὐτὸς-ή-ὅ ἀποκόπτει πολλάκις τὴν συλλαβὴν αυ-. Τότε προκύπτουν οἱ τύποι τοῦ, τόν, τῇς, τὴν, τό, τούς, τάς, τός, οἱ ὄποιοι ὅταν εύρισκωνται

πρὸν ἀπὸ ὀνόματα εἶναι ἡρθρα, ἀντωνυμίαι δὲ ὅταν εὑρίσκωνται μετὰ τὰ ὀνόματα ἢ συνοδεύουν ρήματα π.χ. τοῦ διδασκάλου (δρθρον), τὸν διδάσκαλόν του (ἀντωνυμία), τοῦ εἶπε (ἀντωνυμία).

ΣΗΜ. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν εἶναι ἐγκλιτικαὶ λέξεις.

*Ασκησις

Νὰ εὔρῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 φράσεις μὲ προσωπικὰς ἀντωνυμίας καὶ νὰ τὰς γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου.

6) Δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι

Οὗτος εἶναι ὁ πατήρ μου· ἐκεῖνη τῇ οἰκίᾳ μου.

Αἱ ἀντωνυμίαι οὗτος, ἐκεῖνη, χρησιμεύουν, νὰ δείξωμεν ἐν πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα καὶ ὀνομάζονται δεικτικαὶ.

Αἱ συνηθέστεραι δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι:

1) οὗτος, αὕτη, τοῦτο (διὰ τὰ πλησίον), ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο (διὰ τὰ μακρὰν) πρόσωπα ἢ πράγματα ἐπίσης καὶ ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό· π.χ. οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ἐκεῖνη ἡ οἰκία, αὐτὸς τὸ δένδρον.

2) τόσος, τόση, τόσον, τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτον, διὰ νὰ δείξωμεν μέγεθος καὶ ποσόν· π.χ. τόσος θόρυβος, τόση κακοκαιρία, τόσον πλήθος.

3) τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον, διὰ νὰ δείξωμεν ποιόν· π.χ. τοιοῦτοι ἄνδρες (γενναῖοι, καλοί κ.ἄ.).

Ἐκ τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν ἡ αὐτός, ἡ ἐκεῖνος καὶ ἡ τόσος κλίνονται ως τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ἐπίθετα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ὁνομ. καὶ αἱ τοῦ ἔνικοῦ τῶν οὐδετέρων τῆς αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος σχηματίζονται χωρὶς ν.

π.χ. αὐτὸς	—αὐτή	—αὐτό
ἐκεῖνος	—ἐκείνη	—ἐκεῖνο
τόσος	—τόση	—τόσον

Ἡ ἀντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο, κλίνεται ως ἔξης:

Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄν. οὗτος αὕτη	τοῦτο
Γεν. τούτου ταύτης	τούτου
Δοτ. τούτῳ ταύτῃ	τούτῳ
Αἴτ. τοῦτον ταύτην	τοῦτο
	οὗτοι αὗται ταῦτα
	τούτων τούτων τούτων
	τούτοις ταύταις ταῦτα
	τούτους ταύτας ταῦτα

‘Ομοίως κλίνεται καὶ ἡ ἀντων. τοσοῦτος, τοσαύτη,
τοσοῦτον καὶ τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον.

Σημείωσις. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν εἶναι συνήθης καὶ ἡ ἀντωνυμία δὲ ε., ἥ δε, τό δε, σύνθετος ἀπὸ τὸ ἄρθρον δ., ἡ, τὸ καὶ τὸ μάριον δέ. Κατὰ τὴν κλίσιν τῆς κλίνεται τὸ πρῶτον μέρος μόνον, τὸ ἄρθρον, τὸ δὲ μόριον μένει ἀκλιτόν· π.χ. ὅδε, τοῦδε, τῷδε, τόνδε, οἵδε, τῶνδε, τοῖσδε, τοῦσδε, ἥδε, τῆσδε τῇδε κ.τ.λ. ‘Ομοίως καὶ ἡ τοσσόδε, τοσήσδε, τοσόνδε. Εἰς τὴν ὀμιλουμένην συναντᾶται ὁ τύπος τοῦ δεῖπνος· π.χ. λέγομεν: ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἔξῆς...

*Ασκησις 1η.

Νὰ γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου 5 φράσεις ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα, που νὰ περιέχουν δεικτικάς ἀντωνυμίας.

*Ασκησις 2α.

Νὰ κλίνης τὰ ἔξῆς: οὗτος ὁ ἀνήρ, αὕτη ἡ θάλασσα, ἐκεῖνο τὸ ἔθνος.

6. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειρίζομεθα συνήθως τοὺς μονοσυλλάβους τύπους τῶν προσωπ. ἀντων. καὶ μάλιστα τοῦ γ' προσώπου αὐτός, μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς συλλαβῆς αὐτοῦ π.χ. τοῦ εἴπα, τὸν εἶδα κ.ἄ. Ἐπίσης μεταχειρίζομεθα ἀντὶ τοῦ ἑγώ, σύ, αὐτὸς τό: ἐλόγοι μου, ἐλόγου σου, ἐλόγου του.

γ) Ὁριστικὴ—ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία

Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων (=ό ἱδιος ὁ βασιλεὺς).

‘Ο διδάσκαλος ἐκάλεσε τὸν Δημήτριον καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν (τὸν Δημήτριον) ὅτι...

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα μὲ τὴν ἀντωνυμίαν αὐτὸς δρίζεται τι ἀπὸ ἄλλα ὅμοια, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ὁ ριστική.

Εἰς τὸ δεύτερον μὲ αὐτὴν ἐπαναλαμβάνομεν κάτι καὶ λέγεται: ἐπαναληπτική.

Παρατηρήσεις: 1. ‘Η ἀντωνυμία αὐτός, ως εἰδομεν, λαμβάνεται ως προσωπική, δεικτική, ὁ ριστική καὶ ἐπαναληπτική. πολλάκις ἐκφέρεται καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου (ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτό) καὶ σημαίνει ὁ ἱδιος· π.χ. τὴν αὐτὴν ὥραν ἔρχεται =τὴν ἱδίαν ὥραν.

2. ‘Ως ὁριστικὴ ἀντωνυμία χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ ἐπίθετα: ἱδιος, ἱδία, ἱδιον καὶ μόνος, μόνη, μόνον χωρὶς ἄρθρον καὶ μὲ τὴν γεν. τῶν προσωπ. ἀντων. κατόπιν αὐτοῦ· π.χ. μόνος μου, (σου, του) μόνη μου, (σου, της), μόνον μου, (σου, του), μόνοι μας, (σας, των) κ.τ.λ.

3. ‘Ως ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία συνήθως χρησιμοποιοῦνται οἱ τύποι τῆς αὐτὸς -αὐτή-αὐτὸς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς συλλαβῆς αὐτοῦ καὶ εἰς ὅλας τὰς πτώσεις πλὴν τῆς ὀνομαστικῆς· π.χ. τὸν εἰδοποίησα χθὲς καὶ θὰ τὸν εἰδοποιήσω πάλιν.

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 φράσεις, ποὺ νὰ περιέχουν ὄριστικήν—ἐπαναληπτικήν ἀντωνυμίαν.

3) Κτητικαὶ ἀντωνυμίαι

‘Ο πατήρ μου, ὁ πατήρ σου καὶ ἡ μήτηρ του χθὲς
ἥλθον εἰς τὴν ἔορτὴν τοῦ σχολείου μας.

‘Ο ἐμὸς πατήρ καὶ ἡ σὴ μήτηρ εἰναι ἀδελφοί.

Αἱ λέξεις μου, σου, του, μας, ἐμός, σὴ εἰναι κτητικαὶ ἀντωνυμίαι. Αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι φανερώνουν ἐν ᾧ πολλὰ πρόσωπα, εἰς τὰ δύοια δινήκει τι.

‘Ἄς κτητικὴ ἀντωνυμία λαμβάνεται ἡ γενικὴ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν· μου, σου, του, της, μας, σας, των π.χ.

τὸ βιβλίον μου, σου, του, της	(ἔνα κτῆμα-εἰς ὁ κτήτωρ)
ἡ οἰκία μας, σας, των	(ἔνα κτῆμα-πολλοὶ κτήτορες)
τὰ βιβλία μου, σου, του, της	(πολλὰ κτήματα-εἰς ὁ κτήτωρ)
αἱ οἰκίαι μας, σας, των	(πολλὰ κτήματα-πολλοὶ κτήτορες)

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τύπων ἔχομεν καὶ τοὺς ἔξης:

α) διὰ τὸ πρῶτον πρόσωπον·

ἐμός, ἐμή, ἐμὸν ἢ	{ ἐπὶ ἐνὸς
ἰδικός μου, ιδική μου, ιδικόν μου	} κτήτορος
ἡ μέτερος, ἡ μετέρα, ἡ μέτερον ἢ	{ ἐπὶ πολλῶν
ἰδικός μας, ιδική μας, ιδικόν μας	} κτητόρων.

β) διὰ τὸ δεύτερον πρόσωπον·

σός, σή, σὸν ἢ	{ ἐπὶ ἐνὸς
ἰδικός σου, ιδική σου, ιδικόν σου	} κτήτορος
ύμέτερος, ύμετέρα, ύμέτερον ἢ	{ ἐπὶ πολλῶν
ἰδικός σας, ιδική σας, ιδικόν σας	} κτητόρων.

γ) διὰ τὸ τρίτον πρόσωπον·

ἰδικός του (της), ιδική του (της), ιδικόν του	{ (της) ἐπὶ ἐνὸς κτήτορος.
ἰδικός των, ιδική των, ιδικόν των,	{ ἐπὶ πολλῶν κτητόρων.

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ ἀντωνυμίαι ἐμός, ἐμή, ἐμόν, σός, σή, σὸν, ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον, ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον καὶ ιδικός, ιδική, ιδικόν κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα.

2. Αἱ ἀντωνυμίαι αὐταὶ εἰς τὸν πληθυντικὸν φανερώνουν

πάντοτε πολλὰ κτήματα· π.χ. τὰ ἐμὰ βιβλία—τὰ ἴδικά μας βιβλία.

3. Αἱ ἀντωνυμίαι: μου, σου, του κ.τ.λ. ἐγκλίνονται.

4. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειρίζόμεθα κυρίως τοὺς τύπους: μου, σου, του, μας, των κ.τ.λ. καθὼς καὶ τὴν ἴδικὸς χωρὶς τὸ ι· π.χ. δικός μου, δική σου, δικό του.

"Ασκησις 1.

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ μόδημά σου ὅσας φράσεις συναντήσῃς μὲ κτητικὰς ἀντωνυμίας καὶ νὰ καθορίσῃς πόσα κτήματα καὶ πόσους κτήτορας φανερώνουν τὸ καθένα.

"Ασκησις 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰ δύνοματα: ὁ ἐμὸς φίλος, τὸ σὸν βιβλίον, ἡ ἡμετέρα πόλις, τὸ ὑμέτερον σχολειον.

ε) Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι

Ἐκάστην πρωΐαν περιποιοῦμαι ἐμαυτὸν = τὸν ἐαυτόν μου.

Αἱ ἀντωνυμίαι, αἱ ὅποιαι φανερώνουν, ὅτι ἔνα πρόσωπο κάμνει μίαν ἐνέργειαν καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἴδιον λέγονται σύτοπαθεῖς.

Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι συνήθως σχηματίζονται ἀπὸ τὰς λέξεις ἐμαυτοῦ, ἐμαυτὸν μὲ τὸ ἄρθρον πρὸ αὐτῶν καὶ τὴν γενικὴν τῶν προσ. ἀντων. εὐθὺς κατόπιν αὐτῶν, κλίνονται δὲ μόνον εἰς τὴν γενικὴν καὶ αἰτιατικὴν (ἡ δοτικὴ σχηματίζεται μὲ τὴν πρόθεσιν εἰς καὶ τὴν αἰτιατικὴν).

α' πρόσωπον

β' πρόσωπον

γ' πρόσωπον

Ἐνικὸς

Όνομ. τοῦ ἑαυτοῦ μου
Alt. τὸν ἑαυτόν μου

τοῦ ἑαυτοῦ σου
τὸν ἑαυτόν σου

τοῦ ἑαυτοῦ του, της, του
τὸν ἑαυτόν του, της, του

Πληθυντικὸς

Όνομ. τοῦ ἑαυτοῦ μας
Alt. τὸν ἑαυτόν μας

τοῦ ἑαυτοῦ σας
τὸν ἑαυτόν σας

τοῦ ἑαυτοῦ των
τὸν ἑαυτόν των

Όνομ. τῶν ἑαυτῶν μας
Alt. τοὺς ἑαυτούς μας

τῶν ἑαυτῶν σας
τοὺς ἑαυτούς σας

τῶν ἑαυτῶν των
τοὺς ἑαυτούς των

Δοτική: εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ων, του, εἰς τὸν ἑαυτόν μας,
σας, των.

Εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν πολλάκις γίνεται χρῆσις καὶ τῶν αὐτοπαθῶν ἀντωνυμιῶν τῆς ἀρχαίας γλῶσσης, αἱ ὅποιαι κλίνονται ως ἔξης:

α' πρόσωπον

β' πρόσωπον

'Ενικός

	άρσ.	θηλ.	άρσ.	θηλ.
'Ονομ.	έμαυτοῦ	έμαυτῆς	σεαυτοῦ	(σαυτῆς)
Δοτ.	έμαυτῷ	έμαυτῇ	σεαυτῷ	(σαυτῇ)
Αἰτ.	έμαυτόν	έμαυτήν	σεαυτόν	(σαυτήν)

Πληθυντικός

	ήμῶν αὐτῶν		ήμῶν αὐτῶν
Δοτ.	ήμιν αὐτοῖς	ήμιν αὐταῖς	ήμιν αὐτοῖς
Αἰτ.	ήμᾶς αὐτούς	ήμᾶς αὐτάς	ήμᾶς αὐτούς

γ' πρόσωπον

'Ενικός

	άρσ.	θηλ.	ούδ.
Γεν.	έσαυτοῦ	έσαυτῆς	έσαυτοῦ
Δοτ.	έσαυτῷ	έσαυτῇ	έσαυτῷ
Αἰτ.	έσαυτόν	έσαυτήν	έσαυτό

Πληθυντικός

	έσαυτῶν	έσαυτῶν	έσαυτῶν
Δοτ.	έσαυτοῖς	έσαυταῖς	έσαυτοῖς
Αἰτ.	έσαυτούς	έσαυτάς	έσαυτά

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι εὑρίσκονται μόνον εἰς τὴν γεν. δοτ. αἰτ. (τὰς πλαγίας πτώσεις).

2. Αἱ ἀντωνυμίαι τοῦ α' καὶ β' προσώπου ἔχουν μόνον ἄρσ. καὶ θηλ. ή δὲ τοῦ τρίτου καὶ τὰ τρία γένη.

3. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειρίζομεθα τὸ ἐαυτός κάποτε δὲ καὶ τὸ ἐπίθετον ἴδιος, ἴδια, ἴδιον π.χ. ὁ ἴδιος ἐκτύπησε=ἐκτύπησε τὸν έσαυτόν του.

"Α σκησις

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ μάθημά σου ὅσας φράσεις συναντήστης νὰ ἔχουν αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίας.

στ) Ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι:

Ἄγαπάτε ἀλλήλους=ἄγαπάτε ό εἰς τὸν ἄλλον, εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ἡ λέξις ἀλλήλος είναι ἀλλήλη παθήσας ἀντωνυμία.

Αἱ ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι λαμβάνονται, διὰ νὰ δηλώσουν, ὅτι δύο η πέρισσότερα πρόσωπα ἐνεργοῦν καὶ πάσχουν ἀμοιβαίως, είναι δὲ η ἀρχαία ἀντωνυμία ἀλλήλων.

Κλίνεται ως ἔξης.

	Άρσ.	Θηλ.	Ούδ.
'Ονομ.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
Δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
Αἰτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἀλληλα

Π α ρ α τ η ρ ή σ εις

1. Ἡ ἀλληλοπαθής ἀντωνυμία ἔχει μόνον πλαγίας πτώσεις καὶ κλίνεται μόνον εἰς τὸν πληθυντικόν, διότι φανερώνει πολλά πρόσωπα.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἀλληλοπαθής ἀντωνυμία εἶναι: 1) ἡ φράσις; δεῖς τοῦ ἄλλου, ἡ μία τῆς ἀλλῆς, τὸ ἐν τοῦ ἄλλου—, ἡ ὅποια κλίνεται εἰς τὰς πτώσεις γεν. δοτ. καὶ αἰτ. τοῦ ἑνικοῦ: π.χ. νὰ ἀγαπᾶς ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

2) ἡ φράσις ἀπὸ τοὺς συνδέσμους μὲν — δὲ μετὰ τοῦ ἀρθρου πρὸ αὐτῶν· π.χ. ὁ μὲν τοῦ δέ, ἡ μὲν τῆς δέ, τὸ μὲν τοῦ δέ.

3) ἡ φράσις ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος μεταξύ μετὰ τοῦ πληθ. τῶν προσ. ἀντων. εὐθὺς κατόπιν αὐτοῦ· π.χ. μεταξύ μας, μεταξύ σος, μεταξύ των.

Ἐτσι τὸ «ἀγαπᾶτε ὀλλήλους» δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκφράσωμεν καὶ ὡς ἔξῆς: 1) νὰ ἀγαπᾶτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον, 2) νὰ ἀγαπᾶτε οἱ μὲν τοὺς δὲ καὶ 3) νὰ ἀγαπᾶστε μεταξύ σας.

*Α σ κ η σ 15

Νὰ προσπαθήσῃς νὰ εὕρης ἀπὸ τὸ μάθημά σου ὅσας φράσεις περιέχουν ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίας.

ζ) Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι

Ποιος είσαι; Τί ζητεῖς; Πόσα χρήματα θέλεις;
Αἱ ἀντωνυμίαι ποιος, τί, πόσα, αἱ ὅποιαι μᾶς χρησιμεύουν διὰ νὰ ἐρωτῶμεν, λέγονται ἐρωτηματικαὶ.

Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι: τίς, ποιος καὶ πόσος. Αἱ ἀντωνυμίαι ποιος, ποία, ποῖον (περὶ τοῦ ποιοῦ) καὶ πόσος πόση, πόσον (περὶ τοῦ ποσοῦ) κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα.

Ἡ δὲ ἀντωνυμία τίς διὰ τὸ ἀρσ. καὶ θηλ. καὶ τί διὰ τὸ οὐδ. κλίνεται ὡς ἔξῆς:

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
ἀρσ. θηλ.	οὐδ.
Ὀνομ. τίς;	τί;
Γεν. τίνος;	τίνος;
Δοτ. τίνι;	τίνι;
Αἰτ. τίνα;	τί;

Π α ρ α τ η ρ ή σ εις

1. Ἡ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία τονίζεται εἰς τὴν παραλήγουσαν ἐνῷ ὁ ἀδρίστος εἰς τὴν λήγουσαν (τίνος; τινός).

2. Οἱ τύποι τῆς ἐρωτημ. ἀντων. δὲν ἐγκλίνονται.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχομεν τὸ πόσος πόση—πόσο,

π οιός—π οιά—π οιό καὶ τὸ τί ὡς ὅκλιτον δι' ὅλα τὰ γένη καὶ τοὺς ἀριθμούς· π.χ. τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός, τί ὥρα εἶναι τώρα, τί πράγματα εἶναι αὐτά; κ.τ.λ. Ἀκόμη μεταχειριζόμεθα καὶ τὸ τίνος· π.χ. τίνος μαθητοῦ, τίνος γυναικός κ.τ.λ.

"Α σκησις

Νὰ γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου δσας φράσεις ἔχει τὸ σημερινόν σου μάθημα μὲ ἐρωτηματικὰς ἀντωνυμίας.

η) Ἀόριστοι ἀντωνυμίαι:

"Ἀνθρωπός τις κατέβαινε ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ.

Εἰς ἐκάστη την ζήτησιν νὰ παρουσιάζετε τὸ εἰσιτήριόν σας.
Αἱ λέξεις τίς, ἐκάστη την εἶναι ἀόριστοι ἀντωνυμίαι.

Αἱ ἀόριστοι ἀντωνυμίαι φανερώνουν ἐν πρόσωπον,
ζῶν ἢ πρᾶγμα ἀορίστως. Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι:

1. ἔκαστος (=καθένας), ἔκάστη, ἔκαστον.

ἔκατερος (=καθένας ἐκ τῶν δύο), ἔκατέρα, ἔκατερον.

οὐδέτερος (=οὔτε δεῖς, οὔτε δὲλλος), οὐδετέρα, οὐδέτερον.

μηδέτερος (=οὔτε δεῖς οὔτε δὲλλος), μηδετέρα, μηδέτερον.
κάπποιος, κάπποια, κάπποιο.

κάπποιος, κάπποια, κάπποιο.

ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.

αἱ ὁποῖαι κλίνονται ως τριγενῆ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα
ἐπιθέτα.

Σημείωσις. Τὰ οὐδέτερα ἄλλο καὶ κάποιο δὲν ἔχουν ν.

2.	μερικοί,	μερικαί,	μερικά
	ἀρκετοί,	ἀρκεταί,	ἀρκετά
	ἀμφότεροι	ἀμφότεραι,	ἀμφότερα

καὶ τῆς ἀρχαίας:

ἔνιοι (=μερικοί), ἔνιαι. ἔνια

αἱ ὁποῖαι κλίνονται ώσαύτως ως τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα
δευτερόκλιτα ἐπίθετα εἰς τὸν πληθυντικόν.

3.	εῖς,	μίσ,	ἐν
	καθείς,	καθεμία,	καθέν
	οὐδείς,	οὐδεμία,	οὐδέν
	μηδείς,	μηδεμία,	μηδέν
	κανείς,	καμμία,	κανέν· καὶ ἡ πᾶς, πᾶσα—πᾶν

Αὕται κλίνονται ως τριγενῆ τριτόκλιτα ἐπίθετα εἰς τὸν ἔνικόν,
ἴκτος τῆς πᾶς ἡ ὁποία κλίνεται καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν.

4. Αἱ ἀντωνυμίαι δεῖνα καὶ τάδε, συνήθως ἐν. ἀριθμοῦ
μόνον καὶ ἀκλιτοί.

5. Αἱ ἀντωνυμίαι κάτι, κάτιτι καὶ τίποτε οὐδ-

γένους καὶ μόνον εἰς τὴν ὄνομ. καὶ αἴτ. τοῦ ἑνικοῦ π.χ. κάτι
ἔχει, τί ποτε δὲν ἔχω, κάτιτι δόσε μου· καὶ

6. Ἡ ἀντωνυμία τίς, διὰ τὸ ἀρσ. καὶ θηλ. καὶ τί διὰ τὸ
οὐδ., ἡ ὁποίᾳ κλίνεται ως ἔξῆς:

'Ενικός		Πληθυντικός	
ἀρσ. θηλ.	οὐδ.	ἀρσ. θηλ.	οὐδ.
'Ονομ. τίς	τί	τινές	τινὰ
Γεν. τινός	τινός	τινῶν	τινῶν
Δοτ. τινὶ	τινὶ	τινὶ	τισὶ
Αἴτ. τινὰ	τὶ	τινὰς	τινὰ

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τίς τονίζεται παντοῦ ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς ἐρωτηματικῆς.

2. Ἡ ἀόριστος ἀντων. ἔγκλινεται.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἀντὶ τοῦ τίς, τὶ ἔχομεν τὸ ἐν ας, μία, ἐν α· π.χ. ἐν ας ἄνθρωπος, μιὰ φορά, ἐν α βρᾶδυ. Ἐδῶ τὸ ἔνας, μιά, ἔνα δὲν εἶναι ἀριθμητικά, ἀλλὰ ἀόριστοι ἀντωνυμίαι. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἀντωνυμίας: κάποιος —ο, κανένας—καμμιὰ—κανένα καὶ μερικοὶ—μερικές—μερικά.

*Α σκη σις

Νὰ κλίνῃς τὰ ἔξῆς: πᾶς ἄνθρωπος, γυνή τις, κράτος τι.

ε) Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι

"Ο στις θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, πρέπει νὰ κάμη αὐτό, τὸ ὄποιον εἶπα.

Αἱ λέξεις ὅστις, τὸ ὄποιον, εἶναι ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι. Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὄποιαι ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα ἢ πράγματα. Διὸ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν δλόκλητος πρότασις ἀναφέρεται εἰς λέξιν ἄλλης προτάσεως: π.χ. δὲν κατώρθωσα νὰ τελειώσω τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν είχα χθὲς ἐδῶ.

Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ ἔξῆς:

—δος(=ό δόποιος)	ἡ(=ἡ δόποια)	ὅ(=τὸ δόποιον)
—δοτις(=όποιος)	ἡτις(=όποια)	ὅτι(=όποιο)
—οιος(=όποιος)	οῖα(=όποια)	οίον(=όποιον)
—όποιος	όποια	όποιον
—όσος	όση	όσσον
—όπόσος	όπόση	όπόσον

Ἐκ τούτων αἱ ἀντωνυμίαι ὁς, ο ιος, ὄποιος, ὄσος,

Γραμματικὴ Καθαρευούστης, Λ. Γαβαλᾶ—Δ. Κλειδᾶ

καὶ ὁ πόσος κλίνονται ὡς τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα δευτερό-
κλιτα ἐπίθετα, ἣ δὲ ὅστις, ἡ τις ὅτι ὡς ἔξῆς:

Ἐνεκδός			Πληθυντικός		
ἀρσ.	θηλ.	ούδ.	ἀρσ.	θηλ.	ούδ.
Ὀν.	ὅστις	ἡτις	ὅτι	οἵτινες	αἵτινες
Γεν.	οὔτινος	ἡστινος	οὔτινος	ῶντινων	ῶντινων
Δοτ.	ῷτινι	ἡτινι	ῷτινι	οἰστισι	αἴστισι
Αἰτ.	ὄντινα	ἡτινα	ὅτι	οὔστινας	ἄστινας

Π αρατήσεις

1. Ἡ ἀντωνυμία ὅστις, ἡ τις ὅτι περισπᾶται εἰς τὴν γεν. καὶ δοτ. ἑνικοῦ καὶ πληθ. ἐπὶ τῆς προπαραληγούστης· τοῦτο συμβαίνει, διότι εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὴν ἀντων. ὃς, ἦ, ὁ, ἡ ὁποία κλίνεται καὶ λαμβάνει τὸν τόνον της (ὅς—οὖ—ῷ, ἥ—ἥ—ἥ) καὶ τὴν ἀόριστον ἀντωνυμίαν τίς, τί.

2. Τὸ οὐδέτερον τῆς ἀντων. ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὸν εἰδικὸν σύνδεσμον ὅτι καὶ διακρίνεται μὲ τὸ κόμμα, ποὺ τοῦ προσθέτομεν π.χ. ὅτι θέλεις=ὅτιδήποτε θέλεις.

3. Ἀπὸ τὰς ἀντων. ὃς, οἷος, ὁποῖος, ὄστις ὄσος καὶ ὀπόσος μὲ τὴν προσθήκην τοῦ μορίου περ ἢ δή ποτε παράγονται αἱ κάτωθι ἀναφ. ἀντωνυμίαι:

ὅσπερ—ἥπερ—ὅπερ
οίοσδήποτε—οίαδήποτε—οίονδήποτε
ὅποιοσδήποτε—ὅποιαδήποτε—ὅποιονδήποτε
ὅστισδήποτε, ὅτιδήποτε
ὅσοσδήποτε—ὅσηδήποτε—ὅσονδήποτε
ὅποσοσδήποτε—ὅποσηδήποτε—ὅποσονδήποτε
καὶ κλίνονται ὅπως καὶ ἐκεῖναι.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχομεν ἀναφ. ἀντων. τὸ ὄποιος—ὅποια—ὅποιο.

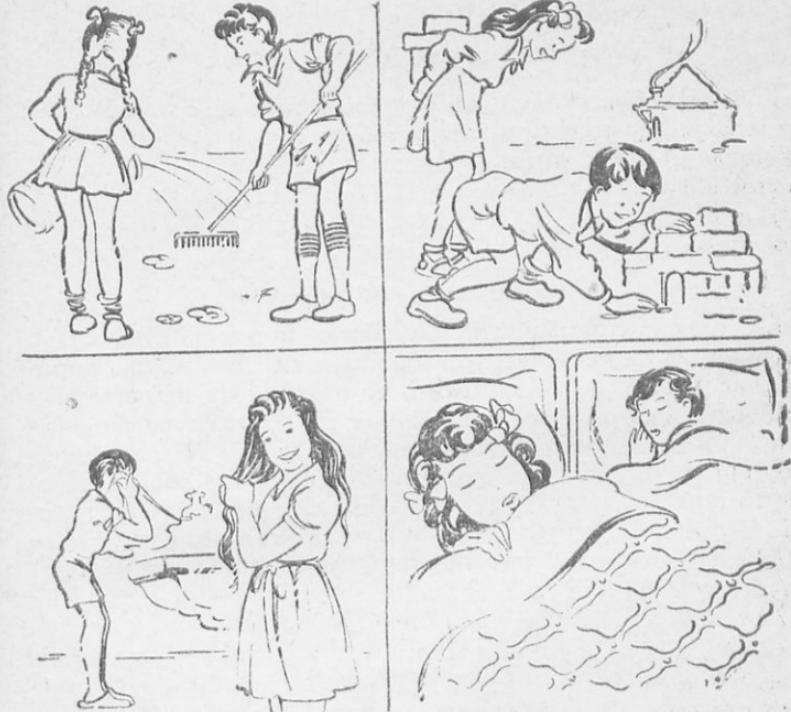
Συνήθως μεταχειρίζομεθα τὴν ἄκλιτον λέξιν πού: τὸ βιβλίον ποὺ σοῦ ἔδωσα=τὸ ὄποιον... "Οπως καὶ τὸ ὅτι δι' ὅλα τὰ γένη καὶ τὰς πτώσεις π.χ. ὅτι μοῦ πῆς θὰ κάμω =δ, τιδήποτε μοῦ πῆς.

*Α σκηνήσις 1η.

Νὰ εὕρῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα τὰς φράσεις ποὺ ἔχουν ἀναφ. ἀντων. καὶ νὰ τὰς γράψῃς

*Α σκηνήσις 2α.

Χώρισε εἰς κατηγορίας τὰς ἀντωνυμίας τοῦ γυμνάσματος, ποὺ εἶναι κάτωθεν τῆς εἰκόνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ρήματα

Αἱ ἀσχολίαι τῶν παιδιῶν.

1. Ἡ Πηνελόπη ποτίζει τὸν κῆπον καὶ ὁ Φώτης σκάλιζει.

2. Ὁ Ἀνδρέας ἐνῷ ἔκτιζε τὸ σπιτάκι του, ἐτραυματίσθη.

3. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ὁ Φώτης πλύνεται καὶ σκυπίζεται, ἡ δὲ Πηνελόπη κτενίζεται.

4. Μετὰ τὰ παιγνίδια καὶ τὴν ἐργασίαν τῆς ήμέρας, τὰ δύο ἀδελφάκια κοιμοῦνται καὶ ἀναπαύονται εἰς τὰ μικρὰ κρεββατάκια των.

Γνωρίζομεν δότι αἱ λέξεις ποτίζει, σκαλίζει, ἔκτιζε, φανερώνουν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου.

Ἡ λέξις ἐτραυματίσθη φανερώνει πάθη μα τοῦ ὑποκειμένου. Αἱ λέξεις πλύνεται, σκουπίζεται, κτενίζεται φανερώνουν ἐνέργειαν, ἡ ὅποια ἐπιστρέφει εἰς τὸ ὑποκείμενον. Καὶ τέλος αἱ λέξεις κοιμοῦνται, ἀναπαύονται φανερώνουν κατάστασιν, εἰς τὴν ὅποιαν εύρισκεται τὸ ὑποκείμενον.

Αἱ λέξεις αὗται λέγονται ρήματα.

Παρεπόμενα τοῦ ρήματος

Κάθε ρῆμα ἔχει πολλούς καὶ διαφόρους τύπους μὲ τοὺς ὅποίους φανερώνει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποῖον ἐνεργεῖ ἢ πάσχει τὸ ὑποκείμενον· οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται παρέπομενα τοῦ ρήματος καὶ εἶναι τὰ ἔξης: α) ἡ διάθεσις, β) ἡ φωνὴ, γ) ἡ ἔγκλισις, δ) ὁ χρόνος, ε) ὁ ἀριθμός καὶ στὸ πρόσωπον τοῦ ρήματος.

α) Διαθέσεις τοῦ ρήματος

Εἰς τὰ ρήματα τῶν παραδειγμάτων παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκείμενου δὲν δομοίᾳζει· εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα γίνεται μία ἐνέργεια ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον ποὺ πηγαίνει ἀλλοῦ· εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα τὸ ὑποκείμενον παθαίνει ἀπὸ κάποιον ἄλλον· εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα τὸ ὑποκείμενον κάνει μίαν ἐνέργειαν, ποὺ ἐπιστρέφει εἰς αὐτὸν τὸ ἴδιον· καὶ τέλος εἰς τὸ τέταρτον παράδειγμα παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν γίνεται καμία ἐνέργεια, ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον εύρισκεται εἰς μίαν κατάστασιν.

Ἡ κατάστασις τοῦ ὑποκείμενου ἡ ὅποια σημαίνεται ὑπὸ τοῦ ρήματος λέγεται διάθεσις.

Αἱ διαθέσεις τῶν ρημάτων, ὅπως βλέπομεν, εἶναι τέσσαρες: α) ἡ ἐνέργητική, β) ἡ παθητική, γ) ἡ μέση καὶ δ) ἡ οὐδετέρα διάθεσις.

Σημείωσις. ‘Υποκείμενον εἰς τὴν πρότασιν λέγεται τὸ πρόσωπον, τὸ ζῷον ἢ τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ ὅποιου γίνεται λόγος.

⁷Α σκησις

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὴν σημερινήν σου γραφήν τὰ ρήματα καὶ νὰ σημειώσῃς τίνος διαθέσεως είναι τὸ καθένα.

β) Φωναὶ τοῦ ρήματος

1. Κτενίζω τὴν ἀδελφήν μου.—Κτενίζομαι μόνος μου.

2. Προσκαλῶ τοὺς φίλους μου.—Προσκαλοῦμαι ἀπὸ τοὺς φίλους μου.

Διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν διάθεσιν τοῦ ὑποκείμενου μεταχειρίζόμεθα δύο τύποις ρημάτων, οἱ ὅποιοι λέγονται φωναὶ τοῦ ρήματος.

Αἱ φωναὶ εἶναι δύο: ἡ ἐνέργητική φωνὴ καὶ ἡ παθητική ἡ μέση φωνὴ. Τὰ ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τελειώνουν εἰς -ω, τῆς δὲ παθητικῆς καὶ μέσης εἰς -ομαι.

γ) Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1. Ἡ Πηνελόπη ποτίζει τὸν κῆπον· καὶ χθὲς τὸν ἐπότισε καὶ μεθαύριον θὰ τὸν ποτίσῃ.

2. Εὰν μελετᾶς, θὰ προοδεύσῃς.

3. Εἰ θεν ἀ επιτύχης εἰς τὰς ἔξετάσεις.

4. Πρόσεχε εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ διδασκάλου σου
καὶ τίμα τοὺς γονεῖς σου.

Εἰς τὰ παραπάνω παραδείγματα δίδεται ἡ ἐνέργεια των
ρήματος μὲ τέσσαρας διαφορετικοὺς τρόπους ἢ τύπους μὲ τοὺς
ὅποιους φανερώνεται ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου.

Οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος.

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου εἶναι
ὅριστικὴ καὶ βεβαία ἡ ἔγκλισις αὐτῇ λέγεται ὁ ριστική.

Εἰς τὸ δεύτερον ἡ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου δὲν εἶναι βεβαία
ἄλλα ἐπιθυμητὴ καὶ ἔχεται ἀπό κάτι ἄλλο ἡ ἔγκλισις αὐτῇ λέγεται ὑποτακτική.

Εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ρήματος φανερώνει
ἐν χήνῳ ἡ ἔγκλισις αὐτῇ λέγεται εὔκτική.

Καὶ εἰς τὸ τέταρτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ρήματος φα-
νερώνει προσταγὴν ἢ συμβουλὴν ἢ παράκλησιν ἡ δὲ ἔγκλισις λέγεται προστακτική.

"Ἄστε αἱ ἔγκλισεις εἶναι τέσσαρες: α) ὁριστική, β)
ὑποτακτική, γ) εὔκτική καὶ δ) προστακτική.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔγκλισεων, ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη δυνητική, πού φανερώνει τὸ δυνατὸν νὰ γίνῃ π.χ. θά εἴλουν ἢ ηθελούν λύει, θά εἴχον λύσει,
θά ἐλάμβανον.

Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων ἔγκλισεων τὸ ρῆμα ἔχει καὶ δύο ἄλλους
τύπους α) τὸ ἀπρέμφατον, οὔτε ἀριθμόν, οὔτε ἔγκλισιν εἶναι ρηματικὸν
ούσιαστικὸν ἄκλιτον, οὔδετέρου γένους, πού ἐκφράζει ἀπλῶς
τὴν διάθεσιν καὶ τὸν χρόνον τοῦ ρήματος.

Π.χ. ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν καὶ τὸ πτύειν ἐντὸς τῶν
λεωφορείων.
β) Ἡ μετοχὴ εἶναι ἐπίθετον ρηματικόν δηλ. μετέχει καὶ
ρήματος καὶ ὄνοματος, ἔχει δὲ παρεπόμενα ὅπως τὸ ρῆμακαὶ τὸ
ὄνομα· π.χ. ὁ κομίζων τὰ γράμματα=ό γραμματοκομι-
στής (=ὄνομα), ἢ αὐτὸς ποὺ κομίζει (=ρῆμα) τὰ γράμματα.

3) Χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἡ Κατίνα λύει τὸ πρόβλημα.

Ο Δῆμος ἔλυσε τὰ προβλήματά του.

Καὶ ἐγώ θὰ λύσω τὰ προβλήματά μου.

"Οπως βλέπομεν ἀπὸ τὰ παραδείγματα τὸ ρῆμα ἔχει διαφόρους τύπους διὰ νὰ δείξῃ πότε γίνεται μία πρᾶξις ἢ ἕνα πάθημα, δηλ. τὸν χρόνον· αὐτοὶ οἱ τύποι λέγονται χρόνοι τοῦ ρήματος.

'Η ἐνέργεια ἡ τὸ πάθημα τοῦ ὑποκειμένου ἀναφέρεται εἰς τὸ παρόν, τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον. "Έχομεν λοιπὸν 3 εἰδῶν χρόνους.

A) Χρόνοι τοῦ παρόντος: 'Ο 'Ενεστώς, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις γίνεται τῷ χρόνῳ (γράφω, τρέχει, παίζομεν, λούεσθε).

B) Χρόνοι τοῦ παρελθόντος: 1) 'Ο Παρατατικός, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις ἔγινετο συνεχῶς εἰς τὸ παρελθόν (ἔγραφον, ἔτρεχε, ἐμελέτα).

2) 'Ο Άριστος, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις ἔγινε μίαν στιγμὴν εἰς τὸ παρελθόν ἀφορίστως (ἔγραψε, ἔτρεξαν, ἐμελέτησες).

3) 'Ο Παρακείμενος, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις ἔχει τελειώσει εἰς τὸ παρελθόν καὶ τὸ ἀποτέλεομά της χρειάζεται εἰς τὸ παρόν. (ἔχω γράψει, ἔχει μελετήσει, ἔχομεν ἐργασθῆ).

4) 'Ο ύπερσυντέλικος, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις εἶχε τελειώσει εἰς τὸ παρελθόν πρὶν ἀπὸ ἄλλην πρᾶξιν (εἶχον γράψει τὴν ἐπιστολήν, ὅταν ἤλθες).

Γ) Χρόνοι τοῦ μέλλοντος: 1) ὁ Μέλλων διαρκής, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις θὰ γίνεται διαρκῶς εἰς τὸ μέλλον (θὰ γράφω, θὰ ἐργάζεσαι).

1) 'Ο Μέλλων στιγμιαῖος, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις θὰ γίνη μίαν στιγμὴν εἰς τὸ μέλλον (θὰ γράψω, θὰ ἐργασθῶ).

3) 'Ο Μέλλων τετελεσμένος, ὁ ὅποιος φανερώνει, ὅτι ἡ πρᾶξις θὰ ἔχῃ τελειώσει εἰς τὸ μέλλον πρὶν ἀπὸ ἄλλην μελλοντικὴν πρᾶξιν (θὰ ἔχω γράψει, θὰ ἔχω ἐργασθῆ).

Οἱ χρόνοι ἐνεστώς, παρατατικός, ἀόριστος λέγονται ἀπλοὶ μονολεκτικοί, διότι γίνονται μὲν μίαν λέξιν, οἱ δὲ μέλλων διαρκής, μ. στιγμιαῖος, μ. τετελεομένος, παρακείμενος καὶ ὑπερσυντέλικος λέγονται σύνθετοι ἢ περιφραστικοί, διότι σχηματίζονται μὲν περισσοτέρας λέξεις (περιφραστικῶς).

Σημείωσις. 'Ο ἐνεστώς, διαρκής, στιγμιαῖος, τετελεσμένος καὶ παρακείμενος λέγονται καὶ ἀρκτικοί χρόνοι, οἱ δὲ παρατατικός, ἀόριστος καὶ ὑπερσυντέλικος λέγονται ιστορικοί.

ε) Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα τοῦ ρήματος

"Οπος καὶ εἰς τὰ δύναματα οἱ ἀριθμοὶ τῶν ρημάτων εἶναι δύο: ἐνικὸς καὶ πληθυντικός" (γράφω—γράφομεν, παίζει—παίζουν).

Κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ ρήματος διακρίνομεν τρία πρόσωπα εἰς ἕκαστον ἀριθμόν πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον:

- α') ἔγώ γράφω —ήμεις γράφομεν
- β') σὺ γράφεις —σεῖς γράφετε
- γ') αὐτὸς γράφει—αὐτοὶ γράφουν

Συστατικὰ μέρη τοῦ ρήματος (θέμα-χαρακτήρ)

Κάθε ρηματικὸς τύπος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κύρια μέρη: τὸ θέμα καὶ τὴν κατάληξιν π.χ. λύω, τρέχω, τρέχομεν.

Θέμα εἶναι τὸ ἀμετάβλητον μέρος, τὸ ὅποιον χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὸν σχηματισμὸν δλῶν τῶν τύπων κατάληξις δὲ τὸ μεταβαλλόμενον μέρος τοῦ ρήματος. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος λέγεται χαρακτήρ π.χ. γράφω=θέμα γραφ-, κατάληξις ω καὶ χαρακτήρ φ.

Τὰ ρήματα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος διαιροῦνται εἰς φωνητόληκτα (μὲν χαρακτῆρα φωνῆν) καὶ συμφωνόληκτα (μὲν χαρακτῆρα σύμφωνον).

Τὰ φωνητόληκτα διακρίνονται εἰς βαρύτονα ἢ ἀσυναίρετα (ὅσα τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης) καὶ περισπώμενα ἢ συνήρματα (ὅσα συναιροῦν τὸν φωνητόληκτον χαρακτῆρα μὲ τὴν κατάληξιν). π.χ. γράφω (βαρύτονον), μελετῶ (περισπώμενον).

Τὰ συμφωνόληκτα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τῶν διακρίνονται:

- α) εἰς οὐρανισκοφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα κ, γ, χ.
- β) εἰς χειλοφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα π, β, φ.
- γ) εἰς δοντοφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα τ, δ, θ.
- δ) εἰς ἐνρινόληκτα, μὲ χαρακτῆρα μ, ν καὶ
- ε) εἰς ύγρόληκτα, μὲ χαρακτῆρα λ, ρ.

"Ασκησις 1η.

Απὸ τὴν σημερινήν σου γραφήν νὰ γράψῃς χωριστά τὰ ρήματα, που ἀναφέρονται εἰς τὸ παρόν, τὸ παρελθόν, καὶ τὸ μέλλον.

"Ασκησις 2α.

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ βιβλίον σου 3 βαρύτονα καὶ 3 περισπώμενα, 3 φωνητόληκτα καὶ 3 συμφωνόληκτα ρήματα.

Ασκησις 3η.

Νὰ κατατάξῃς εἰς κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρός των, τὰ παρακάτω ρήματα: γράφω, τρέχω, στέλλω, δίδω, πλέκω, κόπτω, πηδῶ, δένω, βλέπω, ἀλέθω, τρώγω, τρίβω, τρέμω, θαρρῶ. λύω, πατεύω, λούω, θεραπεύω, κλείω, κυριεύω.

ΑΣΚΗΣΙΣ

Λύω, ἔλυον, ἔλυσα· ράπτω, ἔρραπτον, ἔρραψα.

Ο παρατατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος τῆς δριστικῆς τῶν ρημάτων, τὰ δόποια ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον, λαμβάνουν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐν ε. Τοῦτο λέγεται συλλαβή αὐξησις (διότι αὔξανεται τὸ ρῆμα κατὰ μίαν συλλαβήν).

Σημείωσις. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ρ, μετὰ τὴν συλλ. αὔξησιν τὸ διπλασιάζουν.

δούω	ἥκουον	ἥκουσα
ἔλπιζω	ἥλπιζον	ἥλπισα
δύναμις	δύνόμαζον	δύνόμασα
αὔξανω	ηὔξανον	ηὔξησα
αἰσθάνομαι	ἡσθανόμην	ἡσθάνθην
οἰκοδομῶ	ῷκοδόμουν	ῷκοδόμησα

"Οταν τὸ ρῆμα ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν, τότε εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ τὸν ἀόριστον ἔκτείνεται τὸ α καὶ ε εἰς η καὶ τὸ ο εἰς ω· τοῦτο καλεῖται χρονικὴ αὔξησις. Τὰ ρ. ἔχω, ἐργάζομαι, ἔλκω, ἐπομαι, ἔρπω καὶ ἐλίσσω κατὰ τὴν αὔξησιν τρέπουν τὸ ε εἰς ει ἀντὶ η: (π.χ. εἶχον, εἰργαζόμην κ.τ.λ.).

Σημείωσις. Αἱ διφθογγοὶ αὐ, ευ ἔκτείνονται εἰς η: ἡ αι εἰς η καὶ ἡ οι εἰς ω· (δηλ. τὸ ι τῶν διφθόγγων υπογράφεται). Τὸ ι καὶ υ ἔκτείνονται εἰς ι καὶ υ. Τὰ ρήματα, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ η, ω καὶ ου δὲν λαμβάνουν χρονικὴν αὔξησιν.

καταγράφω	κατ-έγραφεν	κατ-έγραψα
προιλέγω	προέλεγον,	
περιβάλλω	περιέβαλλον	

Τὰ σύνθετα μὲν προθέσεις ρήματα λαμβάνουν τὴν αὔξησιν μετὰ τὴν πρόθεσιν (ἔσωθεν), ὡς ἔαν ήσαν ἀπλᾶ· τὸ τελικὸν φωνῆν τῶν προθέσεων μετὰ τὴν αὔξησιν ἀποβάλλεται, ἔκτος ἀπὸ τὰ φωνήντα τῶν προσθέσεων πρὸ καὶ περι.

"Άλλα ρήματα σύνθετα αὔξανονται ἔξωθεν καὶ ἄλλα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Π.χ. καθίζω-ἐκάθισα, κάθημαι-ἐκαθήμην, ἐγγυῶμαι-ήγγυήθην. Ανέχομαι-ήνειχόμην, ἀμφισβήτω-ήμφεσβήτουν, ἐνοχλῶ-ήνωχλησα, ἐπανορθῶ-ἐπηνώρθουν.

Σημείωσις. "Η αὔξησις τίθεται μόνον εἰς τὴν δριστικήν.

Μερικά ρήματα δὲν λαμβάνουν καμμίαν αὔξησιν· π.χ. ἀερίζω-ἀερίζον-ἀέρισα, ἀηδιάζω-ἀηδιάζον-ἀηδιάσα, ἐνοικιάζω-ἐνοικιάζον-ἐνοικίασα, οἰκονομῶ-οἰκονόμουν-οἰκονόμησα καὶ συνεδριάζω-συνεδρίαζον-συνεδρίασα.

"Α σκηνή"

Νὰ γίνουν αἱ αὔξησεις τῶν παρακάτω ρημάτων: τρέχω, παιδεύω, γράφω,
χορτάζω, δρίζω, αἰσθάνομαι.

·Αναδιπλασιασμὸς·

Ἡ χρῆσις τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ εἰς τὴν ὄμιλουμένην γλῶσσαν
εἶναι περιωρισμένη, διότι οἱ χρόνοι ποὺ ἐλάμβανον ἀναδιπλα-
σιασμὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν (παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος καὶ
τετελ. μέλλων) σχηματίζονται περιφραστικῶς. Διετηρήθη μόνον
εἰς τὰς μετοχὰς τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου.

Οἱ ἀναδιπλασιασμός, ὅπως καὶ τῇ αὔξησις, εἶναι δύο εἰδῶν:
συλλαβικὸς καὶ χρονικός.

α) Συλλαβικὸς ἀναδιπλασιασμὸς

Συλλαβικὸν ἀναδιπλασιασμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν
ἀπὸ σύμφωνον.

παιδεύομαι	—	πεπαιδευμένος
γράφομαι	—	γεγραμμένος

Τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τοῦ ρήματος ἐπαναλαμβάνεται μὲ
ξῆνα ε. Τοιοῦτον ἀναδιπλασιασμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρ-
χίζουν ἀπὸ ἐν σύμφωνον (πλὴν τῶν διπλῶν καὶ τοῦ ρ), ἢ ἀπὸ
δύο σύμφωνα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ πρῶτον ἄφωνον καὶ τὸ δεύτε-
ρον ὑγρὸν ἔνρινον.

Σημείωσις. Εἰς ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ δασύ, δὲν ἐπαναλαμβά-
νεται τοῦτο κατὰ τὸν ἀναδιπλασιασμὸν, ἀλλὰ τὸ ἀντίστοιχόν του ψι-
λόν π.χ. θλίβομαι—τεθλιμένος, φιλοῦμαι—πεφιλημένος.

φθείρομαι	—	ἐφθαρμένος
ρίπτομαι	—	ἐρριμένος
στρατεύομαι	—	ἐστρατευμένος

Οἱ ἀναδιπλασιασμὸς ἐδῶ εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν συλλ. αὔξησιν.
Τοιοῦτον ἀναδιπλασιασμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν
ἀπὸ διπλοῦ σύμφωνον ἢ ρ, ἢ ἀπὸ δύο σύμφωνα (ἀπὸ τὰ ὅ-
ποια τὸ πρῶτον δὲν εἶναι ἄφωνον καὶ τὸ δεύτερον ὑγρὸν ἢ
ἔνρινον), ἢ καὶ ἀπὸ τρία σύμφωνα.

Σημείωσις: Τὸ ρῆμα κέκτημαι γίνεται κεκτημένος καὶ τὸ γνω-
ρίζομαι-ἐγνωμένος.

β) Χρονικὸς ἀναδιπλασιασμὸς

ἀδικοῦμαι	—	ἡδικημένος
ἐρημώνομαι	—	ἡρημωμένος
δργίζομαι	—	ῷργισμένος

"Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆς η δίφθογγον λαμβάνουν χρονικὸν ἀναδιπλασιασμόν, ὁ ὅποιος εἶναι ὁ, τι καὶ ἡχρονικὴ αὔξησις: δηλ. ἔκτασις τοῦ ἀρχικοῦ βραχέος φωνήεντος εἰς μακρόν.

Τὰ σύνθετα ρήματα καὶ εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμὸν ἀκολουθοῦν τοὺς κανόνας τῆς αὐξήσεως· π.χ. κατοικοῦμαι-κατωκημένος. Αἱ ἀνωμάλιαι, ποὺ παρουσιάζονται κατὰ τὴν αὔξησιν, παρουσιάζονται καὶ εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. ἐργάζομαι-εἰργασμένος. Μερικὰ ρήματα δὲν λαμβάνουν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. ἐνθουσιάζομαι-ἐνθουσιασμένος, ἐμπινέομαι-ἐμπινευσμένος, μεταχειρίζομαι-μεταχειρισμένος, ὑποχρεοῦμαι-ὑποχρεωμένος.

Βοηθητικὰ ρήματα

Διὰ νὰ σχηματίσωμεν τοὺς περιφραστικοὺς χρόνους χρησιμοποιοῦμεν τὰ βοηθητικὰ ρήματα. Ταῦτα εἶναι: ἐχω, θέλω καὶ εἰμι αἱ. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἔχω καὶ θέλω κλίνονται δύμαλῶς κατὰ τὰ βαρύτονα ρήματα, τὸ δὲ εἰμι αἱ ἀνωμάλως ὡς ἕξης:

Κλίσις τοῦ βοηθητικοῦ Είμαι

Ἐνεστώς

Ὀριστικὴ	Ὑποτακτικὴ	Εύκτικὴ	Προστακτικὴ	Ἄπαρέμφατον
είμαι	νὰ είμαι	εἴθε νὰ είμαι	—	τὸ εἶναι
είσαι	» είσαι	» είσαι	νὰ είσαι (ἔσσο)	Μετοχὴ
είναι	» είναι	» είναι	ᾶς είναι (ἔστω)	όῶν
είμεθα	» είμεθα	» είμεθα	—	ἡ ούσα
είσθε	» είσθε	» είσθε	νὰ είσθε (ἔστε)	τὸ δύν
είναι	» είναι	» είναι	ᾶς είναι (ἔστωσαν)	

Παρατατικός: ἥμην, ἥσο, ἥτο, ἥμεθα, ἥσθε, ἥσαν.

Μέλων διαρκής καὶ στιγμιαῖος: θὰ είμαι, θὰ είσαι, θὰ είναι, θὰ είμεθα, θὰ είσθε, θὰ είναι.

Παρατηρήσεις

1. Οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ εἰμι αἱ σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ρήματα γίνομαι καὶ ὑπάρχω (ὑπῆρχα καὶ ἔγινα).

2. Ἡ μετοχὴ τοῦ εἰμι αἱ δὲν ἀπαντάται ἀπλῇ εἰς τὴν δύμαλουμένην πλήν τοῦ οὐδετέρου αὐτῆς, ποὺ ἔχει σημασίαν οὐσιαστικοῦ· π.χ. τὸ δύν-τοῦ δύντος. Σώζεται καὶ σύνθετον· π.χ. παρών, παροῦσα, παρόν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Πρόσεξε τὸ α' καὶ β' πληθ. πρόσ. τοῦ ἐνεστώτος καὶ παρατατικοῦ· είμεθα, είσθε-ἥμεθα, ἥσθε. Μὲ ει γράφεται δὲν ἐνεστώς καὶ μὲ η δὲν παρατατικός· π.χ. ἐφέτος είμεθα (είσθε) εἰς τὴν ἔκτην τάξιν, ἐνῷ πέρυσι ἥμεθα (ἥσθε) εἰς τὴν πέμπτην.

*Ασκησις

Νὰ μάθης πῶς κλίνεται καὶ γράφεται τὸ είμαι· Ιδι-αιτέρως πρόσεξε τὴν ὄρθογραφίαν τοῦ α' καὶ β' πληθ. πρόσ. ἐνεστώτος καὶ παρατατικοῦ.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

· Ασυναίρετα φωνηεντόληκτα

· Ενεργητική φωνή (λύ-ω)

Χρό- νοι	Όριστικ.	Υποτακτική	Εύκτική	Προστα- κτική	Άπα- ρέμφατ	Μετοχή
· Ενετώς	λύ-ω λύ-εις λύ-ει λύ-ομεν λύ-ετε λύ-ουν	νά λύ-ω » λύ-ης » λύ-η » λύ-ωμεν » λύ-ητε » λύ-ωσι	εἴθε νά λύω » λύ-ης » λύ-η » λύ-ωμεν » λύ-ητε » λύ-ωσι	λύ-ε δς λύ-η λύ-ετε δς λύ-ουν	λύ-ειν	ό λύ-ων ή λύ-ουσα τό λύ-ον
Παρα- τατικ-	ἔλυ-ον	ἔλυ-εις, ἔλυε, ἔλυ-ομεν	ἔλυ-ετε	ἔλυ-ον		
· Αριστος	ἔλυ-σα ἔλυ-σας ἔλυ-σε ἔλυ-σαμεν ἔλυ-σατε ἔλυ-σαν	νά λύ-σω » λύ-σης » λύ-ση » λύ-σωμεν » λύ-σητε » λύ-σωσι	εἴθε νά λύσω » λύ-σης » λύ-ση » λύ-σωμεν » λύ-σητε » λύ-σωσι	λύ-σον δς λύ-ση λύ-σατε δς λύ-ουν	— λύ-σαι	ό λύ-σας ή λύ-σασα τό λύ-σαν
Μέλ- λων Διαρ- κής	θά λύ-ω, θά λύ-ης, θά λύ-η, θά λύ-ωμεν, θά λύ-ητε, θά λύ-ωσι(ν) ή -ουν					
Μέλ- λων Στιγμι- σίος	θὰ λύ-σω, θὰ λύ-σης, θὰ λύ-ση, θὰ λύ-σωμεν, θὰ λύ-σητε, θὰ λύ-σωσι(ν) ή -σουν					
Παρα- κειμέ- νος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν		λύσει ή λελυμένον-ην-ον			
· Υπερ- συντέ- λικος	εἶχον, εἶχες, εἶχε εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον		λύσει ή λελυμένον-ην-ον			
τελε- σμένος Μέλ- λων	θὰ ἔχω, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη θὰ ἔχωμεν, θὰ ἔχητε, θὰ ἔχουν		λύσει ή λελυμένον-ην-ον			

Μέση καὶ παθητικὴ φωνὴ

(λ ύ-ο μ αι)

Χρόνοι	Οριστική	Υποτακτική	Εύκτική	Προστακτική	Απαρέμφατον	Μετοχή
Ἐνεστώς	λύ-ομαι λύ-εσαι λύ-εται λυ-όμεθα λύ-εσθε λύ-ονται	νὰ λύ-ωμαι » λύ-ησαι » λύ-ηται » λυ-ώμεθα » λύ-ησθε » λύ-ωνται	εῖθε νὰ λύ-ωμαι » » λύ-ησαι » » λύ-ηται » » λυ-ώμεθα » » λύ-ησθε » » λύ-ωνται	— λύ-ου ᾶς λύ-ηται — λύ-εσθε ᾶς λύ-ωνται	— λύ-εσθαι ῆ λυ-ομένη τὸ λυ-όμενον	δ λυ-όμενος
Παρατατικ.	ἐλυ-ό μην, ἐλύ-εσσο, ἐλύ-ετο, ἐλυ-ό μεθα, ἐλύ-εσθε, ἐλύ-οντο					
Ἄριστος	ἐλύ-θην ἐλύ-θης ἐλύ-θη ἐλύ-θημεν ἐλύ-θητε ἐλύ-θησαν	νὰ λυ-θῶ » λυ-θῆσ » λυ-θῆ » λυ-θῶμεν » λυ-θῆτε » λυ-θῶσι(ν)	εῖθε νὰ λιγ-θῶ » λυ-θῆσ » λυθῆ » λυ-θῶμεν » λυ-θῆτε » λυ-θῶσι(ν)	— λύ-θητι ἦ λύσου ᾶς λυ-θῆ — λύ-θητε λυθῆτε ᾶς λυ-θῶσι	— λυ-θείσ ῆ λυ-θείσα τὸ λυ-θεν	δ λυ-θείσ
Μέλλων διαρκής	θὰ λύ-ωμαι, θὰ λύ-ησαι, θὰ λύ-ηται, θὰ λυ-ώμεθα, θὰ λύ-ησθε, θὰ λύ-ωνται					
Μέλλων στιγμίατος	θὰ λυ-θῶ, θὰ λυ-θῆσ, θὰ λυ-θῆ, θὰ λυ-θῶμεν, θὰ λυ-θῆτε, θὰ λυ-θῶσι(ν)					
Παρακείμενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν		λυθῆ			
Ὑπερσυντέλικος	είχον, είχεις, είχε είχομεν, είχετε, είχον		λυθῆ			
Τετελεσμένος Μέλλων	θὰ ἔχω, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη θὰ ἔχωμεν, θὰ ἔχητε, θὰ ἔχωσι(ν)		λυθῆ			

**Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων
τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς**

Αἱ καταλήξεις τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς εἰναι αἱ ἔξι:

***Ἐνεστώς**

‘Οριστική: -ω -εις -ει -ο μεν -ετε -ο υ σι(ν) ἢ -ο υ ν.
‘Υποτακτική: (περιφραστικῶς): νὰ (ἴν α, ἄν)-ω -ης -ῃ -ω μεν -ητε -ω σιν.

Εὔκτική: (περιφραστικῶς): εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: ‘Ενικός α' προσ. —, β' προσ. -ε, γ' προσ. ἀς -ῃ.

Πληθυντικός α' πρόσ.-, β' πρόσ.-ε τε, γ' προσ. ἀς -ω σι(ουν).

‘Απαρέμφατον: -ειν.

Μετοχή: ἀρσ. -ω ν, θηλ. -ο υ σα, ούδ. -ο ν.

Παρατατικὸς

‘Οριστική: -ο ν, -ες, -ε -ο μεν -ετε -ο ν.

***Αόριστος**

‘Οριστική: -σα -σας -σε -ο α μεν -σατε -σαν.

‘Υποτακτική: (περιφρ.) νὰ (ἴνα, ἄν) -σω -σης -ση -σω μεν -σητε -σω σι(ν) ἢ ο ουν.

Εὔκτική: (περιφρ.): εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: ‘Ενικός: α' προσ. —, β' πρόσ. -σον, γ'
πρόσ. ἀ. -ση.

Πληθ.: α' προσ. —, β' πρόσ. — σατε, γ'
πρόσ. ἀς -σω σι(ν) ἢ σουν.

‘Απαρέμφατον: -σαι.

Μετοχή: ἀρσ. -ας, θηλ. -σασα, ούδ. -σαν.

Μέλλων διαρκής

‘Οριστική: (περιφραστικῶς): θὰ -ω -ης -ῃ -ω μεν -η τε
ω σι(ν) ἢ ουν.

Μέλλων στιγμιαῖς

‘Οριστική: (περιφραστικῶς): θὰ -σω -σης -ση
-σω μεν -σητε -σω σι(ν) ἢ -ο ουν.

Παρακείμενος

‘Οριστική: (περιφρ.): ἔχω, ἔχεις, ἔχει, ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν
-σει.

Σημείωσις. Η ύποτακτική σχηματίζεται μὲ τὸ νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ύποτακτικῆς.

Η εὔκτική σχηματίζεται μὲ τὸ εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλ. τῆς ύποτακτικῆς.

*Υπερσυντέλικος

Οριστική: (περιφραστικῶς): εἶχον, εἶχες, εἶχε εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον
-σ ει.

Τετελεσμένος Μέλλων

(περιφραστικῶς): θὰ ἔχω, θὰ ἔχῃς, θὰ ἔχῃ θὰ ἔχωμεν, θὰ ἔχητε, θὰ ἔχωσι
-σ ει.

*Ασκησις

Νὰ κλίνης κατὰ τὸ λύω τὰ ρ. Ιδρύω, ἀπολύω καὶ μηνύω.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων μέσης καὶ παθητικῆς φωνῆς

Αἱ καταλήξεις τῶν χρόνων τῆς παθητικῆς καὶ μέσης εἰναι αἱ ἔξης:

*Ενεστώς

Οριστική: -ο μαι -ε σαι -ε ται -ο μεθα -ε σθε -ο νται.

Υποτακτική: (περιφρ.) : νὰ (ίνα, ἀν) -ω μαι -η-σαι -ηται -ω μεθα -η σθε -ω νται.

Εὔκτική: (περιφρ.): εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ύποτακτικῆς.

Προστατική: 'Ενικός: α' πρόσ.-, β' προσ.-ο υ, γ' πρόσ. ἄς -η ται.

Πληθυντ: α' πρόσ.-, β' πρόσ. -ε σθε, γ' πρόσ. ἄς -ω νται.

Απαρέμφατον: -ε σθαι.

Μετοχή: ἀρσ. -ό μενος, θηλ. -ο μένη, ούδ. -ό μενον.

Παρατατικός

Οριστική: -ο μην -ε ο ο -ε το -ο μεθα -ε σθε -ο ντο.

*Αόριστος

Οριστική: -θην -θης -θη -θη μεν -θη τε -θη σαν.

Υποτακτική: (περιφρ.): νὰ (ίνα, ἀν) καὶ τὰς καταλήξεις -θῶ -θῆς -θῆ -θῶ μεν -θῆ τε -θῶ σι(v).

Εύκτική: (περιφρ.): εἴ θε ν ἀ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἀορί-
στου τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: 'Ενικός: α' πρόσ. —, β' πρόσ. -θητι, γ'
ἄς -θῆ.

Πληθ: α' πρόσ. —, β' πρόσ. -θητε, γ' πρόσ.
ἄς -θῶσι.

*Απαρέμφατον: -θῆναι.

Μετοχή: ἀρσ. -θείς, θηλ. -θεῖσα, οὐδ. -θέν.

Μέλλων διαρκής

*Οριστική: (περιφρ.): θ ἀ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστ.
τῆς ὑποτακτικῆς.

Μέλλων στιγμιαῖς

*Οριστική: (περιφρ.): θ ἀ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἀορί-
στου τῆς ὑποτακτικῆς.

Παρακείμενος

*Οριστική: (περιφρ.): ἔχω, ἔχεις, ἔχει } -θῆ.
ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν }

Μετοχή: ἀρσ.-μένος, θηλ. -μένη, οὐδ. -μένον

*Υπερσυντέλικος

*Οριστική: (περιφρ.): εἶχον, εἶχες, εἶχε } -θῆ.
εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον }

Τετελεσμένος μέλλων

*Οριστική: (περιφρ.): θὰ ἔχω, θὰ ἔχῃς, θὰ ἔχῃ } -θῆ.
θὰ ἔχομεν, θὰ ἔχετε, θὰ ἔχωσι }

*Ασκησις

Νὰ κλίνης κατὰ τὸ λύομαι τὰ ρ. ιδρύομοι, ἀπολύομαι καὶ μηνύομοι.

*Αρχικοὶ χρόνοι ἄλλων ρημάτων

Ρήματα εἰς -ευω καὶ -ευομαῖ.

*Ἐνεργ. φωνή: *Ἐνεστώς πιστεύω, Παρατατι-
κός ἐπίστευον, *Αόριστος ἐπίστευσα, Μέλλ. διαρ-
κής θὰ πιστεύω, Μέλλ. στιγμ. θὰ πιστεύσω, Παρα-

κείμ. ἔχω πιστεύσει, 'Υπερσυντ. εἶχον πιστεύσει, Τετελ. Μελλ. θὰ ἔχω πιστεύσει.

Αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις ὅπως τὸ λύω.

Παθητ. φωνή: Ἐνεστώς παιδεύομαι, Παρατ. ἐπαιδεύόμην, Ἀριστος ἐπαιδεύθην, Μελλ. διαρκής θὰ παιδεύωμαι, Μέλλ. στιγμ. θὰ παιδεύθω, Παρακ. ἔχω παιδευθῆ, 'Υπερσ. εἶχον παιδευθῆ, Τετ. Μελλ. θὰ ἔχω παιδευθῆ. Αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις ὅπως τὸ λύομαι.

*Ασκησις 1η.

Γράψε τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους τῶν ρ. παιδεύω, φυτεύω λατρεύομαι, θεραπεύομαι.

Ρήματα εἰς -ουω καὶ -ουομαί.

Ἐνεργ. φωνή: Ἐνεστώς λούω, Παρατ. ἔλουν, Ἀριστος ἔλουσα, Μελλ. διαρκ. θὰ λούω, Μελλ. στιγμ. θὰ λούσω, Παρακ. ἔχω λούσει, ύπερσ. εἶχον λούσει, Τετ. Μελλ. θὰ ἔχω λούσει.

Παθητ. φωνή: Ἐνεστώς λούομαι, Παρατ. ἔλουόμην, Ἀριστος ἔλουσθην, Μελλ. διαρκ. θὰ λούωμαι, Μελλ. στιγμ. θὰ λούσθω, Παρακ. ἔχω λούσθη, 'Υπερσ. εἶχον λούσθη, Τετ. Μέλλ. θὰ ἔχω λούσθη.

*Ασκησις 2α.

Γράψε εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον ὅλων τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς τὰ παρακάτω ρήματα: φυτεύω, κρούεις, βασιλεύει, ταξιδεύομεν, παιδεύομεθα, λούεσθε, ίδρυονται.

Συνηρημένα ἥ περισπώμενα ρήματα

Μερικὰ φωνητόληκτα ρήματα, τὰ ὅποια ἔχουν χαρακτῆρα α ε καὶ ο εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατ. (ἐνεργ. καὶ μέστης φωνῆς), ὅπου ἡ κατάληξις ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν, συναίροντα τὸ α ε καὶ ο μὲ τὸ φωνῆν τῆς καταλήξεως: τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται συνηρημένα ρήματα ή περισπώμενα ρήματα. Τὰ συνηρημένα ρήματα διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας:

- α) εἰς τὰ ἔχοντα χαρακτῆρα α (-ω) π.χ. νικάω-νικῶ
- β) εἰς τὰ » » ε (-εω) π.χ. καλέω-καλῶ καὶ
- γ) εἰς τὰ » » ο (-οω) π.χ. δηλώω-δηλῶ

Κλίσις συνηρημένων εἰς -αω, -ῶ

Ἐνεργητική φωνή

<i>Xρόγοι</i>	<i>Ορθοτεκνή</i>	<i>Υποτακτή</i>	<i>Εὐκτηκή</i>	<i>Προστακτή</i>	<i>Απαρχηφατογ</i>	<i>Μεταχή</i>
(νικάω) νικῶ	ν ḥ (νικάω) νικῶ	εἴθε νὶ νικῶ	—	—	—	δ (νικάω) νικῶν
(νικέτις) νικᾶς	» (νικότης) νικᾶς	» νικᾶς	—	—	—	—
(νικάει) νικᾶ	» (νικάτη) νικᾶ	» νικᾶ	(νικαεῖ) νικᾶ	—	—	—
(νικάμεν) νικῶμεν	» (νικάωμεν)	» νικῶ	—	—	—	—
(νικάμετε) νικᾶτε	» (νικάπτεται)	» μεν	μεν	—	—	—
(νικάουσι) νικῶσι	» (νικάωσι)	» τε	τε	—	—	—
<i>Σ ο 2 η 2 α Ε</i>						
<i>Παρατίκος</i>	(ἐνίκαον) ἐνίκων, (ἐνικάμεν) ἐνικῶμεν,	(ἐνίκαες) ἐνίκασι; (ἐνικάπτεται) ἐνικᾶτε,				
<i>Ἄλλοι καύσοι</i>	Κατὰ τὰ βαρύτυπα ἡτοι : ξ ω νικῆσει	ἐνίκησα, εἰχον νικῆσει,	θὰ νικῶ, θὰ ξ ω νικῆσει,	θὰ νικήσω, θὰ ξ ω νικῆσει,	θὰ νικήσω, θὰ ξ ω νικῆσει,	θὰ νικήσω, θὰ ξ ω νικῆσει,

Γραμματική Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ-Δ. Κλειδᾶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτῆρος α μετὰ τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἔξης:
 τὸ α+ε ἢ α+η=α· (νικάετε—νικάτε) νικᾶτε.
 τὸ α+ει ἢ α+η=α (νικάει—νὰ νικάῃ) νικᾶ.
 τὸ α+ο ἢ α+ου ἢ α+ω=ω· (νικάομεν) νικῶμεν, (νικάουσι) νικῶσι, (νικάων) νικῶν.

2. Ὁ χαρακτήρας πρὸ τῶν καταλήξεων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον ἔκτείνεται εἰς τὴν π.χ. νικάω, ἐνίκησα, ἐνικήθην.

3. "Οταν ὅμως πρὸ τοῦ χαρακτῆρος α ὑπάρχῃ ρ, ε, ι, ο τότε ὁ χαρακτήρας παραμένει ἀμετάβλητος" π.χ. περάω-ῶ, ἐπέρασσα, θεάομαι-ῶμαι, ἐθεάθην, μειδιάω-ῶ=ἐμειδίασσα, ἀκροά-μαι-ῶμαι—ἡκροάσθην.

4. Ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς κλίνεται ὡς δόδοντοφωνόληκτον ἐπίθετον (ὁ νικῶν—τοῦ νικῶντος—οἱ νικῶντες κτλ.).

Σημ. Τὸι τῆς καταλήξεως εἰ καὶ τὴν μετά τὴν συναίρεσιν ὑπογράφεται εἰς τὴν κατάληξιν, πλὴν τοῦ ἀπαρεμφάτου.

*Α σκησις 1η.

Νὰ κλίνησ τὰ ρ. ἐρωτά-ω, πηδάω-ῶ, ἀγαπάομαι-ῶμαι, πλανάομαι-ῶμαι.

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτῆρος ε μετὰ τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἔξης:
 τὸ ε+ε ἢ ε+ει =ει· (καλέετε, (καλέει) καλεῖ.
 τὸ ε+η=η· νὰ (καλέτε) καλῆτε.
 τὸ ε+η=η· νὰ (καλέης) καλῆς.
 τὸ ε+ο ἢ ε+ου=ου· (καλέομεν) καλοῦμεν, (καλέουσα) καλοῦσα.
 τὸ ε+ω =ω· (καλέω) καλῶ.

2. Ὁ χαρακτήρας ε πρὸ τῶν καταλήξεων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον, ἔκτείνεται εἰς τὴν π.χ. κυνηγέω-ῶ, ἐκυνήγησα κ.τ.λ. Ἐξαιροῦνται καὶ διατηροῦν παντοῦ τὸν χαρακτῆρα ε τὰ ἔξης: ἀρκῶ (ἡρκεσα), ἐπαινῶ (ἐπήνεσα), καλῶ (ἐκάλεσα), τελῶ (ἐτέλεσα), πονῶ (ἐπόνεσα), ἡμπορῶ (ἡμπόρεσα).

3. Τὰ εἰς -ε ω δισύλλαβα πλέω, πνέω, ρέω κ.τ.λ. παραμένουν ἐντελῶς ἀσυναίρετα π.χ. πλέω, πλέεις, πλέει, πλέομεν, πλέετε, πλέουν.

4. Ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστ. τῆς ἐνεργ. φ. κλίνεται κατὰ τὰ τριτόκλιτα δόδοντοφωνόληκτα ἐπίθετα (ὁ καλῶν-τοῦ καλοῦντος—οἱ καλοῦντες).

*Α σκησις 2.

Νὰ κλίνησ τὰ ρ. τηρῶ, πωλῶ, φιλῶ, ἀδικῶ, λυποῦμαι, ἀδικοῦμαι, πωλοῦμαι, φιλοῦμαι.

Κλίσις συνθρημάνων εἰς -εια -αι
 'Ενεργητική φωνή

Χρόνοι	Όριστική	Υποτοποτική	Εύκτική	Προστακτική	Αποφεύγοντον	Μετοχή
"Εβετσιάς	πιλέων) π ω λ ḷ (πωλέεις) π ω λ εις (πωλέιν) π ω λ εΐ (πωλέομεν) πωλούμεν (πωλέετε) π ω λ εΐ τ ε (πωλέουσι) πω λ ούσι	νάς (πωλέων) π ω λ ζ » (πωλέεις) π ω λ ης » (πωλέιν) π ω λ ηΐ » (πωλέωνευ) πω λ ηδ μεν » (πωλέετε) π ω λ η τ ε » (πωλέωσι) π ω λ η σι	είθε νάς π ω λ ζ » π ω λ ης » π ω λ ηΐ » π ω λ ηδ μεν » π ω λ η τ ε » π ω λ η σι	(πωλέεις) π ω λ ει ής π ω λ ηΐ » π ω λ η ζ » π ω λ η τ ε » π ω λ η σι	(πωλέεις) π ω λ ει ής π ω λ ηΐ » π ω λ η ζ » π ω λ η τ ε » π ω λ η σι	ό (πωλέων) π ω λ η ζ ν ή (πωλέουσα) π ω λ η ο σ α τό (πωλέον) π ω λ η ο ι
Παραστατικός	(έπωλεον) έ π ώ λ ου ν, (έπωλεομεν) έ π ω λ ο υ με ν,	(έπωλεον) έ π ώ λ εις, (έπωλετε) έ π ω λ ει τ ε,	(έπωλεον) έ π ώ λ ει, (έπωλετε) έ π ω λ ει τ ε,	(έπωλεεις) έ π ώ λ ει, (έπωλεομεν) έ π ω λ η σ ει,	(έπωλεεις) έ π ώ λ ει, (έπωλεομεν) έ π ω λ η σ ει.	
"Άλλοι χρόνοι	Kατά τά βαρύτονα, ήτοι: έ π ώ λ η σ α, θά π ω λ η σ α, θά π ω λ η σ α έ χ ω π ω λ η σ ει, είχον π ω λ η σ ει,					
Παραστατικός	(πωλέομενοι) π ω λ ούμενοι (πωλεσσαί) π ω λ ε ίσσαί	νάς (πωλέσσα) π ω λ ησσαί	είθε νάς π ω λ ζ » π ω λ ησσαί	(πωλέουσα) πω λ ούσα » π ω λ η ζ σα	(πωλέουσα) πω λ ούσα » π ω λ η ζ σα	ό (πωλέομενοι) πωλούμενος ή (πωλεσσαί) π ω λ ο υμένη τό (πωλεσσαί) πωλούμενον
"Άλλοι χρόνοι	(έπωλεόμιν) έ π ω λ ούμιν, (έπωλεσσαί) έ π ω λ ούμεσσαί	νάς (πωλέσσα) π ω λ ησσαί	είθε νάς π ω λ ζ » π ω λ ησσαί	(πωλέσσα) πω λ ησσα » π ω λ η ζ σ θ ε	(πωλέσσα) πω λ ησσα » π ω λ η ζ σ θ ε	ό (πωλέομενοι) πωλούμενοι ή (πωλεσσαί) π ω λ ο υμένη τό (πωλεσσαί) πωλούμενον
Παραστατικός	(έπωλεόμιν) έ π ω λ ούμιν, (έπωλεσσαί) έ π ω λ ούμεσσαί	νάς (πωλέσσα) π ω λ ησσαί	είθε νάς π ω λ ζ » π ω λ ησσαί	(πωλέσσα) πω λ ησσα » π ω λ η ζ σ θ ε	(πωλέσσα) πω λ ησσα » π ω λ η ζ σ θ ε	ό (πωλέομενοι) πωλούμενος ή (πωλεσσαί) π ω λ ο υμένη τό (πωλεσσαί) πωλούμενον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κλίσις συνηρημένων εἰς -οω -ῶ

Ἐγεργητική φωνή

Xρόνος	*Ορετική	*Υποτακτική	Eπικτεκτική	Ηροστατική	*Ἀπαρχεμφατον	Μετοχή
(πληρόδω) πληρῶ	ν ἀ (πληρόδω) πληρῶ	ν ἀ (πληρόδω) ν ἔ (πληρόδω)	εἴθε ν ἀ πληρῶ εἴθε ν ἀ πληροῖς (πλήροες) πλήρον	—	(πληρόειν) πληροῦν	φ (πληρόδω) πληρῶν
(πληρότερος) πληρότερος	πληρότερος	πληρότερος	εἴθε ν ἀ πληροῖς πληρότερος	ἀς πληροῖ	ἢ (πληρότεροσ) πληροῦσα	πληρότεροσ
(πληρότερος) πληρότερος	πληρότερος	πληρότερος	εἴθε ν ἀ πληροῖ	—	τὸ (πληρόδων) πληροῦν	πληρόδων
(πληρότερον) πληρότερον	πληρότερον	πληρότερον	εἴθε ν ἀ πληρῶν	—	—	—
(πληρότερον) πληρότερον	πληρότερον	πληρότερον	εἴθε ν ἀ πληρῶν μεν	πληρότερον πληρότερον	(πληρότερο) πληροῦτε	πληρότερο
(πληρότερον) πληρότερον	πληρότερον	πληρότερον	εἴθε ν ἀ πληρῶν μεν	πληρότερον πληρότερον	(πληρότερο) πληροῦτε	πληρότερο
(πληρότερον) πληρότερον	πληρότερον	πληρότερον	εἴθε ν ἀ πληρῶν μεν	πληρότερον πληρότερον	(πληρότερο) πληροῦτε	πληρότερο
Σ Α Τ Σ Σ Ε Ζ Η Ε						
Παρατητικός	(ἐπαλήρων) ἐ πλήρον, (ἐπαληρόμεν) ἐ πληροῦμεν,	(ἐπαλήρωεις) ἐ πληροῦτε,	(ἐπαληρώειν) ἐ πληροῦτε,	(ἐπαληρώειν) ἐ πληροῦτε,	(ἐπαληρώειν) ἐ πληροῦτε,	(ἐπαληρώειν) ἐ πληροῦτε,
“Αἰδοι τούς	Κατὰ τὰ βαρύπονα, ἥποι: ἐ πλήρωσα, θά πληρῶ, ἔχω πληρώσει, θά πληρώσει,	θά πληρῶσα, θά πληρῶσει,	θά πληρῶσει,	θά πληρῶσει,	θά πληρῶσει,	θά πληρῶσει.

Παθητική φωνή

<i>Xρόδροι</i>	<i>Ορθοτεκτή</i>	<i>Υποταξική</i>	<i>Eπικτητική</i>	<i>Προσωπική</i>	<i>Απαρχη-φαστή</i>	<i>Mετοληφή</i>
5 2 0 3 4 7	(υικάρομα) νι-κώ μ αι (υικάρεστα) νικ-σ α 1 (υικάρεστα) νικ-σ τ α 1 (υικάρεστα) νικ-σ θ α (υικάρεστα) νικ-σ θ ε (υικάρεστα) νικ-σ θ α 1	νικ- (υικάρωμα) νι-κώ μ αι » (υικάρεστα) νικ-σ α 1 » (υικάρηπτα) νικ-σ τ α 1 » (υικάρεμθα) νικ-σ θ α » (υικάρεσθε) νικ-σ θ ε » (υικάρεντα) νικ-σ θ α 1	είθε νικάρεστα μ αι » νικάρεστα σ α 1 » νικάρηπτα σ τ α 1 » νικάρεμθα σ θ α » νικάρεσθε σ θ ε » νικάρεντα σ θ α 1	(γικάρω) νικώ ή νικάρεστα » νικάρεστα σ α 1 » νικάρηπτα σ τ α 1 » νικάρεμθα σ θ α » νικάρεσθε σ θ ε » νικάρεντα σ θ α 1	ό (ψικάρμενος) νικώ μ εν σ (ψικάρεσθαι) νικάρεστα σ θ α 1 ή (ψικάρμένη) νικώ μ εν η	
5 2 0 3 4 7	(ένικαρόμα) ένικ-ά μ γ ν, (ένικαρεστα) ένικ-ά μ ε θ α,	(ένικαρηπτα) ένικ-ή χ ω, (ένικαρεμθα) ένικ-ή χ θ ή,	(ένικαρεσθο) ένικ-ή χ ω (ένικαρεντα) ένικ-ή χ θ ή,	(ένικαρέσθε) ένικ-ά σ σ ο, (ένικαρεντε) ένικ-ά σ σ θ ε,	(ένικαρέστε) ένικ-ά τ ο (ένικαρεντο) ένικ-ά ν τ ο.	
5 2 0 3 4 7	Κατά τα βαρύτερα κίτρινα : ένικ-ή θ η ν, έχω νικ-η θ ή,			θ ή νικώ μ αι, θ ή νικηθ θ ή,	θ ή νικηθ θ ζ, θ ή νικηθ θ ή.	
5 2 0 3 4 7	Κατά το νικώ λάινονται τα : άγαρέ, παρέ, χαλώ, γελώ, σπάω, χαλώ, θεώματα κ.ά.					

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτῆρος οἱ μετὰ τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἔξῆς:
 τὸ ο+ε ἥ ο+ο ἥ ο+ο υ ==ου' (δηλόετε) δηλοῦτε, (δηλόμεν)
 δηλοῦμεν, (δηλόουσα) δηλοῦσα.
 τὸ ο+ει ἥ ο+η=οι' (δηλόει) δηλοῖ, νὰ (δηλόη) δηλοῖ.
 τὸ ο+η ἥ ο+ω=ω· νὰ (δηλόητε) δηλῶτε, (δηλώω) δηλῶ.

Σημείωσις: Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τὰ εἰς -ω ρήματα τελειώνουν εἰς -ων ω: βεβαιῶ=βεβαιώνω, κληρῶ=κληρώνω, διορθῶ=διορθώνω.

*Ασκήσις

Νὰ κλίνηται τὰ ρήματα: βεβαιῶ, δηλῶ, μισθοῦμαι καὶ ὑποχρεοῦμαι.

Συμφωνόληκτα

Τὰ συμφωνόληκτα ρήματα ἔχουν χαρακτήρα ούμφωνον καὶ ἀναλόγως αὐτοῦ διαιροῦνται εἰς οὐρανισκοφωνόληκτα, ὀδοντοφωνόληκτα, ύγροληκτα καὶ ἐνρινόληκτα. Κλίνονται ὅπως καὶ τὰ βαρύτονα φωνηντόληκτα ἔχουν δηλ. τὰς αὐτὰς καταλήξεις, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ χαρακτήρας των παθαίνει μερικὰς μεταβολὰς πρὸ τοῦ στῆς καταλήξεως.

Ταῦτα πλήν τοῦ γνωστοῦ ἀδρίστου εἰς -σα ἔχουν καὶ δεύτερον ἀδριστον ἐνεργητικὸν καὶ παθητικόν.

Παράδειγμα κλίσεως ἐνεργητικοῦ ἀδρίστου β'

Οριστική	Υποτακτική	Εύκτική	Προστακτική	Απαρ.	Μετοχή
ἔλαβον	νὰ λάβω	εἴθε νὰ λάβω	νὰ λά-βης		
ἔλαβ-ες	» λάβης	» λάβης	λάβε (ἢ λαβὲ)		
ἔλαβ-ε	» λάβη	» λάβη	ᾶς λάβη	λαβεῖν	δ λαβών ἢ λαβοῦσα τὸ λαβόν
ἔλάβ-ομεν	» λάβωμεν	» λάβωμεν	νὰ λάβητε καὶ λάβετε		
ἔλαβ-ετε	» λάβητε	» λάβητε			
ἔλαβ-ον	» λάβωσι	» λάβωσι	ᾶς λάβουν		

Παρατηρήσεις: 1. Ο ἀδρίστος β' δὲν ἔχει σ καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς θέμα τοῦ ρήματος καὶ μὲ τὰς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ διὰ τὴν ὄριστικὴν καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστῶτος διὰ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις καὶ τοὺς ὄνοματικοὺς τύπους.

Σημείωσις: Τὸ ἀσθενὲς θέμα εύρισκεται ἀπὸ τὸν στιγμιαῖον μέλλοντα, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν κατάληξιν -ω ἥ -σω· (π.χ. λαμβάνω, μέλλ. στιγμ. = θὰ λάβω, ἀσθενὲς θ. λαβ-).

2. Τὸ β' πρόσ. τῆς προστ. τοῦ ἐνεργ. ἀορ. β' τονίζεται ἐπὶ τῆς παραληγούσης π.χ. φάγε, μάθε, φύγε, φέρε: ἔξαιροῦνται καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης οἱ τύποι: ἐλθέ, εἰπέ, εύρε, ἰδέ, λαβέ.

3. Τὸ ἀπαρέμφατον καὶ ἡ μετοχὴ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης (τὸ λαβεῖν, δὲ λαβών).

Ορθογραφία: 'Ο ἀορ. β' τοῦ ρ. βλέπω εἰδον γράφεται μὲ εἰ εἰς τὴν ὄριστικήν, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις μὲ ι. (νὰ ἴδω, ἴδειν, δὲ ἴδων).

Α σκησις 153. Νὰ κλίνῃς εἰς τὴν 'Οριστ. καὶ 'Υποτ. τοὺς παρακάτω ἀορ. β': ἥλθον, ἔφυγον, εἶδον, ἔμαθον, εἶπον, ἔτυχον.

Α σκησις 154. Νὰ κλίνῃς τὰς μετοχὰς τῶν ἀνωτέρω ἀορίστων καὶ εἰς τὰ τρία γένη.

Παράδειγμα κλίσεως παθητικοῦ ἀορίστου β'

Οριστική	Υποτακτική	Εύκτική	Προστακτ.	Απαρ.	Μετοχὴ
ἐτράφην	νὰ τραφῶ	εἴθε νὰ τραφῶ	νὰ τραφῆς		
ἐτράφης	» τραφῆς	» » τραφῆς	δις τραφῆς		
ἐτράφη	» τραφῆ	» » τραφῆ	(τράφηθι)	τραφῆναι	ὅ τραφεὶς
ἐτράφημεν	» τραφῶμεν	» » τραφῶμεν	νῦτραφῆτε		ἡ τραφεῖσα
ἐτράφητε	» τραφῆτε	» » τραφῆτε	(τραφῆτε)		τὸ τραφὲν
ἐτράφησαν	» τραφῶσι	» » τραφῶσι	ἄντετραφῶσι;		

Παρατητική σεις: 1. 'Ο παθητ. ἀορ. β' σχηματίζεται μὲ τὸ πρόσφυμα η ἀντὶ τοῦ θη τοῦ α' ἀορ. (ἐλύθη ν-ἐτράφη ν).

2. "Οσα ρήματα ἔχουν πρὸ τοῦ χαρακτῆρος ε, ει, ἢ η εἰς τὸν παθ. ἀορ. β' τὸ τρέπουν εἰς α' (τρέφομαι-ἐτράφην, σπείρομαι-ἐσπάρην, στήπομαι, ἐσάπην.

Α σκησις 1η.

Νὰ σχηματίσης τὸ β' ἑνικ. καὶ β' πληθ. πρόσ. εἰς ὅλας τὰς ἐγκλίσεις τῶν ρημάτων: ἐπινίγην, ἐδάρην, ἐχάρην, ἀπηλλάγην, ἐφάνην, ἐβράχην, ἡρπάγην, ἐθίγην.

Α σκησις 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰς μεταχὰς τῶν ἀνωτέρω ρημάτων καὶ εἰς τὰ 3 πρόσωπα.

Παρατητικεις εἰς τὴν κλίσιν τῶν συμφωνολήκτων

1. Οὐρανιοκοφωνόληκτα (μὲ χαρακτῆρα κ.γ.χ.). α) 'Ο χαρακτήρ κ. γ. χ πρὸ τοῦ σ τρέπεται εἰς ξ. (διώκω, θ. διωκ + σω = διωκσω = διώξω).

β) Τὸ κ πρὸ τοῦ θ τρέπεται εἰς χ. π.χ. διώκομαι, θ. διωκ + θῶ = διωχθῶ = διωχθῶ.

γ) Τὸ καὶ χ πρὸ τοῦ μ τρέπεται εἰς γ· π.χ. διώκω, θ. διωκ-
+μενος=διωκμένος=διωγμένος.

2. Χειλοφωνία οφωνόληκτα (μὲν χαρακτήρα π. β. φ.).
α) ὁ χαρακτήρ π. β. φ πρὸ τοῦ σ τρέπεται εἰς ψ· (γράφω, θ.
γράφ+σω=γράφσω=γράψω).

β) τὸ π καὶ τὸ β πρὸ τοῦ θ τρέπονται εἰς φ· π.χ. τρίβομαι,
θ. τριβ+θῶ=τριβθῶ=τριφθῶ.

γ) Τὰ χειλόφωνα π. β. φ πρὸ τοῦ μ ἀφομοιοῦνται· π.χ.-
γράφομαι, θεμ. γραφ+μένος=γραφμένος=γραμμένος.

3. Ὁ δοντοφωνός οφωνόληκτα (μὲν χαρακτήρα τ.δ.θ.).
α) Ὁ χαρακτήρ τ. δ. θ πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται· (πείθω, θ.
πείθ+σω=πείθσω=πείσω).

β) Ὁ δόντοφωνος χαρακτήρ πρὸ τοῦ θ καὶ τοῦ μ τρέπεται
εἰς σ· π.χ. ψεύδομαι, θ. ψευδ+θῶ=ψευδθῶ=ψευσθῶ.

4. Υγρόληκτα καὶ ἐνρινόληκτα (μὲν χαρακτήρα
λ., ρ.).

α) Τὰ εἰς -λ λω ρήματα εἰς μὲν τὸν ἐνεστ. καὶ παρατ. ἐνεργ.
καὶ παθητ. φωνῆς γράφονται μὲν δύο λλ (πλὴν τοῦ ὁ φ εἰς λω
καὶ θ ἐλω), εἰς δὲ τοὺς ὅλους χρόνους μὲν ἔνα λ· π.χ. ἐνεστῶς
βάλλω, παρατ. ἔβαλλον, ἀόρ. β'. ἔβαλον, μετοχὴ¹
δ βαλών.

β) Ὁ ἐνεργ. ἀόρ. ύγρολ. καὶ ἐνρινολ. ρημάτων ἀποβάλλει
τὸ σ τῆς καταλήξεως -σ α καὶ ἐκτείνει τὸ πρὸ τοῦ χαρακτήρος
φωνῆς ὡς ἔξης: τὸ ε εἰς ει (διανέμω-διένειμα), τὸ ἄ εἰς ᄀ καὶ
τὸ ὕ εἰς ὖ.

γ) "Οσα ύγροληκτα ἔχουν θέμα μ ο ν ο σ ύ λ λ α β ο ν καὶ
πρὸ τοῦ χαρακτήρος των η ḥ ει τρέπουν αὐτὰ εἰς τὸν παθητ.
ἀόρ. καὶ παρακ. εἰς α' π.χ. σπείρω-ἔσπαρην-ἔσπαρμένος.

δ) Ὁ παθητ. ἀόρ. α' σχηματίζεται κανονικῶς: π.χ. ἐμιάνθην,
ἐμαράνθην κ.τ.λ., πλὴν τῶν κλίνω, πλύνω, τείνω
καὶ κρίνω, τῶν διποίων ὁ χαρακτήρ ν εἰς τὸν παθητ. ἀόρ.
α' ἀποβάλλεται (έκλιθην, ἐκρίθην, ἐτάθην, ἐκρίθην).

ε) Εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητ. παρακειμένου τὸ ν ἀφομοιοῦ-
ται πρὸς τὸ μ τῆς καταλήξεως· π.χ. πλυν-μένος=πλυμμένος.

¹Α σ κ η σ 15

Νὰ κλίνης τὰ ρήματα πλέκω, γράφω, ἐλπίζω, στέλλω καὶ κρίνω εἰς τὴν
ὅριστικὴν καὶ ὑποτακτικὴν ἐνεργ. καὶ παθητ. φωνῆς.

Ανώμαλα ρήματα

Μερικὰ ρήματα δὲν σχηματίζουν ὅλους τοὺς χρόνους ἀπὸ τὸ
θέμα τοῦ ἐνεστῶτος, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλο θέμα τὰ ρήματα αὐτὰ λέ-
γονται ἀνώμαλα. Τὰ συνηθέστερα ἀνώμαλα ρήματα εἶναι:

1. ἄγω, ἤγαγον, ἄγουμαι, ἤχθην.
2. ἀμαρτάνω, ἥμαρτησα-ἥμαρτον.
3. ἀναγινώσκω, ἀνέγνωσα-ἀνέγνων.
4. ἀποθυήσκω, ἀπέθανον.
5. ἀπολλύω, ἀπώλεσα, ἀπόλλυμαι, ἀπωλέσθη-
6. αὐξάνω, ηὔξησα, ηὔξηθην.
7. ἀφῆνω, ἀφῆκα-ἄφησα, ἀφέθην.
8. ἀφικνοῦμαι, ἀφίχθην.
9. βαίνω, ἀνέβην.
10. βάλλει, ἔβαλον, ἔβλήθην (κατα)βεβλημένος.
11. βλέπω, είδον.
12. γηράσκω, ἐγήρασα.
13. γίνομαι, ἔγινα, γενόμενος.
14. δεικνύω, ἔδειξα.
15. δέομαι, ἔδεήθην.
16. δέρω, ἔδωκα, ἔδόθην.
17. δίδω, ἔδωκα, ἔδόθην.
18. δύναμαι, ἥδυνήθην.
19. ἔρχομαι, ἥλθον.
20. εύρίσκω, εύρον.
21. ἔχω, ἔσχον, κατεοχέθην.
22. ζῶ, ἔζησα.
23. κάθημαι, ἔκάθισα.
24. καλῶ, ἔκάλεσα, ἔκλήθην.
25. κλαίω, ἔκλαυσα.
26. λαμβάνω, ἔλαβον, ἔλήφθην.
27. λέγω, εἶπον, ἔλέχθην, εἰρημένος.
28. λείπω, ἔλιπον, ἔλείφθην.
29. μανθάνω, ἔμαθον.
30. ὅμνύω, ὕμοσα.
31. πάσχω, ἔπαθον.
32. πηγαίνω, ἔπηγα.
33. πηγνύω, ἔπηξα, ἔπάγην.
34. πίνω, ἔπιον, κατεπόθην.
35. πλέκω, συνεπλάκην.
36. πλήττω, ἔπληξα, ἔξεπλάγην.
37. πνέω, ἔνεπνεύσθην.
38. ρηγνύω, ἔξερράγην.
39. ρωννύω, ἀνέρρωσα.
40. στέλλω, ἔστειλα, ἔστάλην.
41. σέβομαι, ἔσεβάσθην.
42. στρέφω, ἔστραφην, ἔστραμμένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Μετοχαὶ

α) Ὁρισμός.

Οἱ ἥρωές μας

1. Οἱ στρατιῶται τρεχοντες καὶ πηδῶντες εἰς καταλαμβάνουν τὰς ἔχθρικὰς θέσεις καὶ στήνουν νικηταὶ τὴν σημαίαν.

2. Οἱ τραυματίσθεντες μεταφέρονται εἰς τὸ πλησιέστερον χειρουργεῖον.

3. Εἰς τὰ νοσοκομεῖα οἱ ἥρωές μας νοσηλευόμενοι ἀπὸ τοὺς ἱατρούς ἀναλαμβάνουν ἐκ τῶν τραυμάτων.

4. "Ἄς είναι αἰώνια ἡ μνήμη καὶ ἀθάνατος ἡ δόξα τῶν θυσιασθέντων διὰ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος!"

Αἱ λέξεις τρέχοντες, πηδῶντες, τραυματίσθεντες κ.τ.λ. είναι μετοχαὶ, διότι μετέχουν τῶν παρεπομένων τοῦ ἐπιθέτου καὶ τοῦ ρήματος.

Αἱ μετοχαὶ είναι ρηματικά ἐπίθετα, τὰ ὅποια ὅμως δηλοῦν συγχρόνως διάθεσιν καὶ χρόνον: γράφων, γράφουσα, γράφον, γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον-γράψας, γράψασα, γρέψαν-γραφεῖς, γραφεῖσα, γραφέν.

β) Κλίσις μετοχῶν.

"Ολαι αἱ μετοχαὶ είναι τρικατάληκτοι καὶ (ὅπως τῶν τρικαταλήκτων ἐπιθέτων) τὸ μὲν θηλυκόν των κλίνεται πάντοτε κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν, τὸ δὲ ἀρσενικόν καὶ τὸ οὐδέτερον, ἄλλων μὲν κατὰ τὴν δυτέραν, ἄλλων δὲ κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν.

Αἱ δευτερόκλιτοι μεταχαὶ λήγουν ὅλαι εἰς -μένος, -μένη, μένον, π.χ. γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον.-

Αἱ τριτόκλιτοι μετοχαὶ ἔχουν τὰς ἑξῆς καταλήξεις:
ἀρσ. θηλ. ούδ.

1. -ας, -ᾶσσα, -αν: ὁ λούσας, ἡ λούσασσα, τὸ λοῦσαν.
 οἱ λούσαντες, αἱ λούσασαι, τὰ λούσαντα
 (τοῖς λούσασι κ.τ.λ.)
2. -είς, -εῖσα, -έν: ὁ λυθεῖς, ἡ λυθεῖσα, τὸ λυθέν.
 τοῦ λυθέντος, τῆς λυθείσης, ὃ λυθεῖς, ὃ
 λυθεῖσα, ὃ λυθέν.
 οἱ λυθέντες, αἱ λυθεῖσαι, τὰ λυθέντα, (τοῖς
 λυθεῖσι) κλπ.
3. -ων, -ουσα, -ον: ὁ τρέχων, ἡ τρέχουσα, τὸ τρέχον
 τοῦ τρέχοντος, τῆς τρεχούσης, τοῦ τρέ-
 χοντος
 τῷ τρέχοντι, τῇ τρεχούσῃ, τῷ τρέχοντι κλ.
 οἱ τρέχοντες, αἱ τρέχουσαι, τὰ τρέχοντα
 (τοῖς τρέχουσι) κλπ.
4. -ῶν, -ῶσα, -ῶν: ὁ ἀγαπῶν, ἡ ἀγαπῶσα, τὸ ἀγαπῶν,
 τοῦ ἀγαπῶντος, τῆς ἀγαπώσης, τοῦ
 ἀγαπῶντος,
 τῷ ἀγαπῶντι, τῇ ἀγαπώσῃ, τῷ ἀγα-
 πῶντι κλπ.
 οἱ ἀγαπῶντες, αἱ ἀγαπῶσαι, τὰ ἀγα-
 πῶντα (τοῖς ἀγαπῶσι) κλπ.
5. -ῶν, -οῦσα, -οῦν: ὁ δηλῶν, ἡ δηλοῦσα, τὸ δηλοῦν,
 τοῦ δηλοῦντος, τῆς δηλούσης, τοῦ δη-
 λοῦντος (τῷ δηλοῦντι) κλπ.
 οἱ δηλοῦντες, αἱ δηλοῦσαι, τὰ δηλοῦντα
 (τοῖς δηλοῦσι) κλπ.)
6. -ώς, -υῖα, -ός: ὁ λελυκώς, ἡ λελυκύια, τὸ λελυκός,
 τοῦ λελυκότος, τῆς λελυκύιας, τοῦ λελυ-
 κότος,
 τῷ λελυκότι, τῇ λελυκύίᾳ, τῷ λελυκότι,
 τὸν λελυκότα, τὴν λελυκύιαν, τὸ λελυκός
 ὃ λελυκώς, ὃ λελυκύια, ὃ λελυκός.
 οἱ λελυκότες, αἱ λελυκύιαι, τὰ λελυκότα
 τῶν λελυκότων, τῶν λελεκυιῶν, τῶν
 λελυκότων,
 τοῖς λελυκόσι, ταῖς λελυκυίαις, τοῖς
 λελυκόσι κλπ.

Παρατήρησις: 'Η ἐνική κλητικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ, τοῦ
θηλυκοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου τῶν τριτοκλίτων μετοχῶν εἶναι
πάντοτε δμοία μὲ τὴν ὀνομαστικήν' π.χ.

ὅ γράψας-ῶ γράψας· ὁ λυθεῖς-ῶ λυθεῖς· ὁ δηλῶν-ῶ δηλων
κ.τ.λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

"Ακλιτα μέρη του λόγου**α' Προθέσεις**

«Ο ἐπιμελητής ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον πρὸ τῶν συμμαθητῶν του· μένει ἐν τῇ τάξει κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ ἔξερχεται ἀπὸ αὐτὴν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅλων».

Αἱ ἄκλιτοι λέξεις εἰς πρό, ἐν, κατὰ, ἀπό, μετά, καὶ ἄλλαι, αἱ ὁ ποιαὶ τίθενται πρὶν ἀπὸ τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου, ὃνομάζονται προθέσεις.

Αἱ προθέσεις εἶναι 18 αἱ ἔξης : ἐν, εἰς, ἐκ (ἔξ), σύν, πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετά, (μέ), παρά, ἀντί, ἀμφί, ἐπί, περί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ. Αὐταὶ ὀνομάζονται κύριαι προθέσεις. Ἐκτὸς αὐτῶν ύπάρχουν καὶ αἱ λεγόμεναι καταχρηστικά :

Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἡ πρόθεσις εἰς προσδιορίζει τὸ ποῦ ἔρχεται ὁ ἐπιμελητής, ἡ πρόθεσις ἐν προσδιορίζει τὸ ποῦ μένει κ.τ.λ. Αἱ προθέσεις χρησιμοποιοῦνται νά προσδιορίζουν λέξεις. Εἶναι προσδιορισμοί οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ ποὺ γίνονται μὲ προθέσεις ὀνομάζονται ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί.

"Α σκησις 1η.

Γράψε τὰς προθέσεις ποὺ θὰ συναντήσῃς εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα.

"Α σκησις 2α.

Μάθε τὰς προθέσεις κυρίας καὶ καταχρηστικάς.
Σημείωσις. Αἱ προθέσεις ἐν, εἰς, ἐξ, προφερόμεναι ἔχουν τὸν ἴδιον τῆχον μὲ τὰ ἀριθμητικά : ἐν, εἰς, ἐξ. Διαφέρουν δύμως, διότι αἱ μὲν προθέσεις τῶν ἄντονοι καὶ μὲ ψιλήν, ἐνῷ τὰ ἀριθμητικά τονίζονται καὶ δέχονται διείσαν.

Π αρατήρησις:

συμμαθητῶν	=συν + μαθητῶν
ἔξερχεται	=ἔξ + ἔρχεται.

1. Παρατηροῦμεν ὅτι αἱ προθέσεις εἶναι ἡνωμέναι μὲ ἄλλας λέξεις καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς ἀποτελοῦν λέξεις συνθέτους.

"Οταν εἶναι χωριστὰ ἀπὸ τὰς λέξεις πάσχουν συνήθως ἐκθλιψιν, ὅπως ἐμάθομεν, ἐκτὸς τῆς πρὸ καὶ περὶ (κατ' ἔτος, δι' ἐμὲ κ.τ.λ.).

2. Η πρόθεσις ἐκ ὅταν ἀκολουθῇ φωνῆεν γίνεται ἔξ. π.χ. ἐκ Πατρῶν, (ἐκ) ἔξ Ἀθηνῶν, ἐκ + ἔρχομαι = ἔξερχομαι.

Τὸν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σύν, ὅταν ἐνώνωνται μὲ ἄλλας λέξεις, παθαίνει τὰς ἔξης μεταβολάς:

α) πρὸ τοῦ μ καὶ τῶν ὑγρῶν λ, ρ ἀφομοιοῦται μὲν αὐτό:

συν +μαθητής =συμμαθητής, συμμαχία, ἔμμεσος.

συν +λαμβάνω =συλλαμβάνω, σύλλογος.

συν +ράπτω =συρράπτω, συρροή.

β) πρὸ τῶν οὐρανισκοφώνων κ, γ, χ καὶ τοῦ ξ μεταβάλλονται εἰς γ:

συν +κάτοικος =συγκάτοικος, ἐν +καιρῷ =έγκαιρως

συν +γενῆς =συγγενῆς, ἐν +γάμος =έγγαμος

συν +χαίρω =συγχαίρω, ἐν +χειρίζω =έγχειρίζω.

γ) πρὸ τῶν χειλοφώνων π, β, φ καὶ τοῦ ψ μεταβάλλεται εἰς μ:

συν +πάσχω =συμπάσχω, ἐν +ποδίζω =έμποδίζω.

συν +βίωσις =συμβίωσις, ἐν +βλῆμα =έμβλημα.

συν +φοιτῶ =συμφοιτῶ, ἐν +φυτὸν =έμφυτον.

συν +ψάλλω =συμψάλλω.

δ) Τὸν τῆς προθέσεως σὺν πρὸ τοῦ σὸν φομοῖοῦται μὲν αὐτό, ἀνά ἀκολουθῇ φωνῇεν: συν+σίτιον=συστίτιον. "Αν ὅμως μετὰ τὸ σὸν ἀκολουθῇ ἄλλο σύμφωνον, τὸν ἀποβάλλεται:

συν+πιστήσις=συστρατιώτης.

ε) Τὸν τῆς προθέσεως σὺν πρὸ τοῦ ζὸν πιστήσις=συζήτησις.

στ) Τὸν τῆς προθέσεως ἐν πρὸ τοῦ ρ καὶ ζ μένει ἀμετάβλητον. ἐνρινόληκτα, ἔνζυμα, ἐνσκήπτω.

"Α σκησις 3η.

Γράψεις πάπο τὸ σημερινόν σου μάθημα 10 λέξεις συνθέτους μὲν προθέσεις.

"Α σκησις 4η.

"Ενωσε εἰς συνθέτους λέξεις τὰς ἔξῆς :

σύν—φέρον, ἐν—γραφεῖ, σύν—ληψις, σύν—σωρευτής, σύν—σκευή, σύν—ζυγός, σύν—χωρῶ, ἀνά—λαμβάνω, περί—ἔρχομαι, διά—ἔρχομαι, ἀνά—ἔρχομαι, σύν—λογίζομαι, σύν—βαίνει, σύν—γραφεύς.

"Α σκησις 5η.

Χώρισε εἰς τὰ μέρη των τὰς ἔξῆς λέξεις:

Συγγενής, συμμαθητής, συγχώρησις, σύγκλησις, σύσκεψις, συμβουλή—έμπτορος, συμπολίτης, ἐπάνοδος, σύνοδος, ἔξοδος, πάροδος, καταδιώκω, ἔμμισθος, ὑποθέτω, ἐπάνοδος, ὑφήλιος, παραλαβή, ὑφυπουργός, ἀνακατάληψις, συμπατριώτης, ἔγγραφή.

Γύμνασμα

Τόνισε καὶ πνευμάτισε τὰς ἔξῆς λέξεις τοῦ παρακάτω γυμνάσματος :

«Εις τὸ σχολείον ηλθεν σημερον εις Αμερικανος φιλελλην. Τον υπεδεχθημεν ολοι με ζητωκραυγας. Του προσεφερεν εις μαθητης εις ανθοδεσμας εκ μερους των εις ταξεων. Εκεινος μας ηγαριστησεν εις την Ελληνικην.

Ο ξενος μας παρεμπεινεν εν τῷ σχολειῷ εν απογευμα ολοκληρον και εφυγεν εξ αυτου ενθουσιασμενος».

β' Ἐπιρρήματα

«Χθὲς ὁ πατήρ μου μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὅλιγον καὶ ἐπέστρεψεν αὐθημερόν ἐνταῦθα.»

Αἱ λέξεις χθὲς καὶ ἀεροπορικῶς προσδιορίζουν τὸ ρῆμα μετέβη καὶ φανερώνουν τὸ πότε καὶ πῶς μετέβη.

Αἱ λέξεις ἐκεῖ καὶ ὅλιγον προσδιορίζουν τὸ ἔμεινεν καὶ φανερώνουν τὸ ποῦ καὶ πόσον ἔμεινεν.

Ἐπίστης καὶ αἱ λέξεις αὐθημερόν καὶ ἐνταῦθα προσδιορίζουν τὸ ἐπέστρεψεν καὶ φανερώνουν τὸ πότε καὶ ποῦ ἐπέστρεψεν.

Αἱ ἀκλιτοὶ λέξεις, αἱ ὅποιαι προσδιορίζουν συνήθως τὰ ρήματα ὀνομάζονται ἐπιρήματα.

Προσδιορίζουν τὸ πότε; — χρόνον, τὸ ποῦ; — τόπον, τὸ πῶς; — τρόπον καὶ τὸ πόσον; — ποσόν. Εἶναι ἐπιρήματα προσδιορίσμοι.

Εἶναι λοιπὸν κατὰ τὴν σημασίαν των τὰ ἐπιρρήματα:

1. Τοπικά: καὶ φανερώνουν τόπον: ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω, ἐντός, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἐμπροσθεν, ἐνταῦθα, ἀντικρύ, πανταχοῦ, οὐδαμοῦ, μακράν, πλησίον, κ.τ.λ.

2. Χρονικά: καὶ φανερώνουν χρόνον: χθές, σήμερον, αὔριον, τώρα, νῦν, αὐθημερόν, πρωΐ, βράδυ, ἀργά, ἐνωρίς, ἐφέτος, πότε, τότε, ποτέ, ἀλλοτε, οὐδέποτε κ.τ.λ.

3. Τροπικά: καὶ φανερώνουν τρόπον: οὕτω—οὕτως, καλῶς, κακῶς, ἀκριβῶς, εὐλαβῶς, εὐχαρίστως, ματαίως, βαθμηδόν, ἐλληνιστί, ὅριστα, ὡραῖα.

4. Ποσοτικά: καὶ φανερώνουν ποσόν: πολύ, ὀλίγον, λίαν, τόσον, δύσον, ἐπίσης, ἀπαξ, δίς, τετράκις, σφόδρα κ.τ.λ.

5. Βεβαιωτικά ἢ ἀβεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, ὅχι, οὐ, μή, οὐδόλως, οὐδαμῶς, ποσῶς, τάχα, δῆθεν, ἵσως, εἴθε (εύκτικόν—εύχὴ) κ.τ.λ.

εὐχάριστος—εὐχαρίστως, δίκαιος—δικαίως, καλός—καλῶς, κακός—κακῶς.

Παρατήρησις: Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ τελειώνουν σὲ—ω γράφονται μὲ ω καὶ τονιζόμενα ἐπὶ τῆς ληγούσης περισπῶνται.

Διαφέρουν δὲ ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα, ποὺ ἔχουν τὴν ἴδιαν προφοράν.

Σημείωσις: Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ τελειώνουν εἰς —ως εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχουν κατάληξιν —α (καλῶς—καλά, προθύμως—πρόθυμα).

Α σκηνισ

Γράψε τὰ ἐπιρρήματα ποὺ ἔχει τὸ σημερινόν σου μάθημα καὶ χώρισε αύτὰ εἰς ὅμιλδας κατὰ τὴν σημασίαν των.

Γ' μνασμα

Συμπλήρωσε τὴν — μὲ τὸ κατάλληλον ἐπίρρημα εἰς τὸ ἀκόλουθον γύναισμα:

«Ο καλὸς μαθητής μελετᾷ—τὰ μαθήματά του. Γράφει καὶ μελετᾷ—. Μεταβαίνει—εἰς τὸ σχολεῖον καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεῖται—ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του. «Ω—θὰ ἥθελε ὁ καθένας νὰ ἥτο ωσάν αὐτόν!».

Ἐργασία

Προσπάθησε νὰ σημειώνῃς εἰς Ιδιαιτέραν σελίδα τοῦ τετραδίου σου ὅσα ἐπιρρήματα συναντᾶς, ποὺ προφέρονται ωσάν τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα. Πολὺ θὰ ώφεληθῆς.

“Υπόδειγμα: καλὸς—καλῶς
δίκαιος—δικαίως, κ.τ.λ.

γ' Σύνδεσμοι

«Ο Πέτρος καὶ ἡ Ἐλένη εἶναι δύο πτωχιά παιδιά. Φοροῦν μὲν φορέματα πτωχικά, ἀλλ' εἶναι πάντοτε καθαρά, διότι ἡ καλή των μήτηρ πάντοτε φροντίζει, νὰ εἶναι τακτοποιημένα.

Ἡ λέξις καὶ συνδέει τὰς λέξεις Πέτρος—Ἐλένη· ἐπίσης αἱ λέξεις μὲν, ἀλλὰ συνδέουν τὰς προτάσεις φοροῦν φορέματα πτωχικά—εἶναι καθαρά. Τὸ ἕδιον καὶ αἱ λέξεις διότι, νὰ συνδέουν προτάσεις. Αἱ λέξεις αὗται ὀνομάζονται σύνδεσμοι.

“Ἄστε: σύνδεσμοι εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, ποὺ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεραξύτων.

Οἱ σύνδεσμοι κατὰ τὴν σημασίαν των εἶναι:

1) συμπλεκτικοί: καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

2) διαζευκτικοί: ἢ, εἴτε.

3) ἀντιθετικοί: μέν, δέ, ἀλλά, ὅμως, καίτοι, ἀν καί, ἐνῷ, ἀλλως, εἰδεμή, ἐν τούτοις, οὐχ ἥττον, μολονότι, ὅχι μόνον—ἀλλά καί.

4) συμπερασματικοί: ἄρα, λοιπόν, ἐπομένως, ὥστε—διό, ὅθεν.

5) διασαφητικοί: δηλαδή, ἥτοι, τουτέστι.

6) εἰδικοί: ὅτι, ώς.

7) χρονικοί: ὅτε, ὅπότε, ὅταν, ὅπόταν, ὁσάκις, ἀφοῦ, ἀφότου, ἐνόσω, ἐφόσον, ἄμα, εὐθὺς—ώς, μόλις, μέχρις ὅτου, ἔως ὅτου, πρὶν ἢ, πρὶν νά, προτοῦ νά.

8) αἰτιολογικοί: ἐπειδή, διότι, καθόσον, καθότι.

9) τελικοί: ἵνα, νά, ὅπως=διὰ νά, νὰ=διὰ νά.

10) ύποθετικοί: ἔαν, ἀν.

11) ἐνδοιαστικοί: μή, μήπως.

Παρατηρήσεις: Ιη Οἱ σύνδεσμοι οὔτε, μήτε,

εἴ τε, ὡστε, ἢ τοι, δέχονται δξεῖαν, διότι εἶναι σύνθετοι λέξεις.

2α. Όσυνδεσμος ἀλλὰ εἰς τὸ παράδειγμά μας ἔχει πάθει ἔκθλιψιν ὅμοίως ἐκθλίβονται οἱ οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

*Ασκησις 1η

Γράψε ἀπό τὸ σημερινόν σου μάθημα τοὺς συνδέσμους.

*Ασκησις 2α.

Μάθε τοὺς συνδέσμους νὰ τούς διακρίνῃς κατ' εἰδοσκαὶ νὰ τούς γράφῃς.

Γύμνασμα.

Σημείωσε χωριστὰ τὰ ἑπταρήματα καὶ τοὺς συνδέσμους τοῦ ἐπομένου γυμνάσματος, ἀφοῦ ἀντιληφθῆ τὴν σημασίαν καὶ διαφορὰν τοῦ καθενός: «Οἱ Ἑλληνες ἄν καὶ ἐπόλεμησαν μὲν ἡρωϊσμὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων.)πόλεως, ὅμως ἡ Κων.)πόλις ἔπεσε. Ὑπεδουλώθη εὐθὺς καὶ ὀλόκληρος ἡ Βυζ. αὐτοκρατορίᾳ, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνη διαφορετικά. Ἐάν βέσθαις οἱ Ἑλληνες δὲν ἤσαν τόσον κουρασμένοι ἀπό τοὺς συνεχεῖς πολεμούς, δὲν θὰ ἐνικῶντο ἀσφαλῶς.

»Μήπως ὅμως ἔχασαν τὸν ἔθισμόν των; Οὔτε αὐτὸν ἔχασαν οὔτε κατὶ τὴν θρησκείαν των. Δηλαδὴ ἔμειναν "Ἑλληνες μέχρι ὅτου ἐπέτρεψεν ὁ Κύριον πάλιν νὰ ἐλευθερωθοῦν".

3' Ἐπιφωνήματα

—Πωπώ! πόσον ὑψηλόσωμοι εἶναι οἱ ἔνεοι!

—Εἴθε (μακάρι) νὰ νικήσουν οἱ ἀθληταὶ μας!

—Ζήτω! Ζήτω! πρῶτο! ήλθαν οἱ Ἑλληνες!

Ἡ λέξις πωτῷ! φανερώνει θαυμασμόν· ἡ λέξις εἴθε εὐχὴν καὶ ἡ λέξις ζήτῳ! ἐνθουσιασμόν. Συνοδεύονται μὲν μίαν ἴδιαιτέραν ἔκφρασιν τῆς φωνῆς: ὀνομαζόνται δὲ ἐπιφωνήματα.

Ἐπιφωνήματα εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, μὲν τὰς ὅποιας ἔκφραζομεν θαυμασμόν, λύπην, χαράν, ὀργήν, ἀγανάκτησιν, ἐνθουσιασμόν, ἐπιδοκιμασίαν ἢ ἀποδοκιμασίαν κ.τ.λ.

Τὰ κυριώτερα ἐπιφωνήματα εἶναι:

1) Θαυμαστικά: ᾥ! ὥ! πωπώ!

2) Γελαστικά: χά, χά, χά!

3) Ἐνθουσιαστικά: εῦγε! ζήτω!

4) Εύχητικά: εἴθε! εἴθε νά!

5) Πόνου: ὅχ! ώχ!

6) Οϊκτου καὶ φόβοι: φεῦ! οἴκοι! ούαί! ὀλλοίμοιον!

7) Κλητικά: ώ! ἔ!

Παρατήρησις. Μετά τὰ ἐπιφωνήματα θέτομεν θαυμαστικόν.

*Ασκησις

Γράψε ἀπό τὸ σημερινόν σου μάθημα ὅσα ἐπιφωνήματα ἔχει.

Ἐργασία

Ἐτοίμασε φράσεις μὲν ἐν ἐπιφωνήμα ἀπό κάθε εἰδος.

Γραμματική Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ-Δ. Κλειδᾶ

Α σκηνή σις

Γράψε τὰ ἐπιρρήματα ποὺς ἔχει τὸ σημερινόν σου μάθημα καὶ χώρισε αὐτά εἰς δύμάδας κατά τὴν σημασίαν των.

Γύμνασμα

Συμπλήρωσε τὴν — μὲ τὸ κατάλληλον ἐπίρρημα εἰς τὸ ἀκόλουθον γύμνασμα:

«Ο καλὸς μαθητής μελετᾶ—τὰ μαθήματά του. Γράφει καὶ μελετᾷ—. Μεταβαίνει—εἰς τὸ σχολεῖον καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεῖται—ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του. Ὅ—θά καθέλει δικαίως νὰ ἥτο ωσὰν αὐτόν!».

Ἐργασία

Προσπάθησε νὰ σημειώνῃς εἰς ίδιαιτέραν σελίδα τοῦ τετραδίου σου ὅσα ἐπιρρήματα συναντᾶς, ποὺς προφέρονται ώσαν τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα. Πολὺ θὰ ὠφεληθῆς.

“Υπόδειγμα: καλὸς—καλῶς
δικαίως—δικαίως, κ.τ.λ.

γ' Σύνδεσμοι

«Ο Πέτρος καὶ ἡ Ἐλένη εἶναι δύο πτωχὰ παιδιά. Φοροῦν μὲν φορέματα πτωχικά, ἀλλ' εἶναι πάντοτε καθαρά, διότι ἡ καλή των μήτηρ πάντοτε φροντίζει, νὰ εἶναι τακτοποιημένα.

Ἡ λέξις καὶ συνδέει τὰς λέξεις Πέτρος—Ἐλένη· ἐπίσης αἱ λέξεις μὲν, ἀλλὰ συνδέουν τὰς προτάσεις φοροῦν φορέματα πτωχικά—εἶναι καθαρά. Τὸ ἵδιον καὶ αἱ λέξεις διότι, νὰ συνδέουν προτάσεις. Αἱ λέξεις αὔται ὀνομάζονται σύνδεσμοι.

“Ωστε: σύνδεσμοι εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, ποὺ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεραρχύτων.

Οἱ σύνδεσμοι κατὰ τὴν σημασίαν των εἶναι:

- 1) συμπλεκτικοί: καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.
 - 2) διαζευκτικοί: ἢ, εἴτε.
 - 3) ἀντιθετικοί: μέν, δέ, ἀλλά, ὅμως, καίτοι, δὲν καί, ἄλλως, εἰδεμή, ἐν τούτοις, οὐχ ἥπτον, μολονότι, ὅχι μόνον—ἄλλα καί.
 - 4) συμπερασματικοί: ἄρα, λοιπόν, ἐπομένως, ώστε—διό, ὅθεν.
 - 5) διασαφητικοί: δηλαδή, ἥτοι, τουτέστι.
 - 6) εἰδικοί: ὅτι, ώς.
 - 7) χρονικοί: ὅτε, ὅπότε, ὅταν, ὅπόταν, δσάκις, ἀφοῦ, δύστου, ἐνόσω, ἐφόσον, ἀμα, εὐθὺς—ώς, μόλις, μέχρις ὅτου, ἔως ὅτου, πρὶν ἥ, πρὶν νά, προτοῦ νά.
 - 8) αἰτιολογικοί: ἐπειδή, διότι, καθόσον, καθότι.
 - 9) τελικοί: ἵνα, νά, ὅπως—διὰ νά, νὰ—διὰ νά.
 - 10) ύποθετικοί: ἔάν, ἄν.
 - 11) ἐνδοιαστικοί: μή, μήπως.
- Παρατηρήσοεις: Ιη Οἱ σύνδεσμοι οὔτε, μήτε,

εἴ τε, ὡστε, ἦτοι, δέχονται δέξειαν, διότι εἶναι σύνθετοι λέξεις.

2α. Ὁ σύνδεσμος ἀλλὰ εἰς τὸ παράδειγμά μας ἔχει πάθει ἐκθλιψιν· δμοίως ἐκθλίβονται οἱ οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

*Α σκηνήσις 1η

Γράψε ἀπό τὸ σημερινόν σου μάθημα τοὺς συνδέσμους.

*Α σκηνήσις 2α.

Μάθε τοὺς συνδέσμους νὰ τούς διακρίνῃς κατ' εἰδοσκαὶ νὰ τούς γράφῃς.

Γύμνασμα.

Σημείωσε χωριστὰ τὰ ἑπταρήματα καὶ τοὺς συνδέσμους τοῦ ἐπομένου γυμνάσματος, ἀφοῦ ἀντιληφθῆται τὴν σημασίαν καὶ διαφοράν τοῦ καθενός:
«Οἱ Ἑλληνες ἄν καὶ ἐπολέμησαν μὲν ἡρωῖσμὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων)πόλεως, δμως ἡ Κων)πολις ἔπεος. Ὅπεδουλώθη εύθυνς καὶ ὀλόκληρος ἡ Βυζ. αὐτοκρατορία, διότι δὲν ἦτορ δυνατὸν νὰ γίνη διαφορετικά. Ἐάν βέσεις θαίως οἱ Ἑλληνες δὲν ήσαν τόσον κουρασμένοι ἀπό τοὺς συνεχεῖς πολεμούς, δὲν θὰ ἐνικῶντο ἀσφαλῶς.

»Μήπως δμως ἔχασσαν τὸν ἔθνισμόν των; Οὔτε αὐτὸν ἔχασσαν οὔτε κατὶ τὴν θρησκείαν των. Δηλαδὴ ἔμειναν Ἑλληνες μέχρις ὅτου ἐπέτρεψεν ὁ Κύριον πάλιν νὰ ἐλευθερωθοῦν».

3' Ἐπιφωνήματα

—Πωπώ! πόσον ὑψηλόσωμοι εἶναι οἱ ἔνοι!

—Εἴθε (μακάρι) νὰ νικήσουν οἱ ἀθληταὶ μας!

—Ζήτω! Ζήτω! πρῶτοι ἥλθαν οἱ Ἑλληνες!

Ἡ λέξις πωπώ! φανερώνει θουμασμόν· ἡ λέξις εἴθε εὐχὴν καὶ ἡ λέξις ζήτω! ἐνθουσιασμόν. Συνοδεύονται μὲν μίαν ίδιαιτέραν ἔκφρασιν τῆς φωνῆς· δνομάζονται δὲ ἐπιφωνήματα· ἀποδοκιμασίαν κ.τ.λ.

Ἐπιφωνήματα εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, μὲν τὰς δόποιας ἔκφραζομεν θουμασμόν, λύπην, χαράν, δργήν, ἀγανάκτησιν, ἐνθουσιασμόν, ἐπιδοκιμασίαν ἢ ἀποδοκιμασίαν κ.τ.λ.

Τὰ κυριώτερα ἐπιφωνήματα εἶναι:

1) Θαυμαστικά: ᾧ! ὤ! πωπώ!

2) Γελαστικά: χά, χά, χά!

3) Ενθουσιαστικά: εῦγε! ζήτω!

4) Εύχητικά: εἴθε! εἴθε νά!

5) Πόνου: ὅχ! ὥχ!

6) Οϊκτου καὶ φόβοι: φεῦ! οἴμοι! ούαί! ἀλλοίμοιν!

7) Κλητικά: ό! ἔ!

Παρατήρησις. Μετά τὰ ἐπιφωνήματα θέτομεν θαυμαστικόν.

*Α σκηνήσις

Γράψε ἀπό τὸ σημερινόν σου μάθημα δσα ἐπιφωνήματα ἔχει.

*Εργασία

Ἐτοίμασε φράσεις μὲν ἐπιφώνημα ἀπό κάθε είδος.

Γραμματική Καθαρευούστης, Λ. Γαβαλᾶ-Δ. Κλειδᾶ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ

‘Η ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἴστορίαν τριῶν χιλιάδων χρόνων. Καθ’ ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ γλῶσσα μας δὲν ἐχρησιμοποιεῖ πάντοτε τὰς ιδίας λέξεις. “Ἄλλαι ἔπαυσαν νὰ χρησιμοποιῶνται, ἄλλαι ἥλλαξαν μορφήν, ἄλλαι συνεπληρώθησαν μὲ ἀρχαιοτέρας λέξεις ἢ μὲ λέξεις ἄλλων γλωσσῶν.

Λόγω τῶν πολλαπλῶν σχέσεων τῶν ‘Ἑλλήνων μὲ ἄλλους λαούς εἰσῆλθον εἰς τὴν γλῶσσαν μας λέξεις ξενικαὶ ἦτοι: αἰγυπτιακαί, φοινικαί, περσικαί, ἑβραϊκαί, λαστινικαί, Ἰταλικαί, τουρκικαί, ἀραβικαί, γαλλικαί, ἀγγλικαί, γερμανικαὶ κ.ἄ.

‘Άλλ’ ἡ γλῶσσα μας δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς λέξεις, ποὺ ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἢ ἐδανείσθη ἀπὸ ξένας γλώσσας. “Ἐπλασε νέας λέξεις, μὲ βάσιν τὰς ἀρχαίας καὶ ξένας καὶ τοιουτορόπως ἐπλουτίσθη ἀκόμη περισσότερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ Τῶν Λέξεων

1. Πολλαὶ λέξεις σχηματίζονται ἀπὸ μίαν ριζαν δηλ. ἀπὸ ἕνα ἀρχικὸν θέμα, μὲ τὴν προσθήκην καταλήξεων. Αἱ λέξεις, αἱ ὅποιαι σχηματίζονται κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγονται ριζικαὶ, πρωτότυποι ἢ καὶ ἀπλαῖ λέξεις. Π.χ. γράφω=γράφω, πόλι+ς=πόλις.

2. “Ἄλλαι λέξεις σχηματίζονται ἀπὸ ἄλλας λέξεις μὲ τὴν προσθήκην καταλήξεων. Αἱ λέξεις αὗται λέγονται τι αράγωγοι καὶ δι τρόπος μὲ τὸν ὅποιον σχηματίζονται λέγεται παραγώγη. Αἱ καταλήξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται λέγονται παραγικαὶ καταλήξεις. Π.χ. (φύσις)—φυσικός—φυσικότης· (ἴππος)—ἴππιππος—ἴππιππος· (όπλον)—όπλιτης—όπλιζω κ.τ.λ.

3. “Ἄλλαι πάλιν λέξεις σχηματίζονται μὲ τὴν ἔνωσιν δύο ἄλλων. Τότε ἡ λέξις ποὺ παράγεται ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας λέγεται σύνθετος λέξις, αἱ δὲ δύο λέξεις ἀπὸ τὰς ὅποιας παράγεται λέγονται συνθετικά μέρη. “Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὰς λέγεται πρῶτον συνθετικόν, ἡ δὲ δευτέρα δεύτερον

συνθετικόν. Ό τρόπος αυτὸς τῆς παραγωγῆς λέξεων λέγεται ούνθεσις. Π.χ. (μῦθος+γράφω) μυθογράφος, (ὕππος+δρόμος) ἵπποδρομος.

“Ωστε παραγωγὴ μὲν εἶναι ὁ σχηματισμὸς λέξεως ἀπὸ μίαν ἄλλην λέξιν, ούνθεσις δὲ ὁ σχηματισμὸς λέξεως ἐκ δύο ἄλλων λέξεων.

“Οταν μία λέξις παράγεται ἀπὸ ἄλλην σύνθετον λέξιν λέγεται παρασύνθετος. Π.χ. ἀπὸ τὴν σύνθετον λέξιν ἐμπορορράπτης παράγεται ἡ λέξις ἐμπορορραφεῖον ἡ δόποια λέγεται παρασύνθετος.

Σημ. 1. Μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις μέσα εἰς μίαν σειρὰν συγγενῶν λέξεων μὲ αὐτὴν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι παραγωγὴς μὲν ὡς πρὸς τὴν προηγουμένην, πρωτότυπον δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐπομένην. Π.χ. εἰς τὴν σειρὰν τῶν συγγενῶν λέξεων χορός, χορεύω, χορευτής, χορευτικός, ἡ λέξις χορεύω εἶναι παραγωγὸς τῆς λέξεως χορός καὶ πρωτότυπος τῆς λέξεως χορευτής.

Σημ. 2. Κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν κανονικῶς λαμβάνονται θέματα τῶν λέξεων καὶ δχὶ διόλοκληροι αἱ λέξεις. Π.χ. (πόλις) πολίτης, (γίγας, γίγαντος) γιγάντιος, (στίχος, γράφω) στίχογράφος.

“Ἄλλαι τέλος λέξεις δὲν σχηματίζονται οὔτε ἀπὸ ρίζας, οὔτε ἀπὸ ἄλλας λέξεις, ἀλλὰ ἀπὸ φωνᾶς ζώων ἢ τοὺς φυσικοὺς ἥχους τῶν πραγμάτων. Π.χ. βελάζω (ἀπὸ τὸ βε...βε τοῦ προβάτου), παφλάζω (ἀπὸ τὸν ἥχον τοῦ νεροῦ πλάφη), γαβ-γίζω (ἀπὸ τὸ γαβ τοῦ σκύλου) κ.τ.λ.

α) Παραγωγὴ

Κατὰ τὴν παραγωγὴν τὰ θέματα τῶν πρωτοτύπων λέξεων σπιανίως μένουν ἀμετάβλητα: συνήθως ἀποβάλλουν ἔνα ἢ περισσοτέρους φθόγγους ἐκ τῶν τελευταίων ἢ τρέπουν τὸ θεματικὸν φωνῆν εἰς ἄλλο ἢ τέλος πάσχουν ἄλλας μεταβολάς.

1. Παραγωγὰ ρήματα

Ρήματα παράγονται ἀπὸ ὄντοτα (οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα) καὶ ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα. Ή σημασία τῶν παραγομένων ρήμάτων εἶναι ποικίλη, ἀναλόγως τῆς σημασίας τοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς καταλήξεως ποὺ προστίθεται.

α) Ρήματα παράγονται ἀπὸ ὄντοτα (οὐσιαστικὰ-ἐπίθετα) λέγονται παραγωγὴν τὰς καταλήξεις:

- 1) -αω-ῶ: τόλμη=τολμάω-ῶ, νίκη=νικάω-ῶ.
- 2) -εω-ῶ: φίλος=φιλέω-ῶ, πόθος=ποθέω-ῶ.
- 3) -οω-ῶ: ἄξιος=ἄξιοω-ῶ, μισθὸς=μισθόω-ῶ.
- 4) -εύω: βασιλεὺς=βασιλεύω, ταμίας=ταμιεύω, θρίαμβος=θριαμβεύω.

- 5) -σσω: φύλαξ=φυλάσσω.
 6) -άζω: ἔμβόλιον=έμβολιάζω, ἔμποδιον=έμποδίζω.
 7) -λλω: ὅγγελος=ἀγγέλλω.
 8) -αίνω: ποιμήν=ποιμαίνω.
 9) -αίρω: καθαρός=καθαίρω.
 10) -ύνω: εὔκολος=εύκολύνω.
 11) -σκω: γῆρας=γηράσκω.

β) Ρήματα παράγωγα ἀπό ἐπιρρήματα ἢ
 ἐπιφωνήματα: Είναι αύτά τὰ ρήματα ἐλάχιστα μὲν κα-
 ταλήξεις -ζω καὶ -ιζω.

συχνά=συχνάζω, ἀλαλά=ἀλαλάζω.
 ἐγγύς=ἐγγίζω, χαίρετε=χαιρετίζω.

*Α σκηνισι

Νὰ σχηματίσῃς ρήματα ἀπό τὰς παρακάτω λέξεις: ἀγωνία, πένθος, θεμέ-
 λιον, ἀνθρακεύς, χάραξ, ἀγορά, φόβος, λευκός, ταχύς, παχύς, ἀντικρύ, χωρίς.

2. Παράγωγα οὐσιαστικά

Ούσιαστικὰ παράγονται ἀπὸ ρήματα, ἐπίθετα καὶ ἄλλα οὐσιαστικά.

α) Ούσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ ρήματα μὲν τὰς ἑξῆς καταλήξεις:

- 1) -ος: βόσκω=βοσκός, τρέφω=τροφός, πέμπω=πομπός, τρέμω=τρόμος.
- 2) -ευς: γράφω=γραφεύς.
- 3) -της (γεν. -τοῦ, θηλ. -τρια): μανθάνω=μαθητής, μαθήτρια.
- 4) -τήρ καὶ -τωρ (γεν. -τορος): καλῶ=κλητήρ, διδάσκω=διδάκτωρ.
- 5) -α ἢ -η: μεταφέρω=μεταφορά, γράφω=γραφή.
- 6) -ία: ὅγγέλλω=ὅγγελία, ἐπιθυμῶ=ἐπιθυμία.
- 7) -εία: κολακεύω=κολακεία, θεραπεύω=θεραπεία.
- 8) -μή, -μός: πιληρώνω=πιληρωμή, διώκω=διωγμός.
- 9) -σία, -σις (γεν. -σεως): ἐργάζομαι=ἐργασία, λύω=λύσις.
- 10) -τός, =ετός: τρυγῶ=τρυγητός, πήγνυμαι=παγετός.
- 11) -μα (γεν. -ματος): κλαδεύω=κλάδευμα.
- 12) -ος (γεν. -ους): πάσχω=πάθος.
- 13) -ανη, -ανον, -ονη: σκάπτω=οκαπάνη, δρέπω=δρέπανον, ἄγχω=ἄγχόνη.
- 14) -ίς (γεν. -ίδος): γράφω=γραφίς.
- 15) -τρα, -τρον, -ετρον: ξύω=ξύστρα, πλήττω=πλήκτρον, φέρω=φέρετρον.

- 16) —τήριον: διδάσκω=διδακτήριον.
 17) —εῖον: ἄδω=ἀδεῖον, κυβερνῶ=κυβερνεῖον.

*Ασκησις 1η.

Νὰ σχηματίσης ρήματα ἀπό τὰς παρακάτω λέξεις: σκοπεύω, σπείρω, σώζω, ἐκλέγω, βρέχω, τρέχω τρέμω, μαρτυρῶ, μεσιτεύω, νοθεύω, πνίγω, διερίζω, φαντάζομαι, ἀριθμῶ, τυπώνω, προσκυνῶ, φεύδομαι, γυμνάζομαι, δρύσσω.

β) Ούσια στικὰ παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικὰ εἰναι:

1. Παρών υμα, τὰ ὅποια σημαίνουν ἀπλῶς αὐτόν, δόποιος ἔχει σχέσιν μὲν ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπον· αἱ καταλήξεις των εἰναι: εἰς (θηλ. —εια), —της, (θηλ. —τις), —έτης, —ίτης, —ώτης, —ιώτης, ἵππος-ἵππεύς, ἱερὸν-ἱερεύς (θηλ. ιέρεια), δῆμος-δημότης, πόλις-πολίτης, (θηλ. πολίτις), φυλή-φυλέτης, ὄπλον-όπλίτης, θίασος-θιασώτης, στρατιά-στρατιώτης.

2. Υποκοριστικά, τὰ ὅποια παριστάνουν τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτότυπου ούσιαστικοῦ σημαινόμενον ὡς μικρόν· αἱ καταλήξεις των εἰναι: —ιον —ις —ίδιον, —άριον, —ύδριον —ύλλιον, —ίσος, —άσιον (ἐρίφιον, νησίς, κρατίδιον, ἀνθρωπάριον, ναῦδριον, δενδρύλλιον, δρομίσκος, κοράσιον).

3. Τοπικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν τόπον ὃπου γίνεται κάτι μὲ κατάληξιν: —ειον καὶ —ιον: βιβλιοπώλης=βιβλιοπωλεῖον, φύλαξ=φυλάκιον.

4. Περιεκτικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν τόπον, ποὺ περιέχει πολλὰ ὅμοια, μὲ κατάληξιν: —ων καὶ —ια: ἐλαία=ἐλαιῶν, μύρμηξ=μυρμηκίων.

5. Εθνικά ἢ τοπωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸ ἔθνος ἐκ τοῦ ὅποίου κατάγεται τις, μὲ καταλήξεις: —ιος, —εὺς —νὸς —αῖος, —ιτης, —ος καὶ —ωτης: Κόρινθος=Κορίνθιος, Λαμία=Λαμιεύς, Ἀμερική=Ἀμερικανός, Ἀθῆναι=Ἀθηναῖος, Μανιάτης, Αίγινήτης, Βολιώτης, Γάλλος κ.ἄ.

6. Πατρωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν υἱὸν ἢ τὸν ἀπόγονον τοῦ γενάρχου, μὲ καταλήξεις: —άδης, —ίδης, —ιάδης, —ουλος —ακος: Ἄνδρεάδης, Ἰωαννίδης, Γεωργιάδης, Δημητρόπουλος, Δημάκος.

7. Γονεωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν νεογνὸν ζώου μικρὸν κατὰ τὴν ἡλικίαν ζῶον ἐνὸς εἶδους, μὲ κατάληξιν: —δεύς (ἀετὸς—ἀετιδεύς, λύκας—λυκιδεύς).

Σημείωσις. Μερικῶν ζώων δημως τὸ νεογνὸν φανερώνεται συνήθως μὲ ίδιαίτερον ὄνομα: ἀμύδος—ἀρνάκι· ἔριφος=κατσικάκι· μόσχος=μοσχάρι· νεοσσός=πουλάκι· πῶλος=ἀλογάκι· ἡ γαϊδουράκι· σκύλαξ=σκυλάκι· σκύμνος=λιονταράκι· δέλφαξ=χοιρίδιον· νεβρός=έλαφάκι.

"Α σκηνή σις 2α.

Νά σχηματίσης τά έθνικά τῶν ἔξης: Εύρωπη, Χαλκίς, Τρίπολις, Μέγαρα, Ήπιειρος, Σπάρτη, Πειραιεύς, Σύρος.

γ) Ο ύσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα πλείστα ἀφηρημένα καὶ σημαίνουν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἐπίθετον ἴδιότητα μὲ τὰς ἔξης καταλήξεις:

1. -ία: μωρὸς=μωρία, εὐδαίμων=εὐδαιμονία.

2. -εια: εὐγενής=εὐγένεια.

3. -ος (γεν. -ους): βαθὺς=βάθος.

4. -οσύνη ἢ -ωσύνη (ἄν ἡ πρὸ τῆς καταλήξεως συλλαβὴ εἶναι βραχεῖα): δίκαιος=δικαιοσύνη, καλὸς=καλωσύνη.

5. -της (γεν. -τητος): θερμός=θερμότης.

"Α σκηνή σις 3η.

Νά σχηματίσης ούσιαστικά ἀπὸ τὰ ἔξης ἐπίθετα: ἔρημος, εύτυχής, ἀσφαλής, παχύς, λεπτός, ἐλεήμων, βαρύς, ταχύς.

3. Παράγωγα ἐπίθετα

Ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα, δύναματα ούσιαστικά καὶ ἐπιρρήματα.

α) Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα μὲ τὰς ἔξης καταλήξεις:

1. -τος ποὺ φανερώνει τὸν δυνάμενον ἢ ἄξιον νὰ πάθῃ: λύω-ἀλυτος=ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ λυθῇ, -άγαπῶ, ἀγαπητός=ποὺ ἀξίζει νὰ ἀγαπηθῇ.

2. -τέος ποὺ φανερώνει ὅτι ὀφείλει κανεὶς νὰ πάθῃ ὅ, τι φανερώνει τὸ ρῆμα: ἀφαιρῶ=ἀφαιρετός=αὐτὸς ποὺ πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ.

-ικός: γράφω=γραφικός, συμπαθῶ=συμπαθητικός.

β) Ἐπίθετα ἀπὸ ούσιαστικὰ μὲ τὰς ἔξης καταλήξεις:

1. -κός, -ακός, -ικός, -ιακός: οἰκία=οἰκιακός, ἥλιος=ἥλιακός νύμφη=νυμφικός, σύνορον=συνοριακός.

2. -ιος, -αιος, -ειος, -οιος: θάλασσα=θαλάσσιος, ἀγορά=ἀγοραῖος, θεός=θεῖος, πάς=παντοῖος.

3. -ινος -οῦς=χάρτης=χάρτινος, ἄργυρος=άργυροῦς.

4. -εις, -ωδης: χάρις=χαρίεις, δάσος=δασώδης.

5. -μος, -ιμος -σιμος: χρήσις=χρήσιμος, ὥρα=ὥριμος.

6. -νος, -ινος, -ερινός, -ανός: μεσημβρία=μεσημβρινός, θέρος=θερινός, χειμών=χειμερινός, Δεκέμβριος=Δεκεμβριανός.

7. -ρός, -αρός, -ερός, -ηρός: ἀνία=ἀνιαρός, ἰσχύς=ἰσχυρός, δρόσος=δροσερός.

γ) Επίθετα ἀπό ἐπιρρήματα, τὰ διποῖα φανερώνουν χρόνον μὲ κατάλήξεις:

1. -νός, -ινός, -ανός, -μος, -ιμος: πρωΐ=πρωινός, αὔριον=αύριανός, πρωΐ=πρωιμός.

2. -ιος: ἔμπροσθεν=έμπρόσθιος.

3. -αιος: μάτην=μάταιος.

"Α σκηνή σ 15

Νὰ σχηματισθοῦν ἐπίθετα ἀπὸ τὰς λέξεις: ἀρέσκω, ἐπιστ-νῶ, εἰρήνη, ἀλήθεια, τύχη, ἔθνος, σχολείον, ύγιεια, χαλκός.

4. Παράγωγα ἐπιρρήματα

Τὰ ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ὅλα τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα καὶ εἶναι τεσσάρων εἰδῶν:

1. Τοπικά: λήγουν εἰς -οι, -θι καὶ -σι σημαίνουν δὲ στάσιν εἰς ἓνα τόπον (οἴκοι, ἄλλοθι, Ἀθήνησι) ἢ -θεν καὶ σημαίνουν κίνησιν ἀπὸ ἓνα τόπον (οὐρανόθεν).

2. Χρονικά: παράγονται ἀπὸ ἀντωνυμίας μὲ κατάληξιν -τε: (ἄλλοτε, πάντοτε).

3. Τροπικά: τελειώνουν κυρίως εἰς -ως καὶ παράγονται ἀπὸ τὴν γεν. πληθ. τοῦ ἀρσ. τῶν ἐπιθέτων, ἀντωνυμιῶν καὶ μετοχῶν μὲ τροπὴν τοῦ ν εἰς σ: π.χ. καλὸς—καλῶν=καλῶς, πτᾶς—πάντων=πάντως, δύμολογούμενος—δύμολογούμενων= δύμολογούμενως.

Σημείωσις. Εἰς τὴν δημοτικὴν τὰ ἐπιρρήματα τελειώνουν εἰς -α καὶ παράγονται ἀπὸ τὴν αἰτ. πληθ. τοῦ οὐδ.: ἔξοχα=ἔξοχα, ἀργά=ἀργά.

"Άλλα τελειώνουν εἰς -δον, -δην, -τι καὶ -ιστί: (βροχὴ=βροχητός, βάινω=βάδην, ἀμισθος=ἀμισθί, νέος=νεωστί, "Ελλην-έλληνιστι") δὸν βαίνω=βάδην, ἀμισθος=ἀμισθί, νέος=νεωστί, "Ελλην-έλληνιστι")

4. Ποσοτικά μὲ κατάλήξεις -κις καὶ -ακις (έπτα=έπτακις, πλείστος=πλειστάκις).

"Α σκηνή σ 15

Νὰ σχηματισθοῦν ἐπιρρήματα α) τοπικά ἀπὸ τὰς λέξεις: ἔμπρός, ἄνω, κάτω.

β) τροπικά ἀπὸ τὰς λέξεις: εύγενής, ἐπιμελής, δίκαιος, ἀκόλουθος, ἀσφαλής.

γ) ποσοτικά ἀπὸ τὰς λέξεις: ἑκατόν, δέκα, πολύς.

6) Σύνθεσις

Εἰς κάθε σύνθετον λέξιν διακρίνομεν τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον συνθετικόν.

α' Συνθετικὸν

Τὸ πρῶτον συνθετικὸν δύναται νὰ εἶναι α) ὄνομα π τ ω τ ι-κόν, β) ρῆμα καὶ γ) ἄκλιτον.

α) Τὰ ὄνόματα α' καὶ β' κλίσεως, ὡς α' συνθετικά, ἀποβάλλουν συνήθως τὸν χαρακτῆρα (α ἢ ο) τοῦ θέματος, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν: π.χ. ξύλον + ἄνθραξ = ξυλάνθραξ, ἀλλὰ νόμος + θέτης = νομοθέτης. Τὰ τριτόκλιτα, ὡς πρῶτα συνθετικά, φυλάττουν τὸ θέμα των σπανίων τὸ μετασχηματίζουν εἰς -η· π.χ. γίγας (θ. γιγαντ-) -γιγαντ + ο + μαχία ἀλλὰ θάνατος-θανατηφόρος.

Ἐὰν εἶναι ρ τὸ α' συνθετικὸν λαμβάνεται τὸ θέμα του:

1) ἀμετάβλητον, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν: π.χ. φθίνω (θ. φθιν-) φθιν-όπωρον.

2) μετασχηματισμένον, μὲ τὴν πρόσληψιν ἐνὸς ε ἢ ι ἢ ο, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον: π.χ.-χαίρω (θ. χαιρ-) χαιρ-έκακος, ἄρχω (θ. ἀρχ-) ἀρχ-ι-τέκτων, φιλῶ (θ. φιλ-) φιλ-ότιμος.

γ) Ἀπὸ τὰ ἄκλιτα, ὡς πρῶτα συνθετικά, δύνανται νὰ λαμβάνωνται: ἐπιρρήματα, κύριαι προθέσεις, ἀχώριστα μόρια, τὰ ὅποια ἔνωνται μὲ ρήματα, ὀνόματα καὶ οπανίως ἐπιρρήματα.

1. ἐπιρρήματα (ἄνω, κάτω, ἔσω, πάλιν, ἀεί, εῦ κ.τ.λ.)· π.χ. ἔσω-κλειστος, ἀνω-φερής, ἀεί-μνηστος, εῦ-λογος.

2. κύριαι προθέσεις: π.χ. ἀνα-βαίνω, συσ-κευάζω.

3. ἀχώριστα μόρια τὸ στερητικὸν α, π.χ. ἄ-καρπος, ἄ-γνωστος· τὸ δυσ- π.χ. δυσ-τυχής, δύστροπος κ.ἄ.

β' Συνθετικὸν

‘Ως δεύτερον συνθετικὸν δύναται νὰ εἶναι α) οὐσιαστικόν, β) ἐπίθετον, γ) ρῆμα καὶ δ) ἄκλιτον.

α) Τὸ οὐσιαστικὸν ὡς β' συνθετικὸν συνήθως μένει ἀμετάβλητον, ὅταν καὶ τὸ α' συνθετικὸν εἶναι οὐσ. π.χ. δέσμη-ἀνθοδέσμη, ἀμαξία-κλινάμαξα.

β) Τὸ ἐπίθετον ὡς β' συνθετικὸν μένει συνήθως ἀμετάβλητον· π.χ. λευκός=κατά-λευκος, ἀληθής=φιλ-αλήθης.

γ) Τὸ ρῆμα ὡς β' συνθετικὸν μένει ἀμετάβλητον, ὅταν τὸ α' συνθετικὸν εἶναι πρόθεσις· π.χ. γράφω=άντι-γράφω· εἰς ὅλας

τὰς ἄλλας περιπτώσεις γίνεται ὄνομα μὲ τὰς ἔξης καταλήξεις:
-ος: γράφω—δακτυλογράφος, ἔχω—μέτοχος.

-ης: βλάπτω—ἀβλαβής.

-της, -τος: δίδω=προδότης, πλήττω=σεισμόπληκτος.

δ) Τὸ ἄκλιτον ὡς β' συνθετικὸν μένει ὀμετάβλητον.
π.χ. ἄνω=ύπερ-άνω, τότε=ἔκ-τοτε.

*Α σκηνή σις 1η.

Νὰ εὑρηται ἀπὸ τὸ σημερινὸν σου μάθημα λέξεις συνθέτους καὶ νὰ τὰς χωρίσῃς εἰς τὰ συνθετικά των.

*Α σκηνή σις 2α.

Νὰ γίνη σύνθεσις τῶν κάτωθι λέξεων:
φεύγω+πόνος, σιδηρος+δρόμος, χειρ+τέχνη, αὔτος+κινοῦμαι, κατά+ήσυχάζω, ισχυρός+γνώμη.

*Α σκηνή σις 3η.

Νὰ γίνη ἀνάλυσις εἰς τὰ συνθετικά των τῶν κάτωθι λέξεων: δυστυχής,
ἀναχώρησις, νικηφόρος, παράδοσις, κατόληψις, χαρτοπωλεῖον, ἔξοδος,
διηγηματογράφος, ἔγκρισις, εύγένεια.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ

Αἱ λέξεις, ἃς ὅποις χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸν προφορικὸν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον, δὲν τοποθετοῦνται ἡ μία κατόπιν τῆς ἀλλης τυχαίως, ἀλλὰ σύμφωνα μὲν ὥρισμένους κανόνας. Οἱ κανόνες αὐτοὶ λέγονται συντακτικοὶ κανόνες. Τὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς, ποὺ μᾶς διδάσκει κατὰ ποίους κανόνας γίνεται ἡ πλοκὴ τῶν λέξεων εἰς τὸν λόγον, λέγεται Συντακτικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. Ἀπλῆ πρότασις

Ο μαθητής μελετᾷ.	Ἐγώ γράφω.
Τὰ πρόβατα βόσκουν.	Σὺ παίζεις.
Τὸ ἄνθος ἐμαράνθη.	Αὔτὸς ἀναπαύεται.

Ἄπο τὰς παραπάνω φράσεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφαιρέσωμεν καμμίαν λέξιν, διότι τότε δὲν ἔκφράζει πλῆρες νόημα. Εἶναι λοιπὸν δικρότατος λόγος, ποὺ ἡμπορεῖ νὰ γίνη. Κάθε μία τοιαύτη σύντομος προφορικὴ ἡ γραπτὴ διμιλία, ἡ ὅποια περιέχει μίαν ἀπλῆν σκέψιν, ἔν τέλειον νόημα, λέγεται ὅ πλὴ πρότασις.

Τὸ ἀνωτέρω παραδείγματα εἶναι ἀπλαῖ προτάσεις· φανερώνειν δὲ τὴν ἐνέργειαν, τὸ πάθημα ἡ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν δόπιον εύρισκεται ἐν οὐσιαστικόν.

2. Κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως

α) "Υπόκειμενον.

Κανονικῶς εἰς ἑκάστην πρότασιν ὑπάρχει ἐν οὐσιαστικὸν (πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα), διὰ τὸ ὅποιον γίνεται λόγος. Τὸ οὐσιαστικὸν τοῦτο λέγεται ὑπόκειμενον.

Εἰς τὴν πρότασιν «ὁ μαθητής μελετᾷ» γίνεται λόγος διὰ τὸν μαθητήν εἰς τὴν πρότασιν «τὰ πρόβατα βόσκουν» γίνεται λόγος διὰ τὰ πρόβατα. Αἱ λέξεις, μαθητής, πρόβατα εἶναι ὑποκείμενα.

·Υποκείμενον λοιπὸν λέγεται τὸ πρόσωπον, τὸ ζῷον ἢ τὸ πρᾶγμα, περὶ τοῦ ὅποιου γίνεται λόγος.

·Υποκείμενον τῆς προτάσεως εἶναι κανονικῶς ὄνομα οὐσιαστικὸν ἢ ἀντωνυμία (προσωπικὴ ἢ δεικτικὴ συνήθως). Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου καὶ ὀλόκληρος πρότασις ἢ φράσις, μὲ τὸ ἄρθρον ἐμπρός. Π.χ. «Τὸ νὰ βοηθῇ κανεὶς τὸν πλησίον του εἶναι χριστιανικὸν καθῆκον». Τὸ καὶ εἶναι σύνδεσμος. Τὸ α εἶναι φωνῆν.

Τὸ ὑποκείμενον εἶναι πάντοτε εἰς ὄνομαστικὴν πτῶσιν.

β) Κατηγόρημα.

·Ο Πέτρος εἶναι προσεκτικός. ·Η Μαρία παῖζει.

·Ο Παῦλος θὰ γίνη μηχανικός. Σὺ ἐμπορεύεσαι.

Εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις λέγομεν κάτι διὰ τὰ ὑποκείμενα. Διὰ τὸν Πέτρον λέγομεν: εἶναι προσεκτικός· διὰ τὴν Μαρίαν λέγομεν: παῖζει· διὰ τὸν Παῦλον: θὰ γίνη μηχανικός· διὰ τὸ ὑποκείμενον σύ: ἐμπορεύεσαι.

Αὐτὸν τὸ ὅποιον ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον λέγεται κατηγόρημα.

Τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγόρημα λέγονται μαζὶ κύριοι ὄροι τῆς προτάσεως.

·Απὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομεν ὅτι τὸ κατηγόρημα ἡμπτορεῖ νὰ εἶναι:

1) μονολεκτικὸν (δηλ. μία λέξις) π.χ. παῖζει, ἐμπορεύεσαι.

2) περιφραστικόν, δηλ. νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ἓνα τύπου τοῦ ρήματος εἷμαί καὶ ἐν ὄνομα ἐπίθετον ἢ οὐσιαστικόν· π.χ. εἶναι προσεκτικός, θὰ γίνῃ μηχανικός.

·Οταν τὸ κατηγόρημα εἶναι περιφραστικόν, τὸ μὲν ὄνομα (ἐπίθετον ἢ οὐσιαστικόν), ποὺ φανερώνει τί εἶναι τὸ ὑποκείμενον, λέγεται κατηγορούμενον, δὲ τύπος τοῦ ρήματος εἷμαί λέγεται συνδετικόν, διότι εἶναι ὡς νὰ συνδέῃ τὸ κατηγορούμενον μὲ τὸ ὑποκείμενον.

Συνδετικά ρήματα εἶναι κυρίως τὰ ρήματα: εἶμαι, γίνομαι, φαίνομαι, μένω, ἀπομένω, εύρισκομαι, ὑπηρετῶ, χρηματίζω, διατελῶ (τὰ 2 τελευταῖα πρὸ πάντων εἰς τὸν ἀόριστον, ἔχρημάτισα, διετέλεσα), κ.τ.λ.

Παραδείγματα μὲ συνδετικόν: εἶμαί καθαρός, γίνεσαι χριστιανός; φαίνεται καλός, ἐμείνε μόνος κ.ἄ.

*Ασκησις 1η.

Σχημάτισε προτάσεις άπλας μὲν ύποκείμενα τὰς λέξεις: Θεός, κῆπος, ταχυδρόμος, γεωργός, στρατιώτης, σύ, αὐτός, ὁ σκύλος, ὁ λέων, ὁ Ἀθ. Διάκος, ἡ Πατρίς.

*Ασκησις 2α.

Σχημάτισε ένα υ κάτω ἀπὸ τὰ ύποκείμενα ένα κ κάτω ἀπὸ τὰ κατηγορούμενα καὶ ένα σ κάτω ἀπὸ τὰ συνδετικά ρήματα τῶν παρακάτω προτάσεων: 'Ο Φώτης ἔγινε κτίστης' ἡ θάλασσα είναι γαλανή· τὸ δένδρον φαίνεται μαραμένον· ὁ Πέτρος ἐμεινεν ὄφραυς· ὁ Ἀριστείδης ἦτο δίκαιος· ὁ Τάκης ύπηρετε στρατιώτης· διάκονος ἔχειροτονήθη ὁ Χριστόφορος.

*Ασκησις 3η.

Σχημάτισε άπλας προτάσεις μὲν κατηγορούμενα τὰς λέξεις: ἀγαθός, καθαρός, τυχερός, ἀνάξιος, πρόθυμος, ἀνθηρά, φρόνιμοι, προσεκτική.

3. Σύνθετος πρότασις

"Ανδρες, γυναικες, γέροντες, παιδιὰ ἐπόλεμησαν.

'Ο οὐρανὸς βρέχει, βροντᾶ καὶ ἀστράφτει.

'Ο Ἀριστείδης ἦτο τίμιος, καλὸς καὶ δίκαιος.

'Η α' πρότασις ἔχει 4 ύποκείμενα· ἡ β' 3 ρήματα καὶ ἡ γ' 3 κατηγορούμενα.

'Η πρότασις ποὺ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἐν ύποκείμενα ἡ ρήματα ἡ κατηγορούμενα λέγεται σύνθετος πρότασις.

*Ασκησις

Σχημάτισε 5 συνθέτους προτάσεις εἰς τὸ τετράδιόν σου.

4. Ἐπηγέμιενη ἡ πεπλατυσμένη πρότασις

'Ο μικρὸς μαθητὴς γράφει· ὁ Ἡρακλῆς ἦτο δυνατὸς ἀνθρωπος.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἡ λέξις μικρὸς συνοδεύει τὸ ύποκείμενον μαθητής, συμπληρώνει τὴν ἔννοιάν του καὶ τὸ προσδιορίζει. Εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν ἡ λέξις δυνατός, συνοδεύει τὸ κατηγορούμενον ἀνθρωπος, συμπληρώνει τὴν ἔννοιάν του καὶ τὸ προσδιορίζει.

Παρατηροῦμεν λοιπόν, ὅτι οἱ κύριοι ὄροι τῆς προτάσεως (ύποκ. καὶ κατηγορ.) συνοδεύονται συχνὰ ἀπὸ ἄλλας λέξεις· αἱ λέξεις αὐταὶ συμπληρώνουν τὴν ἔννοιαν τῶν κυρίων ὄρων ἡ τούς προσδιορίζουν καλύτερα καὶ διὰ τοῦτο λέγονται προσδιορισμοί.

Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ τῶν κυρίων ὄρων τῆς προτάσεως λέγονται δευτερεύοντες ὄροι τῆς προτάσεως.

‘Η πρότασις, ή όποια ἔχει προσδιορισμούς, λέγεται ἐπημένη ή πεπλατυσμένη πρότασις.

”Α σκηνισις

Γράψε χωριστά τὰς ἀπλᾶς, χωριστά τὰς συνθέτους καὶ χωριστά τὰς ἐπημένας προτάσεις, ποὺ ἀκολουθοῦν:

‘Ο οὐρανὸς εἶναι γαλανός. ‘Η πλατεία θάλασσα φαίνεται ἡρεμος. ‘Ο Χρῆστος καὶ ὁ Στέφανος εἶναι πρόθυμοι καὶ προσεκτικοί. ‘Ο ἀδελφὸς τοῦ Παύλου ἔγινε πλούσιος ἔμπορος. Τὸ πρόβατον εἶναι ζῶν. ‘Η ἀγελάς τρώγει, πίνει καὶ ἡσυχάζει.

5. ΕΙΔΗ προσδιορισμοῦ

α) Ὁ νοματικοὶ προσδιορισμοί.

‘Ο Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος ἦτο δίκαιος.

‘Ο Τάκης ἔγινε περίφημος ιατρός.

Εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις ἔχομεν διαφόρους προσδιορισμούς, ἐκ τῶν ὅποιων ἄλλοι προσδιορίζουν τὸ ὑπόκειμον ενοντὸν καὶ ἄλλοι τὸ κατηγορούμενον.

Προσδιορισμὸς τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ἡ λέξις: ὁ Ἀθηναῖος.

Προσδιορισμὸς τοῦ κατηγορουμένου εἶναι ἡ λέξις: περίφημος.

Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορουμένου εἶναι ὄντα σύστασικὰ ἢ ἐπίθετα καὶ λέγονται ὄνοματικοὶ προσδιορισμοί.

β) Ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί.

‘Η Εἰρήνη πηγαίνει μέσα.

‘Η Μαρία ἔφυγε χθές.

Οἱ μαθηταὶ ἐργάζονται ἐπιμελῶς.

‘Ο ἐργάτης είργασθη πολύ.

Εἰς τὰς προτάσεις αὐτὰς ἔχομεν προσδιορισμούς, ποὺ συμπληρώνουν τὴν ἔννοιαν τοῦ ρήματος.

Ποὺ πηγαίνει ἡ Εἰρήνη; μέσα (φανερώνει τόπον).

Πότε ἔφυγεν ἡ Μαρία; χθές (φανερώνει χρόνον).

Πῶς ἐργάζονται οἱ μαθηταί; ἐπιμελῶς (φανερώνει τρόπον).

Πόσον είργασθη ὁ ἐργάτης; πολύ (φανερώνει ποσόν).

Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐπιρρήματα, λέγονται δὲ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί καὶ προσδιορίζουν τὰ ρήματα κατὰ τρόπον, χρόνον, τρόπον, καθόλου.

Σημείωσις. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κανονικὰ ἐπιρρήματα (ἔδω, ἐκεῖ, σήμερον, αὔριον, οὕτω, δλλέως, σίφνης, κτλ.) γίνονται συχνά ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ πλάγιαι πτωσείς όνομάτων (Γεν. Δοτ. Αἴτ.) ἀπλαῖ ἢ μὲν πρότασιν. Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ λέγονται ἐμπρόθετοι ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί οἱ προτάσεις μετατρέπονται σε πρότασιν.

”Α σκηνισις

Σχημάτισε καὶ γράψε τρία προτάσεις μὲν ὄνοματικούς προσδιορισμούς τοῦ

ύποκειμένου, 3 μὲ δόνοματικούς προσδιορισμούς τοῦ κατηγορουμένου καὶ 3 μὲ ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς.

Γύμνασμα

Σχημάτισε εἰς τὸ παρακάτω γύμνασμα τὸ εἶδος τῶν προσδιορισμῶν.

‘Υπόδειγμα: Οἱ Ἐλληνες στρατιῶται ἡγωνίσθη-
όνομ. προσδ.

σαν ἡ ρωϊκῶς.

ἐπιρ. τροπ. προσδ.

‘Ο Λάμπρος εἶναι ἄριστος μαθητής. ‘Ο Δῆμος ὁ διδάσκαλος διδάσκει. ‘Ο ἀδελφός μου ἔφυγε προχθές διὰ τὸ μέτωπον. ‘Ἐλθετε μέσα! Πρόσεχε ἔκει! ’Ἐπειον ἐνδόξως. ‘Ο καλὸς μαθητής παρακολουθεῖ μὲ προσοχήν. ‘Εργάζεσθε πολύ. ‘Εχειρονήθη προχθές δεσπότης. ‘Εζησε μῆνας ἑρημίτη. ‘Ητο διαρκῶς δύσθενής. ‘Η Νίκη τῆς Ἀνθῆς εἶναι καλὴ μαθήτρια. ‘Η Ἀσπασία ἦτο πολὺ εὔτυχὴς ἔδω. ‘Ο ἐφετεινὸς χειμῶν ἦτο βαρύς.

6. Εἶδη προτάσεων

α) Κύριαι προτάσεις.

‘Ο ήλιος λάμπει. Οἱ χωρικοὶ θερίζουν. Τὰ ζῷα ἀναπαύουν γα.

Κάθε μία ἀπὸ τὰς παραπάνω προτάσεις ἔκφράζει μόνη τῆς μίαν τελείαν σκέψιν, ἐν πλήρες νόημα. Κάθε πρότασις, ποὺ ἔκφράζει μόνη της πλήρες νόημα, χωρὶς τὴν βοήθειαν ἄλλης προτάσεως, λέγεται κυρία ἢ ἀνεξάρτητος πρότασις.

Πολλαὶ κύριαι ἢ ἀνεξάρτητοι προτάσεις, εἰς τὴν προφορικὸν ἥ γραπτὸν λόγον, ὅταν εύρεθοῦν ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης, συνδέονται μεταξύ των μὲ ἐνα σύνδεσμον (συμπλεκτικόν, διαζευκτικόν, ἀντιθετικόν): π.χ. ὁ Παῦλος ὑπαγορεύει καὶ ὁ Πέτρος γράφει: ἡ ἀνεχώρησεν ὁ Πέτρος ἡ εἶναι ἀσθενής· ὁ Πέτρος δὲν ἀνεχώρησεν ἀλλὰ εύρισκεται ἔδω. Νὰ μείνω ἡ νὰ φύγω; «Πάταξον μὲν, ἀκομούσον δέ».

‘Η σύνδεσις αὐτὴ τῶν κυρίων ἡ ἀνεξαρτήτων προτάσεων λέγεται σύνδεσις κατὰ παράταξιν.

β) Δευτερεύουσαι ἢ ἔξηρτη μέναι προτάσεις. Δὲν ἐμελέτησα, ἐπειδὴ ἡ μηνὸς συνθήσεις.

Θὰ γράψω, ὅταν μελετήσω.

Μεῖνε ἔδω, ἔως ὅτου ἐπιστρέψω.

Νὰ μοῦ τὸ ἀναγγείλης, ἀν ἔλθῃ κανείς.

‘Απὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομεν ὅτι μερικαὶ προτάσεις ἔκφράζουν πλήρες νόημα: δὲν ἐμελέτησα, θὰ γράψω, μεῖνε ἔδω, νὰ μοῦ τὸ ἀναγγείλης αἱ προτάσεις αὗται εἶναι ἀνεξάρτηται.

Αἱ προτάσεις ὅμως: ἐπειδὴ ἡ μην ἀσθενής, ὅταν
μελετήσω, ἔως ὅτου ἐπιστρέψω, δὲν ἐκφράζουν
τιποτε μόναι των, δὲν ἔχουν πλῆρες νόημα· χρησιμεύουν δὲ ώς
συμπλήρωμα τῶν κυρίων προτάσεων, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἐξ αρ-
τῶν ταῖς.

Ἡ πρότασις π.χ. ἐπειδὴ ἡ μην ἀσθενής, δὲν εἶναι
αὐτοτελής· δὲν ἐκφράζει μόνη της πλήρες νόημα· ἡ ὑπαρ-
ξίς της εἰς τὸν λόγον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κυρίαν πρότασιν:
δὲν ἐμελέτησα, τὴν ὅποιαν συμπληρώνει καὶ προσδιορίζει.
Ἐξηγεῖ δηλ. τὸ διατί δὲν ἐμελέτησα.

Ἡ πρότασις αὐτή, ἡ ὅποια δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μόνη της
ἀλλὰ χρησιμεύει ώς συμπλήρωμα τῆς κυρίας, λέγεται
δευτερεύοντα πρότασις.

Αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις συνδέονται μὲ τὰς κυρίας, ἀπὸ
τὰς ὅποιας ἐξαρτῶνται, μὲ ἓνα σύνδεσμον. Ἀναλόγως τοῦ συν-
δέσμου αὐτοῦ αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις ὄνομάζονται: αἱ ἀ-
ιτιολογικαὶ, χρονικαὶ, ὑποθετικαὶ, τελικαὶ,
συμπερασματικαὶ, ἀναφορικαὶ, ἐναντιωματικαὶ,
χρονικός, ὑποθετικός, τελικός, συμπερα-
σματικός, ἀναφορικός, ἐναντιωματικός.

Παράδειγμα:
διότι ἡμην ἀσθενής (δευτερεύουσα αἰτιολογικὴ πρότασις)
ὅταν μελετήσω (» χρονικὴ »)
ἄν θέλῃς νὰ προκόψῃς (» ύποθετικὴ »)

Ἡ σύνδεσις αὐτή τῶν κυρίων μὲ τὰς δευτερευούσας προτά-
σεις λέγεται σύνδεσις καθ' ὑπόταξιν.

"Α σκηνήσις 1η.

Συμπλήρωσε τὰς παρακάτω κυρίας προτάσεις μὲ μίαν δευτερεύουσαν:
Δὲν ἔγραψα, διότι... Ἡ Νίκη θὰ προσδεύσῃ, ἀν... Μετέβην εἰς τὴν πόλιν,
διὰ νά... Ἐθύμωσα τόσον, ωστε... Κοιμούμαι, ἀφοῦ... Σοῦ παρήγγειλα,
διτι... Ἡτο τόσον-ταραγμένος, ωστε... Κλαίει, διότι..."

"Α σκηνήσις 2α.

Γράψε χωριστὰ τὰς κυρίας καὶ χωριστὰ τὰς δευτερευούσας καὶ σημείωσε
τὸ είδος τῆς δευτερευούστης:

"Οταν κλείουν τὰ σχολεῖα, οἱ μαθηταὶ πηγαίνουν εἰς τὰς κατασκηνώσεις.
ἐκεῖ στέλλονται τὰ πτωχά καὶ ἀσθενικά παιδιά, νὰ ζήσουν ὀλίγος ἡμέρας
μίσα εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα, καὶ νὰ καλυτερεύσῃ ἡ ύγεια των. Αὐτὸς εἶναι ἔργον
τῆς Μαθητικῆς Προνοίας. Διὰ νὰ γίνεται ὅμως οὐτό, πρέπει δλοι νὰ βοηθή-
σωμεν. "Ἄς εἶναι εὐλογημένοι, δσοι βοηθοῦν τὰ πτωχά παιδιά, νὰ περάσουν
τὰς διακοπάς των εἰς τὴν ἔσχον!" Ο Θεός, ποὺ βλέπει τὴν καρδίαν των,
θὰ τοὺς εύλογησῃ.

"Α σκηνήσις 3η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 δευτερευούσας προτάσεις.

γ) Προτάσεις κρίσεως, ἐπιθυμίας, ἐρωτηματικαί, ἐπιφωνηματικαί, ἀποφατικαί, καταφατικαί, ἐλλιπεῖς.

- 1) Ο Σωκράτης ήτο σοφός.
- 2) Κλείσε τὸ παράθυρον.
- 3) Ἔγραψεν ὁ θεῖος σου;
- 4) Πόσον ώραία είναι ἡ δύσις!
- 5) Ἡ Ἐλένη δὲ ν είναι προσεκτική.
- 6) Μὴ γράφετε!
- 7) Ἡ Ἐλένη εἴναι προσεκτική.
- 8) Γράφετε.
- 9) Είναι ἐπιμελής ὁ Πέτρος; Είναι.

Εἰς τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομεν διάφορα εἰδη προτάσεων.

Ἡ 1η πρότασις λέγεται πρότασις κρίσεως, διότι μὲ αὐτὴν ἐκφράζουμεν μίαν κρίσιν, ἔνα συλλογισμόν.

Ἡ 2α πρότασις λέγεται πρότασις ἐπιθυμίας, διότι μὲ αὐτὴν ἐκφράζουμεν μίαν ἐπιθυμίαν· ἡ 3η λέγεται ἐρωτηματική, διότι μὲ αὐτὴν ἐρωτῶμεν· ἡ 4η λέγεται ἐπιφωνηματική, διότι εἰς τὸ τέλος ἔχει θαυμαστικόν, ὅπως τὰ ἐπιφωνήματα.

Ἡ 5η καὶ 6η πρότασις ἐκφέρονται μὲ ἀρνησιν ἢ ἀπαρευσιν (μὲ τὸ δὲν ἢ μὲ τὸ μὴ) καὶ διὰ τοῦτο λέγονται ἀποφατικαὶ ἢ ἀρνητικαί. ቙ πρότασις ἢ ὅποια δὲν ἔχει ἄρνησιν ἢ ἀπαγόρευσιν λέγεται καταφατική.

Αἱ προτάσεις 8 καὶ 9 λέγονται ἐλλιπεῖς, διότι λείπουν ἀπὸ αὐτὰς ἔνας ἢ καὶ περισσότεροι ὅροι οἱ ὅροι αὐτοὶ εὔκολα ἔννοοῦνται, διὰ τοῦτο παραλείπονται. π.χ. Γράφετε (δηλ. σεῖς τὸ μάθημα). Εἰς τὴν ἐρώτησιν: είναι ἐπιμελής ὁ Πέτρος; ἀπαντῶμεν: εἴναι (δηλ. ἐπιμελής ὁ Πέτρος).

Σημείωσις. Εἰς τὰς ἐλλιπεῖς προτάσεις παραλείπεται, τὸ ύποκείμενον (π.χ. γράφω, δηλ. ἐγώ, μελετῶς δηλ. σύ), τὸ ρῆμα, δταν ἔννοηται εύκολα (π.χ. χρόνια πολλά, δηλ. νὰ ζήσῃς), τὸ κατηγορούμενον καὶ ἄλλοι ὅροι, δταν ἔννοοῦνται εύκολα ἀπὸ τὰ παραπάνω.

*Ασκησίς 4η.

Γράψε 3 προτάσεις κρίσεως, 3 ἐπιθυμίας, 3 ἐρωτηματικός, 3 ἐπιφωνηματικάς, 3 ἀποφατικάς, 3 καταφατικάς καὶ 3 ἐλλιπεῖς.

7. Ἡ σύνταξις ταῦ ρήματος

1. Ο γεωργὸς κλαδεύει τὸ δένδρον.
2. Ο ιατρὸς θεραπεύει τὸν ἀσθενή.
3. Τὸ δένδρον κλαδεύεται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ.
4. Ο ἀσθενής θεραπεύεται ὑπὸ τοῦ ιατροῦ.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἔχομεν τὰς προτάσεις 1, 2, μὲ ρήματα ἐνεργητικά (κλαδεύει, θεραπεύει). Αἱ προτάσεις

αύται, αἱ ὅποιαι ἔχουν ρῆμα ἐνεργητικὸν λέγονται ἐν εργητικαῖς, ἡ δὲ σύνταξίς των ἐν εργητικῇ σύνταξις.

Αἱ ἄλλαι προτάσεις 3, 4, ἔχουν ρήματα παθητικά, (κλαδεύεται, θεραπεύεται). Αἱ προτάσεις αύται, αἱ ὅποιαι ἔχουν ρῆμα παθητικὸν λέγονται παθητικαῖς, ἡ δὲ σύνταξίς των παθητικῇ σύνταξις.

A' Ἐνεργητικὰ ρήματα

1. Ἀμετάβατα

‘Ο μαθήτης ἔργαζεται. ‘Η μαθήτρια γράφει. ‘Ο Νίκος γελᾷ.

Αἱ παραπάνω προτάσεις ἔχουν ρήματα ἐνεργητικά. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου παραμένει εἰς τὸ ὑποκείμενον δὲν μεταβαίνει εἰς ἄλλο πρόσωπον, ζῶν ἦ πρᾶγμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἐνεργητικὰ ἀμετάβατα.

2. Μεταβατικά τὸ ἀντικείμενον

‘Ο γεωργὸς κόπτει τὸ δένδρον’ ὁ ἰατρὸς θεραπεύει τὸν ἀσθενῆ.

Αἱ παραπάνω προτάσεις ἔχουν ρήματα ἐνεργητικά. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου δὲν παραμένει εἰς τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς ἄλλο πρόσωπον, ζῶν ἦ πρᾶγμα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἐν εργητικῷ μεταβατικῷ, τὸ δὲ πρόσωπον, ζῶν ἦ πρᾶγμα, εἰς τὸ ὅποιν μεταβαίνει ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου λέγεται ἀντικείμενον μενοντὸν. Τὸ ἀντικείμενον λέγομεν ὅτι δέχεται τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου.

Τὸ ἀντικείμενον δύναται νὰ είναι πρόσωπον, ζῶν, πρᾶγμα, ἢ καὶ δόλοκληρος πρότασις.

‘Ἀντικείμενα εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις είναι αἱ λέξεις: δένδρον, ἀσθενῆ. Είναι δὲ τὸ ἀντικείμενον ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ μεταβατικοῦ ρήματος.

Σημείωσις. Τὸ ἀντικείμενον τίθεται εἰς πτῶσιν αἰτιατικήν. ‘Ἐνίστε τίθεται καὶ εἰς γενικήν (π.χ. μεταλαμβάνω τῶν ἀχράντων μυστήριών), σπανίως δὲ καὶ εἰς δοτικήν (π.χ. εἴπον τῷ Πέτρῳ).

“Α σκησις 1η.

Γράψε 3 προτάσεις μὲν ὑποκείμενον, ρῆμα (μεταβατικόν) καὶ ἀντικείμενον.

“Α σκησις 2α.

Νὰ βάλῃς τὸ κάταλληλον ἀντικείμενον εἰς τὰς ἔξῆς προτάσεις:

‘Ο κηπουρὸς ποτίζει... ‘Ο κτίστης κτίζει... ‘Ο κυνηγὸς ἐσκότωσε... ‘Ο μαθητὴς γράφει... ‘Ο ἥλιος θερμαίνει... ‘Ο ξυλοκόπος ἔκοψε... Οι βοσκοὶ βόσκουν... ‘Ο ἵππος σύρει... ‘Ο σεισμὸς κατέστρεψε...

Γραμματικὴ Καθαρευούσης, Λ. Γαβαλᾶ—Δ. Κλειδᾶ

"Α σκηνις 3η.

Σχημάτισε προτάσεις μὲ ἀντικείμενον τὰς λέξεις: τὴν ἄμαξαν, τὸν ἄρρω-
στον, τὴν αὐλήν, τὰ δένδρα, τὰ προβλήματα, τὴν γραφήν, τὸν κῆπον,
τὴν θάλασσαν.

"Α σκηνις 4η.

Νὰ βάλῃς τὸ κατάλληλον ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον εἰς τὰ κατωτέρω
ρήματα, διὰ νὰ σχηματίσῃς προτάσεις: σύρει, μέλετα, γράφω, σκάπτουν,
θεραπεύει, ἔρραψε, ἔσωσαν.

Β' Παθητικὰ ρήματα

Τὸ ποιητικὸν αἴτιον.

1. Τὸ πλοϊον καταποντίζεται ὑπὸ τῶν κυμάτων.

2. Ὁ ἀσθενής θεραπεύεται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ.

α) Αἱ παραπάνω προτάσεις βλέπομεν ὅτι ἔχουν ρῆμα πα-
θητικόν, ποὺ φανερώνει τὶ παθαίνει τὸ ὑποκείμενον,
(καταποντίζεται, θεραπεύεται). Εἶναι λοιπὸν
προτάσεις παθητικαὶ καὶ ἡ σύνταξίς των παθητική.

β) Τὸ πάθημα τοῦ ὑποκειμένου, (τὸ πλοϊον, ὁ ἀσθενής) προ-
ξενεῖται, ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὑπὸ τοῦ ιατροῦ.

Αἱ λέξεις αὐταὶ εἶναι ἡ αἰτία (τὸ αἴτιον) τοῦ παθήματος τοῦ
ὑποκειμένου, διὰ τοῦτο καὶ λέγονται ποιητικὸν αἴτιον.

Τὸ ποιητικὸν αἴτιον φανερώνει ὑπὸ τίνος προξενεῖται τὸ
πάθημα τοῦ ὑποκειμένου.

Τὸ ποιητικὸν αἴτιον ἐκφέρεται μὲ τὴν πρόθεσιν ὑπὸ καὶ
γενικὴν πτῶσιν κάποτε δὲ καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν παρά. (π.χ.
ῆκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου).

Σὴμείωσις. Τὸ ποιητικὸν αἴτιον εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκφέρεται
μὲ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ καὶ αἰτιατικὴν (δημοτικὴς ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὸν διδά-
σκαλον).

"Α σκηνις 5

Γράψεις 5 προτάσεις παθητικὰς μὲ ποιητικὸν αἴτιον.

Γ' Τροπὴ ἐνεργητικῆς συντάξεως εἰς παθητικὴν

Ἐνεργητικὴ σύνταξις			Παθητικὴ σύνταξις		
Ὑποκείμενον	ρῆμα (ἐνεργ.)	ἀντικείμενον	ὑποκείμενον	ρῆμα (παθητ.)	ποιητικὸν αἴτιον
'Ο κτίστης	κτίζει	τὴν οἰκίαν	ἡ οἰκία	κτίζεται	ὑπὸ τοῦ κτίστου
'Ο ἥλιος	φωτίζει	τὴν γῆν	ἡ γῆ	φωτίζεται	ὑπὸ τοῦ ἥλιου
'Η Πατρίς	τιμᾷ	τοὺς νικητὰς	οἱ νικηταὶ	τιμῶνται	ὑπὸ τῆς Πατρίδος

Παρατηρήσεις. Έκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων βλέπομεν πῶς μία ἐνεργητική σύνταξις τρέπεται εἰς παθητικήν.

1. Τὸ δάντικείμενον τῆς ἐνεργητικῆς προτάσεως γίνεται ὑπόκειμενον εἰς τὴν παθητικήν.

2. Τὸ ἐνεργητικὸν ρῆμα α τῆς ἐνεργητικῆς προτάσεως γίνεται παθητικὸν (πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον).

3. Τὸ ὑπόκειμενον τῆς ἐνεργητικῆς γίνεται ποιητικὸν αἴτιον εἰς τὴν παθητικήν.

Δ' Τροπὴ παθητικῆς συντάξεως εἰς ἐνεργητικήν

Παθητική σύνταξις

ὑπόκειμ.	ρῆμα (παθ.)	ποιητ. αἴτιον
ἡ ἄμαξα ὁ μαθητής ὁ ἄγρος	σύρεται διδάσκεται σκάπτεται	ὑπὸ τοῦ ἵππου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ

Ἐνεργητική σύνταξις

ὑπόκειμ.	ρῆμα (ἐνεργ.)	δάντικείμενον
ὁ ἵππος ὁ διδασκαλός ὁ γεωργός	σύρει διδάσκει σκάπτει	τὴν ἄμαξαν τὸν μαθητήν τὸν ἄγρον

Παρατηρήσεις. Καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων φαίνεται εύκολα πῶς μία παθητικὴ σύνταξις τρέπεται εἰς ἐνεργητικήν.

1. Τὸ ποιητικὸν αἴτιον τῆς παθητικῆς προτάσεως γίνεται ὑπόκειμενον τῆς ἐνεργητικῆς.

2. Τὸ παθητικὸν ρῆμα γίνεται ἐνεργητικόν, εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὴν ἐνεργητικήν πρότασιν.

3. Τὸ ὑπόκειμενον τῆς παθητικῆς προτάσεως γίνεται δάντικείμενον τῆς ἐνεργητικῆς.

Σημείωσις. "Οταν ἡ ἐνεργητικὴ σύνταξις τρέπεται εἰς παθητικήν καὶ ἀντιστρόφως, τὸ νόμημα τῆς προτάσεως δὲν παρουσιάζει ούσιώδη διαφοράν. εἰς τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν τονίζεται περισσότερον τὸ ὑπόκειμενον ποὺ ἐνεργεῖ (ὅτιος θερμαίνει τὴν γῆν), ἐνῷ εἰς τὴν παθητικὴν τονίζεται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑπόκειμένου (ἥ γῆ θερμαίνεται ὑπὸ τοῦ ἥλιου).

"Ασκησις 1η.

Τρέψει τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν εἰς παθητικήν: 'Η ὑπηρέτρια καθαρίζει τὸ πάτωμα. 'Ο Θέός ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. 'Ο κτίστης κτίζει τὸν τοίχον. 'Ο ἵππος σύρει τὴν ἄμαξαν. 'Ο ξυλοκόπος κόπτει ξύλα. 'Ο γεωργὸς κλαδεύει τὴν ἄμπελον.

Τρέψε τὴν παθητικὴν σύνταξιν εἰς ἐνεργητικήν: 'Η ἀμπελος σκάπτεται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ. 'Ο λέων ἔφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. 'Η Τρίπολις ἔκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη. 'Ο σῖτος σπείρεται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ. 'Η γῆ φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Οἱ Βούλγαροι ἔταπεινώθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου (τοῦ Βουλγαροκτόνου).

*Α σκη σις 3η.

Γράψε ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικόν σου:

- α) 3 προτάσεις ἐνεργητικάς
- β) 3 » παθητικάς
- γ) Σημειώσε τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ ποιητικὸν αἴτιον.
- δ) Γράψε 3 προτάσεις μὲ κατηγορούμενον.
- ε) » 3 » » ἀντικείμενον.

*Α σκη σις 4η.

Μὲ ὑποκείμενα τὰς κατωτέρω λέξεις σηχημάτισε προτάσεις ἐνεργητικὰς καὶ ἔπειτα μετάτρεψε τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν εἰς παθητικήν:
 'Ο δικαστής... ὁ ἵππος... ὁ ἥλιος... τὸ δένδρον... ἡ θάλασσα... ὁ πλοίαρχος... ὁ ἀστυνόμος... τὸ ἀεροπλάνον... ἡ μαθήτρια...

*Α σκη σις 5.

Μὲ τὰ κατωτέρω ποιητικὰ αἴτια σηχημάτισε παθητικὰς προτάσεις μὲ τὴν προσθήκην καταλήλων ρημάτων καὶ ὑποκειμένων:
 ὑπὸ τοῦ διδασκάλου... ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ... ὑπὸ τῆς θαλάσσης... ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν... ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης... ὑπὸ τοῦ Θεοῦ... ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ...
 ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν... ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ...

·Ανάλυσις καὶ όνομασία Μετοχῶν

'Ο μαθητὴς ἐξετάσθη (=ἀφοῦ ἔξητάσθη) προήχθη.
 Οἱ ἔχθροὶ πιεσθέντες (=ἐπειδὴ ἔπιέσθησαν) ὑπεχώρησαν.

Αὔριον καιροῦ ἐπιτρέποντος (=ἐὰν τὸ ἐπιτρέψῃ)
 θὰ ἐκδράμωμεν.

Αἱ μετοχαὶ ἀναλόγως τοῦ συνδέσμου μὲ τὸν ὅποιον ἀναλύονται διαιροῦνται εἰς: χρονικάς, αἰτιολογικάς, ὑποθετικάς, ἐναντιωματικάς, τελικάς καὶ εἰδικάς.

"Αλλαὶ μετοχαὶ ἀναλύονται μὲ τὴν βοήθειαν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ λέγονται ἀναφορικαὶ π.χ. οἱ θυσιασθέντες (=αὐτοὶ οἱ δποῖοι ἔθυσιάσθησαν)." Αλλαὶ τέλος μετοχαὶ χωρὶς νὰ ἀναλύωνται φανερώνουν τρόπον καὶ λέγονται τροπικαὶ: π.χ. οἱ στρατιῶται τρέχοντες καὶ πηδῶντες (=πῶς τὸ κατέλαβον; τρέχοντες).

*Α σκη σις.

Σηχημάτισε προτάσεις μὲ μετοχάς: χρονικάς, αἰτιολογικάς, ὑποθετικάς, ἐναντιωματικάς, τελικάς, ἀναφορικάς καὶ τροπικάς.

ΤΕΛΟΣ

0020560751

Φημιστούμενο από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΝΕΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Παλαιά Διαθήκη, Καφετζῆ-Λυμπέρη
(χρωματιστές είκόνες).

Παλαιά Διαθήκη, Παναγοπούλου-
Μάνιου-Παπαευγενίου.

Παλαιά Διοθήκη, Πετρούνια (χρω-
ματιστές είκόνες).

Παλαιά Διαθήκη, Φωτοπούλου (χρω-
ματιστές είκόνες).

Καινή Διαθήκη, Καφετζῆ-Λυμπέρη
(χρωματιστές είκόνες).

Καινή Διαθήκη, Παναγοπούλου-Μά-
νιου Παπαευγενίου.

Καινή Διαθήκη, Β. Πετρούνια (χρω-
ματιστές είκόνες).

Καινή Διαθήκη, Φωτοπούλου (χρω-
ματιστές είκόνες).

Έκκλησιαστική, Παναγοπούλου-Μά-
νιου.

Κατήχησις-Λειτουργική, Παναγοπού-
λου-Μάνιου-Παπαευγενίου.

Κατήχησις-Λειτουργική, Πετρούνια.
Εύαγγέλια, Μεσολωρᾶ-Παπανικο-
λάου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ίστορία Γ', Καφετζῆ-Λυμπέρη.

Ίστορία Γ', Παναγοπούλου - Μού-
τσιανου.

Ίστορία Γ', Ζαφειρακοπούλου - Φω-
τοπούλου (χρωματ. είκόνες).

Ίστορία Δ', Καφετζῆ-Λυμπέρη.

Ίστορία Δ', Παναγοπούλου - Μου-
τσιανου.

Ίστορία Δ', Ζαφειρακοπούλου-Φω-
τοπούλου.

Ίστορία Δ', Χριστοδουλόπούλου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Πατριδογραφία Ζήση Χατζηγιάννη.

Πατριδογραφία Καζαντζάκη-Δημη-
τράκου.

Γεωγραφία Δ', Ζήση Χατζηγιάννη.

Γεωγραφία Δ', Χριστοδουλοπούλου.

Γεωγραφία Ε', Χριστοδουλοπούλου.

Γεωγραφία Γ'-Δ', Δημητράκου-Πα-
πανικολάου.

Γεωγραφία Ε', Δημητράκου - Παπα-
νικολάου.

Γεωγραφία ΣΤ', Δημητράκου-Παπα-
νικολάου.

Γεωγραφία Ε', Ζήση Χατζηγιάννη.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ζωολογία Γ'-Δ', Γοντζέ (χρωματι-
στές είκόνες).

Άνθρωπολογία ('Ο ἄνθρωπος καὶ
τὸ σῶμα του), I. Φωτίου.

Πειραματική καὶ Χημεία Ε', Γκιζελή-
Γαβαλᾶ.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία ΣΤ', Γκιζε-
λῆ Γαβαλᾶ.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία Ε', I. Φωτίου-
Τσαμασφύρου.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία ΣΤ', I. Φω-
τίου-Τσαμασφύρου.

Όρυκτολογία, Παπασταματίου.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Γεωμετρία Ε', Παναγοπούλου - Μού-
τσιανου.

Γεωμετρία ΣΤ', Παναγοπούλου-Μού-
τσιανου.

Άριθμητική Γ', Ζήση Χατζηγιάννη.

Άριθμητική Γ', Φ. I. Φωτίου.

Άριθμητική Δ', Ζήση Χατζηγιάννη.

Άριθμητική Δ', Φ. I. Φωτίου.

Άριθμητική Γ'-Δ' (Α' έτος συν-
δίασκαλίας) Z. Χατζηγιάννη.

Άριθμητική Γ'-Δ' (Β' έτος συν-
δίασκαλίας), Z. Χατζηγιάννη.

Άριθμητική Ε', Φωτίου [έχει συστα-
θή πάρα τοῦ 'Υπουργείου].

Άριθμητική ΣΤ', Φωτίου [έχει συ-
σταθή πάρα τοῦ 'Υπουργείου].

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γραμματική τῆς Δημοτικῆς, Κλειδᾶ-
Γαβαλᾶ.

Γραμματική Καθαρευούστης, Κλειδᾶ-

Γαβαλᾶ.

Γραμματική Δημοτικῆς, Γεωργαντο-
πούλου-Μάγου.

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ — ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής